BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA TATU

Kikao cha Kumi na Tisa – Tarehe 13 Mei, 2016

(Bunge lilianza Saa Tatu Asubuhi)

D U A

Naibu Spika (Mhe. Tulia Ackson) Alisoma Dua

NDG. ZAINAB ISSA - KATIBU MEZANI: Hati za kuwasilisha mezani.

HATI ZILIZOWASILISHWA MEZANI

Hati zifuatazo ziliwasilishwa Mezani na:-

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI:

Randama za Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017.

WAZIRI WA HABARI UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO:

Hotuba ya Bajeti ya Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017.

MHE. JUMA S. NKAMIA (K.n.y. MHE. PETER J. SERUKAMBA - MWENYEKITI WA KAMATI YA HUDUMA NA MAENDELEO YA JAMII):

Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii kuhusu Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016 pamoja na Maoni ya Kamati kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017.

MHE. DEVOTHA M. MINJA – NAIBU MSEMAJI MKUU WA KAMBI YA UPINZANI JUU YA WIZARA YA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO:

Taarifa ya Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani juu ya Wizara ya Habari Utamaduni, Sanaa na Michezo kuhusu Makadirio na Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017.

NAIBU SPIKA: Katibu.

NDG. ZAINAB ISSA-KATIBU MEZANI: Maswali.

MASWALI NA MAJIBU

NAIBU SPIKA: Tutaanza na Ofisi ya Rais (TAMISEMI)

Na. 155

Upungufu wa Madawati Wilaya ya Ilemela

MHE. KITETO Z. KOSHUMA aliuliza:-

Shule nyingi katika Wilaya ya Ilemela hususani shule za msingi zina upungufu mkubwa wa madawati:-

(a) Je, Serikali ina mpango gani wa kuhakikisha kuwa hakuna mwanafunzi anayekaa chini wakati wa masomo?

(b) Je, Serikali haioni umuhimu wa kuweka karakana kwa kila shule ya msingi katika Wilaya ya Ilemela na kutumia vijana wazawa kutengeneza madawati ili kuepuka tatizo hili sugu?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, TAMISEMI.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Kiteto Zawadi Koshuma, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, upungufu wa madawati kwa shule za msingi katika Halmashauri ya Manispaa ya Ilemela ni madawati 13,080. Ili kukabiliana na upungufu huo Serikali katika bajeti ya mwaka wa fedha wa 2015/2016, imetenga jumla ya shilingi 228.5 kwa ajili ya upatikanaji wa

madawati. Kati ya fedha hizo shilingi milioni 25.69 zinatokana na Mfuko wa Kuchochea Maendeleo katika Jimbo la *CDCF*.

Naomba kuchukua fursa hii kumpongeza sana Mheshimiwa Mbunge wa Jimbo la Ilemela kwa uamuzi wake wa kuelekeza fedha hizo katika upatikanaji wa madawati. Aidha, natumia fursa hii kuwakumbusha Wakuu wa Mikoa wote kuhakikisha agizo la Serikali la kumaliza tatizo la madawati ifikapo tarehe 30 Juni, 2016 liwe limekamilika kikamilifu.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, mazingira ya shule yanahitaji utulivu na usalama wa watoto katika kujisomea bila kuwa na bughudha, hivyo hatushauri karakana hizo kuanzishwa katika maeneo ya shule za msingi badala yake Halmashauri zinashauriwa kuimarisha karakana za Halmashauri chini ya Mhandisi wa Halmashauri ili kujenga uwezo wa kutengeneza madawati kwa gharama nafuu. Mfano mzuri ni Halmashauri ya Wilaya ya Mbarali ambao wametumia karakana ya Halmashauri kutengeneza madawati yote yanayohitajika. Natumia fursa hii kuwahamasisha vijana kujiunga katika vikundi vya ujasiriamali katika fani ya useremala ili waweze kukopesheka na kushiriki katika shughuli za utengenezaji wa madawati na shughuli nyingine katika Halmashauri.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Kiteto Koshuma swali la nyongeza.

MHE. KITETO Z. KOSHUMA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, naomba kumuuliza maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa shule zilizoko pembezoni katika Wilaya ya Ilemela huwa zinasahaulika katika mgao wa madawati. Mfano wa shule hizo ambazo ziko pembezoni mwa Wilaya ya Ilemela ni Shule ya Bugogwa, Igombe, Isanzu, Kisuni, Kilabela, Kabangaja na zinginezo. Katika shule hizo ambazo ziko pembezoni wanafunzi ambao wanakaa chini ni wa kuanzia darasa la kwanza mpaka la tatu. Je, Serikali inatoa tamko gani kuwa madawati yanapokuwa yamegawiwa, kwa mfano nikiangalia hapa katika majibu yake inaonekana pesa iliyotengwa yatapatikana madawati 4,000 kwa bei ya Sh.50,000 kwa kila dawati, je, Serikali inanihakikishia vipi kwamba shule hizi za pembezoni zitapata mgao huo wa madawati?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili…

SPIKA: Mheshimiwa umeshauliza mawili tayari.

MHE. KITETO Z. KOSHUMA: Mheshimiwa Naibu Spika, nimeuliza moja. Swali la pili, je...

SPIKA: Mheshimiwa Kiteto samahani. Mheshimiwa Waziri kati ya hayo mawili utachagua moja la kujibu, haya endelea na swali la pili.

MHE. KITETO Z. KOSHUMA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru. Je, Serikali haioni sasa kwamba ni wakati wa kuruhusu Halmashauri za Mkoa wa Mwanza kutumia msitu wa Buhindi ambao haujavunwa kwa muda mrefu sasa, miti ivunwe kwa ajili ya kutengeneza madawati ili kukidhi tatizo hili sugu la madawati katika Mkoa wa Mwanza? Nashukuru. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, TAMISEMI.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Koshuma amezungumza *agenda* muhimu sana hapa, upelekaji wa madawati katika maeneo ya pembeni. Kwa uzoefu wangu nilipotembelea maeneo mbalimbali siyo madawati peke yake, hata Walimu tunaowapeleka katika migao mbalimbali wengi sana wanaishia maeneo ya mijini.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama mlikuwa mnafuatilia vyombo vya habari juzi juzi nimetembelea shule moja ya Manispaa ya Dodoma iliyoko pembezoni hata mgao wa madawati haufiki kule na nikatoa maelekezo sasa shule hiyo ina madawati ya kutosha. Kwa hiyo, natoa maelekezo kwa Wakurugenzi wote wa Halmashauri wahakikishe madawati yanafika maeneo ya pembezoni hasa tukizingatia kwamba shule za pembezoni huwa zinasahaulika.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika ziara zangu nitakazozifanya utaratibu wangu utakuwa uleule, sitatoa taarifa ni shule gani nakwenda kuitembelea na Mkurugenzi ambaye nitafika katika Halmashauri yake, niki-*pick* shule nikikuta hakuna madawati maana yake ameshindwa kukidhi vigezo na maelekezo ya Serikali za Mitaa. Kwa hiyo, naomba nitoe onyo kabisa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, ni kuhusu kutumia msitu, kuna misitu ya vijiji na mingine ni ya Serikali Kuu. Nadhani Ofisi ya Mkuu wa Wilaya itaangalia utaratibu na kuona tunafanyaje na kama kuna uwezekano msitu huo uweze kutumika. Vilevile nizishauri Halmashauri, wakati mwingine mbao zinakamatwa badala ya kukaa mpaka zinachakaa wakati Halmashauri ina shida ya madawati, tuangalie namna ya kufanya mbao zile ziweze kutumika kwa ajili ya kuondoa tatizo la madawati katika shule zetu.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Susan Lyimo.

MHE. SUSAN A. J. LYIMO: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kunipatia nafasi niulize swali dogo la nyongeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama ambavyo wote tunajua kuna tatizo kubwa sana la madawati na Halmashauri nyingi sasa hivi zinatengeneza madawati. Swali langu la msingi ni kwamba, je, ni nani anayedhibiti ubora wa madawati hayo? Kwa sababu yawezekana kabisa mbao hizo wakati mwingine zinaweza zikawa hazijakauka vizuri na maana yake ni kwamba hayo madawati hayatadumu. Swali langu ni nani anayedhibiti kuhakikisha kwamba mbao zinazotengeneza madawati hayo ni bora na zimekauka ili isiwe tunafanya kazi ya zimamoto? Nashukuru.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, TAMISEMI kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, suala la *quality control* (ubora wa madawati) ndiyo maana Ofisi ya Rais, TAMISEMI, imegawanyika katika Halmashauri na Mikoa na huko tuna watu tunaita wahandisi au mainjinia ambao jukumu lao kubwa kwa kila kitu kinachotengenezwa sio madawati peke yake hata majengo, kuhakikisha wanazingatia viwango vya ubora ili tupate vitu katika ubora unaokusudiwa. Kwa hiyo, tuliowapa dhamana hii ni Wahandisi wa Halmashauri wetu kuhakikisha kwanza madawati hayo yanakidhi vigezo siyo kwa ajili ya uvyevunyevu peke yake hata mbao ya aina gani inatumika ili tupate madawati siyo ya kutumika mwaka mmoja bali ya muda mrefu.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mwalongo.

MHE. EDWARD F. MWALONGO: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Naomba nimuulize Mheshimiwa Naibu Waziri, anasema tusiweke karakana kwenye shule za msingi lakini kuna vituo vya shule za msingi ambavyo vina ufundi, watoto huwa wanachaguliwa darasa la saba wengine wanakwenda sekondari wengine ufundi na vituo hivi vipo kwenye shule za msingi na vina fani za useremala. Je, Serikali iko tayari kusaidia kituo kama cha Shule ya Msingi Uwemba ili kusudi kiweze kutengeneza madawati kwa ajili ya Jimbo la Njombe Mjini? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, TAMISEMI.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kuna shule zingine zina karakana na hii nadhani ni kutokana na maelekezo kwamba tuwafunze wanafunzi wetu masomo ya ufundi. Kama shule ina kiwanda cha ufundi maana yake hata kiwanda chake kimewekwa kwa minajili kwamba hakitaathiri mazingira ya shule. Miongoni mwa zile shule ambazo tutazibainisha ni shule ambazo ndani

yake zina karakana. Ofisi ya Rais, TAMISEMI ni jukumu lake kubwa kuangalia shule hizi sasa zinashiriki vipi, siyo kuziwezesha peke yake, isipokuwa kuona kwamba programu hii inakuwa endelevu ili vijana watakaotoka hapo wawe na ufundi bora.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nimweleze Mheshimiwa Mbunge kwamba na mimi nitatamani sana nikifika Jimboni kwake anipeleke katika shule hiyo ili kwa pamoja tubadilishane mawazo kuhusu kuisaidia shule hiyo. Lengo likiwa ni kuongeza stadi za kazi kwa wanafunzi wetu lakini kurahisisha mambo mengine ambayo yanaweza kufanyika katika Halmashauri husika yaweze kwenda vizuri.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mary Chatanda swali fupi.

MHE. MARY P. CHATANDA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru. Sambamba na suala la madawati, wananchi wameitikia wito wa uandikishaji wa watoto shule za awali pamoja na darasa la kwanza. Je, Serikali iko tayari sasa kupeleka Walimu wa madarasa haya ya awali kwa sababu madarasa hayo hayana Walimu?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, TAMISEMI.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza naomba tuweke rekodi sawa, katika utekelezaji wa ahadi ya Chama cha Mapinduzi na Ilani yake lakini azimio la Mheshimiwa Rais kuhakikisha watu wote wanakwenda shuleni, tumepata mafanikio makubwa sana na ni kweli tumepata ongezeko la wanafunzi na shule zingine zime-*burst*. Shule ambayo ilikuwa inatarajia kusajili wanafunzi 500 wamesajili mpaka wanafunzi 1,000, haya ni mafanikio makubwa katika Taifa letu hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa utaratibu uliopo sasa Walimu wote wanaosoma ngazi ya *certificate* wanakuwa na *component* ya elimu ya awali. Kwa hiyo, imani yangu kubwa ni kwamba katika ajira ambazo tunatarajia kuzitoa mwaka huu ambapo siyo muda mrefu ujao, suala hilo la kuzingatia Walimu ambao watakwenda kufundisha masomo ya awali litapewa kipaumbele bila mashaka ya aina yoyote.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na swali linalofuata.

Na. 156

Kuongeza Pesa na Watumishi Hospitali ya Mafinga

MHE. COSATO D. CHUMI aliuliza:-

Hospitali ya Mji wa Mafinga inahudumia wakazi wa Halmashauri ya Mji wa Mafinga na Halmashauri ya Wilaya ya Mufindi na pia Wilaya jirani za Mbarali na Iringa Vijjini lakini pia iko kandokando ya barabara kuu, hivyo kukabiliwa na mzigo mzito wa kuhudumia majeruhi wa ajali zinazotokea kwenye barabara hiyo kama ile ya Mafinga:-

Je, Serikali iko tayari kuiongezea hospitali hiyo fedha na watumishi mara mbili zaidi ya kiwango inachopata sasa iweze kuwa na uwezo wa kutosha kukabiliana na mzigo wa kazi?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, TAMISEMI.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, TAMISEMI, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Cosato David Chumi, Mbunge wa Mafinga Mjini kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imekuwa ikiipatia hospitali hii fedha kwa ajili ya kuendesha huduma ambako kwa mwaka wa fedha 2016/2017, fedha zilizotengwa ni shilingi milioni 90 kwa ajili ya maendeleo na shilingi milioni 90 kwa ajili ya matumizi mengineyo. Aidha, katika kuongeza wigo wa upatikanaji wa fedha za uboreshaji huduma za afya, Serikali imesisitiza umuhimu wa kila Halmashauri kuboresha makusanyo ya ndani kupitia mifumo ya afya ya jamii yaani CHF/TIKA na fedha za makusanyo mengine kwa kutumia mifumo ya kielektroniki ili kuongeza uwezo wa kutoa huduma katika hospitali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu watumishi, Hospitali ya Wilaya ya Mafinga ina jumla ya watumishi 209, upungufu ikiwa ni watumishi 95 sawa na asilimia 31.3. Kwa mwaka wa fedha 2016/2017, Halmashauri imeidhinishiwa kuajiri watumishi 18 na itaendelea kuongeza idadi hiyo kila mwaka ili kukidhi mahitaji ya hospitali hiyo.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Cosato Chumi, swali la nyongeza.

MHE. COSATO D. CHUMI: Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, TAMISEMI, naomba kuuliza maswali mawili

ya nyongeza. Swali la kwanza, jana wakati Wizara ya Afya ina *wind-up,* wameendelea kusisitiza kwamba Serikali itaajiri watumishi wa kada za afya wanaozidi 10,000 lakini katika jibu la Mheshimiwa Naibu Waziri katika uhaba wa watumishi 95 anasema tutapewa watumishi 18. Haoni umuhimu wa kuongeza idadi hiyo ikafika angalau watumishi 50 kwa sababu tutaajiri watumishi 10,000?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kutarajia michango kutoka *CHF* ni jambo zuri lakini wote tumeona Wabunge hapa katika michango yao mbalimbali wameelezea ambavyo jambo hili linaendelea kuwa gumu kwa sababu ya kipato duni, lakini pia kutokana na ukosefu wa elimu ya uhamasishaji. Sasa kutarajia fedha kutoka *CHF* ni kama vile tunaota tu ndoto ambayo inaweza isiwe ya kweli. Kwa hali hiyo, kutokana na mazingira ya hospitali hiyo ambayo nimeshayaeleza, hii fedha iliyotengwa shilingi milioni 90, haitoshi hata *on call allowance* kwa muda wa miezi mitatu, je, Serikali haioni sababu kwa mazingira hayo ambayo nimeelezea kwamba, Hospitali ya Mafinga iko *along the highway,* ikaongeza kiwango hicho japo hata theluthi moja ya fedha hizo? Ahsante

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, TAMISEMI.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, katika hotuba yetu ya jana Mheshimiwa Waziri wangu wa Afya na Waziri wa Utumishi walielezea suala hili la watumishi ambapo taarifa inaonesha watumishi takribani 10,000 wataajiriwa na maombi ya awali ya kibali kutoka Mafinga yalikuwa yanahitaji watumishi 18. Kwa hiyo, katika mgawanyo wa watumishi hawa 10,000 Halmashauri hii ilikuwa na watumishi 18. Hata hivyo kwa sababu mahitaji ni makubwa tutaangalia tutafanya vipi ili kuondoa matatizo ya wananchi katika sekta ya afya. Kwa hiyo, *concern* kwamba watumishi 18 watakuwa ni wachache hili tutaliangalia, lakini hayo ndiyo maombi ambayo yametoka katika Halmashauri ya Mafinga.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala zima la ukosefu wa uhamasishaji na kwamba hizi fedha ni ndogo, naomba niwaambie ndugu zangu katika maelekezo yetu mbalimbali tulisema sasa hivi jambo muhimu katika sekta ya afya, ukiachia *CHF* na mifumo mingine, ni ukusanyaji wa mapato. Nimesema tulivyofanya mazoezi ya kukusanya mapato kwa njia ya *electronic* mapato yamebadilika sana na jana Waziri wa Afya alikuwa akitoa mifano katika Hospitali ya Mbeya badala ya kukusanya shilingi milioni 70 kwa mwezi sasa inakusanya mpaka shilingi milioni 500. Hospitali ya Sekou Toure pale Mwanza badala ya kukusanya shilingi milioni 150,000 mpaka milioni 200,000 kwa mwezi sasa inakusanya shilingi milioni 3.5 kwa siku. Nenda kule Tumbi badala ya kukusanya shilingi milioni 200,000 kwa siku sasa tunakusanya shilingi milioni nne kwa siku, haya ni mabadiliko makubwa sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika hili ndiyo maana tunatoa msisitizo kwamba Wabunge tuhakikishe, katika hospitali zote mifumo ya *electronic* iwe imefungwa ili fedha ziweze kukusanywa na ziende katika mgao sahihi wa kununua vifaa tiba na madawa mwisho wa siku mtaona kila kitu kinaenda vizuri. Tusipozingatia haya, hata tukipeleka fedha bado tutakuwa na matatizo. Kwa hiyo, ajenda yetu kubwa ni kwamba, tutumie mifumo sahihi ya *electronic* kwa ukusanyaji wa mapato kwa ajili ya huduma ya afya.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Sannda.

MHE. EDWIN M. SANNDA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kuniona. Kwa kuwa matatizo yanayoikumba Mafinga yanafanana kabisa na yale yanayoikumba Hospitali ya Mji wa Kondoa kwa maana ya kwamba Kondoa inahudumia Halmashauri tatu za Kondoa Mjini, Kondoa Vijijini pamoja na Halmashauri ya Wilaya ya Chemba. Je, Serikali ina mpango gani na inafikiria nini katika kuongeza rasilimali fedha na rasilimali watu ili kukidhi mahitaji?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, TAMISEMI.

NAIBU WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, TAMISEMI: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli hospitali ya Kondoa *demand* yake imekuwa kubwa na kama nilivyosema awali ajenda yetu kubwa ni kuongeza rasilimali watu pale Kondoa. *Concern* ya kaka yangu Mheshimiwa Nkamia, Mbunge wa Chemba ni kujenga Hospitali ya Wilaya Chemba ili kupunguza *population.* Juzi juzi tulivyokuwa tunafungua Hospitali yetu ya Mkoa hapa, Mheshimiwa Nkamia alipeleka ombi maalum kwa Mfuko wa Bima ya Afya Taifa kuangalia uwezekano wa kujenga Hospitali ya Chemba ili kupunguza ile *population*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, katika suala la rasilimali watu tutajitahidi kadri iwezekanavyo kwa huu mgao unaokuja tuangalie Hospitali ya Kondoa tunaisukuma vipi. Hali kadhalika katika suala la rasilimali fedha kama nilivyosema ukiachia hii bajeti ambayo tumeitenga ni lazima sasa twende tukasimamie makusanyo ya mapato kwa nguvu zote. Mifumo hii ya kielektroniki ikitumika vizuri katika sekta ya afya mafanikio yake ni makubwa sana na tutaondoa kero nyingi sana za wananchi katika kupata huduma za afya. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Sima.

MHE. MUSSA R. SIMA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. Naomba niulize swali dogo. Kwa kuwa Mkoa wa Singida tumejenga Hospitali ya Rufaa na mpaka sasa haijaanza kufanya kazi, je, Serikali iko tayari sasa kuhakikisha hospitali ile inaanza kazi kwa kupeleka vifaa tiba? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, TAMISEMI.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza ni kweli na katika ziara yangu hospitali hiyo ni miongoni mwa hospitali nilizozitembelea wakati wa ziara zangu mikoani na siku ile tulikuwa na Mheshimiwa Mbunge, miongoni mwa majengo makubwa sana yaliyojengwa ni lile pale Singida Mjini. Nilitoa maelekezo kwa Mkuu wa Mkoa aliyekuwepo kipindi kile na kwa Mganga Mkuu wa Mkoa kuhakikisha hospitali ile inafanya kazi. Ukiangalia inawezekana ikawa Hospitali ya Kanda kutokana na ukubwa wake kwa sababu kuna *center* kubwa ya akinamama kujifungulia.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la kusikitisha jana nilipata taarifa kwamba kuna watu wanataka kutoa vile vitanda kurudisha mjini, natoa agizo hakuna kuondoa kitanda au kitu chochote katika hospitali ile. Wiki ijayo nitakwenda Singida nataka niikute Hospitali ya Singida inafanya kazi. Sitaki kusikia hospitali ambayo uwekezaji wake ni mkubwa na wa mfano, watu wanatoa vitanda kupeleka sehemu zingine, tutawashugulikia watu wote wanaotaka kufanya ubadhirifu katika sekta ya afya. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Msabaha.

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Naomba niulize swali dogo la nyongeza. Kwa kuwa watumishi hawa wanaohamishwa katika sekta ya afya wanacheleweshewa mafao yao huko wanakopelekwa. Je, Serikali itahakikishaje wanapata stahiki zao kwa wakati muafaka?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, TAMISEMI kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, suala la malipo ya watumishi, nadhani kama tulivyozungumza awali tutaendelea kuyashughulikia malipo haya hasa kulipa madeni ya watumishi, lakini siyo watumishi pekee hata madeni ya wazabuni mbalimbali ambao wanadai Halmashauri zetu, suala hili tutalifanya kwa pamoja. Lengo kubwa ni kuhakikisha kwamba tunalipa madeni yote ya watoa huduma aidha watumishi au wale wanaotoa huduma za zabuni katika hospitali zetu na *center* mbalimbali ili isije kufika muda tukawafunga mikono wakashindwa kufanya kazi zao.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mfano, katika Ofisi ya Rais, TAMISEMI, kuna jambo tulizungumzia katika maeneo mbalimbali kwamba kuna pesa ambazo zitakuwa zinatumika kwa ajili ya kulipa madeni ya watumishi. Hata hivyo, naomba kusema kwamba kama hakuna ulazima wa kuhamisha watumishi,

tusifanye hivyo kwa sababu tutakuwa tunakuza madeni ya watumishi bila sababu ya msingi.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na maswali ya Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto.

Na. 157

Fedha iliyotumika kwa ajili ya matibabu nje ya nchi

MHE. RUTH H. MOLLEL aliuliza:-

Kwa muda mrefu Serikali imekuwa ikipeleka viongozi na wananchi wengine nje ya nchi kwa matibabu yanayohitaji utaalam wa hali ya juu:-

(a) Je, Serikali imetumia kiasi gani cha fedha kwa matibabu nje ya nchi kuanzia mwaka 2011 – 2015?

(b) Je, Serikali imetumia kiasi gani cha fedha kununua vifaa tiba vya kisasa kwa ajili ya Hospitali za Mikoa ambazo kwa sasa zimepandishwa hadhi na kuwa za rufaa?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Afya.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Ruth Hiyob Mollel, Mbunge wa Viti Maalum kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, takwimu sahihi zilizopo za fedha iliyotumika kwa matibabu ya nje ya nchi kuanzia mwaka 2012 ni Sh.32,856,890,858.90. Takwimu za miaka ya nyuma ya hapo zilizopo hazina usahihi wa kutosha na zinaendelea kufanyiwa kazi na pindi zitakapokaa sawa tutamkabidhi Mheshimiwa Mbunge kwa ajili ya rejea yake.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, kiasi cha fedha zilizotumika kununua vifaa vya kisasa kwa ajili ya Hospitali za Rufaa za Mikoa zilizopandishwa hadhi ni sh. 4,128,262,150/=. Mchanganuo wa fedha hii ni kama ifuatavyo:-

(i) Mgao wa kawaida wa fedha za kununulia vifaa ulikuwa ni sh. 2,292,187,500.

(ii) Mkopo wa Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya kwa ajili ya kununulia vifaa uliotolewa kwa Hospitali za Rufaa ngazi ya Mkoa ni sh.1,836,074,650.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Ruth Mollel swali la nyongeza.

MHE. RUTH H. MOLLEL: Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kumuuliza Mheshimiwa Waziri swali la nyongeza. Pale Muhimbili tumepata vifaa vya kisasa vizuri sana lakini gharama za vifaa hivyo kwa mfano *pacemaker* ni kama shilingi milioni tano mpaka milioni sita na kitu kama *angiography* ni kama shilingi milioni mbili. Je, Serikali kwa nini haitoi ruzuku ili kuwawezesha wagonjwa wanaokwenda pale kupata tiba kwa bei nafuu pamoja na Hospitali ya *Ocean Road* ambapo *chemotherapy* ni ghali sana? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, ni lini Serikali itaendeleza utaratibu wa kuleta Majopo ya Madaktari kwa ajili ya magonjwa mengine ambayo yanawapeleka wagonjwa nje? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Afya.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, naanza na la pili kwamba ni lini Serikali itaendeleza utaratibu wa kuleta Majopo ya Madaktari kwa ajili ya kutoa tiba. Jibu lake ni rahisi tu kwamba, tunaendelea kuleta Majopo ya Madaktari kutoka nchi mbalimbali rafiki na nchi yetu kwa ajili ya kutoa huduma hizi kwa Watanzania walio wengi. Mfano mzuri ni Ijumaa iliyopita nilikwenda kuwashukuru na kuwapongeza Madaktari kutoka nchi za Qatar na Saudi Arabia ambao walifanya operesheni 75 kwa watoto wa Kitanzania.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mara ya kwanza katika nchi yetu tumefanya operesheni ya *coronary bypass* ambapo tunapindisha mzunguko wa damu kwenye mishipa midogo midogo ya juu ya moyo, inaitwa *coronary arteries* na tumefanya kwa mara ya kwanza katika historia ya nchi yetu. Kwa hiyo, utaratibu huo upo na unaendelea.

Mheshimiwa Naibu Spika, nitumie nafasi hii kumpongeza sana Mkurugenzi wa Mkuu wa Taasisi ya Jakaya Kikwete (*JKCI),* Profesa Mohamed Janabi na timu yote ya wataalam kwenye hospitali ile kwa jitihada mbalimbali wanazofanya kuhakikisha huduma za matibabu ya moyo zinapatikana hapa hapa nchini kwa kiwango cha juu na kwa maana hiyo kuipunguzia Serikali gharama na kuwapunguzia wananchi wa Tanzania usumbufu wa kusafiri nje ya nchi kufuata huduma hizo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, swali lake la kwanza ni kuhusu gharama za vifaa na kwamba Serikali haitoi ruzuku hiyo siyo sahihi. Gharama za afya ni

kubwa mno na hivi tunavyoongea hapa Serikali inapaswa kupongezwa tu kwa kuendelea kutoa ruzuku kwenye huduma za afya nchini. Nalisema hili kwa sababu moja, asilimia 70 ya Watanzania wanaokwenda kutafuta huduma za afya kwenye vituo vya kutolea huduma hizo kwa kiasi kikubwa wanazipata bure, hawalipi chochote na kwa maana hiyo ni *subsidize services* za Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, hata hivi tunavyoongea, tunaweka utaratibu mpya kwenye bajeti hii kwa ajili ya vifaa alivyovisema kama vya *angiogram* pamoja na *pacemaker* viweze kutolewa kwa ruzuku na Serikali. Juzi Mheshimiwa Waziri amewaelekeza Taasisi ya Jakaya Kikwete waweke utaratibu huo na naamini kwenye mwaka huu wa fedha sasa hakutokuwa na kulipia gharama za *pacemaker* na vitu kama hivyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Taasisi ya *Ocean Road*, matibabu yake niliyaeleza hapa jana vizuri sidhani kama Mheshimiwa Mbunge hakunisikia, naomba nitunze muda wako tu. Tumetenga shilingi bilioni saba kwa ajili ya *chemotherapy* kwenye bajeti hii.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri nilidhani umesema ulilijibu jana au unataka kutoa maelezo bado?

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Naam!

NAIBU SPIKA: Nilisikia unasema unatunza muda kwa maana ya kwamba jibu ulishatoa. Kwa hiyo, unaendelea kutoa maelezo?

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Nimeshamaliza.

NAIBU SPIKA: Umemaliza?

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Ndiyo.

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Mheshimiwa Rita Kabati swali fupi.

MHE. RITA E. KABATI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru. Naomba kuuliza swali fupi tu. Kwanza niipongeze Serikali kwa kuanzisha Kitengo cha Matibabu ya Figo katika Hospitali ya Benjamin Mkapa hapa Dodoma. Hata hivyo, nimeona Hospitali ya Muhimbili pia ina kitengo kinashughulikia matibabu ya figo. Ni kwa nini Serikali isiweke eneo moja, kwa mfano hapa Dodoma washughulikie tu mambo ya figo na kule Muhimbili washughulikie tu mambo ya

moyo? Pia nimeona tengeo katika bajeti, sasa hapa ni kama kuharibu rasilimali, naomba jibu.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Afya.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, majibu ni kwamba, tayari Serikali ndicho inachokifanya, hospitali ya kisasa kabisa ya *Benjamin Mkapa Ultra-Modern Hospital* itabobea zaidi kwenye kutoa tiba mahsusi ya magonjwa ya figo. Tutaanzia kwenye hizi tiba ambazo sasa hivi tunazo kwenye hospitali nyingine za *dialysis* kwa maana ya kusafisha figo na tunakwenda mbele zaidi hadi kuanza kufanya huduma za kupandikiza figo (*transplant)* na hayo yatafanyika kwenye Hospitali ya Benjamin Mkapa hapa Dodoma.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na swali linalofuata.

Na. 158

Upatikanaji wa Dawa za Kisukari

MHE. MWANTUMU DAU HAJI aliuliza:-

Hivi sasa kumeibuka wimbi kubwa la wagonjwa wa kisukari na miongoni mwa waathirika ni wanawake wenye kipato cha chini:-

Je, Serikali ina mpango gani kuhakikisha upatikanaji wa dawa za kisukari katika zahanati na vituo vya afya vya Serikali ili kusaidia watu wasio na uwezo?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Afya.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Mwantumu Dau Haji, Mbunge wa Viti Maalum kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inatambua kuwa ugonjwa wa kisukari ni moja ya magonjwa yasiyoambukizwa yanayoongezeka kwa kasi hapa nchini. Kitaalam imethibitika kuwa moja ya sababu kubwa ya ongezeko la ugonjwa wa kisukari hasa kwa watu wazima linatokana na mtindo wa maisha kama vile kutokufanya mazoezi ya mwili mara kwa mara.

Mheshimiwa Naibu Spika,ugonjwa wa kisukari unahitaji wataalam wenye ujuzi wa kumchunguza mgonjwa na kuhakikisha maendeleo yake ya kiafya yanakuwa mazuri na pia kubaini magonjwa yatokanayo na kisukari na kuyadhibiti mapema kabla hayajaleta madhara kwa mgonjwa. Madhara yake mara nyingi ni kama vile kukatwa mguu, athari kwenye macho, figo na moyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa muda mrefu sasa huduma za matibabu ya kisukari zimekuwa zikipatikana katika ngazi ya Hospitali ya Wilaya. Hii imetokana na ukosefu wa watumishi wenye ujuzi na weledi wa kuhudumia wagonjwa wa kisukari katika ngazi ya zahanati na vituo vya afya. Pia mwongozo wa matibabu yaani *standard treatment guidelines* umeelekeza dawa za kisukari kupatikana kuanzia ngazi ya Hospitali ya Wilaya na kuendelea.

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na maboresho yanayoendelea katika sekta ya afya ikiwemo kutoa mafunzo kwa watoa huduma katika ngazi za zahanati na vituo vya afya, Serikali itaanza kutoa huduma za matibabu ya kisukari katika ngazi hizo kwa awamu kuanzia kwenye vituo ambavyo watoa huduma wamepata mafunzo. Mpaka sasa watumishi wapatao 150 wamepewa mafunzo kuhusu matibabu ya akinamama wajawazito wenye matatizo ya ugonjwa wa kisukari. Pia mwongozo wa matibabu utafanyiwa mapitio na Wizara yangu ili uendane na mahitaji ya sasa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali ya Awamu ya Tano itahakikisha kwamba dawa na vifaa tiba kwa ajili ya kuwapima wagonjwa wa kisukari zinakuwepo katika vituo vyote vya huduma za afya zenye kliniki za wagonjwa wa kisukari katika halmashauri zote zilizopo hapa nchini. Pia utoaji wa Huduma za Mkoba *(Outreach clinics)* utaimarishwa katika maeneo yasiyo na kliniki.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika utekelezaji wa Mpango Mkakati wa IV wa Afya wa mwaka 2015 – 2020, mwelekeo ni kuongeza kasi ya kuzuia kuongezeka kwa wagonjwa wa kisukari kupitia uelimishaji kwenye jamii na mashuleni. Pia uhamasishaji wa kula vyakula visivyoongeza uwezekano wa kupata ugonjwa wa kisukari na kufanya mazoezi. Vilevile utambuzi wa mapema wa ugonjwa na kupata matibabu mapema kupitia mifumo iliyopo ni mambo ya kipaumbele katika miaka mitano ya kutekeleza mpango mkakati wa sekta ya afya.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mwantumu Haji swali la nyongeza.

MHE. MWANTUMU DAU HAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Naomba kumuuliza Mheshimiwa Waziri swali la nyongeza. Kupitia misaada mbalimbali ambayo Wizara inapokea kutoka kwa wafadhili, haoni kuwa, kuna haja hususan Hospitali ya Mnazi Mmoja, ya kuisaidia Wizara ya Afya ya Zanzibar

kwa kuwapatia dawa kwa ajili ya kuwahudumia wagonjwa wanaosumbuliwa na magonjwa hayo?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Afya.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, katika mambo yaliyopo kwenye Orodha ya Mambo ya Muungano afya si mojawapo. Kwa maana hiyo sisi kama Wizara ya Afya hatuwajibiki moja kwa moja kushughulikia mambo yanayohusu afya kule Zanzibar. Hata hivyo, katika utaratibu na ushirikiano na umoja tulionao tunafanya kazi kwa karibu sana na wenzetu pacha Wizara ya Afya ya kule Zanzibar na hivyo ushirikiano huu tutaendelea kuudumisha.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na maswali ya Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi.

Na. 159

Ukiukwaji wa Maadili ya Utumishi ndani ya Jeshi la Polisi

MHE. ANTONY C. KOMU (K.n.y. MHE. HAWA S. MWAIFUNGA) aliuliza:-

Kumekuwa na ukiukwaji mkubwa wa maadili ya utumishi ndani ya Jeshi la Polisi kutokana na hilo Askari wengi wanaonekana kukosa weledi kwa kujihusisha na matendo yanayokinzana na maadili ya utumishi wa umma:-

(a) Je, Serikali inachukua hatua gani kuhakikisha kuwa Askari wasio na sifa wanachukuliwa hatua?

(b) Je, zoezi la kuhakiki vyeti vya Askari wasio na sifa ndani ya Jeshi la Polisi limefikia wapi?

NAIBU SPIKA: Naibu Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Hawa Subira Mwaifunga, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, Jeshi la Polisi lina utaratibu wa kuwachukulia hatua za kisheria askari wachache ambao wanachafua taswira na kazi nzuri inayoendelea kufanywa na Jeshi la Polisi kwa kukiuka sheria, kanuni na taratibu pamoja na kujihusisha na vitendo vinavyokinzana na maadili ya

utumishi wa umma. Aidha, tumeamua kusitisha kwa muda ajira zote kwenye vyombo vyote vilivyomo ndani ya Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi likiwemo Jeshi la Polisi na kupitia utaratibu wa kutoa ajira ili kuondoa uwezekano wa watu wasio na sifa kujipenyeza na kupata ajira ndani ya vyombo vilivyo chini ya Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, zoezi la uhakiki wa vyeti vya askari wasio na sifa ndani ya Jeshi la Polisi linaendelea. Mpaka sasa jumla ya askari 19 wamechukuliwa hatua mbalimbali za kisheria.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Antony Komu swali la nyongeza.

MHE. ANTONY C. KOMU: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri isipokuwa kwa mujibu wa Tume mbalimbali za Haki za Binadamu na hasa ile ya Umoja wa Mataifa *ratio* ya polisi na wananchi wanasema inapaswa kuwa 1:450 lakini katika nchi yetu ni 1:1300. Mheshimiwa Waziri amesema kwamba wameamua kusitisha kwa muda ajira kutokana na mambo hayo mengine ambayo wanayafanya, naomba niulize haoni kwamba kufanya hivyo ni kuendelea kukuza lile tatizo la uwiano? Pia katika hiyo *ratio* ambayo nimeitaja, wanawake ni wachache kweli na ndiyo maana hata humu ndani ya Bunge ikitokea kitu chochote askari wa kiume wanakuja kuwakabili wanawake kwa sababu ya upungufu. Hilo ni swali la kwanza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, zipo taarifa kwamba katika jeshi letu wako watu wanaajiriwa na inachukua muda sana kwenda kwenye mafunzo ya msingi ya uaskari wakati jambo hili la uaskari linahitaji maadili ambayo ni maalum kwa sababu ni jambo nyeti. Siku zote kisingizio kimekuwa ni bajeti, sasa nataka kujua hali ikoje sasa hivi kama wameshakuwa na uwezo wa kumudu hali hiyo? Ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Naibu Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Naibu Spika, nirekebishe kidogo, uwiano wa askari kimataifa ni askari 1:400 na kwa upande wa Tanzania Bara ni askari 1:1200, kwa hiyo kidogo kuna utofauti na maelezo ambayo ametoa Mheshimiwa Mbunge. Niseme tu usitishaji huu hauathiri kwa sababu ni usitishaji wa muda mfupi sana, kuna mambo tu kidogo ambayo yanawekwa sawa, nadhani muda si mrefu tutaendelea na utaratibu wetu kama kawaida.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini kuhusiana na swali lake la pili kwamba kuna upungufu wa wanawake katika Jeshi la Polisi, ni kweli na tunapoelekea kwenye *fifty-fifty* basi nitoe wito tu kwa wanawake kuhamasika zaidi ili kujiunga na vyombo vya ulinzi na usalama.

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

Na. 160

Ufinyu wa Pembejeo za Ruzuku – Mkoa wa Ruvuma

MHE. JACQUELINE N. MSONGOZI aliuliza:-

Kumekuwa na changamaoto kubwa katika Mkoa wa Ruvuma ambapo vocha na pembejeo za kilimo zinazotolewa zimekuwa hazitoshi na wakati mwingine kuleta mgogoro kwa wananchi wenyewe kwa wenyewe:-

(a) Je, Serikali ina mpango gani wa kuongeza pembejeo za ruzuku katika Mkoa wa Ruvuma?

(b) Je, ni kwa nini Serikali isiondoe kodi kwenye pembejeo ili wananchi waweze kununua wenyewe pembejeo hizo kwa bei nafuu?

NAIBU SPIKA: Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, MIFUGO NA UVUVI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, napenda kujibu swali la Jacqueline Ngonyani Msongozi, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Mkoa wa Ruvuma umekuwa ukipata ruzuku ya pembejeo za kilimo tangu msimu wa 2003/2004 hadi sasa ambapo takribani kaya 80,000 kila mwaka zimekuwa zikinufaika na ruzuku hiyo mkoani humo. Kutokana na changamoto za mfumo wa utoaji wa ruzuku za pembejeo kama vile kuchelewa kwa pembejeo, ubadhirifu, bei kubwa na kadhalika wakulima wachache wamekuwa wakinufaika na ruzuku hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kuweza kuwafikia wakulima wengi zaidi katika mikoa mbalimbali ikiwemo Mkoa wa Ruvuma, Serikali inaangalia upya utaratibu wa kutoa ruzuku bila kujali makundi ambao utawezesha wakulima wengi zaidi kunufaika na ruzuku ya pembejeo. Utaratibu huo utakapokamilika umma wa Watanzania utajulishwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa sasa kodi za *import* na *excise duties* zimefutwa kwa pembejeo za kilimo zinazoagizwa kutoka nje ila bado kuna tozo za bandari na taasisi mbalimbali kama vile *TBS, SUMATRA*, Taasisi ya Mionzi na kadhalika ambapo baadhi ya tozo hizo ndani yake kuna *VAT.* Aidha, Halmashauri bado zinatoza *cess* kwenye mbegu zinazozalishwa nchini.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kuhakikisha bei za pembejeo zinakuwa nafuu, Serikali inaangalia uwezekano wa kuondoa au kupunguza tozo mbalimbali kwenye pembejeo zote za kilimo ili kuwawezesha wakulima wengi kununua pembejeo hizo kwa bei nafuu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, aidha, Serikali inaendelea kuweka msisitizo kwa wawekezaji wa nje na wa ndani kuanzisha viwanda vya mbolea na pia kuwekeza katika mashamba ya kuzalisha mbegu hapa nchini. Lengo kubwa likiwa ni kuwapatia wakulima pembejeo za kutosha na kwa bei nafuu ili kuongeza uzalishaji.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Jacqueline Msongozi swali la nyongeza.

MHE. JAQUELINE N. MSONGOZI: Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na majibu ambayo kimsingi sijaridhishwa nayo ya Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo, nina maswali ya nyongeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mkoa wa Ruvuma una wakazi zaidi ya watu 150,000 na ruzuku/vocha zinazotolewa kwa maana ya pembejeo za kilimo ni karibu kwa watu 80,000 ni wazi kuwa hazikidhi haja. Swali langu, naomba anieleze leo ni lini Serikali itaondoa angalau ushuru kwa maana ya *cess* kwa wakulima ili pale wanapotoa mazao yao shambani wasitozwe tozo yoyote ile?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, mawakala wa pembejeo za kilimo ambao wamehudumia kwa maana ya kuikopesha Serikali kwa msimu wa mwaka 2015/2016 mpaka sasa hawajalipwa pesa zao. Naomba Waziri anipe majibu mazuri na ya kina kwamba ni lini Serikali itawalipa mawakala hawa ambao wamehudumia wananchi katika Wilaya mbalimbali za Mkoa wa Ruvuma za Nyasa, Mbinga, Songea, Namtumbo pamoja na Ruvuma ikiwepo pia hata maeneo mengine yote ya nchi yetu ya Tanzania? Hawa watu wanafanya biashara kwa kukopa kwenye benki na sasa hivi imefika mahali wanashindwa kurejesha mikopo yao. Naomba anipe majibu ya kina. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi.

NAIBU WAZIRI KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu ni lini Serikali itaondoa ushuru, nimhakikishie tu Mheshimiwa Mbunge kwamba tayari *Finance Bill* inayotegemewa kuja katika Bunge hili tumependekeza kwa Wizara ya Fedha, baadhi ya hizo tozo ziondolewe. Kwa hiyo, tunategemea tutakapoleta Waheshimiwa Wabunge mtatuunga mkono. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nieleze tu kwamba kuna tozo nyingi ambazo zimekuwa zikiongeza bei ya pembejeo kwenye mjengeko wa jumla ambazo

nyingi kwa kweli zinaleta matatizo kwa wakulima na tutahakikisha nyingi zitaondolewa. Vilevile tufahamu kwamba suala la kodi ni la kisheria, kwa hiyo, kuna baadhi ya kodi ambazo tutaziondoa taratibu lakini kimsingi Wizara yangu ipo kwenye utaratibu mzima wa kuhakikisha kwamba baadhi ya hizi kodi zinaondoka.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu swali la pili la mawakala ambao hawajalipwa, nikiri kama alivyosema Mheshimiwa Mbunge kwamba kuna mawakala ambao hawajalipwa mpaka sasa. Nimhakikishie tu Mheshimiwa Mbunge kuwa tayari Wizara imejipanga kuhakikisha kwamba tunamaliza madeni yote ya mawakala ili wasiendelee kupata vikwazo kama wanavyopata, wengi wanauziwa mali zao kutokana na mikopo. Tunawasihi mawakala wote wapeleke *certificate* zao kwa sababu tayari utaratibu wa kuwalipa unaandaliwa. Nashukuru sana.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Nchambi.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. Kwa kuwa tatizo hili la pembejeo hasa mbegu bora ni tatizo ambalo kwa kweli linatakiwa sasa lishughulikiwe kwa kina na kwa kuwa Mungu ameijalia Wizara hii ya Kilimo kupata Waziri na Naibu Waziri ambao ni wachapa kazi na ni mahodari, je, kutokana na uhaba wa mvua, Mheshimiwa Waziri, Naibu Waziri na Wizara wapo tayari kuharakisha tafiti za mbegu ambazo zitaendana na mazingira ya sasa? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo.

NAIBU WAZIRI KILIMO, MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, tunatambua wazi kwamba changamoto ambazo tunazipata katika kilimo chetu ni pamoja na mabadiliko ya tabia nchi na hivyo kuhitaji mbinu za kisasa za kuweza kupata pembejeo na hasa mbegu ambazo zinaendana na hali halisi ya mvua ambayo tunapata. Taasisi yetu ya Taifa ya Mbegu *(ASA)* imejikita sana sasa katika kufanya utafiti wa mbegu ambazo zinaendana na mazingira yetu na hali halisi ya mvua ambayo tunapata.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, nimhakikishie tu Mheshimiwa Mbunge kwamba tayari Serikali imewekeza sana katika utafiti wa mbegu, kwa hiyo, tunaamini kwamba kadiri muda unavyokwenda tutapata mbegu ambazo zinaendana na mazingira yetu. Vilevile nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kuwa pamoja na changamoto kubwa tuliyonayo kwa sasa ambayo takribani asilimia 60 ya mbegu zote zinazotumika nchini zinatoka nje, tumeelekeza nguvu nyingi katika kuzalisha mbegu ndani ya nchi na tunashirikiana na sekta binafsi katika shughuli hii. Nashukuru sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Maliasili na Utalii.

Na. 161

Serikali Kuajiri Vibarua Kufanya Operesheni kwenye Hifadhi Nchini.

MHE. ELIAS J. KWANDIKWA aliuliza:-

Serikali imekuwa ikitumia waajiriwa wa muda (vibarua) ambao hawana ujuzi, uadilifu wala taaluma ya uhifadhi:-

(a) Je, ni vibarua wangapi walitumiwa katika Hifadhi ya Kigosi kwa kipindi cha miaka mitano (2010-2015)?

(b) Je, Serikali ilikuwa imetenga kiasi gani cha fedha na ni kiasi gani kililipwa kwa vibarua hao?

NAIBU SPIKA: Waziri wa Maliasili na Utalii.

WAZIRI WA MALIASILI NAUTALII: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Elias John Kwandikwa, Mbunge wa Ushetu, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali imekuwa ikitenga fedha kwa ajili ya shughuli ambazo hazihitaji ujuzi mahsusi kama usafishaji wa ofisi, kufyeka barabara na mipaka ya hifadhi. Kazi hizo hutolewa kwa wananchi waishio kando ya hifadhi ikiwa ni njia mojawapo ya kuwapatia kipato na kukuza mahusiano mema kati Serikali na wananchi hivyo kuwapa faida za moja kwa moja za kiuchumi kutokana na kuwepo jirani na hifadhi. Aidha, wapo vibarua ambao hufanya kazi zinazohitaji elimu na ujuzi mahsusi wa wastani kama vile ukatibu muhtasi na udereva ambao huhitaji kuwa na vyeti na leseni zinazoruhusu kufanya kazi hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kawaida hakuna kibarua anayefanya kazi za kiuhifadhi moja kwa moja kwani kazi hizo zinahitaji taaluma, ujuzi na uzoefu wa masuala ya uhifadhi wa wanyamapori katika viwango vinavyokubalika na taaluma yenyewe. Ajira za vibarua hutolewa kulingana na mahitaji ya ofisi, hivyo wanaokidhi vigezo hupewa mikataba ya ajira kwa kipindi kisichozidi miezi mitatu.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika Pori la Kigosi kwa kipindi cha miaka mitano kuanzia mwaka 2010 - 2015 jumla ya vibarua 240 walifanya kazi za muda kama kufyeka barabara na mipaka na kusaidia kufanya usafi wa kambi na

miradi ya maendeleo kama vile ujenzi wa nyumba, ukarabati wa majengo kwa kushirikiana na Askari wa Wanyamapori.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kipindi hicho jumla ya shilingi milioni 27.8 zilitumika katika kuwalipa vibarua hao. Aidha, kampuni zinazoendesha shughuli za utalii katika mapori huajiri vibarua kwa ajili ya shughuli zao. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Kwandikwa swali la nyongeza.

MHE. ELIAS J. KWANDIKWA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi niulize maswali madogo ya nyongeza. Nashukuru kwa majibu ya Mheshimiwa Waziri. Kwa kuwa Askari wa Wanyamapori ni wachache na kwa kuwa hifadhi zimekuwa zikiwatumia Askari wa Wanyamapori wa kujitolea kwa kufanya doria na kwa kuwa askari hawa wanapofanya kazi kama maeneo ya Kigosi kwenye mipaka ya Jimboni kwangu wamekuwa na utaratibu wa kufanya doria na kujilipa. Haoni sasa wakati umefika Serikali ichukue hatua kukomesha tatizo hili ili kuondoa migogoro kwa wafugaji? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kwa kuwa Sheria ya Uhifadhi inatoa fursa ya wananchi kushiriki katika uhifadhi kwa kutumia vikundi vya kijamii pamoja na vikundi ambavyo vipo vijijini. Je, Serikali iko tayari kuweka msukumo wa aina yake ili kuhakikisha kwamba vikundi vya jamii ikiwepo sungusungu wanahusika katika uhifadhi ili kupunguza migogoro? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Maliasili na Utalii.

WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kwamba Askari wa Wanyamapori ni wachache lakini pia malipo yao na mishahara yao ni midogo sana. Kuanzia mwaka 2016/2017, Serikali italigeuza jeshi au askari hawa wa wanyamapori kuwa jeshi usu au *paramilitary force* ili kushughulikia ujuzi na uwezo wao, lakini pia kuangalia kwa undani mafao na mishahara yao ili wawe walinzi thabiti katika kulinda maliasili zetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli pia kwamba vikundi vya wananchi hata vikundi vya sungusungu vinaweza kulisaidia sana Jeshi la Wanayamapori katika kulinda na kuhifadhi maliasili zetu. Serikali imechukua wazo hili zuri na tutalifanyia kazi ili tuone ni jinsi gani vikundi hivi vinaweza kusaidiana na askari katika kuhifadhi mali zetu. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano.

Na. 162

Ujenzi wa Barabara ya Kutoka Njiapanda mpaka Mwabuki kwa Kiwango cha Lami.

MHE. MASHIMBA M. NDAKI aliuliza:-

Barabara ya kutoka Maswa Mjini kupitia Kijiji cha Njiapanda mpaka Mwigumbi inajengwa kwa kiwango cha lami na barabara hii inaendelea kutoka Kijiji cha Njiapanda kupitia Mji Mdogo wa Malampaka mpaka Mwabuki. Barabara hii ni ya muhimu sana kwa shughuli za kibiashara, kiuchumi na kijamii kwa wananchi wa Maswa Mjini, Mji Mdogo wa Malampaka na Wilaya ya Maswa kwa ujumla na inaunganisha Mkoa wa Simiyu na Mwanza kwa upande wa Wilaya ya Kwimba:-

Je, Serikali ina mpango wa kujenga barabara hii kwa kiwango cha lami kutoka Njiapanda mpaka Mwabuki?

NAIBU SPIKA: Naibu Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Mashimba Mashauri Ndaki, Mbunge wa Maswa Magharibi, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inatambua umuhimu wa barabara ya kutoka Kijiji cha Njiapanda – Malampaka - Mwabuki na imeendelea kuifanyia matengenezo ya aina mbalimbali kwa kiwango cha changarawe ambapo katika mwaka wa fedha 2014/2015 barabara hii ilitengewa kiasi cha shilingi milioni 561.225 kwa ajili ya matengenezo ya muda maalum, matengenezo ya kawaida pamoja na ujenzi wa madaraja matatu.

Mheshimiwa Naibu Spika, matengenezo hayo yalihusisha eneo la kutoka Jojiro - Nyamilama na Kijiji cha Mwankulwe ambacho kina jumla ya kilometa 20 na madaraja matatu. Katika mwaka wa fedha 2015/2016 barabara hii imetengewa jumla ya shilingi milioni 200 kwa ajili ya matengenezo ya kawaida na matengenezo ya muda maalum ambapo *TANROADS* Mkoa wa Mwanza imefanya ukarabati kutoka Mwabuki - Jojiro pamoja na kipande cha kutoka Kijiji cha Mwankulwe hadi Malampaka ambacho kina jumla ya kilometa 120. Mpango wa kujenga barabara hii kwa kiwango cha lami kutoka Njiapanda - Mwawabuki utategemea upatikanaji wa fedha.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mashimba Ndaki swali la nyongeza.

MHE. MASHIMBA M. NDAKI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru. Kwa kuwa barabara hii inatumiwa na magari mengi yanayotoka Meatu, Kwimba, Maswa, Bariadi na hivyo kufanyiwa matengenezo mara kwa mara na kuigharimu Serikali. Serikali haioni kuna haja sasa ya kuanza kuitengeneza barabara hii kwa kiwango cha lami kwa awamu? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, swali langu la pili, kwa vile madaraja matatu aliyoyataja Mheshimiwa Naibu Waziri yote yako Wilaya ya Kwimba. Kuna daraja moja ukitoka tu Kijiji cha Malampaka na kuingia Wilaya ya Kwimba halijajengwa, je, ni lini sasa hilo daraja nalo litakarabatiwa lipanuliwe ili kuweza kusaidia barabara hii iweze kudumu?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ujenzi.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Mashimba Mashauri Ndaki, Mbunge wa Maswa Magharibi, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, nimepokea ushauri wake na *TANROADS* wataangalia kama kutakuwa na uwezekano wa kupanua lile daraja pamoja na kuanza kuijenga kwa kiwango cha lami. Watakapotoa ushauri wa kitaalam Serikali itazingatia mahitaji hayo.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, muda wetu umekwenda, tunaendelea na swali linalofuata.

Na. 163

Kufufua Barabara Inayounganisha Mkoa wa Mbeya kwenda Matai *Kasanga Port*.

MHE. JOSEPHAT S. KANDEGE aliuliza:-

Je, ni lini Serikali itafufua barabara ya Mkoa wa Mbeya kwenda *Kasanga Port* pamoja na kivuko cha Mto Kalambo ambayo pia ni ahadi ya Mheshimiwa Rais?

NAIBU SPIKA: Naibu Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Josephat Sinkamba Kandege, Mbunge wa Kalambo kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, barabara anayoizungumzia Mheshimiwa Mbunge ni barabara iliyokuwa inatumika zamani enzi za Wajerumani inayoanzia Wilayani Momba katika Mkoa wa Songwe hadi *Kasanga Port*. Barabara hiyo ilikuwa inapita katika Vijiji vya Kapele – Kakosi - Ilonga, ambapo jumla ni kilometa 55, ambayo kwa sasa ni sehemu ya barabara ya wilaya inayohudumiwa na Halmashauri ya Wilaya ya Momba. Aidha, katika Mkoa wa Rukwa barabara hiyo ilikuwa inapita katika Vijiji vya Mambwenkoswe – Kalepula - Mwimbi - *Kasanga Port*.

Mheshimiwa Naibu Spika, baadhi ya maeneo katika barabara hiyo ya zamani, kati ya Mwimbi - *Kasanga Port* hayapitiki kabisa hasa wakati wa masika na katika maeneo mengine barabara inapitika kwa shida hususan katika eneo la Mto Kalambo kwa kuwa hakuna barabara rasmi. Serikali inawaasa wananchi wanaosafiri kutoka Momba na Mbeya kwenda *Kasanga Port* kutumia barabara ya lami ya Mbeya – Tunduma - Sumbawanga na kuunganisha katika barabara ya Sumbawanga - Matai - *Kasanga Port* inayoendelea kujengwa kwa kiwango cha lami.

Mheshimiwa Naibu Spika, watumiaji barabara wanaweza pia kutumia barabara ya Wilaya ya Kapele – Kakosi - Ilonga Mkoani Mbeya, barabara ya Mkoa ya Mwambwenkoswe – Kalepula - Mwimbi - Matai na kuunganisha katika barabara kuu ya Sumbawanga – Matai - *Kasanga Port* Mkoani Rukwa.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Kandege swali la nyongeza.

MHE. JOSEPHAT S. KANDEGE: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. Ni matarajio yangu makubwa kwamba, Serikali inakuwa na majibu ambayo hayabadiliki kutokana na muda. Swali kama hili nimeliuliza na Serikali ikakiri umuhimu wa barabara hii kwa sababu inaondoa takribani kilometa 100 na wakatutaka tutume ombi maalum. Je, ni lini Serikali itajenga kipande hiki ili barabara hii iendelee kutumika? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, wakati aliyekuwa Waziri wa Ujenzi, ambaye ndiye Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, alipofika Kalambo kuja kuomba kura tarehe 25/8 akiambatana na Mheshimiwa Lukuvi, alimtaka Mkurugenzi atangaze haraka kabisa ujenzi wa kivuko cha Mto Kalambo kwa sababu ya umuhimu wake. Je, ni lini kandarasi hii itatangazwa ili kivuko hicho kiweze kujengwa? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Naibu Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali huwa haibadilishi majibu yake na kwa jibu hili, tulimwambia awali kwamba alete ombi maalum, akileta swali jibu lake ambalo kwa kawaida

linaletwa na wataalam wanaozingatia maombi na majadiliano yaliyoko mkoani na wilayani yatakuja kama yanavyokuja.

Mheshimiwa Naibu Spika, hilo ombi likiletwa maalum na kuna utaratibu wa kuleta ombi maalum, linaanzia wilayani, mkoani hadi *TANROAD* Taifa na hatimaye Serikali ndiyo huwa inaamua. Tukileta maombi kwa kuuliza maswali, tutajibiwa na wataalam kutegemea na taratibu ambazo zimepitia katika mikoa na wilaya hadi wakati huo. Naomba sana Mheshimiwa Kandege kama ambavyo tulimjibu katika jibu letu la awali, alete ombi maalum na Serikali italifikiria kwa utaratibu ule unaotakiwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa swali lake la pili, naomba tuonane na Mheshimiwa ofisini, tutakuwa na wataalam tuweze kulijadili na hatimaye tumpe majibu sahihi. *(Makofi/Kicheko)*

NAIBU SPIKA: Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI, UCHUKUZI NA MAWASILIANO: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli tumepata ahadi zote za Mheshimiwa Rais na tumeziratibu vizuri na sasa tunazifanyia kazi na tutazitekeleza awamu kwa awamu *(phase by phase)*. Ahsante sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi.

Na. 164

Kuuzwa kwa Nyumba za *NHC*

MHE. ABDALLAH H. MTOLEA aliuliza:-

Bunge liliridhia nyumba za *NHC* zilizowekwa katika kundi A ziuwe, kundi B zikarabatiwe, kundi C zijengwe upya:-

Je, kwa nini hadi leo baadhi ya nyumba zilizoagizwa kuuzwa hazijauzwa kwa wapangaji wake?

NAIBU SPIKA: Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi.

WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Abdallah Ally Mtolea, Mbunge wa Temeke, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na kwamba swali hili limekuwa likiulizwa sana kwenye Bunge hili, lakini nataka nimjulishe mdogo wangu, Mheshimiwa Abdallah Ally Mtolea kwamba hakujawahi kutolewa uamuzi rasmi wa Serikali wala Bodi ya Shirika au halijawahi kuwepo azimio rasmi la Bunge hili kufikishwa Serikalini kutaka Serikali kufikiria kuuza nyumba hizo ulizozitaja.

Mheshimiwa Naibu Spika, utafiti uliofanywa mwaka 2010 ulionesha kuwa nyumba zinazomilikiwa na *National Housing* zina tija kubwa kwa Shirika na Taifa, hivyo nyumba hizo zilizotajwa hazitauzwa kwa kuwa ziko kwenye maeneo yenye thamani kubwa na ni mtaji wa kuliwezesha shirika kujenga nyumba nyingi zaidi zitakazowanufaisha wananchi wote na si wapangaji wachache. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, lengo la sasa la shirika ni kuendelea kuzifanyia matengenezo nyumba zake na kuvunja nyumba kama hizo ambazo mamlaka za manispaa na halmashauri mbalimbali zimezi-*condemn* nyumba hizo na zile zilizochakaa vilevile ili kujenga nyumba mpya za kisasa zitakazotoa fursa zaidi kwa Watanzania wengi kuuziwa wakiwemo wapangaji hao.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mtolea swali la nyongeza.

MHE. ABDALLAH A. MTOLEA: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuuliza maswali mawili ya nyongeza kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Shirika la Nyumba limekuwa likiwapa *notice* wafanyabiashara eneo la Keko *Furniture* ambao wanafanya biashara chini ya majengo ya *National Housing* kwamba wahame wakatafute sehemu nyingine ya kufanyia biashara ili shirika izikarabati nyumba zile na iweze kuwapangisha wapangaji wengine. Wafanya biashara hawa ni zaidi ya 300 na shirika linataka liwafukuze ili lipangishe watu wasiozidi 50. Je, Mheshimiwa Waziri atakuwa tayari sasa kulishauri Shirika la Nyumba wawe *flexible* badala ya kuwafukuza hawa watu 300, wavunje zile nyumba wajenge mabanda ambayo yatawa-*accommodate* hawa wafanyabiashara ili wawe wapangaji wao? Swali la kwanza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kumekuwa na mchezo mchafu, watu ambao hawakai kwenye nyumba zile lakini ndiyo wanaonekana wapangaji wa nyumba za *National Housing,* kisha wao wanawapangisha watu wengine kwa gharama kubwa. Je, shirika litakuwa tayari sasa kufanya uhakiki wa kuhakikisha kwamba anayekaa kwenye nyumba ndiye ana mkataba na *National Housing* ili kuzifanya nyumba hizo zisiwe za gharama kubwa na zitumike na watu wenye mahitaji nazo? Ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi.

WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli hayo anayoyasema ya wafanyabiashara wa *Keko Furniture* na hata juzi alikuja mmoja kuonesha vifaa vya hospitali hapa, nawajua, lakini kwa ufupi ningemshauri, mimi na yeye na baadhi yao tukipata fursa tukutane maana majibu yanaweza kuwa marefu hapa, tuone namna ya kutekeleza kwa pamoja ili kuwawezesha hawa vijana wafanyabiashara 500 waendelee kujiajiri katika eneo hilo. Sasa tutoke nje tuzungumze zaidi badala ya kukujibu hapa maana nitajibu majibu marefu sana, tutafute muafaka wa hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini la pili, ni kweli shirika linafanya uhakiki. Hivi sasa ukiomba nyumba ya Shirika la Nyumba hupati, yule aliyepo anampa funguo mwenzake na hata wafanyabiashara wa maduka makubwa kama Samora na kadhalika wengine wanakula kodi za mtu wa tatu. Hilo nalijua na nimeshatoa maelekezo, kama unavyosema Mheshimiwa Mtolea, kwa *National Housing* wafanye uhakiki ili wachukue kodi kwa mpangaji na isitokee mtu mwingine kuchukua kilemba cha mpangaji. Kwa hiyo, hilo tunalifanyia kazi. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tumefika mwisho wa kipindi cha maswali na majibu. Nitaleta kwenu matangazo machache yaliyopo hapa. Tangazo la kwanza ni la wageni. Tunao wageni walioko sehemu ya wageni wa Spika.

Kundi la kwanza ni wageni wa Mheshimiwa Nape Moses Nnauye, Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo ambao ni Profesa Elisante Ole Gabriel - Katibu Mkuu wa Wizara; Ndugu Nuru Millao - Naibu Katibu Mkuu; Ndugu Zulmira Rodrigues - Mwakilishi wa *UNESCO* Tanzania; Ndugu Roberto Jarrin - Mkurugenzi Mkuu *TBL*; Ndugu Beatrice Shelukindo - Mkurugenzi Airtel; Ndugu Kelvin Twissa - Mkurugenzi Vodacom; Ndugu Reginald Mengi - Mwenyekiti MOAT; Ndugu Kajubi Mukajanga - Katibu Mkuu *MCT;* Ndugu Jamal Malinzi - Rais wa *TFF*, Col. Mst Iddi Kipingu - *Sports Academy;* Ndugu Leodgar Tenga - Rais Mstaafu TFF na Ndugu Said Mohamed anayetoka Azam TV. *(Makofi)*

Wageni wengine wa Mheshimiwa Nape Moses Nnauye ni Mrs. Rhobi Nnauye - mke wa Mheshimiwa Waziri. Karibu sana wifi yetu na shemeji yao Wabunge wengine hapa. Pia yupo Ndugu Maryam Nnauye na Ndugu Arun Nagar wanafamilia wa Mheshimiwa Waziri. *(Makofi)*

Pia wapo Wenyeviti wa Bodi, Wakuu wa Taasisi na Wakurugenzi na Wakurugenzi Wasaidizi na Maafisa Waandamizi kutoka Wizarani na taasisi zilizo chini ya Wizara. Wote wasimame kwa pamoja. Karibuni sana. *(Makofi)*

Wapo wageni wengine ambao ni wadau wa sekta ya habari kutoka vyombo vya habari (Jukwaa la Wahariri – TEF); Baraza la Habari Tanzania *(MCT); Coalition on the Right to Information;* Chama cha Waandishi wa Habari Wanawake (TAMWA) na *Tanzania Media Foundation (TMF)*. *(Makofi)*

Pia tunao wageni 13 wa Mheshimiwa Joseph Mbilinyi, Waziri Kivuli wa Wizara ya Habari, Utamaduni Sanaa na Michezo ambao ni wanafunzi wanaosoma *UDOM* wanaotoka Jimbo la Mbeya Mjini. *(Makofi)*

Wageni wengine wa Wizara ni wadau wa maendeleo ya utamaduni, viongozi wa vyama vya michezo, wasanii kutoka makundi mbalimbali, wajumbe wa Kamati ya Miss Tanzania na wanamuziki wa bendi ya King Kikii. Wasimame wote kwa pamoja. Karibuni sana. *(Makofi)*

Wageni wa Waheshimiwa Wabunge wengine ni wageni wa Mheshimiwa Anthony Mavunde ambao ni timu ya pamoja ya Madaktari wa Upasuaji wa Kichwa Kikubwa na Mgongo Wazi kutoka hospitali ya *MOI* na wawakilishi wa *GSM Foundation* ambao wanaongozwa na Dkt. Othman Kiloloma - Mkurugenzi wa *MOI*. Karibuni sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni watano wa Mheshimiwa Profesa Makame Mbarawa, hapa ameitwa Waziri wa Miundombinu lakini huyu ni Waziri wa Ujenzi, Uchukuzi na Mawasiliano, wakiongozwa na Ndugu Manoj Shanke. *(Makofi)*

Pia kuna wageni wawili wa Mheshimiwa Najma Giga, Mbunge wa Viti Maalum ambao ni mume na mtoto wake. Hawa ni Ndugu Murtaza Pyarali Giga - Mume wa Mheshimiwa Mbunge, shemeji yetu na mtoto wake anaitwa Pyarali Murtaza Giga. Karibuni sana.

WABUNGE FULANI: Hatuwaoni.

NAIBU SPIKA: Nadhani labda wamekwama hapo getini. Mheshimiwa Esther ungewataja wote ambao hatujawaona kuliko kuwa mbaguzi. *(Kicheko)*

Tunaendelea, mgeni wa Mheshimiwa Mwantumu Dau Haji kutoka Mkoa wa Kusini Unguja ambaye ni Ndugu Maulid Kimtende - Katibu wa Umoja wa Vijana wa Chama cha Mapinduzi, Wilaya ya Mpwapwa. *(Makofi)*

Pia tunao wageni wanne wa Mheshimiwa Kanyasu John, Mbunge wa Jimbo la Geita ambao ni viongozi wa wafugaji kutoka Geita Bukombe, Mkoa wa Geita, sijui kama kuna eneo linaitwa hivi, Geita Bukombe; wakiongozwa na Ndugu Morandi Constantine, Diwani wa Kata ya Mtakuja; Ndugu Juvenary Mrashani - Mwenyekiti wa Wafugaji Kanda ya Ziwa.

WABUNGE FULANI: Hawapo.

NAIBU SPIKA: Wegeni wengine ni mgeni wa Mheshimiwa Ritta Kabati, Mbunge wa Viti Maalum ambaye ni Daktari Bingwa wa Upasuaji wa Vichwa Vikubwa na huyu ni Dkt. Maxma Ndosi. *(Makofi)*

Tunaye pia mgeni wa Mheshimiwa William Tate Olenasha, Naibu Waziri wa Kilimo, Mifugo na Uvuvi, Dkt. James Jesse, Mhadhiri kutoka Shule Kuu ya Sheria Chuo Kikuu cha Dar es Salaam. Karibu sana, Mwalimu Jesse tulikuwa tunafundisha wote, nimefurahi kukuona. *(Makofi)*

Wageni wengine ni wa Mheshimiwa Stephen Ngonyani ambao ni watoto wake wakiongozwa na Mama yao Halya Stephen Ngonyani. Watoto hao ni Grace Ngonyani; Mariam Ngonyani; Catherine Ngonyani na Pendo Ngonyani. Hao wageni siwaoni lakini nadhani watakuja baadaye tutapata nafasi ya kuwaona. *(Makofi)*

Wageni wengine waliokuja kwa ajili ya mafunzo Bungeni, tunao wanafunzi 18 kutoka Chuo Kikuu cha Dodoma. Karibuni sana. *(Makofi)*

Tunao pia wanafunzi 77 na walimu 13 kutoka Shule ya Sekondari Magubike, Mkoa wa Morogoro. Karibuni sana. *(Makofi)*

Tunao pia wanafunzi 86 na viongozi wanne kutoka Taasisi ya Uhasibu Tanzania, wao wametoka Dar es Salaam. Karibuni sana. *(Makofi)*

Tunao pia wanafunzi 50 ambao ni wageni wa Mheshimiwa Oscar Mukasa, Mbunge wa Jimbo la Biharamulo wanaosoma Chuo Kikuu cha Dodoma. *(Makofi)*

Huu ndiyo mwisho wa matangazo yetu ya wageni. Ninayo matangazo mengine hapa Waheshimiwa Wabunge. Tangazo la kwanza, waumini wa Dini ya Kiislam wanaombwa kuhudhuria Ibada ya Sala ya Ijumaa, Al-jumaa itakayoswaliwa katika Msikiti Mkuu wa Gadaffi. Tangazo limeletwa na Katibu wa Wabunge Waislam Bungeni.

Tangazo lingine ni la kikao cha Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Uwekezaji wa Mitaji ya Umma yaani *PIC,* Wajumbe wa Kamati hii mnataarifiwa kwamba leo tarehe 13 Mei, 2016, saa saba na nusu mchana, kutakuwa na kikao katika jengo la Hazina Ndogo, mnaombwa kuhudhuria. Tangazo limeletwa na Mwenyekiti wa Kamati hii.

Tangazo lingine ni la kiutawala, Waheshimiwa Wabunge mnakumbushwa kuwa wataalam wa Mamlaka ya Vitambulisho vya Taifa (*NIDA)* bado wapo

hapa Bungeni kwa ajili ya zoezi la ugawaji na usajili wa Vitambulisho vya Taifa kwa Waheshimiwa Wabunge ambao hawakusajiliwa awali. Baadhi ya nyaraka muhimu zinazohitajika uwe nazo ni pamoja na kopi ya pasi ya kusafiria, kopi ya leseni ya gari, kopi ya bima ya afya na kopi za vyeti za kumalizia shule kama sekondari na kuendelea.

Waheshimiwa Wabunge, zoezi hili linafanyika kwenye Ukumbi wa Pius Msekwa katika chumba kilichokuwa kinatumika kama zahanati. Hivyo, Waheshimiwa Wabunge wote ambao hamna Vitambulisho vya Taifa mnakumbushwa kwenda kwenye chumba hicho ili muweze kupatiwa huduma hiyo.

Uamuzi wa Spika kuhusu malalamiko ya Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Waziri wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa dhidi ya Mheshimiwa Saed Ahmed Kubenea kuhusu tuhuma alizozitoa Bungeni kwa Jeshi la Wananchi wa Tanzania na kwa Waziri wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, upo pia Uamuzi wa Spika kuhusu malalamiko ya Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Waziri wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa kuhusu tuhuma zilizotolewa Bungeni tarehe 10 Mei, 2016 na Mheshimiwa Saed Ahmed Kubenea kwa Jeshi la Wananchi wa Tanzania na kwa Waziri wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa.

Waheshimiwa Wabunge, mnamo tarehe 10 Mei, 2016 katika Kikao cha Kumi na Sita cha Mkutano wa Tatu wa Bunge wakati wa mjadala wa makadirio ya mapato na matumizi ya Wizara ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017, Mheshimiwa Saed Ahmed Kubenea, wakati akichangia Bungeni alitoa tuhuma dhidi ya Jeshi la Wananchi wa Tanzania na dhidi ya Waziri wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa. Tuhuma hizo kwa mujibu wa Taarifa Rasmi za Bunge yaani *Hansard* ni kuhusu Jeshi la Wananchi wa Tanzania kutoa ardhi kwa kampuni ya *Henan Guiji Industry Investment Company Limited* kufanya uwekezaj wa ujenzi wa nyumba kwa ajili ya makazi kwa kipindi cha miaka 40. Mheshimiwa Kubenea alisema kama ifuatavyo:-

"Jambo la pili, kuna taarifa kwamba Jeshi letu la Wananchi wa Tanzania limeingia mkataba wa ujenzi wa nyumba kwa ajili ya makazi na kampuni ya Henan Guiji Industry Investment Company Limited".

Waheshimwa Wabunge, Mheshimiwa Kubenea aliendelea kuelezea hivi:-

"Katika mkataba huo, Jeshi la Wananchi wa Tanzania litatoa ekari za mraba 26,082.87 katika eneo la Plot number 1255 Masaki, Jijini Dar es Salaam. Katika mkataba huu, mjenzi akikamilisha mradi kwa mujibu wa taarifa zilizopo,

ataendesha eneo hili kwa muda wa miaka 40 na baada ya hapo eneo litarudi jeshini".

Waheshimiwa Wabunge, hizo zilikuwa tuhuma dhidi ya Jeshi la Wananchi wa Tanzania. Pia Mheshimiwa Kubenea katika mchango wake aliendelea kutoa tuhuma nyingine ambazo alizielekeza kwa Waziri wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa, Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi. Tuhuma hizo ni kwamba kampuni hiyohiyo imeingia mkataba wa kumjengea Waziri nyumba. Mheshimiwa Kubenea alisema hivi:-

"Lakini kibaya zaidi kwamba kampuni ya *Henan Guiji Industry Investment Company Limited* ambayo imeingia mkataba na Jeshi la Wananchi au inataka kuingia mkataba na Jeshi la Wananchi inajifunga mkataba mwingine na Waziri wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa, Dkt. Hussein Mwinyi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kampuni hiyo itajenga nyumba ya Dkt. Hussein Mwinyi iliyopo Plot Na.2435/5, eneo la Sea View, Upanga, Jijini Dar es Salaam na kampuni hiyo ndiyo itakayolipia gharama za ujenzi".

Waheshimiwa Wabunge, baada ya tuhuma hizo kutolewa wakati Waziri wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa akifanya majumuisho na kujibu hoja zilizotolewa na Waheshimiwa Wabunge waliochangia hotuba ya Wizara ya Ulinzi na Jeshi Kujenga Taifa alijibu tuhuma za Mheshimiwa Kubenea kuwa si za kweli pia aliomba Bunge limtake Mheshimiwa Kubenea kuthibitisha maneno yake.

Pamoja na ombi hilo la Mheshimiwa Waziri lakini pia ameleta malalamiko rasmi kwa Spika akiomba tuhuma zilizoelekezwa kwa Jeshi la Wananchi wa Tanzania na dhidi yake binafsi zifanyiwe uchunguzi na kumtaka Mheshimiwa Kubenea athibitishe tuhuma hizo na kama atashindwa achukuliwe hatua stahiki.

Waheshimiwa Wabunge, uamuzi wa Kiti ni kama ifuatavyo:-

Kwa mujibu wa Kanuni ya 63(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016 ni marufuku kabisa kwa Mbunge kusema uongo Bungeni. Kanuni tajwa inaeleza:-

"Bila ya kuathiri masharti ya Ibara ya 100 ya Katiba yanayolinda na kuhifadhi uhuru wa mawazo na majadiliano katika Bunge, ni marufuku kabisa kusema uongo Bungeni na kwa sababu hiyo Mbunge yeyote anapokuwa akisema Bungeni ana wajibu wa kuhakikisha kwamba anatoa kauli au maelezo kuhusu jambo au suala ambalo yeye mwenyewe anaamini kuwa ni la kweli na siyo jambo la kubuni au la kubahatisha tu".

Waheshimiwa Wabunge, katika maelezo yake Mheshimiwa Waziri alikanusha tuhuma hizo na kudai si za kweli na aliomba Kiti kimtake Mheshimiwa Kubenea athibitishe tuhuma hizo. Hivyo basi kutokana na maelezo ya Mheshimiwa Waziri wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa aliyotoa Bungeni wakati akijibu hoja za Wabunge na maelezo aliyotoa katika malalamiko yake aliyomwandikia Mheshimiwa Spika na kwa kuzingatia Kanuni ya 63(5), namtaka Mheshimiwa Saed Ahmed Kubenea atoe uthibitisho wa ukweli wa kauli au maelezo yake na kama atashindwa kufanya hivyo, namtaka afute kauli au maelezo yake hayo.

Mheshimiwa Kubenea, sasa nitakupa nafasi ya kufuta kauli yako ama kama hutafuta nitaeleza nini kitafuata, karibu Mheshimiwa Kubenea.

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi ya kuzungumza au kujibu Mwongozo wako.

Mheshimiwa Naibu Spika, wakati nachangia hoja ya Wizara ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa, baadhi ya maneno uliyoyanukuu niliyatamka, ni kweli niliyatamka lakini nasikitika kwamba *Hansard* uliyoinukuu, imenukuu baadhi ya maneno na haikukamilisha kile ambacho mimi nilikisema. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, *Hansard* na mimi ninayo na kama utaniruhusu naomba nisome maeneo ambayo wewe umeyaacha. Baada ya hapo niweze sasa kuona kama nafuta kauli ama meza yako inielekeze vitu vingine.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Kubenea, haya maeneo niliyoyanukuu ni kwa kadri ya yale malalamiko yaliyoletwa. Kwa hiyo, naamini na wewe ungependa kunukuu eneo lingine ambalo unaona kwamba pengine lina uzito kwenye kesi yako. Kwa hiyo, nafasi hii uliyopewa Mheshimiwa Kubenea ni kama unakubali kufuta ufute kama hukubali kufuta tutakupa muda ili uweze kuthibitisha. Kwa hiyo, ni hilo tu, aidha, ufute kauli, kama unaona yaliyoko kwenye *Hansard* yatakufanya uamuwe kuthibitisha nijulishe tu ili nisimame nikueleze.

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa *Hansard* ninayo na kwa hoja niliyojenga naamini kwamba kwa kunisukuma hivyo hautakuwa unanitendea haki, siwezi kufuta kauli.

Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Sawa. Mheshimiwa Kubenea kwa kuwa umesema kwamba unaweza kutoa uthibitisho…

(Hapa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge walikuwa wakiongea bila mpangilio)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Kubenea, naomba ukae. Mheshimiwa Kubenea kwa sababu unayo fursa ya kuthibitisha, umepewa siku nne kuanzia leo siku ya uamuzi huu iliposomwa ili uweze kutoa uthibitisho wa maelezo yako na Mheshimiwa Spika ameagiza ushahidi huo uupeleke kwa maandishi. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea.

MHE. SUSAN A. J. LYIMO: Mwongozo wa Spika.

NAIBU SPIKA: Kuna tangazo la mwisho hapa linatoka kwa Mheshimiwa Nape Nnauye na anawatangazia Waheshimiwa Wabunge kwamba baada ya kupitisha bajeti nadhani anaamini kwamba itapita, katika viwanja vya Bunge mwanamuziki King Kikii atakuwepo kutumbuiza, kwa hiyo anawakaribisha. *(Kicheko)*

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa siyo rushwa hiyo?

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tuendelee.

MBUNGE FULANI: Rushwa hiyo.

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Spika.

MBUNGE FULANI: Anatupa rushwa huyo.

MHE. SUSAN A. J. LYIMO: Mwongozo wa Spika.

MWONGOZO WA SPIKA

MHE. SUSAN A. J. LYIMO: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru. Nimesimama kwa Kanuni ya 68(7) kuhusu mwongozo.

Mheshimiwa Naibu Spika, huu ni Mkutano wa Tatu na kwa kawaida huwa tunakuwa na vitabu vyenye anuani za Wabunge wote. Ni jambo la ajabu kwamba tayari tumeshamaliza mikutano miwili bado hatujapata vitabu hivyo lakini ieleweke kwamba Wabunge na Mawaziri karibu wote ni wapya kwa hiyo mara nyingi tunatafuta *contacts* za watu hatuzipati.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba mwongozo wako ni lini tutapata vijitabu hivyo ili tuweze kujuana zaidi lakini vilevile tukiwa tunatafuta mtu kama tuna shida tunaweza kumpata.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, nadhani mwongozo wa Mheshimiwa Susan Lyimo wote tumeusikia, ni jambo zuri kuwa na *contacts* za watu wote. Kabla hatujaahirisha Bunge tutatoa maelezo lini vitabu hivyo vitapatikana. Kwa hiyo, tuendelee, Katibu.

NDG. ZAINAB ISSA - KATIBU MEZANI:

HOJA ZA SERIKALI

Makadirio ya Matumizi ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 - Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo.

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Naibu Spika, kufuatia taarifa iliyowasilishwa leo kwenye Bunge lako Tukufu na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge, Huduma na Maendeleo ya Jamii, sasa naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu likubali kupokea na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa iliyokuwa Wizara ya Habari, Vijana, Utamaduni na Michezo kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016. Naomba pia Bunge lako Tukufu lijadili na kupitisha Mpango wa Bajeti ya Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kwa Mwaka wa Fedha wa 2016/2017.

Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote nampongeza Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli kwa kuchaguliwa kwake kuwa Rais wa Awamu ya Tano wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Nampongeza pia kwa namna alivyoanza kwa kasi kutekeleza kauli mbiu yake ya hapa kazi tu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, nampongeza sana Mheshimiwa Dkt. Ali Mohamed Shein, Rais halali wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar kwa kuchaguliwa tena kuiongoza Zanzibar katika kipindi kingine cha miaka mitano. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Hovyo!

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Naibu Spika, nitumie pia fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan kwa kuchaguliwa kuwa Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Tunampongeza kwa dhati kwa sababu ameandika historia ya mwanamke wa kwanza kuwa Makamu wa Rais katika Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Nampongeza Mheshimiwa Majaliwa Kassim Majaliwa kwa kuteuliwa na Mheshimiwa Rais kuwa Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile nawapongeza Mawaziri wote walioteuliwa kuongoza Wizara mbalimbali katika Serikali ya Awamu ya Tano. Pia nawapongeza Waheshimiwa Wabunge wote ambao wameaminiwa na kuchaguliwa na wananchi kuwa wawakilishi wao katika Bunge la Kumi na Moja la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kipekee kabisa napenda kutumia fursa hii kukupongeza wewe pamoja na Mheshimiwa Spika kwa kuchaguliwa kuliongoza Bunge letu. Vilevile nawapongeza Wenyeviti wa Bunge kwa kuchaguliwa kwao ili kusaidia kuliongoza Bunge hili. Ni imani yangu kuwa hekima, umahiri na busara zenu katika kuliongoza Bunge hili Tukufu zitaendelea kutumika ili kutekeleza kauli mbiu ya hapa kazi tu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kuwapongeza Wenyeviti na Wajumbe wa Kamati mbalimbali za Kudumu za Bunge kwa kuchaguliwa kwao kuendelea kuishauri Serikali kupitia Kamati zao. Pongezi zangu za dhati ziende kwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Peter Joseph Serukamba na Wajumbe wote wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii kwa michango, ushauri na ushirikiano walionipa katika kipindi hiki kifupi katika maeneo mbalimbali ya Wizara ninayoiongoza. Wizara itaendelea kuzingatia miongozo na ushauri unaotolewa ili kufikia malengo tuliyojiwekea. Ushauri wa Kamati hii kwa kweli ndiyo umefanikisha maandalizi ya hotuba hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi pamoja na Naibu Waziri Mheshimiwa Anastazia James Wambura, tunamshukuru Mheshimiwa Rais kwa kutuamini, kututeua kuongoza Wizara hii. Kwa kauli moja, tunaahidi kuwa hatutamwangusha katika kusimamia kaulimbiu ya Serikali ya Awamu ya Tano. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nawashukuru pia wananchi wa Jimbo la Mtama kwa kunichagua kwa kishindo kuwa Mbunge na mwakilishi wao katika Bunge hili. Pamoja na sarakasi nyingi lakini wameniamini na kunipa fursa ya kuwatumikia. Nawaahidi ushirikiano na utumishi uliotukuka katika kipindi chote nitakachokuwa mwakilishi wao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, halikadhalika naishukuru sana familia yangu kwa kunitia moyo katika kutekeleza majukumu yangu.

Mheshimiwa Naibu Spika, nawapongeza viongozi waliotumikia Taifa letu kwa umakini katika Serikali ya Awamu ya Nne na kuweza kukabidhi madaraka kwa Awamu ya Tano kwa amani. Viongozi hao wakuu ni pamoja na Rais Mstaafu, Mheshimiwa Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete; Makamu wa Rais Mstaafu, Dkt. Mohammed Gharib Bilal na Waziri Mkuu Mstaafu, Mheshimiwa Mizengo Peter Pinda ambao misingi yao imara waliyoiweka inatoa dira na mwelekeo wa

Serikali ya Awamu ya Tano katika kutekeleza majukumu yake. Kipekee kabisa, naomba kuwashukuru wazee wetu hawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa moyo wa dhati, nampongeza Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Kassim Majaliwa, kwa hotuba yake fasaha yenye maelezo ya utekelezaji wa kazi za Serikali kwa kipindi cha Mwaka wa Fedha wa 2015/2016 na mwelekeo kwa Mwaka wa Fedha wa 2016/2017. Aidha, nawapongeza Mawaziri wengine wote waliotangulia kuwasilisha hoja zao hapa Bungeni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara inatambua na kuthamini mchango wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Maendeleo ya Jamii iliyokuwa inaongozwa na Mheshimiwa Said Mtanda na wale wote walioshirikiana nasi katika kipindi cha Mwaka wa Fedha 2015/2016 katika kutimiza malengo yetu. Mafanikio ya utekelezaji wa majukumu na malengo ya Wizara yamewezekana kutokana na ushirikiano uliopo miongoni mwa viongozi na watumishi wa Wizara, wadau wa sekta ya habari, utamaduni, sanaa na michezo na wengine walio nje ya Wizara. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, shukurani zangu za pekee ziende kwa Mheshimiwa Anastazia James Wambura, Naibu Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo ambaye amekuwa msaada mkubwa sana kwangu. Pia namshukuru sana Profesa Elisante Ole Gabriel, Katibu Mkuu wa Wizara hii na Bibi Nuru Halfan Mrisho Millao, Naibu Katibu Mkuu. Aidha, nawashukuru Wakurugenzi, Wakurugenzi Wasaidizi, Wakuu wa Vitengo, Wakuu wa Asasi, wataalam na watumishi wote wa Wizara na Asasi zilizo chini ya Wizara kwa kutekeleza kikamilifu majukumu tuliyokabidhiwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, majukumu ya Wizara. Majukumu ya Wizara ni pamoja na:-

(i) Kuandaa, kusimamia utekelezaji wa Sera za Sekta za Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo;

(ii) Kuwa Msemaji Mkuu wa Serikali na kusimamia vyombo vya habari nchini;

(iii) Kuratibu na kusimamia maendeleo ya utamaduni nchini;

(iv) Kuratibu na kusimamia maendeleo ya sanaa nchini;

(v) Kuratibu na kusimamia maendeleo ya michezo nchini;

(vi) Kusimamia utendaji kazi wa asasi, miradi na programu zilizo chini ya Wizara;

(vii) Kuendeleza, kuwezesha na kuratibu masuala ya kuwajengea uwezo watumishi wa Wizara; na

(viii) Kusimamia utendaji wa kazi wa asasi zifuatazo: *TBC, TSN*, BASATA, BAKITA, TASUBA, BMT, Bodi ya Filamu, Kamati ya Maudhui na miradi na programu zilizo chini ya Wizara.

Mheshimiwa Naibu Spika, mapitio ya utekelezaji wa majukumu kwa kipindi cha mwaka 2015/2016. Katika kipindi cha Mwaka wa Fedha 2015/2016, Wizara ilipanga kukusanya mapato jumla ya Sh.1,330,008,000.00 kutoka vyanzo vyake mbalimbali vya mapato. Hadi kufikia Machi 2016, jumla ya Sh.1,067,604,409.00 zilikusanywa ambazo ni sawa na asilimia 80 ya lengo la makusanyo kwa mwaka wa fedha 2015/2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa upande wa fedha za matumizi ya kawaida, Wizara ilitengewa Sh.21,957,148,000 ikiwa ni matumizi ya kawaida ambayo yanajumuisha mishahara ya Wizara ya Sh. 4,034,340,000, mishahara ya asasi Sh.12,883,139,000, matumizi mengineyo ya Wizara Sh.3,465,669,000 na matumizi mengineyo ya asasi Sh.1,574,000,000.

Mheshimiwa Naibu Spika, hadi Machi 2016, Sh.12,312,026,739.00 za matumizi ya kawaida zilipokelewa ambazo ni sawa na asilimia 56 ya bajeti ya matumizi ya kawaida. Kati ya fedha hizo, matumizi mengineyo ni Sh.2,519,064,285.00 na Sh.9,792,962,454.00 ni mishahara.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa upande wa fedha za maendeleo, Mwaka wa Fedha 2015/2016, Wizara ilitengewa Sh.3,000,000,000 kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo. Hadi kufikia Aprili 2016, Wizara imepokea Sh.1,000,000,000 kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mwaka wa fedha 2015/2016, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa sekta za habari, utamaduni sanaa na michezo iliendelea kutekeleza majukumu yake kama ilivyoelezwa kwa kina katika ukurasa wa 9-29 wa kitabu cha hotuba yangu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa ufupi naomba kutoa taarifa ya mafanikio yaliyofikiwa kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, sekta ya habari. Wizara imeendelea kusimamia sekta ya habari na utangazaji kikamilifu ili kuhakikisha kwamba vyombo vya habari vinatekeleza majukumu yake kwa umakini na kwa kuzingatia weledi.

Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa mahusiano kati ya Serikali na asasi zake na vyombo vya habari nchini yameendelea kuimarika.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara imeendelea kuwa Msemaji Mkuu wa Serikali kwa kutoa ufafanuzi wa maelezo yanayohusu masuala ya matukio mbalimbali ya Serikali. Aidha, Wizara ilisimamia kwa ufanisi utendaji wa vyombo vya habari nchini wakati wa Uchaguzi Mkuu mwaka 2015 ambapo mchango wa sekta hii ulisaidia kufanyika kwa uchaguzi huo kwa amani na utulivu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara ilichapisha nakala 40,000 za picha ya Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli. Hadi Machi 2016, jumla ya nakala 22,000 zimeuzwa. Kadhalika Wizara imechapisha bango lenye picha za Baraza la Mawaziri na kitabu chenye wasifu na Wajumbe wa Baraza la Mawaziri wa Serikali ya Awamu ya Tano.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara imeendelea kuratibu programu ya kujenga uwezo wa vitengo vya mawasiliano Serikalini katika Wizara, Mikoa, Serikali za Mitaa, Wakala wa Serikali na Taasisi nyingine za Umma ili viweze kusemea na kutoa ufafanuzi kwa weledi na umahiri katika masuala yanayohusu taasisi zao. Kwa mwaka wa fedha 2015/2016, mkutano wa Maafisa Habari ulifanyika Morogoro Machi, 2016, ulihudhuriwa na Maafisa Habari 202.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara imeratibu jumla ya mikutano 115 ya Taasisi za Umma na Waandishi wa Habari kwa lengo la kutangaza shughuli za Serikali kwa umma. Vilevile vipindi 75 vya Taasisi za Umma vimeratibiwa na Wizara na kurushwa kupitia Televisheni ya Taifa na Redio ya *TBC* Taifa katika vipindi vya "Jambo Tanzania" na "Tuambie".

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara imetoa ufafanuzi kuhusu hoja na kero mbalimbali zilizowasilishwa Wizarani kupitia Tovuti ya Wananchi. Katika kipindi cha Julai, 2015 hadi Machi 2016, jumla ya hoja 93 zilipokelewa, kati ya hizo hoja 70 zimeshughulikiwa, 23 zimewasilishwa kwenye Wizara na taasisi husika kwa hatua zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kuendeleza uhuru wa vyombo vya habari, jumla ya magazeti na majarida 18 yamesajiliwa ambapo matatu ni ya Serikali na 15 ya watu binafsi na kufanya jumla ya magazeti na majarida yaliyosajiliwa hadi kufikia Machi 2016 kuwa 867. Aidha, vitambulisho 301 vya Waandishi wa Habari (*Press Cards)* vimetolewa kwa Waandishi wa Habari wenye sifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na kuwepo changamoto ndogondogo, mwaka 2015/2016, Shirika la Utangazaji la Taifa *(TBC)* limefanikiwa kununua na kufunga mitambo ya kurusha matangazo ya redio katika eneo la

Kisarawe, Mkoani Pwani na hivyo kuongeza usikivu katika Mikoa ya Dar es Salaam na Pwani.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwaka 2015 ulikuwa mwaka wa Uchaguzi Mkuu, hivyo *TBC* iliandaa vipindi vya kuelimisha jamii kuhusu uchaguzi huo. Aidha, *TBC* ilirusha matangazo ya moja kwa moja ya sherehe za kuapishwa viongozi wakuu wa Serikali waliochaguliwa, sherehe za kuapishwa Waheshimiwa Wabunge na uzinduzi wa Bunge hili la Kumi na Moja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mwaka 2015/2016, kampuni ya magazeti ya Serikali *(TSN)* imeendelea kutimiza jukumu lake kuu la kuhabarisha, kuelimisha na kuburudisha jamii kupitia magazeti yake ya *Daily News*, *Sunday News*, Habari Leo na Spoti Leo na pia majarida mbalimbali yanayolenga makundi maalum ya wasomaji. Jukumu hili limetekelezwa kwa kutumia weledi wa hali ya juu na kwa kuweka maslahi mapana ya Taifa mbele.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika jitihada za kufanikisha Uchaguzi Mkuu, *TSN* ilitoa machapisho maalum ya kuhamasisha umma kushiriki katika mchakato huo wa uchaguzi kama sehemu ya majukumu yake ya kuhabarisha, kuelimisha na kuburudisha jamii.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kampuni ya Magazeti ya Serikali *(TSN)* imekamilisha majadiliano ya awali na Benki ya Uwekezaji Tanzania *(TIB)* ambapo kimsingi imeridhia kutoa mkopo wa asilimia 80 ya gharama za mradi wa upanuzi wa kiwanda cha uchapaji unaotarajiwa kugharimu fedha za Kitanzania shilingi bilioni 2.9. Fedha hizo zitatumika kununua mtambo wa uchapaji, kukarabati eneo la kufunga mtambo, kununua malighafi za kuanzia kazi na kulipa wafanyakazi wapya watakaoajiriwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kiwanda hiki kitatumika katika kufanya kazi mbalimbali kama vile kuchapa vitabu, kalenda, sajara, majarida na kadi za aina mbalimbali. Tayari kampuni imeshaweka shilingi milioni 580 kwenye Benki ya Uwekezaji nchini *(TIB)* ili kukidhi masharti ya mkopo huo. Aidha, kampuni imeendelea kufuatilia na kusimamia utekelezaji wa mradi wa ujenzi wa *Central Business Park* utakaojengwa katika kiwanja kilichopo kitalu Na.27 Dodoma. Mradi huu unafanyika kwa ubia kati ya *TSN* na Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania *(TCRA)*. Michoro kwa ajili ya mradi huu imekamilika na imekabidhiwa kwa Mshauri Mwelekezi.

Mheshimiwa Naibu Spika, *TSN* pia imeanza mazungumzo kati yake na Shirika la Umoja wa Mataifa linaloshughulikia Elimu, Sayansi na Utamaduni *(UNESCO),* Serikali ya Jamhuri ya Watu wa China na Serikali ya India yenye lengo la kupata fedha za kuboresha maktaba yake. Aidha, *TSN* imekamilisha

zoezi la kuhamisha kumbukumbu na picha kutoka katika mfumo wa analojia kwenda mfumo wa dijiti.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mwaka wa fedha 2015/2016, Wizara kupitia Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania *(TCRA)* imesajili jumla ya vituo vipya tisa vya redio na kufanya idadi ya vituo kufikia 125. Aidha, *TCRA* imeendelea kusimamia vituo 26 vya televisheni vinavyofanya kazi hivi sasa, vituo 15 vya televisheni vipo katika hatua za ujenzi baada ya kupewa kibali.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kuhakikisha Uchaguzi Mkuu unakuwa wa amani, utulivu na kuzingatia usawa, *TCRA* iliandaa kanuni ndogo za uchaguzi za mwaka 2015 ambazo zilitoa mwongozo wa matangazo wakati wa kampeni za Uchaguzi Mkuu. *TCRA* pia iliandaa mafunzo kwa watendaji wa vituo vya redio na televisheni juu ya kanuni za utangazaji. Jumla ya watendaji 187 walipata mafunzo yaliyotolewa katika kanda nne za *TCRA* nchini.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara imeendelea kusimamia sekta ya utangazaji nchini kupitia Kamati ya Maudhui inayoratibiwa na *TCRA*. Katika kufuatilia kwa karibu maudhui ya vituo vya utangazaji vya redio na televisheni, Kamati ilibaini ukiukwaji wa kanuni za utangazaji katika baadhi ya vituo na ilifanya uamuzi wa kutoa adhabu ya onyo kali na faini kwa vituo vya *Channel Ten, Clouds Fm, Kahama Fm Stereo*, *Star Televison*, *Tanzania Broadcasting Coorporation* na *Independent Television (ITV)*.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati ya Maudhui ilitembelea vituo vya utangazaji vya Mikoa ya Mtwara na Iringa. Katika ziara hiyo Kamati ilibaini kuwepo vituo visivyokidhi kanuni hasa katika mikataba ya ajira kati ya wamiliki na watumishi. Kamati ilitoa taarifa kwa mamlaka husika kufuatilia mikataba hiyo. Aidha, *TCRA* inaendelea kuhakikisha kuwa utaratibu wa kuwasilisha wasifu wa wafanyakazi watakaoajiriwa na vituo vinavyoomba leseni unazingatiwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, sekta ya maendeleo ya utamaduni. Utamaduni ni chombo cha maendeleo ya kiuchumi, kisiasa na kijamii, hivyo Wizara kwa kushirikiana na wadau imeendelea kusisitiza na kuhamasisha jamii kutambua, kufufua, kukuza, kuhifadhi na kuenzi urithi wa utamaduni kwa kujiletea maendeleo yao wenyewe na Taifa kwa ujumla. Kama inavyoonekana katika ukurasa wa 16 wa hotuba yangu, mafanikio mbalimbali yamepatikana katika sekta ya utamaduni kwa mwaka wa 2015/2016, naomba nipitie baadhi ya hayo mafanikio:-

(a) Kufanyika kwa tafiti, kuwekwa kumbukumbu na kusambazwa kwa taarifa zaidi ya 20 kupitia mitandao ya kijamii, mihadhara na makongamano ya kiutamaduni, tafiti hizo zilihusu mila na desturi zilizopitwa na wakati ambazo jamii haistahili kuendelea nazo. *(Makofi)*

(b) Kusainiwa kwa Mkataba wa Uenyeji wa Kamisheni ya Kiswahili ya Jumuiya ya Afrika Mashariki Desemba, 2015 ambapo Makao Makuu yake yako Zanzibar.

(c) Kukusanya na kuhifadhiwa kwa taarifa mbalimbali za Programu ya Urithi wa Ukombozi wa Bara la Afrika kwa kufanya mahojiano na wazee (maktaba hai) walioshiriki katika harakati za ukombozi kupata ushuhuda wao.

(d) Kupitia Baraza la Kiswahili la Taifa (BAKITA) kuliandaliwa na kurushwa hewani vipindi 28 vya "Lugha ya Taifa" kupitia redio *TBC1*, vipindi 28 vya "Kumepambazuka" kupitia *Radio One* na vipindi 50 vya "Ulimwengu wa Kiswahili" kupitia Televisheni ya *TBC1*.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na fursa mbalimbali zilizowekewa misingi na kutekelezwa na Wizara, bado utamaduni wetu unakabiliwa na changamoto mbalimbali ikiwa ni pamoja na matumizi ya mila na desturi zilizopitwa na wakati, mmomonyoko wa maadili, kutokutumia lugha aushi na adhimu ya Kiswahili kwa ufasaha na usanifu. Sawia na hilo, changamoto nyingine ni kutozingatiwa kwa utamaduni katika maamuzi na mipango ya maendeleo, kutokutumia uzoefu, stadi na elimu ya jadi ya asili katika utekelezaji wa miradi, mipango na shughuli za maendeleo.

Mheshimiwa Naibu Spika, sekta ya maendeleo ya sanaa. Idara ya Maendeleo ya Sanaa imeanzishwa baada ya Serikali ya Awamu ya Tano kuingia madarakani. Kabla ya hapo Sekta hii ilikuwa inatekeleza majukumu yake chini ya Idara ya Maendeleo ya Utamaduni. Majukumu ya Idara hii ni pamoja na kuratibu na kusimamia shughuli za ukuzaji wa sanaa na ubunifu Kitaifa na Kimataifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mwaka wa 2015/2016, Wizara imetekeleza masuala mbalimbali yanayolenga kuendeleza sanaa na ubunifu:-

(a) Imewezesha wasanii na wadau wa sekta ya maendeleo ya sanaa na Ubunifu kushiriki katika Tamasha la Kimataifa la Sanaa na Utamaduni lililofanyika Agosti, 2015 nchini Kenya.

(b) Imeweka mazingira wezeshi kwa wasanii wetu ili kuendeleza vipaji vyao katika kazi za sanaa na ubunifu ambazo zimewafanya washinde tuzo mbalimbali Afrika na Marekani kama inavyoonekana katika ukurasa wa 20 wa hotuba yangu. Wasanii hao, naomba niwataje, ni pamoja na Bw. Single Mtambalike (Richie); Bi. Elizabeth Michael (Lulu); Bw. Timoth Conrad; Bw. Nassib Abdul *(*Diamond*);* Bi. Vanessa Mdee; Bw. Malimi Mayunga na Bw. Omary Nyembo (Ommy Dimpoz). Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa sanaa

ilifanikisha wasanii kupata tuzo za sanaa ambazo ni *Tanzania Kilimajaro Music Awards* 34, Tuzo za Siku ya Msanii nne (4) na Tuzo za Watu 13. *(Makofi)*

(c) Baraza la Sanaa la Taifa (BASATA) limesajili jumla ya wasanii na wadau wa sanaa 404 katika Mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Kilimanjaro, Mbeya, Mwanza, Dodoma, Morogoro, Tabora, Iringa, Ruvuma na Tanga. Vilevile jumla ya kumbi za burudani 53 zilisajiliwa katika mikoa hiyo.

(d) BASATA ilitoa mafunzo kuhusu ngoma za asili kwa wanafunzi 80 na Walimu 20 wa shule za msingi katika Wilaya ya Masasi Mkoani Mtwara.

(e) TaSUBa iliendesha mafunzo ya sanaa ya stashahada kwa wanachuo 200 na mafunzo ya muda mfupi kwa washiriki 250. Aidha, taasisi hiyo ilisimamia na kuendesha Tamasha la 34 la Sanaa na Utamaduni wa Mtanzania ambalo lilishirikisha vikundi 52 kwa wasanii kutoka ndani ya nchi na vikundi vitatu kutoka Kenya, Zimbabwe na Afrika Kusini.

(f) Katika hatua ya kuipandisha hadhi, TaSUBa imekamilisha masharti ya *NACTE* juu ya mtaala wa shahada na kuyawasilisha kwa hatua zinazofuata.

(g) Bodi ya Filamu imepitia jumla ya Miswada 165 ambayo ilipewa vibali vya kutengeneza filamu. Aidha, hadi Machi 2016, jumla ya *DVD* 658 za filamu zimekaguliwa, kupangiwa madaraja na kupewa vibali sawa na asilimia 91.6 ya lengo la kukagua filamu. Aidha, bodi imeshiriki katika mpango wa kliniki ya filamu kwa kutoa mada na vyeti kwa washiriki 306.

(h) Bodi ya Filamu kwa kushirikiana na *COSOTA*, BASATA na *TRA* imeshiriki katika urasimishaji wa tasnia za filamu na muziki kwa kuhakikisha kuwa kazi zote za filamu zinazoingia sokoni bila kufuata taratibu zinaondolewa kupitia operesheni mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, sekta ya maendeleo ya michezo. Michezo inayo fursa kubwa ya kuchangia maendeleo ya kiuchumi na kijamii katika Taifa na miongoni mwa Mataifa. Aidha, michezo ni nyenzo muhimu katika kuhamasha amani miongoni mwa jamii yetu. Pamoja na manufaa yote hayo, katika mwaka wa 2015/2016, sekta ya maendeleo ya michezo haikuweza kufanya vizuri sana kwa mujibu wa matarajio ya wananchi na kuendelea kukabiliana na changamoto kadhaa ikiwa ni pamoja na mtazamo hasi wa jamii kuhusu ushiriki na ushirikishwaji katika michezo na ongezeko la wanamichezo lisilolingana na uwezo wa miundombinu na wataalam waliopo.

Pamoja na changamoto zilizojitokeza, Januari, 2016 Tanzania iliingia katika Historia ya Soka Barani Afrika baada ya mchezaji wetu Mbwana Ally Samatta kutangazwa kuwa mchezaji Bora wa mwaka wa Afrika kwa wachezaji

wanaocheza ligi za ndani za Afrika. Aidha, mchezaji Francis Cheka alifanikiwa kuchukua Mkanda wa Mabara wa uzito wa *Super Middle,* Februari, 2016 kwenye upande wa ngumi.

Nachukua fursa hii kuwapongeza kwa dhati vijana wetu hawa na vijana wengine katika tasnia ya michezo kwa kulitangaza vyema na kulitetea Taifa letu na kuliletea sifa Taifa letu. Nnatoa wito kwa vijana wote kuiga mifano hiyo mizuri ya wenzao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mwaka 2015/2016 Wizara imeendelea kuendesha mafunzo ya stashahada ya ufundishaji wa michezo na utawala wa michezo katika Chuo cha Maendeleo ya Michezo - Malya. Sambamba na mafunzo ya stashahada chuo pia kilitoa mafunzo ya ufundishaji michezo kwa walimu 130 wa shule za msingi na sekondari kwa ajili ya maandilizi ya michezo ya UMITASHUMTA na UMISETA. Aidha, jumla ya walimu wa michezo 70 kwa watu wenye ulemavu walihudhuria mafunzo ya muda mfupi katika chuo hicho. Vilevile mafunzo mengine mfupi ya ufundishaji, uongozi na utawala wa michezo yalitolewa katika vituo vya michezo vya Songea na Arusha, ambapo jumla ya washiriki 224 walinufaika na mfunzo hayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mwaka 2015/2016 Wizara iliendelea kuunga mkono jitihada za mashirikisho ya michezo ya kitamataifa ya kupiga vita matumizi ya dawa na mbinu haramu za kuongeza nguvu kwa wanamichezo. Jumla ya wanamichezo14 walichukuliwa vipimo vyao na kupelekwa katika maabara za Kimataifa na wote kukutwa wako salama. Aidha, jumla ya maafisa wawili walihudhuria mafunzo ya Kimataifa ya mbinu za upimaji wa wanamichezo dhidi ya matumizi ya dawa hizo.

Mheshimiwa Naibu Spika, upande wa michezo wa kimataifa wizara iligharamia ushiriki wa timu ya Tanzania katika michezo ya Afrika *(All African Games)* iliyofanyika huko Congo Brazzaville mwezi Septemba 2015. Timu zilizoshiriki ni za michezo ya riadha, kuogelea, judo na ngumi. Nyingine ni timu za kunyanyua vitu vizito kwa watu wenye ulemavu na timu ya mpira wa miguu kwa wanawake.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kipindi cha mwaka 2015/2016 Wizara iliendelea na kazi ya usajili ambapo hadi mwezi Machi, 2016 jumla ya vyama vya michezo sita, vilabu vya michezo 116 na vituo kumi vya michezo vilikuwa vimesajiliwa. Usajili wa vyama vya michezo unafanyika ili kuvipa uhalali vyama hivyo kutambulika na kuendesha shunguli zake kwa mujibu wa sheria za nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mwaka wa 2015/2016 Wizara imekamilisha uboreshaji wa Uwanja wa Uhuru kwa kujenga ukuta kuzunguka uwanja huo. Aidha Wizara imejenga tanki la maji ili kuhakikisha maji

yanapatikana uwanjani hapo wakati wote, sambamba na kujenga bomba kubwa la kuondoa maji taka na maji ya mvua katika eneo la uwanja huo. Lengo la maboresho hayo ni kuwezesha wanamichezo, watazamaji na wadau wengine kupata mahali salama pakufanyia michezo na kupata burudani kwa kadri ya matakwa yao na kwa kuzingatia vigezo na masharti yaliyopo.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kipindi cha mwaka 2015/2016 Baraza la Michezo la Taifa liliratibu na kusimamia chaguzi za vyama vya michezo vitatu na shirikisho moja. Vyama hivyo ni Chama cha Mpira wa Mikono Tanzania (TAHA), Chama cha Kuogelea Tanzania (CHAKUTA), Chama cha *Darts* Tanzania (TADA) na Shirikisho la Michezo kwa Vyuo vya Elimu ya Juu (SHIMUVUTA). Vilevile mafunzo ya michezo kwa walimu 90 kutoka wilaya za mkoa wa Manyara katika michezo ya soka, riadha, *netball* na mpira wa wavu yametolewa.

Mheshimiwa Naibu spika, baraza limeendelea kuhamasisha jamii kushiriki katika mazoezi ya viungo na michezo ili kujenga misingi imara ya ushiriki kwenye michezo kuanzia umri mdogo kwa lengo la kuibua vipaji vya wanamichezo chipukizi, kujenga afya na kuishi katika michezo. Hadi kufikia mwezi Machi, 2016 jumla ya vikundi 70 vimeundwa nchi nzima na kushiriki kwenye matamasha ya michezo katika maeneo yao. Pia Tanzania ilifanikiwa kuwa mwenyeji wa mashindano ya riadha ya Afrika Mashariki kwa vijana wenye umri chini ya miaka 20 iliyoshirikisha nchi 11, ambapo mwanariadha Rose Seif alifanikiwa kupata medali ya dhahabu, huyu ni binti wa Kitanzania. Nichukue fursa hii kumpongeza kijana huyu kwa mafanikio na sifa alizoliletea Taifa letu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, utawala na rasilimaliwatu. Wizara imeendelea kuwawezesha watumishi kuongeza tija sehemu za kazi. Katika kipindi cha mwaka 2015/2016 watumishi 17 waliendelea mafunzo mbali mbali ya muda mrefu na watumishi wapya 30 waliuhudhuria mafunzo elekezi ya muda mfupi *(Induction course)*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuzingatia Sera ya Menejimenti ya Utumishi wa Umma, Toleo la mwaka 1999 na 2008 pamoja na taarifa za upimaji wa kazi wa wazi *(OPRAS)* Wizara imeendelea kusimamia stahili, haki za watumishi kwa kuwapandisha vyeo watumishi 24 wenye sifa zinazostahili. Aidha, watumishi 22 wamethibitishwa kazini na wengine wanne walibadilishiwa kada baada ya kupata sifa stahiki.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara imeendelea kuimarisha utawala bora kwa kuwashirikisha watumishi sehemu za kazi kwa kuendesha vikao mbalimbali vya kiutawala ambapo watumishi hupata fursa ya kuchangia katika kuboresha na kuimarisha utendaji kazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kipindi cha mwaka 2015/2016 Wizara imeendelea na juhudi za kupambana na maambukizi ya VVU/UKIMWI mahala pa kazi kwa kutoa elimu kwa watumishi 100, kuhamasisha kujitokeza kupima afya zao pamoja na kutoa huduma za watumishi wanaoishi na VVU/UKIMWI ambao wamejitokeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mpango wa Bajeti kwa mwaka wa fedha 2016/2017. Katika mwaka wa fedha 2016/2017 Wizara kupitia Idara za kisekta za Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo pamoja na asasi zilizo chini yake pamoja na mambo mengine imepanga kutekeleza majukumu yafuatayo:-

(a) Sekta ya Habari; kuimarisha kusimamia na kuboresha shughuli za vyombo vya habari nchini ikiwa ni pamoja na kukamilisha mchakato wa utungaji wa Sheria ya Huduma za Habari. *(Makofi)*

(b) Kusimamia na kuboresha huduma za vyombo vya habari vya Serikali ikiwa ni pamoja na kuimarisha usikivu wa Shirika la Utangazaji la Taifa kwa kuongeza upanuzi wa usikivu wa redio katika mikoa ya Kigoma (Kasulu na Kakonko), Mara (Tarime), Ruvuma (Nyasa - Mbamba Bay), Tanga (Mkinga - Horohoro), Arusha (Longido - Namanga, Ngorongoro), Kilimanjaro (Rombo), Lindi (Kilwa - Nangurukuru). *(Makofi)*

Kuimarisha ukusanyaji wa mapato ya Wizara ikiwa ni pamoja na kusimika mfumo wa kielektroniki wa kuhifadhi na kuuza picha mbalimbali za matukio ya Kiserikali kupitia tovuti *(e-commerce)* katika Idara ya Habari Maelezo.

Pia kufuatilia na kutathmini utendaji wa Maafisa Mawasiliano Serikalini katika Wizara, Wakala za Serikali, Idara za Serikali zinazojitegemea, Mikoa, Mamlaka za Serikali za Mitaa na Taasisi nyingine za umma kwa lengo la kuimarisha Vitengo vya Mawasiliano Serikalini.

Kuwa kiungo muhimu cha mtiririko wa habari nchini kwa kuratibu na kusimamia njia mbalimbali za upashanaji habari ikiwa ni pamoja na kuboresha tovuti ya wananchi.

Lakini pia kusimamia utekelezaji wa Mradi wa Jengo la Biashara *(Central Business Park)* Dodoma unaofanyika kwa ubia kati ya Kampuni ya Magazeti ya Serikali *(TSN)* na Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania *(TCRA)*.

Lakini pia kuendelea na utekelezaji wa mradi wa upanuzi wa kiwanda cha uchapaji cha *TSN,* kutekeleza mpango wa upanuzi wa mtambo wa ufuatiliaji wa maudhui na kufuatilia kwa karibu maudhui ya vituo vyote vya utangazaji.

Kukamilisha muongozo wa udhamini na matangazo ya biashara *(code of advertising and sponsorship)* kwa vituo vya utangazaji nchini na mwisho kuratibu mafunzo kwa wakalimani wa lugha ya alama kutoka kwenye vituo vya *television* ili kuwezesha tafsiri kwa vipindi vya habari na matukio kwa watu wenye ulemavu wa kusikia.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu Sekta ya Utamaduni:-

Kwanza, kukamilisha uhuishaji na uboreshaji wa Sera ya Utamaduni na kutunga Sera ya Lugha. Pili, kuratibu utafiti, ukusanyaji, uhifadhi na usambazaji wa mila na desturi katika jamii zaidi ya 120. Lakini pia kuendesha mjadala wa kitaifa juu ya maadili ya Mtanzania.

Pia kufuatilia na kutathmini shughuli za sekta ya utamaduni ili kubaini fursa na changamoto zilizopo na kuziwekea mipango na mikakati endelevu ya maendeleo ya sekta ikiwemo kutumia utamaduni wetu kama nyenzo ya utalii.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia kuhifadhi na kuziendeleza lugha za kijamii zilizo katika hatari ya kutoweka au kutozungumzwa kwa minajili ya kulinda utambulisho wake.

Aidha, kukuza matumizi ya lugha ya Kiswahili ndani na nje ya nchi yetu, kuratibu kufuatilia na kuhimiza shughuli za utafiti na ukuzaji wa fasihi. Kutafiti, kuhifadhi na kukuza lugha za kijamii kwa lengo la kukuza misamiati ya lugha ya Kiswahili na mwisho kuanzisha mfumo wa kukusanya taarifa na takwimu za sekta ya utamaduni nchini.

(c) Sekta ya sanaa, kutunga Sera ya Maendeleo ya Sanaa na Filamu; kuendesha na kuratibu mpango wa kudumu wa sanaa kwa wasanii na wadau; kusimamia urasimishaji wa shughuli za sanaa nchini; kuratibu na kuandaa matamasha ya Kitaifa ya sanaa kwa wasanii na wadau nchini; kuratibu na kusimamia uanzishwaji wa Mfuko wa Maendeleo ya Sanaa nchini; kuratibu na kusimamia utekelezaji wa Programu ya Urithi wa Ukombozi wa Bara la Afrika; kusimamia uboreshaji wa miundombinu ya shughuli za sanaa nchini ikiwa ni pamoja na kukamilisha ukumbi wa wazi wa BASATA.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini kuboresha huduma za bodi ya filamu ikiwa ni pamoja na kuwa na sera inayohusu shughuli za filamu nchini, kusogeza huduma za usajili wa kazi za sanaa karibu na wadau (Mikoani na Wilayani); kuboresha miundombinu ya Taasisi ya Sanaa Bagamoyo, ikiwa ni pamoja na ukarabati wa studio ya muziki ili iwe ya kisasa, mabweni, madarasa na Ofisi.

(d) Sekta ya Michezo; kusimamia maendeleo ya michezo nchini; kuboresha mifumo ya usimamizi wa vyama vya michezo ikiwa ni pamoja na

kuhuisha Sera ya Michezo na Sheria ya Baraza la Michezo la Taifa namba 12 ya mwaka 1967 na marekebisho yake namba 6 ya mwaka 1970; kuimarisha ukusanyaji wa mapato ya Serikali ikiwa ni pamoja na kusimika mfumo wa kielektroniki katika kukusanya mapato yatokanayo na shughuli zinazofanyika katika uwanja wa Taifa na Uwanja wa Uhuru.

Kuratibu na kugharamia ushiriki wa timu za Taifa katika michezo *Olympic* na *Para-Olympic* itakayofanyika Brazil mwezi Agosti na Septemba, 2016. Lakini kuendesha mafunzo ya utaalamu wa michezo katika Chuo cha Maendeleo ya Michezo, Malya na vituo vya michezo vya Kanda ya Kusini kwa maana ya Songea na Kaskazini Arusha; kutoa huduma ya kinga na tiba kwa wanamichezo na wadau wa michezo, kutafuta washirika na wadau wa maendeleo ya michezo kwa ajili ya uwekezaji na ugharamiaji wa shughuli mbalimbali za michezo; kuendeleza utunzaji wa eneo changamani la michezo la Taifa pamoja na kutafuta fedha kwa ajili ya kukamilisha ujenzi wa eneo hilo na pia kuwa mwenyeji wa mashindano ya riadha kwa nchi za Afrika Mashariki kwa vijana wenye umri chini ya miaka 20

Mheshimiwa Naibu Spika, utawala na rasilimali. Wizara imepanga kuendelea kuimarisjha rasilimali watu na utawala bora mahala pa kazi. Maelezo ya kina kuhusu majukumu yaliyopangwa kutekelezwa na Wizara katika mwaka wa fedha 2016/2017 ni kama inavyoonekana katika ukurasa wa 28 hadi 29 wa kitabu cha hotuba ya bajeti ya Wizara yangu.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa Makadirio ya Bajeti kwa mwaka wa fedha 2016/2017 nikianza na mapato ambapo katika kipindi cha mwaka wa fedha 2016/2017 Wizara imepanga kukusaya jumla ya shilingi 820,005,000 kutoka katika vyanzo vyake mbalimbali vya mapato. Mchanganuo wa makusanyo kifungu kwa kifungu upo katika kiambatisho namba 1.

Mheshimiwa Naibu Spika, makusanyo yameshuka kutoka shilingi 1,330,008,000 kwa mwaka wa fedha 2015/2016 hadi shilingi 820,005,000 kwa mwaka wa fedha 2016/2017 kutokana na makusanyo yaliyokuwa yakikusanywa na Bodi ya Filamu katika sekta ya maendeleo ya utamaduni kuondolewa. Makusanyo hayo yameondolewa baada ya Msajili wa Hazina kuipa Bodi ya Filamu mamlaka kamili ya kuwa taasisi inayojitegemea kuanzia tarehe 01 Julai, 2016.

Mheshimiwa Naibu Spika, Matumizi ya Kawaida; katika kipindi cha mwaka wa fedha 2016/2017 Wizara imetengewa bajeti ya shilingi 17,326,176,000 kwa ajili ya matumizi ya kawaida, matumizi mengineyo na mishahara. Fedha hizo zinajumuisha mishahara ya Wizara shilingi 3,605,477,000; mishahara ya asasi shilingi 9,831,793,000; Matumizi mengineyo ya Wizara shilingi 3,380,323,000 na matumizi mengineyo ya asasi shilingi 508,583,000. Mchanganuo wa makadirio

ya matumizi ya kawaida ya Wizara ya asasi upo katika kiambatisho namba 2, matumizi ya kawaida kwa Wizara peke yake rejea kiambatisho namba 3 na kwa asasi kiambatisho namba nne.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu miradi ya maendeleo; katika kipindi cha mwaka wa fedha 2016/2017 wizara imetengewa jumla ya shilingi bilioni tatu kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo, mchanganuo uko katika kiambatisho namba 5.

Mheshimiwa Naibu Spika, maombi ya fedha kwa ajili ya kutekeleza mpango wa mwaka 2016/ 2017. Ili Wizara iweze kutekeleza majukumu na malengo yake ya mwaka wa fedha 2016/2017 naomba sasa Bunge lako Tukufu liidhinishe bajeti ya jumla ya shilingi 20,326,176,000 ambapo kati ya hizo fedha za matumizi ya kawaida ni shilingi 17,326,176,000 na fedha za miradi ya maendeleo ni shilingi 3,000,000,000. Mchanganuo wa fedha hizo uko katika viambatisho vilivyotajwa hapo awali ambavyo ni sehemu ya hotuba hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, nitumie fursa hii pia kuwashukuru washirika wetu wa maendeleo ambao wametuunga mkono na kutuwezesha kwa hali na mali kutekeleza majukumu ya Wizara yetu. Shukrani hizi ziwaendee wahisani waliotusaidia, nikitarajia kuwa wataendelea na moyo huo.

Mheshimiwa Naibu Spika, si rahisi kuwataja wote, lakini naomba nitaje wachache ambao ni Serikali ya Jamhuri ya Watu wa China, Finland, Uingereza, Denmark, Japan, Sweden, Norway, Iran, Cuba, Korea Kusini, India, Misri, Uholanzi, Australia, Marekani, Ujerumani pamoja na Mashirika ya Kimataifa ya *United National Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), United Nation Development Programme (UNDP), Japan International Cooperation Agency (JICA), International Labour Organization (ILO)* na *British Council. (Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, washirika na wadau wengine ni Umoja wa Ulaya *(European Union)* na wafadhili wote wa ndani ambao tumeshirikiana nao katika kutekeleza majukumu yetu katika mwaka 2015/2016, ambao ni pamoja na *Startimes, National Microfinance Bank (NMB), Tanzania Breweries Limited, Serengeti Breweries Limited, Airtel, Tigo, Vodacom, Zantel, CRDB Bank* na wengine. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kuwashukuru wadau wa Wizara yangu wakiwemo waandishi wa habari, wanamichezo na wasanii kwa mchango wao uliowezesha wizara hii kutekeleza majukumu yao na nawashukuru kwa kuwa wamekuja kwa wingi kuja kutuunga mkono kwenye hotuba hii. Aidha, niwashukuru Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia kwa kuchapa hotuba hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika napenda nitoe tena shukurani zangu za dhati kwako binafsi na kwa Waheshimiwa Wabunge kwa kunisikiliza. Hotuba hii inapatikana pia katika tovuti ya Wizara kwa anuani ya *www.habari.go.tz; www.wananchi.go.tz* na *www.tanzaniangovernment.blogspot.com*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuwashukuru Waheshimiwa Wabunge kwa kunisikiliza, naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Naibu Spika, naafiki.

(Hoja ilitolewa iamuliwe)

NAIBU SPIKA: Hoja imeungwa mkono.

HOTUBA YA WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO, MHE. NAPE MOSES NNAUYE (MB), AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA 2016/2017 KAMA ILIVYOWASILISHWA MEZANI

A. UTANGULIZI

1. Mheshimiwa Spika, kufuatia taarifa iliyowasilishwa leo kwenye Bunge lako Tukufu na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii, sasa naomba kutoa hoja ya kwamba Bunge lako Tukufu likubali kupokea na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa iliyokuwa Wizara ya Habari, Vijana, Utamaduni na Michezo kwa Mwaka wa fedha 2015/2016. Naomba pia Bunge lako Tukufu lijadili na kupitisha Mpango na Bajeti ya Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

2. Mheshimiwa Spika, awali ya yote nampongeza Mhe. Dkt. John Pombe Joseph Magufuli kwa kuchaguliwa kwake kuwa Rais wa Awamu ya Tano wa Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Nampongeza pia kwa namna alivyoanza kwa kasi kutekeleza Kauli Mbiu ya **'Hapa Kazi Tu'**. Aidha, nampongeza Mhe. Dkt. Ali Mohamed Shein Rais wa Serikali ya Mapinduzi Zanzibar kwa kuchaguliwa tena kuiongoza Zanzibar katika kipindi kingine cha miaka mitano.

3. Mheshimiwa Spika, nitumie pia fursa hii kumpongeza Mhe. Samia Suluhu Hassan kwa kuchaguliwa kuwa Makamu wa Rais wa Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Tunampongeza kwa dhati kwa sababu ameandika historia ya kuwa Makamu wa Rais mwanamke wa kwanza katika Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

4. Mheshimiwa Spika, nampongeza Mhe. Majaliwa Kassim Majaliwa kwa kuteuliwa na Mhe. Rais kuwa Waziri Mkuu wa Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Vilevile, nawapongeza Mawaziri wote walioteuliwa

kuongoza Wizara mbalimbali katika Serikali ya Awamu ya Tano. Pia nawapongeza Waheshimiwa Wabunge wote ambao wameaminiwa na kuchaguliwa na wananchi kuwa wawakilishi wao katika Bunge la 11 la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

5. Mheshimiwa Spika, kipekee kabisa napenda kutumia fursa hii kukupongeza wewe binafsi kwa kuchaguliwa kuwa Spika wa Bunge la 11 la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na pia Mhe. Dkt. Tulia Ackson Mwansasu kuwa Naibu Spika. Vilevile, nawapongeza Wenyeviti wa Bunge kwa kuchaguliwa kwao ili kusaidia kuliongoza Bunge hili. Ni imani yangu kuwa hekima, umahiri na busara zenu katika kuliongoza Bunge hili Tukufu zitaendelea kutumika ili kutekeleza kauli mbiu ya **Hapa Kazi Tu**.

6. Mheshimiwa Spika, napenda kuwapongeza Wenyeviti na wajumbe wa Kamati mbalimbali za Kudumu za Bunge kwa kuchaguliwa kwao kuendelea kuishauri Serikali kupitia Kamati zao. Pongezi za dhati ziende kwa Mwenyekiti Mhe. Peter Joseph Serukamba (Mb), na Wajumbe wote wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii kwa michango, ushauri na ushirikiano walionipa katika kipindi hiki kifupi katika maeneo mbalimbali ya Wizara ninayoiongoza. Wizara itaendelea kuzingatia miongozo na ushauri unaotolewa ili kufikia malengo tuliyojiwekea. Ushauri wa Kamati hii ndio umefanikisha maandalizi ya hotuba hii.

7. Mheshimiwa Spika, mimi pamoja na Naibu Waziri Mhe. Anastazia James Wambura (Mb), tunamshukuru Mhe. Rais kwa kutuamini na kututeua kuongoza Wizara hii. Kwa kauli moja tunaahidi kuwa hatutamwangusha katika kusimamia kauli mbiu ya Serikali ya Awamu ya Tano.

8. Mheshimiwa Spika, ninawashukuru pia wananchi wa Jimbo la Mtama kwa kunichagua kwa kishindo kuwa Mbunge na mwakilishi wao katika Bunge hili. Ninawaahidi ushirikiano na utumishi uliotukuka katika kipindi chote nitakachokuwa mwakilishi wao. Hali kadhalika, naishukuru familia yangu kwa kunitia moyo katika kutekeleza majukumu yangu.

9. Mheshimiwa Spika, ninawapongeza viongozi wote waliolitumikia Taifa letu kwa umakini katika Serikali ya Awamu ya Nne na kuweza kukabidhi madaraka kwa Serikali ya Awamu ya Tano kwa amani na utulivu. Viongozi hao wakuu ni pamoja na Rais Mstaafu, Mhe. Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Makamu wa Rais Mstaafu Dkt. Mohammed Gharib Bilal na Waziri Mkuu Mstaafu Mhe. Mizengo Peter Pinda ambao misingi yao imara waliyoiweka inatoa dira na mwelekeo kwa Serikali ya Awamu ya Tano katika kutekeleza majukumu yake.

10. Mheshimiwa Spika, kwa moyo wa dhati nampongeza Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mhe. Majaliwa Kassim Majaliwa (Mb),

kwa hotuba yake fasaha yenye maelezo ya utekelezaji wa kazi za Serikali kwa kipindi cha mwaka wa fedha 2015/2016 na mwelekeo kwa mwaka wa fedha 2016/2017. Aidha, nawapongeza Mawaziri wengine wote waliotangulia kuwasilisha hoja zao hapa Bungeni.

11. Mheshimiwa Spika, Wizara inatambua na kuthamini mchango wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Maendeleo ya Jamii iliyokuwa inaongozwa na Mheshimiwa Said Mtanda na wale wote walioshirikiana nasi katika kipindi cha mwaka wa fedha 2015/2016 katika kutimiza malengo yetu tunawashukuru kwa michango yao.

12. Mheshimiwa Spika, Mafanikio ya utekelezaji wa majukumu na malengo ya Wizara yamewezekana kutokana na ushirikiano uliopo miongoni mwa viongozi na watumishi wa Wizara na wadau wa sekta za Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo. Shukrani zangu za pekee ziende kwa **Mheshimiwa Anastazia James Wambura (Mb)**, Naibu Waziri ambaye amekuwa msaada mkubwa kwangu, **Prof. Elisante Ole Gabriel**, Katibu Mkuu na **Bibi Nuru Halfan Mrisho Millao**, Naibu Katibu Mkuu. Aidha, nawashukuru Wakurugenzi, Wakurugenzi Wasaidizi, Wakuu wa Vitengo, Wakuu wa Asasi, Wataalamu na Watumishi wote wa Wizara na Asasi zilizo chini ya Wizara kwa kutekeleza kikamilifu majukumu tuliyokabidhiwa.

B. DIRA, DHIMA NA MAJUKUMU YA WIZARA

13. Mheshimiwa Spika, Wizara imeundwa mwezi Desemba, 2015 kufuatia Serikali mpya ya Awamu ya Tano kuingia madarakani. Wizara hii inasimamia Sekta za Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo. Aidha, katika kusimamia sekta hizi Wizara imejikita kutekeleza dira, dhima na majukumu yaliyopangwa kwa umakini na umahiri mkubwa.

14. Mheshimiwa Spika, dira ya Wizara ni kuwa na Taifa linalohabarishwa vizuri, lililoshamirika kiutamaduni, lenye kazi bora za Sanaa na lenye umahiri mkubwa katika michezo ifikapo mwaka 2025.

15. Mheshimiwa Spika, dhima ni kuendeleza utambulisho wa Taifa kwa kuwezesha upatikanaji stahiki wa habari, kukuza utamaduni, sanaa na michezo kwa lengo la kuleta maendeleo ya jamii kiuchumi.

16. Mheshimiwa Spika, majukumu ya Wizara ni pamoja na kuandaa na kusimamia utekelezaji wa Sera za Sekta za Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo; kuwa Msemaji Mkuu wa Serikali na kusimamia vyombo vya habari nchini; kuratibu na kusimamia maendeleo ya utamaduni nchini; kuratibu na kusimamia maendeleo ya sanaa; kuratibu na kusimamia maendeleo ya michezo nchini; kuendeleza, kuwezesha na kuratibu masuala ya kuwajengea uwezo watumishi wa Wizara; na kusimamia utendaji kazi wa asasi zilizo chini

yake (Shirika la Utangazaji Tanzania - TBC, Kampuni ya Magazeti ya Serikali - TSN, Baraza la Sanaa la Taifa - BASATA, Baraza la Kiswahili la Taifa – BAKITA, Taasisi ya Sanaa na Utamaduni Bagamoyo - TaSUBa, Baraza la Michezo la Taifa - BMT, Bodi ya Filamu na Michezo ya Kuigiza pamoja na Kamati ya Maudhui), miradi na programu zilizo chini ya Wizara.

C. MAPITIO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA KWA KIPINDI CHA MWAKA 2015/2016

Mapato

17. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka wa fedha 2015/2016, Wizara ilipanga kukusanya mapato ya jumla ya Shilingi Bilioni Moja, Milioni Mia Tatu Thelathini na Elfu Nane (**Sh.1,330,008,000**) kutoka vyanzo vyake mbalimbali vya mapato. Hadi kufikia mwezi Machi, 2016 jumla ya Shilingi Bilioni Moja, Milioni Sitini na Saba, Mia Sita na Nne Elfu, Mia Nne na Tisa (**Sh.1,067,604,409**) zilikusanywa ambazo ni sawa na asilimia themanini (80%) ya lengo la makusanyo kwa mwaka wa fedha 2015/2016. Mchanganuo wa makusanyo upo kwenye ***Kiambatisho Na. I.***

Matumizi ya Kawaida

18. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2015/2016, Wizara ilitengewa Shilingi Bilioni Ishirini na Moja, Milioni Mia Tisa Hamsini na Saba, Mia Moja Arobaini na Nane Elfu (**Sh.21,957,148,000**) ikiwa ni Matumizi ya Kawaida ambayo yanajumuisha Mishahara ya Wizara Shilingi Bilioni Nne, Milioni Thelathini na Nne, Mia Tatu Arobaini Elfu (**Sh.4,034,340,000**); Mishahara ya Asasi Shilingi Bilioni Kumi na Mbili, Milioni Mia Nane Themanini na Tatu, Mia Moja Thelathini na Tisa Elfu (**Sh.12,883,139,000**); Matumizi Mengine ya Wizara Shilingi Bilioni Tatu, Milioni Mia Nne Sitini na Tano, Mia Sita Sitini na Tisa Elfu (**Sh.3,465,669,000**) na Matumizi Mengineyo ya Asasi Shilingi Bilioni Moja, Milioni Mia Tano Sabini na Nne (**Sh.1,574,000,000**).

19. Mheshimiwa Spika, hadi mwezi Machi, 2016 Shilingi Bilioni Kumi na Mbili, Milioni Mia Tatu Kumi na Mbili, na Ishirini na Sita Elfu, Mia Saba Thelathini na Tisa (**Sh.12,312,026,739**) za Matumizi ya Kawaida zilipokelewa ambazo ni sawa na asilimia 56 ya bajeti ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya fedha hizo Matumizi Mengineyo ni Shilingi Bilioni Mbili, Milioni Mia Tano Kumi na Tisa, na Sitini na Nne Elfu, Mia Mbili Themanini na Tano (**Sh.2,519,064,285**) na Shilingi Bilioni Tisa, Milioni Mia Saba Tisini na Mbili, Mia Tisa Sitini na Mbili Elfu, Mia Nne Hamsini na Nne (**Sh.9,792,962,454**) ni Mishahara.

Miradi ya Maendeleo

20. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa fedha za maendeleo, mwaka wa fedha 2015/2016, Wizara ilitengewa Shilingi Bilioni Tatu (**Sh.3,000,000,000**) kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo. Hadi kufikia mwezi Aprili, 2016 Wizara imepokea Shilingi Bilioni Moja (**Sh.1,000,000,000**) kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

Utekelezaji wa Majukumu Kisekta Sekta ya Habari

21. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa Fedha 2015/2016, Wizara imeendelea kusimamia Sekta ya Habari na Utangazaji kikamilifu ili kuhakikisha kwamba vyombo vya habari vinatekeleza majukumu yake kwa umakini na kwa kuzingatia weledi. Katika kutekeleza jukumu hilo, Wizara imeendelea kuratibu ushiriki wa Vyombo vya Habari katika matukio mbalimbali ya Kiserikali. Aidha, Wizara imeendelea kuweka mazingira mazuri kwa sekta ya habari kukua na kufanya shughuli zake kwa uhuru zaidi. Mahusiano kati ya Serikali na Asasi zake na Vyombo vya Habari nchini yameendelea kuimarika.

22. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuratibu programu ya kujenga uwezo wa Vitengo vya Mawasiliano Serikalini katika Wizara, Mikoa, Serikali za Mitaa, Wakala wa Serikali na Taasisi nyingine za Umma kwa kuandaa mafunzo ya kuimarisha Vitengo hivyo ili viweze kusemea na kutoa ufafanuzi kwa weledi na umahiri katika masuala yanayohusu Taasisi zao. Kwa mwaka 2015/2016 mkutano wa Maafisa Habari ulifanyika Morogoro mwezi Machi, 2016 na ulihudhuriwa na Maafisa Habari 202. Katika mkutano huo Maafisa Habari walipata nafasi ya kubadilishana uzoefu na kujenga uwezo wa utendaji na uboreshaji wa kazi. Maafisa hao pamoja namambo mengine, wameazimia kila Taasisi ya Serikali kuwa na Mkakati wa Mawasiliano kwa Umma utakaotekelezwa na kufanyiwa tathimini.

23. Mheshimiwa Spika, Wizara imeratibu jumla ya mikutano 115 ya Taasisi za umma na Waandishi wa Habari kwa lengo la kutangaza shughuli za Serikali kwa umma. Vilevile, vipindi 75 vya Taasisi za Umma vimeratibiwa na Wizara na kurushwa kupitia Televisheni ya Taifa na redio ya TBC katika vipingi vya "Jambo Tanzania" na "Tuambie".

24. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuwa Msemaji Mkuu wa Serikali kwa kutoa ufafanuzi na maelezo yanayohusu masuala na matukio mbalimbali ya Serikali. Aidha, Wizara ilisimamia kwa ufanisi utendaji wa vyombo vya habari nchini wakati wa Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2015 ambapo mchango wa sekta hii ulisaidia kufanyika kwa uchaguzi huo kwa amani na utulivu. Wizara ilichapisha nakala 40,000 za picha ya Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli. Hadi

Machi, 2016, jumla ya nakala 22,000 zimeuzwa. Hali kadhalika, Wizara imechapisha Bango lenye picha za Baraza la Mawaziri na Kitabu chenye Wasifu wa Wajumbe wa Baraza la Mawaziri wa Serikali ya Awamu ya Tano.

25. Mheshimiwa Spika, Wizara imeratibu utoaji wa ufafanuzi kuhusu hoja na kero mbalimbali za wananchi kwa serikali zilizowasilishwa kupitia Tovuti ya Wananchi. Katika kipindi cha mwezi Julai, 2015 hadi Machi, 2016 jumla ya hoja 93 zilipokelewa. Kati ya hizo, hoja 70 zimepatiwa ufafanuzi na hoja 23 zimeendelea kufanyiwa kazi.

26. Mheshimiwa Spika, katika kuendeleza uhuru wa Vyombo vya Habari kati ya Julai, 2015 na Machi, 2016 jumla ya magazeti na majarida 18 yamesajiliwa ambapo matatu (3) ni ya Serikali na 15 ya watu binafsi na kufanya jumla ya magazeti na majarida yaliyosajiliwa kuwa 867. Aidha, Vitambulisho 301 vya Waandishi wa Habari (Press Cards) vimetolewa kwa Waandishi wa Habari wenye sifa.

27. Mheshimiwa Spika, Shirika la Utangazaji Tanzania (TBC) ni chombo cha umma chenye wajibu wa kuelimisha, kuburudisha na kuwahabarisha wananchi kuhusiana na masuala mbalimbali yakiwemo ya kiuchumi, kisiasa, kijamii na kiutamaduni yanayotokea ndani na nje ya nchi. Licha ya kuwepo changamoto mbalimbali, Shirika hili limeendelea kutekeleza wajibu huo kupitia vyombo vyake vya Redio na Televisheni huku likiendelea kutatua baadhi ya changamoto hizo. Katika kipindi cha mwezi Julai, 2015 hadi Machi, 2016, Shirika limefanikiwa kununua na kufunga mitambo ya kurusha matangazo ya Redio katika eneo la Kisarawe Mkoa wa Pwani na hivyo kuongeza usikivu katika Mikoa ya Dar es Salaam na Pwani.

28. Mheshimiwa Spika, mwaka 2015 ulikuwa ni mwaka wa Uchaguzi Mkuu, hivyo, TBC iliandaa vipindi vya kuelimisha jamii kuhusu uchaguzi huo. Aidha, TBC ilirusha matangazo ya moja kwa moja ya sherehe za kuwaapisha Viongozi Wakuu wa Serikali waliochaguliwa, sherehe za kuwaapisha Waheshimiwa Wabunge na uzinduzi wa Bunge la 11.

29. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 Kampuni ya Magazeti ya Serikali (TSN) imeendelea kutimiza jukumu lake kuu la kuhabarisha, kuelimisha na kuburidisha jamii kupitia magazeti yake ya Daily News, Sunday News, HabariLeo na SpotiLeo na pia majarida mbalimbali yanayolenga makundi maalum ya wasomaji. Jukumu hili limetekelezwa kwa kutumia weledi wa hali ya juu na kwa kuweka maslahi mapana ya Taifa mbele.

30. Mheshimiwa Spika, TSN katika mwaka 2015/2016 imeanzisha utaratibu wa kuwaalika wataalam wa fani mbalimbali kuandika makala za kuelimisha jamii ikiwa ni juhudi za kuboresha maudhui ya magazeti yake.

31. Mheshimiwa Spika, katika jitihada za kufanikisha Uchaguzi Mkuu, TSN ilitoa machapisho maalum ya kuhamasisha umma kushiriki katika mchakato wa uchaguzi huo kama sehemu ya majukumu yake ya kuhabarisha, kuelimisha na kuburudisha jamii.

32. Mheshimiwa Spika, Kampuni ya Magazeti ya Serikali imekamilisha majadiliano ya awali na Benki ya Uwekezaji Tanzania (TIB) ambapo kimsingi imeridhia kutoa mkopo wa asilimia 80 ya gharama za mradi wa upanuzi wa kiwanda cha uchapaji unaotarajiwa kugharimu fedha za Kitanzania bilioni 2.9. Fedha hizo zitatumika kununua mtambo wa uchapaji, kukarabati eneo la kufunga mtambo, kununua malighafi za kuanzia kazi na kulipa wafanyakazi wapya watakao ajiriwa. Kiwanda hicho kitatumika katika kufanya kazi mbalimbali kama vile kuchapa vitabu, kalenda, shajara, majalada na kadi za aina mbalimbali. Tayari Kampuni imeshaweka Shilingi Milioni Mia Tano na Themanini (Sh.580,000,000) kwenye Benki ya Tanzania Investment Bank (TIB) ili kukidhi masharti ya mkopo huo.

33. Mheshimiwa Spika, TSN imeendelea kufuatilia na kusimamia utekelezaji wa mradi wa ujenzi wa "Central Business Park" utakaojengwa katika kiwanja kilichopo Kitalu Na. 27, Dodoma. Mradi huu unafanyika kwa ubia kati ya TSN na Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania (TCRA). Michoro kwa ajili ya mradi huo imekamilika na imekabidhiwa kwa mshauri mwelekezi.

34. Mheshimiwa Spika, Kampuni ya Magazeti ya Serikali imeanza mazungumzo kati yake na Shirika la Umoja wa Mataifa linaloshughulikia Elimu, Sayansi na Utamaduni (UNESCO), Serikali ya Jamhuri ya Watu wa China na Serikali ya India yenye lengo la kupata fedha za kuboresha Maktaba yake. Aidha, Kampuni imekamilisha zoezi la kuhamisha kumbukumbu na picha kutoka katika mfumo wa analojia kwenda mfumo wa dijiti.

35. Mheshimiwa Spika, TSN katika mwaka 2015/2016 imewezesha watumishi 15 kuhudhuria mafunzo ya muda mrefu katika ngazi mbalimbali za elimu. Vilevile, imeendesha mafunzo ya muda mfupi kwa Menejimenti na watumishi wengine katika maeneo mbalimbali kama vile elimu ya kuzuia na kupambana na rushwa pamoja na uandishi wa habari za uchaguzi.

36. Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania (TCRA) inawajibika pia katika Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo katika eneo la Maudhui na Usajili wa Vyombo vya Habari na Utangazaji.

37. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2015/2016, Wizara kupitia Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania (TCRA) imesajili jumla ya vituo vipya tisa (9) vya Redio na kufanya idadi ya vituo kufikia 125. Aidha, TCRA imeendelea kusimamia vituo 26 vya Televisheni vinavyofanya kazi hivi sasa. Vituo 15 vya

Televisheni vipo katika hatua za ujenzi baada ya kupewa kibali kutoka Wizara yenye dhamana na Habari.

38. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha Uchaguzi Mkuu unakuwa wa amani, utulivu na wa kuzingatia usawa, TCRA iliandaa kanuni ndogo za uchaguzi za mwaka 2015 ambazo zilitoa mwongozo wa matangazo wakati wa kampeni na uchaguzi mkuu. TCRA pia iliandaa mafunzo kwa watendaji wa vituo vya redio na televisheni juu ya kanuni za utangazaji. Jumla ya watendaji 187 walipata mafunzo ambayo yalitolewa katika Kanda Nne za TCRA.

39. *Mheshimiwa Spika,* Wizara imeendelea kusimamia Sekta ya Utangazaji nchini kupitia Kamati ya Maudhui inayoratibiwa na TCRA. Katika kufuatilia kwa karibu maudhui ya vituo vya utangazaji vya Redio na Televisheni, Kamati ilibaini ukiukwaji wa Kanuni za utangazaji katika baadhi ya vituo na ilifanya uamuzi wa kutoa adhabu ya onyo kali na faini kwa vituo vya Channel Ten, Clouds Entertaiment FM, Kahama FM Stereo Redio, Star Television, Tanzania Broadcasting Corporation (TBC) na Independent Television (ITV).

40. Mheshimiwa Spika, Kamati ya Maudhui ilitembelea Vituo vya Utangazaji vya mikoa ya Mtwara na Iringa. Katika ziara hiyo, Kamati ilibaini kuwepo vituo visivyokidhi kanuni hasa katika mikataba ya ajira kati ya wamiliki na watumishi. Kamati ilitoa taarifa kwa mamlaka husika kufuatilia mikataba hiyo. Aidha, TCRA inaendelea kuhakikisha kuwa utaratibu wa kuwasilisha wasifu wa wafanyakazi watakaoajiriwa na vituo vinavyoomba leseni unazingatiwa.

Sekta ya Maendeleo ya Utamaduni

41. Mheshimiwa Spika, utamaduni ni chombo cha maendeleo ya kiuchumi, kisiasa na kijamii. Hivyo, Wizara kwa kushirikiana na wadau imeendelea kusisitiza na kuhamasisha jamii kutambua, kufufua, kukuza, kuhifadhi na kuenzi urithi wa Utamaduni kwa kujiletea maendeleo yao wenyewe na Taifa kwa jumla. Aidha, Wizara imeelimisha jamii kuwa utajiri wa uanuai wa kiutamaduni tulionao ni tunu na utambulisho wa jamii yetu na nyenzo ya kuleta maendeleo endelevu.

42. Mheshimiwa Spika, Taifa letu linajivunia utamaduni wake ambao una tunu, vitu, mambo au tabia zilizoliwezesha taifa kuwa na utambulisho kwa kujenga umoja, mshikamano, amani na utulivu. Mambo, vitu au tabia zilizochangia utambulisho huu wa Taifa ni pamoja na Lugha ya Kiswahili, kuheshimu na kuthamini utu, Wimbo wa Taifa, Bendera ya Taifa, maumbile ya asili kama Mlima Kilimanjaro, Mbuga za Serengeti, Kreta ya Ngorongoro na mnyama Twiga.

43. *Mheshimiwa Spika,* pamoja na fursa mbalimbali zilizowekewa misingi na kutekelezwa na Wizara, bado utamaduni wetu unakabiliwa na changamoto mbalimbali kama vile matumizi ya mila na desturi zilizopitwa na wakati, mmomonyoko wa maadili, na kutokutumia lugha aushi na adhimu ya Kiswahili kwa ufasaha na usanifu. Sawia na hilo, changamoto nyingine ni kutozingatiwa kwa utamaduni katika maamuzi na mipango ya maendeleo na kutokutumia uzoefu, stadi na elimu ya jadi/asili katika utekelezaji wa miradi, mipango na shughuli za maendeleo.

44. *Mheshimiwa Spika,* pamoja na changamoto hizo zinazoikabili Sekta ya Maendeleo ya Utamaduni, Wizara imeendelea kutekeleza majukumu yake kwa kufanya tafiti kuweka kumbukumbu na kusambaza taarifa zaidi ya 20 kupitia mitandao ya kijamii, mihadhara na makongamano ya kiutamaduni. Tafiti hizo zilihusu mila na desturi zilizopitwa na wakati ambazo jamii haistahili kuendelea nazo.

45. *Mheshimiwa Spika,* Tanzania imefanikiwa kusaini Mkataba wa Uenyeji wa Kamisheni ya Kiswahili ya Jumuiya ya Afrika Mashariki mwezi Desemba, 2015 ambapo Makao Makuu, yake yako Zanzibar. Fursa hii ni heshima kubwa kwa nchi yetu ya Tanzania. Aidha, Wizara inahamasisha jamii kutumia lugha ya Kiswahili kama bidhaa ili kupata ajira na kipato binafsi, cha jamii na taifa sambamba na kukuza na kueneza lugha ya Kiswahili.

46. *Mheshimiwa Spika,* katika kipindi cha mwaka wa fedha 2015/2016, Wizara imekusanya na kuhifadhi taarifa mbalimbali za Programu ya Urithi wa Ukombozi wa Bara la Afrika kwa kufanya mahojiano na Wazee (Maktaba hai) walioshiriki katika harakati za ukombozi na kupata ushuhuda wao. Taarifa hizi zinatumika kuelimisha umma kuhusu historia ya ukombozi wa nchi yetu na Bara zima la Afrika. Mikoa iliyoshiriki ni pamoja na Dar es Salaam, Pwani, Dodoma na Morogoro.

47. *Mheshimiwa Spika,* Wizara, kupitia Baraza la Kiswahili la Taifa (BAKITA) iliandaa na kurusha hewani vipindi 28 vya "Lugha ya Taifa" kupitia redio ya TBC Taifa, vipindi 28 vya "Kumepambazuka" kupitia Radio One1 na vipindi 50 vya "Ulimwengu wa Kiswahili" kupitia televisheni ya TBC . Vipindi hivi hulenga kuelimisha Umma wa Watanzania juu ya makuzi na maendeleo ya lugha ya Kiswahili, vikiwemo msamiati, sarufi na fasihi yake. Hali kadhalika Baraza lilipitia na kutoa Ithibati ya Lugha kwa Miswada 48 ya vitabu vya taaluma.

48. *Mheshimiwa Spika,* katika kujenga mazingira ya matumizi ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano (TEHAMA) ili kuwezesha maendeleo ya Kiswahili, BAKITA limeanzisha Mradi wa kuunda Kongoo (kopasi) ya Kiswahili ya Taifa inayotarajiwa kuwa na matini andishi yenye jumla ya maneno milioni mia

moja (maneno 100,000,000). Matini andishi yenye jumla ya maneno milioni tatu yamekusanywa na kuingizwa kwenye kompyuta kwa njia ya kuskani tangu mradi ulipoanza mwezi Novemba, 2015.

49. ***Mheshimiwa Spika,*** Baraza pia limeratibu na kutoa huduma za tafsiri na ukalimani kwa Asasi na Mashirika mbalimbali, watu binafsi pamoja na mikutano ya Kimataifa. Hali kadhalika limefuatilia matumizi ya Kiswahili na kubaini makosa mbalimbali yaliyofanywa na Vyombo vya Habari na watumiaji wengine wa Kiswahili na kuyasahihisha kwa kutoa ushauri wa matumizi stahiki. Aidha, Baraza katika kujiimarisha limeendelea kuongeza wigo wa kiutendaji kwa kukamilisha uandaaji wa Kamusi Kuu ya Kiswahili. Baraza pia, limeuza nakala 200 za Kitabu cha "Kiswahili kwa wageni".

Sekta ya Maendeleo ya Sanaa

50. ***Mheshimiwa Spika,*** Idara ya Maendeleo ya Sanaa imeanzishwa baada ya Serikali ya Awamu ya Tano kuingia madarakani. Kabla ya hapo Sekta hii ilikuwa inatekeleza majukumu yake chini ya Idara ya Maendeleo ya Utamaduni. Majukumu ya Idara hii ni pamoja na kuratibu na kusimamia shughuli za ukuzaji wa Sanaa na ubunifu kitaifa na kimataifa.

51. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa mwaka 2015/2016 Wizara kupitia Sekta ya Maendeleo ya Sanaa imefanikiwa kuweka mazingira wezeshi na kufanikisha wasanii na wadau wa Sekta ya Maendeleo ya Sanaa na ubunifu kushiriki katika Tamasha la Kimataifa la Sanaa na Utamaduni lililofanyika mwezi Agosti, 2015 nchini Kenya. Aidha, Wizara imeendelea kuwahamasisha na kuwasisitiza wasanii kujisajili na kusajili kazi zao ili kulinda haki na maslahi yao kutokana na ongezeko kubwa la maharamia wa kazi za Sanaa.

52. ***Mheshimiwa Spika,*** kutokana na mazingira wezeshi yaliyowekwa na Serikali, mwaka 2016 wasanii wetu wawili walishinda tuzo za 'African Magic Viewers Choice Awards' – AMVCA 2016 huko Nigeria. Wasanii hao ni Bw. Single Mtambalike (Richie) - filamu ya Kitendawili kipengele cha filamu bora lugha ya asili (Kiswahili) na Bi. Elizabeth Michael (Lulu)-filamu ya Mapenzi ya Mungu kipengele cha filamu bora Afrika Mashariki. Vilevile, muongozaji wa filamu ya 'Dogo Masai' Bw. Timoth Conrad alipata tuzo ya 'California Viewers Choice Awards' huko Marekani. Kwa upande wa muziki, wasanii wanne walipata tuzo mbalimbali nje ya nchi. Jumla ya tuzo 20 zimepatikana kutoka kwa wasanii wafuatao; Bw. Nassib Abdul (Diamond) (17), Bi. Vanessa Mdee (1), Bw. Malimi Mayunga (1) na Bw. Omary Nyembo (Ommy Dimpoz) (1).

53. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa sanaa ilifanikisha wasanii nchini kupata tuzo za Sanaa kwa mwaka 2015/2016. Tuzo

zilizotolewa ni "Tanzania Kilimanjaro Music Awards" 34, "Tuzo za Siku ya Msanii" 4 na "Tuzo za Watu" 13.

54. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka wa fedha wa 2015/2016 Baraza la Sanaa la Taifa (BASATA) lilisajili jumla ya Wasanii na Wadau wa Sanaa 404 katika Mikoa ya Arusha, Dar es Salaam, Kilimanjaro, Mbeya, Mwanza, Dodoma, Morogoro, Tabora, Iringa, Ruvuma na Tanga. Vilevile, jumla ya kumbi za burudani 53 zilisajiliwa katika Mikoa hiyo.

55. Mheshimiwa Spika, Baraza liliendesha mafunzo ya siku tano ya ngoma za asili kwa wanafunzi 80 na walimu 20 wa shule za msingi katika Wilaya ya Masasi Mkoani Mtwara. Aidha, tovuti ya Baraza (www.basata.go.tz) imeboreshwa na kupakiwa taarifa na matukio mbalimbali ya sanaa.

56. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka wa fedha wa 2015/2016 Taasisi ya Sanaa na Utamaduni Bagamoyo (TaSUBa) iliendesha mafunzo ya Sanaa ya Stashahada kwa wanachuo 200 na mafunzo ya muda mfupi kwa washiriki 250. Vilevile, ilisimamia na kuendesha Tamasha la 34 la Sanaa na Utamaduni wa Mtanzania, ambalo lilifanyika kwa ufanisi na jumla ya vikundi 52 vya wasanii kutoka ndani ya nchi na vikundi 3 kutoka Kenya, Zimbabwe na Afrika Kusini vilishiriki.

57. Mheshimiwa Spika, TaSUBa imeendelea kutoa elimu ya utamaduni na sanaa kwa kiwango cha astashahada na stashahada. Taasisi, hadikufikia Machi, 2016, imekamilisha masharti ya NACTE juu ya mtaala wa shahada na kuyawasilisha kwa hatua zinazofuata.

58. Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa Fedha 2015/2016 Bodi ya Filamu imepitia jumla ya miswada 165 ambayo ilipewa vibali vya kutengenezea filamu. Aidha, hadi mwezi Machi, 2016 jumla ya "DVD" 658 za filamu zimekaguliwa, kupangiwa madaraja na kupewa vibali sawa na asilimia 91.6 ya lengo la kukagua filamu. Kati ya hizo, filamu 582 ni za ndani ya nchi na filamu 76 zilitoka nje ya nchi. Filamu 1 ilikataliwa na filamu 5 zilielekezwa kufanyiwa marekebisho. Vilevile, elimu ya filamu na sheria zinazosimamia filamu zimeendelea kutolewa kupitia vyombo vya habari, mitandao ya kijamii, vikao vya wadau na maadhimisho mbalimbali ambapo jumla ya wadau 2,455 walifikiwa na jumla ya machapisho 14,100 yalisambazwa.

59. Mheshimiwa Spika, Bodi imeshiriki katika Mpango wa Kliniki ya Filamu kwa kutoa mada na vyeti kwa washiriki 306. Mpango huo ulilenga kuibua vipaji, kuendesha mafunzo ya uongozaji wa filamu, uandishi wa miswada ya filamu, uboreshaji wa viwango, biashara na utafutaji wa masoko kwa wasanii wa filamu. Kliniki hiyo iliendeshwa kwa kushirikiana na "Swahili Cooperative Society" ya Mkoani Morogoro. Vilevile, Bodi imeendelea kushirikiana na Bodi za

filamu za Mikoa na Wilaya ambapo Bodi za Wilaya za Kalambo, Sumbawanga, Meru, Ngara, Misenyi, Urambo, Itilima, Kakonko, Serengeti, Kyerwa, Jiji la Arusha, Manispaa ya Sumbawanga, Lindi, Musoma, Uvinza, Biharamulo na Temeke zimewasilisha taarifa mbalimbali za sekta ya filamu.

60. Mheshimiwa Spika, Bodi ya Filamu kwa kushirikiana na COSOTA, BASATA na TRA imeshiriki katika urasimishaji wa Tasnia za Filamu na Muziki kwa kuhakikisha kuwa kazi zote za filamu zinazoingia sokoni bila kufuata taratibu zinaondolewa kupitia operesheni. Kwa mwaka wa fedha 2015/2016, jumla ya nakala za filamu 656,579 zenye thamani inayokadiriwa kuwa Shilingi, Bilioni Moja, Milioni Mia Tatu Kumi na Tatu, Mia Moja Hamsini na Nane Elfu (**Sh.1,313,158,000**) zilizoingizwa sokoni bila kufuata taratibu ziliondolewa. Kati ya hizo, kazi 650,101 zinatoka nje ya nchi huku kazi 6,478 zikitoka hapa nchini. Aidha, Bodi ya Filamu ilisuluhisha migogoro baina ya wadau wa filamu ambapo migogoro mitatu ilipatiwa ufumbuzi.

Sekta ya Maendeleo ya Michezo

61. Mheshimiwa Spika, Michezo inayo nafasi kubwa katika kuchangia maendeleo ya kiuchumi na kijamii katika Taifa na miongoni mwa Mataifa. Aidha, michezo ni nyenzo muhimu katika kuimarisha afya, kuhamasisha amani miongoni mwa jamii na kurejesha matumaini kwa watu au jamii iliyofikiwa na maafa.

62. Mheshimiwa Spika, mwezi Januari 2016, Tanzania iliingia katika historia ya soka barani Afrika baada ya mchezaji wetu Mbwana Ally Samatta kutangazwa kuwa mchezaji bora wa mwaka wa Afrika kwa wachezaji wanaocheza ligi za ndani za Afrika. Aidha, mchezaji Francis Cheka alifanikiwa kuchukuwa mkanda wa Mabara wa uzito wa Super Middle mwezi Februari, 2016. Nachukua fursa hii kuwapongeza kwa dhati vijana wetu hawa na vijana wengine katika Tasnia ya Michezo kwa kulitangaza vyema na kuliletea Taifa letu sifa kubwa. Ninatoa wito kwa vijana wote kuiga mifano hiyo mizuri ya wenzao.

63. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imeendelea kuendesha mafunzo ya Stashahada ya Ufundishaji Michezo na Utawala wa Michezo katika Chuo cha Maendeleo ya Michezo Malya. Sambamba na mafunzo ya Stashahada, Chuo pia kilitoa mafunzo ya ufundishaji Michezo kwa Walimu 130 wa shule za Msingi na Sekondari kwa ajili ya maandalizi ya michezo ya UMITASHUMTA na UMISETA. Aidha, jumla ya walimu wa michezo 70 kwa watu wenye ulemavu walihudhuria mafunzo ya muda mfupi katika chuo hicho. Vilevile, mafunzo mengine ya muda mfupi ya ufundishaji, Uongozi na Utawala wa Michezo yalitolewa katika vituo vya michezo vya Songea na Arusha ambapo jumla ya washiriki 224 walinufaika na mafunzo hayo.

64. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 Wizara iliendelea kuunga mkono jitihada za mashirikisho ya Michezo ya Kimataifa ya kupiga vita matumizi ya dawa na mbinu haramu za kuongeza nguvu kwa wanamichezo. Jumla ya wanamichezo 14 walichukuliwa vipimo vyao na kupelekewa kupimwa katika maabara za Kimataifa na wote kukutwa salama. Aidha, jumla ya maafisa wawili walihudhuria mafunzo ya Kimataifa ya mbinu za upimaji wa wanamichezo dhidi ya matumizi ya dawa hizo.

65. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Michezo ya Kimataifa, Wizara iligharamia ushiriki wa Timu ya Tanzania katika Michezo ya Afrika (All Africa Games) iliyofanyika huko Kongo Brazzaville mwezi Septemba, 2015. Timu zilizoshiriki ni za Michezo ya riadha, kuogelea, judo na ngumi. Nyingine ni timu ya kunyanyua vitu vizito kwa watu wenye ulemavu na timu ya mpira wa miguu kwa wanawake.

66. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2015/2016, Wizara iliendelea na kazi ya Usajili, ambapo hadi mwezi Machi, 2016 jumla ya Vyama vya Michezo sita, Vilabu vya Michezo 116 na Vituo kumi vya Michezo vilikuwa vimesajiliwa. Usajili wa Vyama vya Michezo unafanyika ili kuvipa uhalali vyama hivyo kutambulika na kuendesha shughuli zake kwa mujibu wa sheria za nchi.

67. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Wizara imekamilisha uboreshaji wa Uwanja wa Uhuru kwa kujenga ukuta kuzunguka Uwanja huo. Aidha, Wizara imejenga tanki la maji ili kuhakikisha maji yanapatikana uwanjani hapo wakati wote sambamba na kujenga bomba kubwa la kuondoa maji taka na maji ya mvua katika eneo la uwanja huo. Lengo la maboresho hayo ni kuwezesha wanamichezo, watazamaji na wadau wengine kupata mahali salama pa kufanyia michezo na kupata burudani kwa kadri ya matakwa yao na kwa kuzingatia vigezo na masharti yaliyopo.

68. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2015/2016 Baraza la Michezo la Taifa liliratibu na kusimamia chaguzi za Vyama vya Michezo vitatu na Shirikisho moja. Vyama hivyo ni chama cha Mpira wa Mikono Tanzania (TAHA), Chama cha Kuogelea Tanzania (CHAKUTA), Chama cha Michezo ya Vishale (Darts) Tanzania na Shirikisho la Michezo kwa Vyuo vya Elimu ya juu (SHIMIVUTA). Vilevile, mafunzo ya michezo kwa walimu 90 kutoka Wilaya za Mkoa wa Manyara katika Michezo ya soka, riadha, netiboli na mpira wa wavu yametolewa.

69. Mheshimiwa Spika, Baraza liliendesha mafunzo ya usuluhishi wa migogoro kwa vyama vya Michezo 7 ili kuimarisha ushirikishwaji wa wanachama katika kutatua migogoro yao. Vyama hivyo ni Kamisheni ya Ngumi za Kulipwa, Chama cha Tenisi, Chama cha Michezo ya Jadi Tanzania (CHAMUJATA), Chama cha Michezo ya Kuogelea Tanzania, Chama cha Makocha wa Mchezo

wa Kuogelea, Chama cha WUSHU Tanzania na Chama cha Waamuzi wa Mpira wa Miguu Tanzania.

70. Mheshimiwa Spika, Baraza limeendelea kuhamasisha jamii kushiriki katika mazoezi ya viungo na michezo ili kujenga misingi imara ya ushiriki kwenye michezo kuanzia umri mdogo kwa lengo la kuibua vipaji vya wanamichezo chipukizi, kujenga afya na kuishi katika michezo. Hadi kufikia mwezi Machi, 2016 jumla ya vikundi 70 vimeundwa nchi nzima na kushiriki kwenye matamasha ya michezo katika maeneo yao. Pia, Tanzania ilifanikiwa kuwa mwenyeji wa mashindano ya riadha ya Afrika Mashariki kwa vijana wenye umri chini ya miaka ishirini yaliyoshirikisha nchi kumi na moja ambapo mwanariadha Rose Seif alifanikiwa kupata medali ya dhahabu. Nichukue fursa hii kumpongeza kijana huyo kwa mafanikio na sifa alizoliletea Taifa letu.

71. Mheshimiwa Spika, Baraza limewapeleka kwenye mafunzo ya muda mrefu watumishi wawili na mtumishi mmoja mafunzo ya muda mfupi kwa lengo la kuboresha utendaji na utekelezaji wa shughuli za Baraza.

Utawala na Rasilimaliwatu

72. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuwawezesha Watumishi kuongeza tija sehemu za kazi. Katika kipindi cha Mwaka 2015/2016 watumishi 17 waliendelea na mafunzo mbalimbali ya muda mrefu na watumishi wapya 30 walihudhuria mafunzo elekezi ya muda mfupi (Induction Course).

73. Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia Sera ya Menejimenti ya Utumishi wa Umma toleo la Mwaka 1999 na 2008 pamoja na taarifa za Upimaji wa Kazi wa Wazi (OPRAS), Wizara imeendelea kusimamia stahili na haki za Watumishi kwa kuwapandisha vyeo Watumishi 24 wenye sifa zinazostahili. Aidha, Watumishi 22 walithibitishwa kazini na wengine wanne walibadilishwa kada baada ya kupata sifa stahiki.

74. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuimarisha Utawala Bora kwa kuwashirikisha Watumishi sehemu za kazi kwa kuendesha vikao mbalimbali vya kiutawala ambapo watumishi hupata fursa ya kuchangia katika kuboresha na kuimarisha utendaji kazi.

75. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka wa fedha 2015/2016 Wizara imeendeleza juhudi za kupambana na maambukizi ya VVU/UKIMWI mahala pa kazi, kwa kutoa elimu kwa watumishi 100, kuwahamasisha kujitokeza kupima afya zao pamoja na kutoa huduma kwa watumishi wanaoishi na VVU/ UKIMWI ambao wamejitokeza.

D. MPANGO NA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA WA FEDHA 2016/2017

Sekta ya Habari

76. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Sekta ya Habari kwa mwaka 2016/2017 inapanga kutekeleza majukumu yafuatayo; kuisemea Serikali katika masuala muhimu yanayohitaji ufafanuzi na kuratibu Vitengo vya Mawasiliano Serikalini; kufuatilia na kutathmini utendaji wa Maafisa Mawasiliano Serikalini katika Wizara, Wakala wa Serikali, Idara za Serikali zinazojitegemea, Mikoa, Mamlaka za Serikali za Mitaa na Taasisi nyingine za Umma kwa lengo la kuimarisha Vitengo vya Mawasiliano Serikalini; kusimamia na kuboresha shughuli za vyombo vya habari nchini, ikiwa ni pamoja na kukamilisha mchakato wa utungaji wa Sheria ya Huduma za Habari; na kuwa kiungo muhimu cha mtiririko wa habari nchini kwa kuratibu na kusimamia njia mbalimbali za upashanaji habari ikiwa ni pamoja na kuboresha Tovuti ya Wananchi.

77. Mheshimiwa Spika, Wizara pia itaendelea kusimamia na kuboresha huduma za vyombo vya habari vya serikali, ikiwa ni pamoja na usikivu wa Shirika la Utangazaji la Taifa hasa Mikoa ya pembezoni; kukusanya, kuandika na kusambaza habari mbalimbali za matukio ya Serikali kwa wananchi kupitia vyombo vya habari; kupiga picha za matukio mbalimbali ya Serikali, kuzisambaza katika vyombo vya habari na kuzihifadhi katika makavazi ya Sekta; kuimarisha ukusanyaji wa mapato ikiwa ni pamoja na kusimika mfumo wa kielektroniki wa kuhifadhi na kuuza picha za matukio mbalimbali ya Serikali katika Idara ya Habari Maelezo; kusajili magazeti na machapisho na kuwapatia vitambulisho waandishi wa habari wanaostahili.

78. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Shirika la Utangazaji Tanzania (TBC) kwa mwaka 2016/2017 litatekeleza majukumu yafuatayo; kutoa habari za kitaifa na za kimataifa kwa Umma; kuandaa vipindi vya kuelimisha jamii juu ya masuala mbalimbali ya maendeleo, Utamaduni, Sanaa, afya, Uchumi, kilimo na biashara; kuandaa vipindi mbalimbali vya kuburudisha jamii kupitia michezo, muziki, ngoma za asili na maigizo; na kuongeza upanuzi wa usikivu wa redio katika Mikoa ya pembezoni ya Kigoma (Kasulu na Kakonko), Mara (Tarime), Ruvuma (Nyasa–Mbamba-bay), Tanga (Mkinga-Horohoro), Arusha (Longido-Namanga, Ngorongoro), Kilimanjaro (Rombo) na Lindi (Kilwa -Nangurukuru).

79. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Kampuni ya Magezeti ya Serikali (TSN) kwa mwaka 2016/2017 itatekeleza majukumu yafuatayo; kusimamia utekelezaji wa mradi wa "Central Business Park" Dodoma unaofanyika kwa ubia kati yake na TCRA; kuendelea na mpango wa mradi wa upanuzi wa kiwanda cha uchapaji; kufanya mafunzo mbalimbali kwa wafanyakazi ili kuongeza tija kwa Kampuni; kuboresha maudhui ya Magazeti ya Serikali; na kutoa machapisho maalum kwa ajili ya kuelimisha jamii kuhusu matuki mbalimbali ya

kitaifa. Vilevile, itaendelea kuboresha mfumo wa utunzaji wa taarifa za wafanyakazi kwa kuanzisha mfumo wa dijitali ambao utafanya kazi sambamba na mfumo wa sasa wa mafaili; kupitia na kuboresha Sera mbalimbali za Kampuni pamoja na miongozo ya utumishi kwa wafanyakazi; kuimarisha kitengo cha machapisho kupitia njia ya mtandao; na kutekeleza mradi wa "TSN Education Initiative".

80. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Kamati ya Maudhui, kwa mwaka 2016/2017 itatekeleza majukumu yafuatayo; kufanya upanuzi wa mtambo wa ufuatiliaji na kufuatilia kwa karibu maudhui ya vituo vyote vya utangazaji; kukamilisha Mwongozo wa Udhamini na Matangazo ya biashara (Code of Advertising and Sponsorships) kwa vituo vya utangazaji nchini; kuratibu mafunzo kwa wakalimani wa lugha ya alama kutoka kwenye vituo vya televisheni ili kuwezesha tafsiri kwa vipindi vya habari na matukio kwa watu wenye ulemavu wa kusikia; na kuendelea kukutana na watendaji na viongozi wa vituo vya utangazaji vya kijamii ili kuboresha maudhui ya vipindi vyao kwa manufaa ya wasilikizaji wa vijijini. Aidha, Mamlaka ya Mawasiliano itaendelea kufanya ukaguzi katika vituo vya utangazaji ili kubaini maafisa ambao hawana sifa za kusimamia na kutangaza katika vituo hivyo ili kuchukua hatua stahiki.

Sekta ya Maendeleo ya Utamaduni

81. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka wa fedha 2016/2017, Wizara kupitia sekta ya Maendeleo ya Utamaduni itatekeleza majukumu yafuatayo; Kufuatilia na kutathmini shughuli za Sekta ya Utamaduni ili kubaini fursa na changamoto zilizopo na kuziwekea mipango na mikakati endelevu ya maendeleo ya sekta ikiwemo kutumia utamaduni wetu kiutalii; kuhifadhi na kuziendeleza lugha za kijamii zilizo katika hatari ya kutoweka au kutozungumzwa kwa minajili ya kulinda utambulisho wake; kuratibu, kufuatilia na kuhimiza shughuli za utafiti na ukuzaji wa fasihi na kukamilisha uhuishaji wa Sera ya Utamaduni na kutunga Sera ya Lugha. Aidha, Wizara itaratibu utafiti, ukusanyaji, uhifadhi na usambazaji wa mila na desturi miongoni mwa jamii zaidi ya 120; kuendesha mjadala wa Kitaifa juu ya maadili ya Mtanzania; kutafiti, kuhifadhi na kukuza lugha za kijamii kwa lengo la kukuza misamiati ya lugha ya Kiswahili na kuanzisha mfumo wa kukusanya taarifa na takwimu za Sekta ya Utamaduni nchini.

82. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Baraza la Kiswahili la Taifa (BAKITA), kwa mwaka 2016/2017 itatekeleza majukumu yafuatayo; kuandaa vipindi 52 vya lugha Taifa ya Taifa kupitia redio ya TBC; vipindi 52 vya Kumepambazuka kupitia Radio One na vipindi 52 vya Ulimwengu wa Kiswahili kupitia televisheni ya TBC ; kufanya tafsiri kwa asasi za Serikali, mashirika ya umma na ya binafsi pamoja na watu binafsi; kutoa ithibati ya vitabu vya kiada na ziada; kufanya ukarabati wa jengo la ofisi; na kuandika na kuchapisha

vitabu na majarida ya Kiswahili. Aidha, jukumu lingine litakalotekelezwa na BAKITA ni kukusanya matini andishi ya Kiswahili yenye jumla ya maneno milioni kumi na kuyaingiza kwenye kompyuta kwa kuziskani kwa ajili ya Kongoo ya Kiswahili ya Taifa.

Sekta ya Maendeleo ya Sanaa

83. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka wa fedha 2016/2017 Wizara kupitia Sekta ya Maendeleo ya Sanaa itatekeleza majukumu yafuatayo; kutunga Sera za Maendeleo ya Sanaa na Filamu; kuendesha na kuratibu mpango wa kudumu wa Sanaa kwa wasanii na wadau; kusimamia urasimishaji wa shughuli za Sanaa nchini; kuratibu na kuandaa matamasha ya kitaifa ya sanaa kwa wasanii na wadau nchini; kuratibu na kusimamia uanzishwaji wa Mfuko wa Maendeleo ya Sanaa nchini; kukusanya na kuhifadhi takwimu za miundombinu ya Sanaa, kazi za Sanaa na wasanii na kuratibu na kusimamia utekelezaji wa Programu ya Urithi wa Ukombozi wa Bara la Afrika.

84. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Baraza la Sanaa la Taifa (BASATA), kwa mwaka 2016/2017 itatekeleza majukumu yafuatayo; kutoa tuzo za BASATA kwa Wanafunzi tisa wa shule za Sekondari wa masomo ya Sanaa katika fani za muziki, sanaa za maonesho na ufundi (uchoraji); kuandaa na kuratibu Siku ya Msanii ambayo itaenda sambamba na utambuzi na kuthamini mchango wa Wasanii katika Fani za Muziki, Filamu, Sanaa za Ufundi na Maonesho; kuendesha midahalo 32 ya Jukwaa la Sanaa kwa wasanii na wadau wa Sanaa wapatao 3000; kuandaa na KuratibuTuzo za Muziki za Tanzania; kuwajengea uwezo wa kiuongozi viongozi kutoka vyama 30 na Mashirikisho manne (4) ya Wasanii; kukamilisha Ujenzi wa Ukumbi wa Wazi wa Sanaa; na kusogeza huduma za usajili wa kazi za sanaa karibu na wadau yaani Mikoani na Wilayani.

85. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Taasisi ya Sanaa na Utamaduni Bagamoyo (TaSUBa), kwa mwaka 2016/2017 itatekeleza majukumu yafuatayo; kutoa mafunzo kwa wanachuo 350; kuendesha Tamasha la 35 la Utamaduni Bagamoyo litakalofanyika Septemba 2016; kuboresha mazingira ya utendaji kazi kwa wafanyakazi na wanachuo hasa upatikanaji wa vitendea kazi, ubora wa masomo, kuboresha miundombinu ya kufundishia, kuboresha mabweni, madarasa na ofisi; kukarabati miundombinu ya Taasisi kwa awamu kutokana na mapato ya ndani; kufuatilia Mtaala wa Shahada NACTE kwa ajili ya kupata Ithibati; kuandaa rasilimaliwatu na miundombinu kwa ajili ya mafunzo ya sanaa na utamaduni kwa Jumuiya ya Afrika Mashariki; na kuanza ukarabati wa studio ya kisasa ya muziki.

86. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Bodi ya Filamu, kwa mwaka 2016/2017 itatekeleza majukumu yafuatayo; kurasimisha vibanda 5,000 vya

kuonyeshea filamu, kubaini wadau watakaowekeza na kuvipatia leseni; kupitia miswada 199 ya kutengeneza Filamu na kutoa vibali kwa makampuni ya utengenezaji wa filamu hizo; kukagua na kuwekea madaraja DVD za filamu 1000 na kuzitolea vibali; kuendesha operesheni za kudhibiti filamu zitakazoingia sokoni bila kufuata taratibu; kuratibu, kuandaa na kutoa leseni za uendeshaji na vitambulisho kwa makampuni ya filamu, wadau wanaofanya kazi za filamu na kumbi za sinema; kuanzisha Mfuko wa Maendeleo ya Filamu kwa kushirikiana na wadau; na kuimarisha Bodi ya Filamu kwa kununua vitendea kazi na kuajiri watumishi. Aidha, Wizara itaratibu utungaji wa Sera inayohusu shughuli za filamu nchini pamoja na kusogeza huduma za usajili wa kazi za sanaa karibu na wadau yaani mikoani na wilayani.

Sekta ya Maendeleo ya Michezo

87. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka wa fedha 2016/2017, Wizara itatekeleza majukumu yafuatayo; kusimamia maendeleo ya michezo nchini; kuboresha mifumo ya usimamizi wa vyama vya michezo nchini ikiwa ni pamoja na kuhuisha Sera ya Michezo na Sheria ya Baraza la Michezo la Taifa Na. 12 ya mwaka 1967 na marekebisho yake Na. 6 ya mwaka 1970; kuimarisha ukusanyaji wa mapato ya Serikali ikiwa ni pamoja na kusimika mfumo wa kielekroniki katika kukusanya mapato yatokanayo na shughuli zinazofanyika katika uwanja wa Taifa; kuratibu ushiriki wa timu za Taifa katika "Michezo ya Olympic" na "Paralympic" inayotarajiwa kufanyika nchini Brazil mwezi Agosti/Septemba, 2016; kuendelea kudahili wanafunzi na kuendesha mafunzo ya utaalam wa fani mbalimbali za Michezo katika Chuo cha Maendeleo ya Michezo Malya na Vituo vya Michezo vya Songea na Arusha; kufanya upimaji wa Wachezaji dhidi ya matumizi ya dawa na mbinu haramu za kuongeza nguvu michezoni; kuendelea kutoa huduma ya Kinga na Tiba kwa wanamichezo, wafanyakazi na wadau wengine; kutafuta Washirika wa Maendeleo kwa ajili ya ugharamiaji wa shughuli mbalimbali za Maendeleo ya Michezo; na kuboresha mifumo ya usimamizi wa Sekta ya Michezo kwa ujumla wake.

88. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2016/2017 Baraza la Michezo la Taifa litatekeleza majukumu yafuatayo kwa kushirikiana na wadau wengine; kuendeleza mpango wa Michezo kwa jamii kwa kuendesha mafunzo kwa Walimu wa Michezo na utaratibu wa uendeshaji wa Matamasha ya Michezo katika jamii ili kuinua ari na kuongeza hamasa ya ushiriki katika Michezo; kuendelea na maandalizi ya uhuishaji wa Sheria ya Baraza la Michezo la Taifa ili kuendana na mazingira ya sasa kisiasa, kiuchumi na kijamii; kuratibu na kusimamia chaguzi za vyama na mashirikisho ya michezo sita; kuandaa mkakati wa kuongeza ushiriki kwa Wanawake na watu wenye ulemavu katika Michezo na kugombea nafasi za uongozi katika vyama vya michezo; na kuandaa na kuendesha mafunzo ya Utawala Bora na maandalizi ya mipango

mikakati kwa viongozi wa Vyama vya Michezo. Aidha, Tanzania itakuwa mwenyeji wa mashindano ya riadha kwa nchi za Afrika Mashariki kwa vijana wenye umri chini ya miaka 20 katika mwaka 2016/2017.

Utawala na Rasilimaliwatu

89. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2016/2017, Wizara imepanga kutekeleza majukumu yafuatayo; kuwahimiza Watumishi anaojitambua kuwa na maambukizi ya VVU/UKIMWI kujitokeza ili kupata msaada pamoja na stahiki nyingine; kuimarisha Utawala Bora kwa kushirikisha Watumishi sehemu za kazi kwa kuendesha vikao mbalimbali vya kiutawala na Baraza la Wafanyakazi; kuhakikisha Wizara inatoa fursa za kujiendeleza kwa Watumishi wenye sifa na ambao wapo katika mpango wa mafunzo wa Wizara; na kuhakikisha Watumishi wote wenye sifa na wanaostahili wanapandishwa vyeo.

E. MAKADIRIO YA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA WA FEDHA 2016/2017

Mapato

90. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka wa fedha 2016/2017 Wizara imepanga kukusanya jumla ya Shilingi Milioni Mia Nane Ishirini na Elfu Tano **(Sh.820,005,000)** kutoka katika vyanzo vyake mbalimbali vya mapato. Mchanganuo wa makusanyo kifungu kwa kifungu upo katika ***Kiambatisho Na. I.***

91. Mheshimiwa Spika, makusanyo yameshuka kutoka Shilingi Bilioni Moja, Milioni Mia Tatu Thelathini, na Elfu Nane **(Sh.1,330,008,000)** kwa mwaka wa fedha 2015/2016 hadi Shilingi Milioni Mia Nane Ishirini na Elfu Tano **(Sh.820,005,000)** kwa mwaka wa fedha 2016/2017 kutokana na makusanyo yaliyokuwa yakikusanywa na Bodi ya Filamu katika Sekta ya Maendeleo ya Utamaduni kuondolewa. Makusanyo hayo yameondolewa baada ya Msajili wa Hazina kuipa Bodi ya Filamu mamlaka kamili ya kuwa Taasisi inayojitegemea kuanzia tarehe 01 Julai, 2016.

Matumizi ya Kawaida

92. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka wa fedha 2016/2017 Wizara imetengewa bajeti ya Shilingi Bilioni Kumi na Saba, Milioni Mia Tatu Ishirini na Sita, Mia Moja Sabini na Sita Elfu **(Sh.17,326,176,000)** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida (Matumizi Mengineyo na Mishahara). Fedha hizo zinajumuisha Mishahara ya Watumishi wa Wizara Shilingi Bilioni Tatu, Milioni Mia Sita na Tano, Mia Nne Sabini na Saba Elfu **(Sh.3,605,477,000),** Mishahara ya Asasi Shilingi Bilioni Tisa, Milioni Mia Nane Thelathini na Moja, Mia Saba Tisini na Tatu Elfu **(Sh.9,831,793,000),** Matumizi Mengineyo ya Wizara Shilingi Bilioni Tatu, Milioni Mia

Tatu Themanini, Mia Tatu Ishirini na Tatu Elfu **(Sh.3,380,323,000)** na Matumizi Mengineyo ya Asasi Shilingi Milioni Mia Tano na Nane, Mia Tano Themanini na Tatu Elfu **(Sh.508,583,000).** Mchanganuo wa makadirio ya Matumizi ya Kawaida ya Wizara na Asasi upo katika ***Kiambatisho Na. II.*** Matumizi ya Kawaida kwa Wizara peke yake rejea ***Kiambatisho Na. III*** na kwa Asasi rejea ***Kiambatisho Na. IV.***

Miradi ya Maendeleo

93. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka wa fedha 2016/2017 Wizara imetengewa jumla ya Shilingi Bilioni Tatu **(Sh.3,000,000,000)** kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo. Mchanganuo upo katika **Kiambatisho Na. V**.

F. MIPANGO YA MAOMBI YA FEDHA KWA AJILI YA KUTEKELEZA MPANGO WA MWAKA 2016/2017

94. Mheshimiwa Spika, ili Wizara iweze kutekeleza majukumu na malengo yake ya mwaka wa fedha 2016/2017, naomba sasa Bunge lako Tukufu liidhinishe bajeti ya jumla ya Shilingi Bilioni Ishirini, Milioni Mia Tatu Ishirini na Sita, Mia Moja Sabini na Sita Elfu **(Sh.20,326,176,000)** ambapo kati ya hizo, fedha za Matumizi ya Kawaida ni Shilingi Bilioni Kumi na Saba, Milioni Mia Tatu Ishirini na Sita, Mia Moja Sabini na Sita Elfu **(Sh.17,326,176,000)** zinazojumuisha Mishahara Shilingi Bilioni Kumi na Tatu, Milioni Mia Nne Thelathini na Saba, Mia Mbili Sabini Elfu **(Sh.13,437,270,000)** na Matumizi Mengineyo Shilingi Bilioni Tatu, Milioni Mia Nane Themanini na Nane, Mia Tisa na Sita Elfu **(Sh.3,888,906,000)**. Miradi ya Maendeleo ni Shilingi Bilioni Tatu **(Sh.3,000,000,000)**. Mchanganuo wa fedha hizo upo katika viambatisho vilivyotajwa hapo awali ambavyo ni sehemu ya Hotuba hii.

G. SHUKRANI

95. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kuwashukuru washirika wetu wa maendeleo ambao wametuunga mkono na kutuwezesha kwa hali na mali kutekeleza majukumu ya Wizara yetu. Shukrani hizi ziwaendee wahisani waliotusaidia nikitarajia kuwa wataendelea na moyo huo. Siyo rahisi kuwataja wote lakini nitaje wachache ambao ni Serikali ya Jamhuri ya Watu wa China, Finland, Uingereza, Denmark, Japan, Sweden, Norway, Iran, Cuba, Korea ya Kusini, India, Misri, Uholanzi, Australia, Marekani na Ujerumani pamoja na Mashirika ya Kimataifa ya United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), United Nations Development Programme (UNDP), Japan International Cooperation Agency (JICA), International Labour Organization (ILO), na British Council. Wengine ni Umoja wa Ulaya (European Union) na Wafadhili wote wa ndani ambao tumeshirikiana nao katika kutekeleza majukumu yetu katika mwaka 2015/2016, wakiwa ni pamoja na

Startimes, National Microfinance Bank (NMB), Tanzania Breweries Limited (TBL), Serengeti Breweries Limited (SBL), AIRTEL, Tigo, Vodacom, Zantel, CRDB Bank na wengine.

96. ***Mheshimiwa Spika,*** napenda kuwashukuru Wadau wa Wizara yangu wakiwemo Waandishi wa Habari, Wanamichezo na Wasanii kwa mchango wao uliowezesha Wizara kutekeleza majukumu yake. Aidha, ninaishukuru sana Wizara ya Elimu, Press "A" kwa kuchapa hotuba hii kwa wakati.

97. ***Mheshimiwa Spika,*** napenda nitoe tena shukrani zangu za dhati kwako binafsi na kwa Waheshimiwa Wabunge kwa kunisikiliza. Hotuba hii inapatikana pia katika tovuti ya Wizara kwa anuani ya: www.habari.go.tz, www. wananchi.go.tz na www.tanzaniangovernment. blogspot.com.

98. ***Mheshimiwa Spika,*** naomba kutoa hoja.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, sasa tutamsikiliza Mwenyekiti wa Kamati ya Huduma na Maendeleo ya Jamii.

MHE. JUMA S. NKAMIA (K. n. y. MWENYEKITI WA KAMATI YA HUDUMA ZA MAENDELEO YA JAMII): Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 99(7) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari mwaka huu napenda kwanza kukushukuru kwa kunipa fursa hii niwasilishe Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii kuhusu maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati juu ya utekelezaji wa majukumu ya Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kwa mwaka wa fedha 2015/2016, pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

Mheshimiwa Naibu Spika, kimsingi Kamati hii ndiyo yenye jukumu la Kikanuni, Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari mwaka huu kusimamia, shughuli za Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo. Aidha, kwa mujibu wa kanuni ya 7(1) (a) ya Nyongeza ya Nane imeainisha jukumu la Kamati la kuishughulikia bajeti ya Wizara hii.

Pamoja na hayo kwa mujibu wa Kanuni ya 98(1), (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, Kamati hii kama zilivyo Kamati nyingine za kisekta, imepewa jukumu la kutembelea na kukagua utekelezaji wa miradi ya maendeleo iliyotengewa fedha kwa mwaka wa fedha unaoishia ambao ni 2015/2016, pamoja na kuchambua taarifa ya utekelezaji wa bajeti ya Wizara hii kwa mwaka wa fedha unaoishia ili kufanya ulinganisho kuhusu Makadirio ya Matumizi ya Serikali kwa mwaka wa fedha unaofuata wa 2016/2017.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati imekutana na Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo na kuchambua bajeti yake kwa muda wa siku mbili tarehe 8 na tarehe 11 Aprili, 2016. Kwa mujibu wa Kanuni ya 123 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016 taarifa hii imegawanyika katika sehemu kuu nne ambazo ni matokeo ya ukaguzi wa miradi ya maendeleo, mapitio ya taarifa za utekelezaji wa mpango wa bajeti kwa mwaka wa fedha 2015/2016, uchambuzi wa Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hii kwa mwaka wa fedha 2016/2017 na maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati.

Mheshimiwa Naibu Spika, uchambuzi wa Mapitio ya Utekelezajiwa Mpango wa Bajeti kwa mwaka wa fedha 2015/2016. Katika eneo hili la mapitio ya utekelezaji wa Mpango wa Bajeti kwa mwaka wa fedha 2015/2016, Kamati ilizingatia maeneo yafuatayo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza, uchambuzi wa taarifa kuhusu ukusanyaji wa Maduhuli. Katika mwaka wa fedha 2015/2016, Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo ilipanga kukusanya shilingi bilioni 1.330. Hadi kufikia Februari, 2016 shilingi milioni 934.481 zilikuwa zimekusanywa, sawa na asilimia 70 ya makadirio ya makusanyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inaipongeza Idara ya Habari kwa ukusanyaji mzuri wa maduhuli uliovuka malengo; ni dhahiri kuwa inawezekana kuongeza mapato. Aidha, Kamati imesikitishwa na ukusanyaji mdogo sana wa Idara ya Maendeleo ya Michezo, kwani hadi kufikia Machi 2016 ambayo ni robo tatu ya kipindi cha mwaka wa fedha 2015/2016 Idara ilikuwa imekusanya robo tu ya makadirio ya makusanyo ukilinganisha na vyanzo vya mapato vilivyopo mfano Uwanja mkuu wa Taifa. Kamati inaitaka Wizara kuisimamia Idara hii na kuhakikisha mpaka unapofika mwisho wa mwaka wa fedha 2015/2016 iwe imefikia lengo lake la ukusanyaji wa mapato.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo katika mwaka wa fedha 2015/2016 iliidhinishiwa shilingi 24,957,000,000; kati ya fedha hizo shilingi 21,957,000,000 ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida sawa na asilimia 87.9 ya fedha yote iliyoidhinishwa. Hadi kufikia Februari, 2016 ambayo ni karibu robo ya tatu ya mwaka Wizara ilikuwa imepokea jumla ya shilingi 11,189,000,000, tu sawa na asilimia 50.9 ya bajeti hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa upande wa bajeti ya miradi ya maendeleo, kiasi kilichoidhinishwa ni shilingi bilioni tatu sawa na asilimia 12 ya bajeti yote ya Wizara. Hata hivyo hadi Kamati inakutana na Wizara mwezi Aprili, 2016 ambayo ni zaidi ya robo tatu ya mwaka hakuna kiasi chochote cha fedha kilichopokelewa na Wizara kwa ajili ya utekelezaji wa miradi hiyo ya maendeleo. Rejea Kielelezo Namba 2

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati imesikitishwa sana kwani kiasi hiki kilichotengwa kwanza ni kidogo na Kamati haielewi ni kwa nini fedha hizi hazijatolewa. Kamati pia inajiuliza miradi ya maendeleo ya Wizara hii sio kipaumbele kwa Taifa hili?

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia masharti ya Kanuni ya 98 (1) ya Kanuni za Bunge, Kamati ilifanya ziara ya ukaguzi wa miradi ya maendeleo iliyotengewa fedha katika mwaka wa fedha 2015/2016. Bunge liliidhinisha shilingi bilioni tatu kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo saba, lakini cha kusikitisha hakuna hata shilingi moja iliyotolewa kwa ajili ya utekelezaji wa miradi hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni mradi mmoja wa upanuzi wa usikivu wa mitambo ya Shirika la Utangazaji la Tanzania *TBC* wa Kisarawe ndiyo ulitekelezwa, ambao pia haukuhusisha fedha za Serikali. Gharama za mradi huo ni shilingi 435,581,606.01. Kati ya fedha hizo shilingi 74,223,300.00 sawa na *Euro* 30,000 ni msaada kutoka *Radio France International* na zilizobaki zimelipwa kutokana na mapato ya ndani ya *TBC*.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati imesikitishwa sana na Serikali kushindwa kutoa kabisa fedha za kutekeleza miradi ya maendeleo ukiwemo huu wa upanuzi wa usikivu wa Shirika la Utangazaji la Tanzania *(TBC)*.

Mheshimiwa Spika, miradi ambayo ilipaswa kutekelezwa lakini haikutekelezwa kutokana Serikali kutopeleka fedha ni pamoja na ujenzi wa ofisi ya BAKITA, Programu ya Urithi wa Ukombozi wa Bara la Afrika, ujenzi wa ukumbi wa wazi wa maonesho ya Sanaa, Mfuko wa Maendeleo ya Vijana, ujenzi wa Chuo cha Maendeleo ya Michezo Malya – Mwanza, habari kwa umma, upanuzi wa usikivu wa Shirika la Utangazaji - *TBC*.

Mheshimiwa Naibu Spika, maoni ya jumla kuhusu utekelezaji wa miradi ya maendeleo kwa mwaka wa fedha 2015/2016. Kamati inatoa maoni, ushauri na mapendekezo yafuatayo kuhusu utekelezaji wa miradi ya maendeleo kwa mwaka wa fedha 2015/2016. Kamati imesikitishwa na miradi yote ya maendeleo ya Wizara hii pamoja na kuidhinishiwa kiasi kidogo cha fedha cha shilingi bilioni tatu kwa ajili ya miradi saba lakini hakuna mradi hata mmoja uliotekelezwa kutokana na kutotolewa kwa fedha yoyote.

Mheshimiwa Naibu Spika, ikumbukwe kuwa mradi wa upanuzi wa usikivu wa *TBC* ambao unatekelezwa na Shirika la Utangazaji Tanzania kutotekelezwa kwake madhara ni makubwa ikiwemo mitambo yake kuzima muda wowote. Aidha, hadi Kamati inafanya ziara ilipewa taarifa kuwa kuna wilaya 81 nchini ambazo hazipati matangazo ya redio kutokana na uchakavu wa mitambo. (Rejea Kiambatisho Namba 1)

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inaitaka Serikali kuhakikisha kuwa fedha za miradi ya maendeleo kiasi cha shilingi bilioni tatu kilichotengwa katika mwaka wa fedha 2015/2016; kinatolewa ikiwemo kiasi cha shilingi bilioni moja ili *TBC* iweze kutekeleza Mradi wake kwani kinyume cha hapo ni mitambo kuzima na Watanzania kukosa matangazo ya redio ambayo ni hatari na aibu kwa Taifa letu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inaitaka Serikali kuhakikisha *TBC* inatengewa fedha za kutosha za kutekeleza miradi yake ya maendeleo katika mwaka wa fedha 2016/2017. Kamati ilitaka kufahamu ili *TBC* iweze kuwa katika sura ya Shirika la Utangazaji la Taifa na pia ili iweze kusikika bila matatizo yoyote nchi nzima inahitaji fedha kiasi gani? Kamati ilijulishwa kuwa shilingi bilioni 80 zinahitajika ambazo zitawezesha ununuzi wa mitambo mipya na ya kisasa pamoja na vifaa vyake vyote muhimu.

Mheshimiwa Naibu Spika, aidha, katika awamu ya kwanza shilingi bilioni 18 zinahitajika kwa mwaka huu wa fedha.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inaona hili ni jambo jema, hivyo basi Serikali itoe fedha hizi kwani ni aibu na fedheha kwa Taifa kukosa mawasiliano kutoka chombo cha taifa chenye kauli mbiu ya ukweli na uhakika, chombo ambacho wananchi wetu wanakiamini.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mapitio ya Utekelezaji wa Ushauri wa Kamati. Katika mwaka wa fedha 2015/2016 jumla ya maoni nane yalitolewa na Kamati, baadhi ya maoni hayo yametekelezwa na mengine utekelezaji wake unaendelea. Kamati itaendelea kuyasisitiza maoni ambayo bado yaweze kutekelezwa kwa wakati. (Rejea Kiambatisho Namba 2).

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Pili, uchambuzi wa mpango wa Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2016/2017. Kamati ilielezwa kuwa Bajeti ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2016/2017 imezingatia dira na dhamira ya Wizara, lakini pia Mpango wa Pili wa Miaka Mitano wa Maendeleo ya Taifa na Mwongozo wa Maandalizi ya Bajeti ya Muda wa Kati. Ni imani ya Kamati kuwa haya yote yakifuatwa basi utekelezaji wa shughuli za Wizara utakuwa na tija kwa maendeleo ya Taifa letu.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mwaka wa fedha 2016/2017 Wizara hii yenye Fungu 96 imepanga kukusanya shilingi 820,500,000 kutoka katika vyanzo vyake mbalimbali. Kiasi hiki ni pungufu ya shilingi 510,000,000 sawa na asilimia 38 ya shilingi 1,330,000,000 zilizokadiriwa katika mwaka wa fedha 2015/2016. Kamati ilihoji sababu ya makadirio ya mapato kushuka na ilielezwa kuwa kushuka huko

kunatokana na kuondolewa kwa Bodi ya Filamu baada ya Msajili wa Hazina kuifanya kuwa taasisi. (Rejea kielelezo Namba 3)

Mheshimiwa Naibu Spika, Kifungu 604 kinachohusu Idara ya Maendeleo ya Michezo kinakusudiwa kuwa na makusanyo makubwa zaidi. Makusanyo yake yanakadiriwa kuwa shilingi 680,200,000 sawa na asilima 82.9 ya mapato yote ya Wizara. Uchambuzi wa Kamati unaonesha kuwa makusanyo makubwa yanategemewa kutoka katika mapato ya viwanja vya michezo vya Uhuru na Taifa kiasi cha shilingi 640,000,000.

Mheshimiwa Naibu Spika, uchambuzi wa makadirio ya matumizi. Katika mwaka huu wa fedha 2016/2017, Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo inakadiriwa kutumia shilingi 20,326,176,000. Kati ya hizo Matumizi ya Kawaida ni shilingi 17,326,176,000, sawa na asilimia 85.24 na miradi ya maendeleo ni shilingi 3,000,000,000 sawa na asilimia 14.75 ya fedha yote inayoombwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati imebaini kuwa Bajeti hii ya Wizara kwa mwaka huu ni pungufu ya shilingi 4,630,972,000, sawa na asilimia 18.5 ya kiasi cha shilingi 24,957,148,000 kilichotengwa katika mwaka wa fedha 2015/2016. Kamati ilitaka kufahamu sababu ya fedha hizi kupungua wakati thamani ya fedha yetu imeendelea kushuka. Ilielezwa kuwa upungufu huu umesababishwa na fedha zinazohusu nyongeza ya mishahara kutengwa katika Ofisi ya Rais - Utumishi. Hata hivyo, Kamati imebaini ukiacha fedha hizo za mishahara kupungua baada ya kukasimiwa Utumishi lakini pia fedha za matumizi mengineyo *(OC)* nazo zimepungua kutoka 5,039,669,000 mwaka wa fedha 2015/2016 hadi shilingi 3,888,906,000.00 mwaka wa fedha 2016 /2017 pungufu ya shilingi 1,150,763,000.00 sawa na asilimia 22.8.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inaona upungufu wa fedha za matumizi mengineyo *(OC)* utaathiri uendeshaji wa shughuli za Wizara kutokana na asili ya kazi zake, kwa ufupi ni kuwa wafanyakazi wa Wizara hii watakuwa ni kama wanalipwa mishahara kwa kukaa ofisini tu bila kutekeleza majukumu waliyoajiriwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati imefanya ulinganisho wa Bajeti ya Wizara pamoja na ile ya Bajeti Kuu ya Taifa. Katika uchambuzi wake Kamati imebaini kuwa Bajeti inayoombwa kwa mwaka huu ni sawa na asilimia 0.09 ya Bajeti Kuu ya Taifa ya shilingi 23,847,987,319,085 ambayo pia ni pungufu kwani katika mwaka wa fedha 2015/2016 bajeti ya Wizara ilikuwa ni sawa na asilimia 0.14 ya Bajeti Kuu ya Serikali. Kamati haikubaliani na hali hii kwani ilitaraji pale ambapo Bajeti Kuu inapoongezeka basi hata Bajeti ya Wizara hii nayo ingeongezwa hususan fedha ya miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Tatu, maoni na ushauri wa Kamati, naomba kuchukua nafasi hii kutoa maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati kuhusu Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo (Fungu 96) kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Bajeti. Kamati inaunga mkono jitihada za kupunguza matumizi yasiyo ya lazima, hata hivyo yapo baadhi ya maeneo kuyapunguzia fedha za matumizi mengineyo *(OC)* ikiwa ni sawa na kuyaua kiutendaji. Wizara hii ina jukumu la kusimamia sekta ya habari, utamaduni, sanaa na michezo ambazo zinahitaji fedha za kutosha kwa ajili ya ufuatiliaji. Kuipa fedha kidogo hususani za Matumizi Mengineyo *(OC)* ina maanisha hakuna kazi itakayofanyika na matokeo yake ni kuwalipa Watumishi mishahara ambao kiuhalisia hawafanyi kazi zaidi ya kukaa ofisini.

Mheshimiwa Naibu Spika, siyo hivyo tu, hata Bajeti ya kutekeleza miradi ya maendeleo kiasi cha shilingi bilioni 3 kilichotengwa nacho ni kidogo hakiendani na mahitaji halisi ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Kamati inashauri Serikali kuangalia upya Bajeti ya Matumizi Mengineyo *(OC)* pamoja na ile ya kutekeleza miradi ya maendeleo ziongezwe ili wizara iweze kutekeleza majukumu yake pamoja na miradi ya maendeleo ipasavyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, ukusanyaji wa mapato. Kama ilivyoelezwa awali wakati wa uchambuzi wa makusanyo ya mapato, Kamati inatambua kuwa wizara hii ina uwezo mkubwa wa kukusanya mapato mengi zaidi ya makadirio yake, kama ambavyo imeonekana Idara ya Habari imekusanya asilimia 258 ya malengo yake katika mwaka wa fedha 2015/2016. Kamati inasisitiza wizara iongeze ukusanyaji wa mapato ambayo mwisho wa siku yatasaidia kuongezeka kwa Bajeti ya Wizara kwani pale makusanyo ya mapato yanapokuwa mengi hata mgawanyo nao unakuwa mkubwa kwa kila fungu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kazi za wasanii nchini. Kamati inatambua kazi kubwa inayofanywa na wasanii hapa nchini na inawapongeza sana katika kuburudisha na kuelimisha jamii yetu lakini pia inaunga mkono juhudi za Mheshimiwa Rais Dkt. John Pombe Magufuli za kuitaka Mamlaka ya Mapato Tanzania *(TRA)* kuhakikisha inadhibiti na inakamata kazi zozote *fake* za wasanii ambazo hazina *sticker.* Kamati ina amini njia hii itasaidia wasanii kupata haki zao lakini pia Serikali kupata mapato yake. Pamoja na hiyo, Kamati inaitaka Serikali kuandaa sheria kali ambazo zitalinda kazi za wasanii ili waweze kunufaika na jasho la kazi zao.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati imebaini kuwa Chama cha Haki Miliki *(COSOTA)* kinasimamiwa na Wizara ya Viwanda na Biashara. Hii imekuwa changamoto katika uratibu wa shughuli za wasanii na hivyo Kamati inashauri

COSOTA iwe chini ya Wizara ya Habari ili kurahisisha uratibu wa kazi za wasanii na hata kuipa dhamana Wizara ya Habari kuisimamia ipasavyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, *TBC* ndiyo Shirika pekee la Utangazaji linalomilikiwa na Serikali hapa nchini. Inasikitisha kuona shirika hili haliwezeshwi ili litekeleze majukumu yake ipasavyo. *TBC* inakumbana na changamoto nyingi ambazo zimekuwa kikwazo katika utekelezaji wa majukumu yake.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza, bajeti ya miradi ya maendeleo. Bajeti hii pamoja na kuwa ni kidogo ikilinganishwa na mahitaji halisi, lakini pia imekuwa haitolewi licha ya kuidhinishwa na Bunge lako Tukufu kama ilivyojitokeza katika mwaka wa fedha uliopita.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inaendelea kusisitiza fedha za miradi ya maendeleo zitengwe ili mitambo ambayo ipo katika hali mbaya irekebishwe badala ya kuzimwa. Ikumbukwe kuwa kuna takribani Wilaya 80 zinakosa matangazo ya redio ya *TBC* kutokana na ubovu wa mitambo. Napenda kumnukuu Newton Lee ambaye ni mtaalam wa kompyuta na mwandishi katika masuala ya teknolojia ya habari aliwahi kusema kuwa; *"information is power, disinformation is abuse of power."* Kamati inaona kuwa wananchi hawa wa Wilaya hizo takribani 80 wanakosewa mno kwa kukosa habari mbalimbali kutoka katika chombo chao cha Taifa kutokana na ubovu huu wa mitambo.

Kuhusu muundo mpya wa mishahara. Kwa kuwa muundo mpya wa mishahara ya watumishi wa *TBC* imeshapitishwa na Msajili wa Hazina na kwa kuwa hadi sasa mishahara ya muundo huo mpya haijaanza kulipwa, Kamati inashauri mishahara hiyo ianze kulipwa katika mwaka huu wa fedha ili kuendelea kuwaongezea watumishi hao morali ya kufanya kazi kwa bidii.

Mheshimiwa Naibu Spika, uwekezaji; kwa kuwa sekta ya habari inahitaji uwekezaji wa kutosha ambao mwisho wa siku unakupa matunda mazuri, na kwa kuwa Bajeti ya Serikali ambayo imekuwa ikitengwa haitoshelezi utekelezaji wa miradi ya maendeleo ya uwekezaji, Kamati inaishauri Serikali iipe dhamana *(guarantee) TBC* ili iweze kukopa fedha za kutosha na kuwekeza kwenye sekta hii. Aidha, Kamati inaitaka Wizara itoe kibali ili *TBC* iwekeze kwenye viwanja vyake vya *Nyerere Road,* Mwanza, Arusha na Mbeya.

Mheshimiwa Naibu Spika, utambulisho wa nchi nyingi duniani unatokana na kitu ambacho wana uwezo nacho *(competence)*. Kwa mfano ukisema Congo inatambulika kwa sanaa ya muziki au ukisema Brazil inatambulika kwa mpira wa miguu. Tanzania tuna aina mbalimbali za michezo ambazo naweza kusema bado hazijaweza kuitambulisha popote duniani. Kutokana na ukweli kuwa hatujaweza kuwa hodari kwenye michezo hiyo Kamati inaamini kwamba hakuna lisilowezekana chini ya jua ni suala tu la kuweka nia. Ni kwa msingi huo,

Kamati inaona kuwa upo umuhimu kwa Serikali kuwekeza zaidi kwenye michezo walau michache ili iweze kututambulisha na ilete heshima kwa Taifa letu.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwanamasumbwi maarufu duniani Muhammadi Ali aliwahi kusema *champions are not made in the gyms, champions are made from something they have deep inside them; a desire, a dream, a vision;* kwa tafsiri isiyo rasmi ni kuwa mabingwa hawatengenezwi kwenye mazoezi tu, wanatengenezwa kutoka kwenye kitu ambacho kipo ndani yao, hamu, ndoto na maono. Ni wakati sasa umefika tuamue kabisa kuwa na ndoto ya kuwa hodari kwenye michezo michache ambayo itatutambulisha duniani.

Mheshimiwa Spika, Chuo cha Sanaa Bagamoyo (TaSUBa). Chuo cha Sanaa na Utamaduni Bagamoyo ndicho kituo cha ubora uliotukuka cha Jumuiya ya Afrika Mashariki tangu mwaka 2012. Hata hivyo, chuo hiki hakina miundombinu yenye kukidhi hadhi ya sifa ambayo nchi imetunukiwa pamoja na mahitaji ya mafunzo. Hadi kufikia Februari, 2016 chuo kilipokea asilimia 37 tu ya fedha zake za matumizi ya kawaida. Aidha, katika mwaka huu wa fedha wa 2016/2017 TaSUBa inaombewa shilingi milioni 300 kwa ajili ya ukarabati wa miundombinu yake. Kamati inashauri fedha hizi za miradi ya maendeleo zitolewe zote ili miundombinu iweze kukarabatiwa pamoja na zile za matumizi ya kawaida. Inasikitisha kuona Bunge linaidhinisha fedha na Serikali inashindwa kutoa kwaajili ya utekelezaji wa shughuli zake.

Mheshimiwa Naibu Spika, Programu ya Urithi wa Ukombozi wa Bara la Afrika. Tanzania imeteuliwa kuwa Makao Makuu ya Mradi wa Urithi wa Ukombozi wa Bara la Afrika kutokana na namna ilivyoshiriki katika ukombozi wa Bara la Afrika. Mradi huu wa Urithi wa Ukombozi wa Afrika unatambuliwa na *UNESCO* na unaitaka Tanzania kukusanya taarifa muhimu zinazohusu mapambano ya ukombozi wa Bara la Afrika na kuweka kumbukumbu kwa kujenga jengo lake huko Mabwepande Bunju, Jijini Dar es Salaam. Kwa sasa mradi umepanga ofisi ya muda katika majengo ya Shirika la Nyumba Dar es Salaam.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inaona hii ni heshima kubwa tumepewa na hivyo ni lazima na sisi tuoneshe kuheshimika kwa kuhakikisha fedha ambazo wizara imeomba kiasi cha shilingi milioni 700 kwa ajili ya kuanza kazi ya ujenzi wa ofisi hiyo zinatolewa zote kwa wakati. Ikumbukwe kuwa katika mwaka wa fedha 2015/2016, pamoja na mradi huu kuidhinishiwa fedha kiasi cha shilingi milioni 250, lakini hakuna fedha iliyotolewa jambo ambalo linaisikitisha Kamati.

Mheshimiwa Spika, Kampuni ya Magazeti ya Serikali (*TSN)*. Pamoja na ukweli kuwa *TSN* haipati ruzuku kutoka Serikalini ila yenyewe ndiyo imekuwa ikitoa gawiwo serikalini, lakini ipo haja ya kuisisitiza iongeze ubunifu ili kuongeza

mapato yake. Kamati iliarifiwa kuwa katika mwaka wa fedha 2015/2016 *TSN* haijaweza kutoa gawiwo lolote serikalini kutokana na kupata hasara katika shughuli zake. Kamati inaona hasara hiyo imechangiwa na ushindani wa biashara kutoka makampuni mengine ya magazeti. Ni wakati sasa wa *TSN* kuwa wabunifu ili kuvutia wasomaji wengi zaidi na hivyo kuongeza mapato yake.

Mheshimiwa Naibu Spika, ujenzi wa viwanja vya michezo. Kamati imebaini kuwa tangu ujengwe Uwanja wa Taifa Serikali imepumzika kabisa kuendelea kujenga viwanja vingine kama vile uwanja huo unatosha. Kamati inatambua kuwa maendeleo ya michezo yanachangiwa na uwepo wa viwanja bora. Kamati inashauri Serikali iwekeze katika ujenzi wa viwanja vingine vya michezo nchini hasa katika Majiji ya Arusha, Mwanza na kwingineko. Pamoja na hayo Kamati inaitaka Wizara kuhakikisha inaweka mfumo mzuri wa usimamizi wa mapato yanayotokana na viwanja vya michezo kwani mapato yanayopatikana huwa ni mengi tofauti na yale yanayowasilishwa Serikalini.

Mheshimiwa Naibu Spika, hitimisho, kwa namna ya kipekee kabisa nachukua nafasi hii kuwashukuru wajumbe wa Kamati ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii kwa uhodari wao wa kufanya kazi bila kuchoka na kujituma kulikofanikisha kukamilika wa taarifa hii. Nitapenda kuwatambua punde kama muda utaruhusu.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kukushukuru na kukupongeza wewe binafsi na Mheshimiwa Spika kwa uongozi wako thabiti, Kamati inazidi kuwaombea uongozi mwema.

Mheshimiwa Naibu Spika, namshukuru pia Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo Mheshimiwa Nape Nnauye, Naibu Waziri Mheshimiwa Anastazia Wambura, Katibu Mkuu Dkt. Elisante Ole Gabriel pamoja na watendaji wote wa Wizara kwa kujibu vizuri hoja za Kamati wakati wa uchambuzi wa Bajeti ya Wizara lakini ushirikiano wanaoipa Kamati wakati wote wa utendaji kazi wao.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kutumia fursa hii kumshukuru Katibu wa Bunge lako Tukufu Dkt. Thomas Kashililah kwa ushirikiano mzuri ambao anaendelea kuipa Kamati. Aidha, namshukuru Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndugu Athuman Hussein, Mkurugenzi Ndugu Msaidizi anayesimamia Kamati yetu Dickson Bisile kwa uongozi mzuri wa Kamati za Bunge ikiwemo Kamati yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kipekee nawashukuru sana Makatibu wa Kamati hii Agnes Nkwera na Pamela Pallangyo kwa utendaji kazi mzuri bila kuchoka kuhakikisha kazi za Kamati zinaenda vizuri ikiwemo taarifa hii. Aidha, nawashukuru watumishi wote wa Ofisi ya Bunge na msaidizi wa Kamati Ndugu

Mwimbe John kwa ushirikiano ambao wamewezesha Kamati kutekeleza majukumu yake bila kikwazo chochote.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa naliomba Bunge lako Tukufu likubali kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, Fungu 96 shilingi 20, 326,176,000.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa bado nina muda naomba niwatambue Wajumbe wa Kamati yetu, kwanza ni Mheshimiwa Peter Joseph Serukamba, Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu, Makamu Mwenyekiti, Mheshimiwa Hussein Mohamedi Bashe, Mheshimiwa Dkt. Charles Tizeba, Mheshimiwa Peter Ambrose Lijualikali, Mheshimiwa Joseph Mbilinyi, Mheshimiwa Dkt. Faustine Ndugulile, Mheshimiwa Kasuku Samson Bilago, Mheshimiwa Dkt. Elly Marco Macha, Mheshimiwa Lucia Mlowe, Mheshimiwa Dkt. Jasmine Tiisekwa, Mheshimiwa Neema Mgaya, Mheshimiwa Susan Lyimo, Mheshimiwa Selemen Said Bungara maarufu kwa jina la Bwege, Mheshimiwa Zitto Zuberi Ruyagwa Kabwe, Mheshimiwa Boniface Mwita Getere, Mheshimiwa Bernadetha Mushashu na mimi Mheshimiwa Juma Nkamia ninayewasilisha taarifa hii.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, unaunga mkono hoja ama?

MHE. JUMA S. NKAMIA (K.n.y MHE. PETER J. SERUKAMBA MWENYEKITI WA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HUDUMA NA MAENDELEO YA JAMII): Mheshimiwa nilishasema labda ni masikio tu, Kamati inaunga mkono hoja, kwa asilimia 150. *(Makofi)*

TAARIFA KUHUSU UTEKELEZAJI WA WIZARA YA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO KWA MWAKA WA FEDHA WA 2015/2016 PAMOJA NA MAONI YA KAMATI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA SERIKALI KWA MWAKA WA FEDHA 2016/2017 KAMA ILIVYOWASILISHWA MEZANI

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 99 (7) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, napenda kwanza kukushukuru kwa kunipa fursa hii ili niwasilishe Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii kuhusu Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati juu ya utekelezaji wa majukumu ya Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016, pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017.

Mheshimiwa Spika, Kimsingi Kamati hii ndiyo yenye jukumu la kikanuni (Nyongeza ya nane (6) (5) (c) iliyo chini ya Kanuni ya 118 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016 kusimamia shughuli za Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo. Aidha kwa mujibu wa Kanuni ya (7) (1) (a) ya Nyongeza ya Nane imeanisha jukumu la Kamati la kushughulikia Bajeti ya Wizara hii.

Pamoja na hayo, kwa mujibu wa Kanuni ya 98 (1-2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016 Kamati hii kama zilivyo Kamati nyingine za kisekta, imepewa jukumu la kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha kwa Mwaka wa Fedha unaoishia ambao ni 2015/2016 pamoja na kuchambua taarifa ya utekelezaji wa Bajeti za Wizara hii kwa Mwaka wa Fedha unaoishia ili kufanya ulinganisho kuhusu Makadirio ya Matumizi ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha unaofuata wa 2016/2017.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo. **(Fungu 96)** na kuchambua Bajeti yake kwa muda wa siku mbili tarehe 8 na 11 Aprili, 2016.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 123 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, Taarifa hii imegawanyika katika sehemu kuu 4 ambazo ni:-

i) Matokeo ya Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo;
ii) Mapitio ya Taarifa ya utekelezaji wa mpango wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016;
iii) Uchambuzi wa Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hii kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017;
iv) Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati.

2.0 UCHAMBUZI WA TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MPANGO WA BAJETI NA UZINGATIWAJI WA MAONI YA KAMATI KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016

2.1 Uchambuzi wa Mapitio ya utekelezaji wa Mpango wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016

Mheshimiwa Spika, Katika eneo hili la mapitio ya utekelezaji wa mpango wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016, Kamati ilizingatia maeneo yafuatayo:-

2.1.1 Uchambuzi wa Taarifa kuhusu ukusanyaji wa Maduhuli

Mheshimiwa Spika, Katika Mwaka wa Fedha 2015/2016, Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo **(Fungu 96)** ilipanga kukusanya shilingi bilioni

1.330. Hadi kufikia Februari, 2016 shilingi milioni **934.481** zilikuwa zimekusanywa sawa na asilimia **70** ya makadirio ya makusanyo**. *(Rejea Kielelezo Na. 1)***

Kielelezo Na. 1 : MAKUSANYO YA MAPATO 2015/2016

IDARA	MAKISIO YA MAPATO	MAKUSANYO HADI FEBRUARI 2016	% MAKUSANYO
asilimaliwatu	3,000.00	-	0
Maendeleo ya Utamaduni	515,000,000.00	395,287,543.00	76.7
Maendeleo ya Michezo	680,002,000.00	190,299,620.00	27.9
Habari	135,003,000.00	348,894,200.00	258.4
JUMLA	**1,330,008,000.00**	**934,481,363.00**	**70.2**

Chanzo: Randama ya Wizara

Kamati inaipongeza Idara ya Habari kwa ukusanyaji mzuri wa maduhuli uliovuka malengo. Ni dhahiri kuwa inawezekana kuongeza mapato. Aidha, Kamati imesikitishwa na ukusanyaji mdogo sana wa Idara ya Maendeleo ya Michezo kwani hadi kufikia Machi 2016 ambayo ni robo tatu ya kipindi cha Mwaka wa Fedha 2015/2016 Idara ilikuwa imekusanya robo tu ya makadirio ya makusanyo ukilinganisha na vyanzo vya mapato vilivyopo mfano Uwanja Mkuu wa Taifa. Kamati inaitaka Wizara kuisimamia Idara hii na kuhakikisha mpaka unapofika mwisho wa Mwaka wa Fedha 2015/2016 iwe imefikia lengo lake la ukusanyaji wa mapato.

2.1.2 Upatikanaji wa Fedha kutoka Hazina

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo **(Fungu 46)** katika Mwaka wa Fedha 2015/2016 iliidhinishiwa shilingi **bilioni 24.957.** Kati ya fedha hizo shilingi **bilioni 21.957** ni kwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida sawa na asilimia **87.9** ya fedha yote iliyoidhinishwa. Hadi kufikia Februari 2016, ambayo ni karibu robo ya tatu ya Mwaka, Wizara ilikuwa imepokea jumla ya shilingi **bilioni 11.189** tu sawa na **asilimia 50.9** ya Bajeti hiyo.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Bajeti ya Miradi ya Maendeleo, kiasi kilichoidhinishwa ni shilingi **bilioni 3** sawa na **asilimia 12** ya Bajeti yote ya Wizara. Hata hivyo hadi Kamati inakutana na Wizara Aprili 2016 ambayo ni zaidi ya Robo tatu ya Mwaka hakuna kiasi chochote cha fedha kilichopokelewa na Wizara kwa ajili ya utekelezaji wa Miradi hiyo ya Maendeleo. **(*Rejea Kielelezo Na. 2*)**

Kielelezo Na. 2 Upatikanaji wa Fedha kutoka Hazina

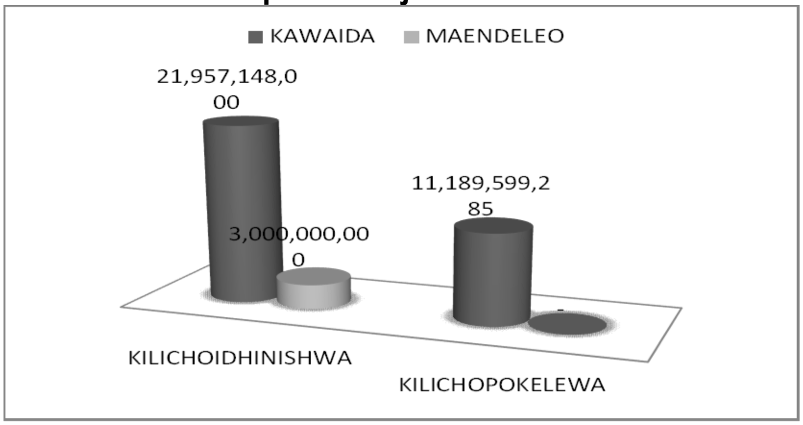

Kamati imesikitishwa sana kwani kiasi hiki kilichotengwa kwanza ni kidogo na Kamati haielewi ni kwanini fedha hizi hazijatolewa. Kamati pia inajiuliza Miradi ya Maendeleo ya Wizara hii sio kipaumbele kwa Taifa hili?

2.2 Maelezo na Matokeo ya Miradi ya Maendeleo iliyokaguliwa

Mheshimiwa Spika, Kwa kuzingatia masharti ya Kanuni ya 98 (1) ya Kanuni za Bunge, Kamati ilifanya Ziara ya Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha katika Mwaka wa Fedha 2015/2016. Bunge liliidhinisha cha shilingi **bilioni 3** kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo saba (7). Lakini cha kusikitisha hakuna hata shilingi moja iliyotolewa kwa ajili ya utekelezaji wa Miradi hiyo. Ni Mradi mmoja wa Upanuzi wa Usikivu wa Mitambo ya Shirika la Utangazaji la Taifa (TBC) wa Kisarawe ambao pia haukuhusisha fedha za Serikali ndiyo ulitekelezwa. Gharama za Mradi huo ni shilingi **435,581,606.01**. Kati ya fedha hizo shilingi **74,223,300.00** sawa na **Euro 30,000** ni Msaada kutoka ***Radio France International*** na zilizobaki zimelipwa kutokana na mapato ya ndani ya TBC.

Kamati imesikitishwa sana na Serikali kushindwa kutoa kabisa fedha za kutekeleza Miradi ya Maendeleo ukiwemo huu wa Upanuzi wa Usikivu wa Shirika la Utangazaji la Taifa (TBC).

Mheshimiwa Spika, Miradi ambayo ilipaswa kutekelezwa lakini haikutekelezwa kutokana Serikali kutopeleka fedha ni pamoja na:-

i) Ujenzi wa Ofisi ya BAKITA
ii) Programu ya Urithi wa Ukombozi wa Bara la Afrika
iii) Ujenzi wa Ukumbi wa Wazi wa Maonesho ya Sanaa
iv) Mfuko wa Maendeleo ya Vijana
v) Ujenzi wa Chuo cha Maendeleo ya Michezo Malya
vi) Habari kwa Umma
vii) Upanuzi wa Usikivu wa Shirika la Utangazaji Tanzania (TBC)

2.3 Maoni ya Jumla kuhusu Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016

Mheshimiwa Spika, Kamati inatoa Maoni, Ushauri na Mapendekezo yafuatayo kuhusu utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016:-

a) Kamati imesikitishwa na Miradi yote ya Maendeleo ya Wizara hii pamoja na kuidhinishiwa kiasi kidogo cha fedha cha shilingi **bilioni 3 kwa ajili ya Miradi saba (7)** lakini hakuna Mradi hata mmoja uliotekelezwa kutokana na kutotolewa kwa fedha yoyote. Ikumbukwe kuwa Mradi wa Upanuzi wa Usikivu ambao unatekelezwa na Shirika la Utangazaji la Taifa (TBC) kutotekelezwa kwake madhara ni makubwa ikiwemo mitambo yake kuzima muda wowote. Aidha, hadi Kamati inafanya ziara ilipewa Taarifa kuwa kuna Wilaya 81 ambazo hazipati matangazo ya Redio kutokana na uchakavu wa mitambo. **(*Rejea Kiambatisho na. 1*)**

Kamati inaitaka Serikali kuhakikisha kuwa fedha za Miradi ya Maendeleo kiasi cha shilingi bilioni 3 kilichotengwa katika Mwaka wa Fedha 2015/2016 kinatolewa ikiwemo kiasi cha shilingi billion 1 ili TBC iweze kutekeleza Mradi wake kwani kinyume cha hapo ni mitambo kuzima na Watanzania kukosa matangazo ya Redio ambayo ni hatari na aibu kwa Taifa letu.

b) ***Kamati inaitaka Serikali kuhakikisha TBC inatengewa fedha za kutosha za kutekeleza Miradi yake ya Maendeleo katika Mwaka wa Fedha 2016/2017***. Kamati ilitaka kufahamu ili TBC iweze kuwa katika Sura ya Shirika la Utangazaji la Taifa na pia ili iweze kusikika bila matatizo yoyote nchi nzima inahitaji fedha kiasi gani? Kamati ilijulishwa kuwa shilingi **bilioni 80** zinahitajika ambazo zitawezesha ununuzi wa mitambo mipya nay a kisasa pamoja na vifaa vyote muhimu. Aidha, katika awamu ya kwanza shilingi **bilioni 18** zinahitajika kwa Mwaka huu wa Fedha 2016/2017. ***Kamati inaona hili ni jambo jema hivyo basi Serikali itoe fedha hizi kwani ni aibu na fedheha kwa Taifa kukosa mawasiliano kutoka chombo cha Taifa chenye Kauli Mbiu ya UKWELI NA UHAKIKA chombo ambacho wananchi wetu wanakiamini.***

2.3.1 Mapitio ya Utekelezaji wa Ushauri wa Kamati

Mheshimiwa Spika, Katika Mwaka wa Fedha 2015/2016 jumla ya Maoni 8 yalitolewa na Kamati, baadhi ya Maoni hayo yametekelezwa na mengine utekelezaji wake unaendelea. Kamati itaendelea kuyasisitiza Maoni ambayo bado yaweze kutekelezwa kwa wakati. **(*Rejea Kiambatisho Na.2*).**

SEHEMU YA PILI

3.0 UCHAMBUZI WA MPANGO WA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2016/2017

3.1 Uchambuzi wa Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa Bajeti ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 imezingatia Dira na Dhamira ya Wizara lakini pia Mpango wa Pili wa Miaka Mitano wa Maendeleo ya Taifa na Mwongozo wa Maandalizi ya Bajeti ya Muda wa kati. Ni imani ya Kamati kuwa haya yote yakifuatwa basi utekelezaji wa shughuli za Wizara utakuwa na tija kwa Maendeleo ya Taifa.

3.2 Uchambuzi wa Makadirio ya Mapato

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2016/2017 Wizara hii yenye **Fungu 96** imepanga kukusanya shilingi **820,005,000.00** kutoka katika vyanzo vyake mbalimbali. Kiasi hiki ni pungufu ya shilingi **510,003,000.00** sawa na **asilimia 38** shilingi **1,330,008,000.00** zilizokadiriwa katika Mwaka wa Fedha 2015/2016. Kamati ilihoji sababu ya makadirio ya mapato kushuka na ilielezwa kuwa kushuka huko kunatokana na kuondolewa kwa Bodi ya Filamu baada ya Msajili wa Hazina kuifanya kuwa Taasisi.**(*Rejea kielelezo Na.3*)**

Kielelezo Na. 3: MAKADIRIO YA MAPATO 2016/2017

IDARA	MAKADIRIO
Idara ya Michezo	680,002,000.00
Idara ya Habari	140,003,000.00
JUMLA	**820,005,000.00**

Chanzo: Randama ya Wizara

Mheshimiwa Spika, Kifungu 6004 kinachohusu ***Idara ya Maendeleo ya Michezo*** kinakusudiwa kuwa na makusanyo makubwa zaidi. Makusanyo yake yanakadiriwa kuwa shilingi **680,002,000.00** sawa na **asilima 82.9** ya mapato yote ya Wizara. Uchambuzi wa Kamati unaonyesha kuwa makusanyo makubwa yanategemewa kutoka katika Mapato ya Viwanja vya Michezo (Uhuru na Taifa) kiasi cha shilingi **640,000,000**.

3.3 Uchambuzi wa Makadirio ya Matumizi

Mheshimiwa Spika, Katika Mwaka huu wa Fedha 2016/2017, Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo **(Fungu 96)** inakadiriwa kutumia shilingi **20,326,176,000.00**. Kati ya hizo Matumizi ya Kawaida ni shilingi **17,326,176,000.00** sawa na **asilimia 85.24** na Miradi ya Maendeleo ni shilingi **3,000,000,000.00** sawa na **asilimia 14.75** ya fedha yote inayoombwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa Bajeti hii ya Wizara kwa Mwaka huu ni pungufu ya shilingi **4,630,972,000.00** sawa na **asilimia 18.5** ya kiasi cha shilingi **24,957,148,000.00** kilichotengwa katika Mwaka wa Fedha 2015/2016. **(*Rejea Kielelezo na. 4*).** Kamati ilitaka kufahamu sababu ya fedha hizi kupungua wakati thamani ya fedha yetu imeendelea kushuka, ilielezwa kuwa upungufu huu umesababishwa na fedha zinazohusu nyongeza ya mishahara kutengwa katika Ofisi ya Rais- UTUMISHI.

Hata hivyo, Kamati imebaini ukiacha fedha hizo za Mishahara kupungua baada ya kukasimiwa UTUMISHI lakini pia fedha za matumizi mengineyo (OC) nazo zimepungua kutoka **5,039,669,000.00** Mwaka 2015/2016 hadi shilingi **3,888,906,000.00** Mwaka 2016/2017 pungufu ya shilingi **1,150,763,000.00** sawa na **asilimia 22.8.**

Kielelezo Na. 4: Ulinganisho wa Bajeti 2015/2016 na 2016/2017.

	KAWAIDA	MAENDELEO
2015/2016	21,957,148,000	3,000,000,000
2016/2017	17,326,176,000	3,000,000,000

Kamati inaona upungufu wa fedha za matumizi mengineyo (OC) utaathiri uendeshaji wa shughuli za Wizara kutokana na asili ya kazi zake, kwa ufupi ni kuwa Wafanyakazi wa Wizara hii watakuwa ni kama wanalipwa mishahara kwa kukaa Ofisini tu bila kutekeleza majukumu waliyoajiriwa nayo.

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanya ulinganisho wa Bajeti ya Wizara pamoja na ile ya Bajeti Kuu ya Taifa. Katika uchambuzi wake Kamati imebaini kuwa Bajeti inayoombwa kwa Mwaka huu ni sawa na **asilimia 0.09** ya Bajeti Kuu ya Taifa ya shilingi **23,847,987,319,085.00** ambayo pia ni pungufu kwani katika Mwaka wa Fedha 2015/2016 Bajeti ya Wizara ilikuwa ni sawa na asilimia **0.14** ya Bajeti Kuu ya Serikali. ***Kamati haikubaliani na hali hii kwani ilitaraji pale ambapo***

Bajeti Kuu inapoongezeka basi hata Bajeti ya Wizara hii nayo ingeongezwa hususan fedha ya Miradi ya Maendeleo.

SEHEMU YA TATU

4.0 MAONI NA USHAURI WA KAMATI

Mheshimiwa Spika, naomba kuchukua nafasi hii kutoa Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati kuhusu Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo (**Fungu 96**) kama ifuatavyo:-

4.1 Bajeti

Mheshimiwa Spika, Kamati inaunga mkono jitihada za kupunguza matumizi yasiyo ya lazima, hata hivyo yapo baadhi ya maeneo kuyapunguzia fedha za matumizi mengineyo (OC) ni kuyaua kiutendaji. Wizara hii ina jukumu la kusimamia Sekta ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo ambazo zinahitaji fedha za kutosha kwa ajili ya ufuatiliaji. Kuipa fedha kidogo hususan za Matumizi Mengineyo (OC) ina maanisha hakuna kazi itakayofanyika na matokeo yake ni kuwalipa Watumishi mishahara ambao kiuhalisia hawafanyi kazi zaidi ya kukaa Ofisini. Siyo hivyo tu, hata Bajeti ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo kiasi cha shilingi **bilioni 3** kilichotengwa nacho ni kidogo hakiendani na mahitaji halisi ya utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo.

Kamati inashauri Serikali kuangalia upya Bajeti ya Matumizi Mengineyo (OC) pamoja na ile ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo ziongezwe ili Wizara iweze kutekeleza majukumu yake pamoja na Miradi ya Maendeleo ipasavyo.

4.2 Ukusanyaji wa Mapato

Mheshimiwa Spika, kama ilivyoelezwa awali wakati wa Uchambuzi wa Makusanyo ya Mapato, Kamati inatambua kuwa Wizara hii ina uwezo mkubwa wa kukusanya mapato mengi zaidi ya makadirio yake, Kama ambavyo imeonekana Idara ya Habari imekusanya **asilimia 258** ya malengo yake katika Mwaka wa Fedha 2015/2016. ***Kamati inasisitiza Wizara iongeze ukusanyaji wa Mapato ambayo mwisho wa siku yatasaidia kuongezeka kwa Bajeti ya Wizara kwani pale Makusanyo ya mapato yanapokuwa mengi hata mgawanyo nao unakuwa mkubwa kwa kila fungu.***

4.3 Kazi za Wasanii nchini

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua kazi kubwa inayofanywa na Wasanii hapa nchini na inawapongeza sana katika kuburudisha na kuelimisha jamii lakini pia inaunga mkono juhudi za Mhe. Rais Dkt. John Pombe Magufuli za kuitaka Mamlaka ya Mapato (TRA) kuhakikisha inadhibiti na inakamata kazi feki za Wasanii ambazo hazina stika. Kamati ina amini njia hii itasaidia Wasanii

kupata haki zao lakini pia Serikali kupata mapato yake. ***Pamoja na hiyo, Kamati inaitaka Serikali kuandaa Sheria kali ambazo zitalinda kazi za Wasanii ili waweze kunufaika na jasho la kazi zao.***

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa Chama cha Haki Miliki nchini (COSOTA) kinasimamiwa na Wizara ya Viwanda na Biashara.Hii imekuwa changamoto katika uratibu wa shughuli za Wasanii na hivyo ***Kamati inashauri COSOTA iwe chini ya Wizara ya Habari ili kurahisisha uratibu wa kazi za Wasanii na hata kuipa dhamana Wizara ya Habari kuisimamia ipasavyo.***

4.4 Shirika la Utangazaji la Taifa (TBC)

Mheshimiwa Spika, TBC ndiyo Shirika pekee la Utangazaji linalomilikiwa na Serikali hapa nchini. Inasikitisha kuona Shirika hili haliwezeshwi ili litekeleze majukumu yake ipasavyo. TBC inakumbana na changamoto nyingi ambazo zimekuwa kikwazo katika utekelezaji wa majukumu yake.

a) **Bajeti ya Miradi ya Maendeleo**: Bajeti hii pamoja na kuwa ni kidogo ikilinganishwa na mahitaji halisi, lakini pia imekuwa haitolewi licha ya kuidhinishwa na Bunge lako Tukufu kama ilivyojitokeza katika Mwaka wa Fedha 2015/2016;

Kamati inaendelea kusisitiza fedha za Miradi ya Maendeleo zitengwe ili mitambo ambayo ipo katika hali mbaya irekebishwe badala ya kuzimwa. Ikumbukwe kuwa kuna takribani Wilaya 80 zinakosa matangazo ya Redio ya TBC kutokana na ubovu wa mitambo. Napenda kumnukuu Newton Lee ambaye ni Mtaalam wa Kompyuta na Mwandishi katika masuala ya teknolojia ya Habari aliwahi kusema kuwa "Information is power, Disinformation is Abuse of Power" Kamati inaona kuwa wananchi hawa wa Wilaya hizo takribani 80 wanakosewa mno kwa kukosa habari mbalimbali kutoka katika chombo chao cha Taifa kutokana na ubovu huu wa mitambo.

b) **Muundo Mpya wa Mishahara**: Kwa kuwa Muundo mpya wa Mishahara ya Watumishi wa TBC imeshapitishwa na Msajili wa Hazina, na kwa kuwa mpaka sasa mishahara ya muundo huo mpya haijaanza kulipwa. ***Kamati inashauri mishahara hiyo ianze kulipwa katika Mwaka huu wa fedha 2016/2017 ili kuendelea kuwaongezea Watumishi hao morali ya kufanya kazi kwa bidii***.

c) **Uwekezaji:** Kwa kuwa Sekta ya Habari inahitaji uwekezaji wa kutosha ambao mwisho wa siku unakupa matunda mazuri, na kwa kuwa Bajeti ya Serikali ambayo imekuwa ikitengwa haitoshelezi utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo ya uwekezaji. ***Kamati inashauri Serikali iipe dhamana (guarantee) TBC ili iweze kukopa fedha za kutosha na kuwekeza kwenye sekta hii. Aidha,***

Kamati inaitaka Wizara itoe kibali ili TBC iwekeze kwenye Viwanja vyake vya Nyerere Road, Mwanza, Arusha na Mbeya.

4.5 Michezo ya Kipaumbele

Mheshimiwa Spika, utambulisho wa nchi nyingi duniani unatokana na kitu ambacho wana uwezo nacho (*Competence*). Kwa mfano ukisema Kongo inatambulika kwa Sanaa ya Muziki au ukisema Brazili inatambulika kwa Mpira wa Miguu. Tanzania tuna aina mbalimbali za michezo ambazo naweza kusema bado hazijaweza kututambulisha popote duniani kutokana na ukweli kuwa hatujaweza kuwa hodari kwenye michezo hiyo. Kamati ina amini kwamba hakuna lisilowezekana chini ya jua ni suala tu la kuweka nia.
Ni kwa msingi huo, Kamati inaona kuwa upo umuhimu kwa Serikali kuwekeza zaidi kwenye michezo walau michache ili iweze kututambulisha na ilete heshima kwa Taifa letu. Mwanamasumbwi Maarufu Duniani Muhammadi Ali aliwahi kusema "*Champions are not made in the gyms, Champions are made from something they have deep inside them- a Desire, a Dream, a Vision"*. ***kwa tafsiri isiyo rasmi ni kuwa*** *"Mabingwa hawatengenezwi kwenye mazoezi, wanatengenezwa kutoka kwenye kitu ambacho kipo ndani yao, hamu, ndoto na maono"*. ***Ni wakati sasa umefika tuamue kabisa kuwa na ndoto ya kuwa hodari kwenye michezo michache ambayo itatutambulisha duniani.***

4.6 Chuo cha Sanaa Bagamoyo (TaSuBa)

Mheshimiwa Spika, Chuo cha Sanaa na Utamaduni Bagamoyo ndiyo kituo cha ubora uliotukuka cha Jumuiya ya Afrika Mashariki tangu Mwaka 2012. Hata hivyo, chuo hiki hakina miundombinu yenye kukidhi hadhi ya sifa ambayo nchi imetunukiwa pamoja na mahitaji ya mafunzo. Hadi kufikia Februari 2016 chuo kilipokea **asilimia 37** tu ya fedha zake za matumizi ya kawaida. Aidha, katika Mwaka huu wa Fedha wa 2016/2017 TaSuBa inaombewa shilingi **milioni 300** kwa ajili ya ukarabati wa miundombinu. ***Kamati inashauri fedha hizi za Miradi ya Maendeleo zitolewe zote ili miundombinu iweze kukarabatiwa pamoja na zile za matumizi ya kawaida. Inasikitisha kuona Bunge linaidhinisha fedha na Serikali inashindwa kutoa kwaajili ya utekelezaji wa shughuli zake.***

4.7 Programu ya Urithi wa Ukombozi wa Bara la Afrika

Mheshimiwa Spika, Tanzania imeteuliwa kuwa Makao Makuu ya Mradi wa Urithi wa Ukombozi wa Bara la hilo kutokana na namna ilivyoshiriki katika ukombozi wa Bara la Afrika. Mradi huu wa Urithi wa Ukombozi wa Afrika unatambuliwa na UNESCO na unaitaka Tanzania kukusanya taarifa muhimu zinazohusu mapambano ya ukombozi wa bara la Afrika na kuweka kumbukumbu kwa kujenga jengo lake huko Mabwepande Bunju jijini Dar Es Salaam. Kwa sasa Mradi umepanga Ofisi ya muda katika Majengo ya Shirika la

Nyumba Dar es Salaam. ***Kamati inaona hii ni heshima kubwa tumepewa na hivyo ni lazima na sisi tuoneshe kuheshimika kwa kuhakikisha fedha ambazo Wizara imeomba kiasi cha shilingi Milioni 700 kwa ajili ya kuanza kazi ya ujenzi wa ofisi hiyo zinatolewa zote kwa wakati. Ikumbukwe kuwa katika Mwaka wa Fedha 2015/2016, pamoja na Mradi huu kuidhinishiwa Fedha kiasi cha shilingi milioni 250, lakini hakuna fedha iliyotolewa jambo ambalo linalosikitisha sana Kamati.***

4.8 Kampuni ya Magazeti ya Serikali (TSN)

Mheshimiwa Spika, Pamoja na ukweli kuwa TSN haipati ruzuku kutoka Serikalini ila yenyewe ndiyo imekuwa ikitoa gawiwo Serikalini lakini ipo haja ya kuisisitiza iongeze ubunifu ili kuongeza mapato yake. Kamati iliarifiwa kuwa katika Mwaka wa Fedha 2015/2016 TSN haijaweza kutoa gawiwo lolote Serikalini kutokana na kupata hasara katika shughuli zake. ***Kamati inaona hasara hiyo imechangiwa na ushindani wa biashara kutoka Makampuni mengine ya Magazeti. Ni wakati sasa wa TSN kuwa wabunifu ili kuvutia wasomaji wengi zaidi na hivyo kuongeza mapato yake.***

4.9 Ujenzi wa Viwanja vya Michezo

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa tangu ujengwe uwanja wa Taifa Serikali imepumzika kabisa kuendelea kujenga viwanja vingine kama vile uwanja huo unatosha. Kamati inatambua kuwa Maendeleo ya michezo yanachangiwa na uwepo wa viwanja bora.

Kamati inashauri Serikali iwekeze katika ujenzi wa Viwanja vingine vya michezo nchini hasa katika Majiji ya Arusha, Mwanza n.k. Pamoja na hayo Kamati inaitaka Wizara kuhakikisha inaweka mfumo mzuri wa usimamizi wa mapato yanayotokana na viwanja vya michezo kwani mapato yanayopatikana huwa ni mengi tofauti na yale yanayowasilishwa Serikalini.

5.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya kipekee nachukua nafasi hii kuwashukuru wajumbe wa Kamati ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii kwa uhodari wao wa kufanya kazi bila kuchoka na kujituma kulikofanikisha kukamilika wa Taarifa hii. Napenda kuwatambua kwa majina kama ifuatavyo:-

1. Mheshimiwa Peter Joseph Serukamba – Mwenyekiti
2. Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu M/ Mwenyekiti
3. Mhe. Hussein Mohamed Bashe, Mb Mjumbe
4. Mhe. Dkt. Charles J. Tizeba, Mb Mjumbe
5. Mhe. Peter Ambrose Paciece Lijualikali, Mb Mjumbe

6. Mhe. Joseph Osmund Mbilinyi, Mb Mjumbe
7. Mhe. Dkt. Faustine Engelbert Ndugulile, Mb Mjumbe
8. Mhe. Kasuku Samson Bilago, Mb Mjumbe
9. Mhe. Dkt. Ely Marko Macha, Mb Mjumbe
10. Mhe. Lucia Ursula Michael Mlowe, Mb Mjumbe
11. Mhe. Dkt. Jasmine Tiisekwa, Mb Mjumbe
12. Mhe. Neema Mgaya , Mb Mjumbe
13. Mhe.Suzan Anselm Lyimo,Mb Mjumbe
14. Mhe.Juma Selemani Nkamia,Mb M jumbe
15. Mhe. Selemani Said Bungara,Mb Mjumbe
16. Mhe.Zitto Zuberi Ruyagwa Kabwe,Mb Mjumbe
17. Mhe.Boniphace Mwita Getere, Mb Mjumbe
18. Mhe.Bernadetha K. Mushashu, Mb Mjumbe

Mheshimiwa Spika, naomba kukushukuru na kukupongeza wewe na Naibu Spika, kwa uongozi wako thabiti, Kamati inazidi kuwaombea uongozi mwema.

Mheshimiwa Spika, namshukuru pia Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo Mhe. Nape M. Nnauye (Mb), Naibu Waziri Mhe. Anastazia J. Wambura, Katibu Mkuu Dr. Elisante Ole Gabriel pamoja na Watendaji wote wa Wizara kwa kujibu vizuri hoja za Kamati wakati wa uchambuzi wa Bajeti ya Wizara lakini ushirikiano wanaoipa Kamati wakati wote wa utendaji kazi.

Mheshimiwa Spika, napenda kutumia fursa hii kumshukuru Katibu wa Bunge Dkt. Thomas D. Kashililah kwa ushirikiano mzuri ambao anaendelea kuipa Kamati. Aidha, namshukuru Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Athuman B. Hussein, Mkurugenzi Msaidizi anayesimamia Kamati yetu Ndg. Dickson M. Bisile kwa Uongozi mzuri wa Kamati za Bunge ikiwemo Kamati yetu. Kipekee nawashukuru sana Makatibu wa Kamati hii Ndg. Agnes Nkwera na Ndg. Pamela Pallangyo kwa utendaji kazi mzuri wa bila kuchoka kuhakikisha kazi za Kamati zinaenda vizuri ikiwemo Taarifa hii. Aidha, nawashukuru Watumishi wote wa Ofisi ya Bunge na Msaidizi wa Kamati hii Ndg. Mwimbe John kwa ushirikiano ambao umewezesha Kamati kutekeleza majukumu yake bila kikwazo chochote.

Mheshimiwa Spika, sasa naliomba Bunge lako Tukufu, likubali kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo (**Fungu 96)** shilingi **20,326,176,000.00 (Bilioni Ishirini, milioni mia tatu na ishirini na sita, mia moja sabini na sita elfu)**

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha na naunga mkono Hoja.

Peter J. Serukamba, Mb
MWENYEKITI
KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HUDUMA NA MAENDELEO YA JAMII
13 MEI, 2016

NAIBU SPIKA: Ahsante Mheshimiwa Nkamia kwa kutusomea kama unasoma taarifa ya habari, tumepata nafasi ya kukusikia ulikuwa unasomaje taarifa za habari.

Sasa tutamsikia Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani kuhusu Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo. *(Makofi)*

MHE. JOSEPH O. MBILINYI- MSEMAJI MKUU WA KAMBI YA UPINZANI WIZARA YA HABARI, UTAMADUNI, WASANII NA MICHEZO: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Kabla sijaendelea kwanza naomba nilaani kitendo cha Mheshimiwa Waziri Moses Nape Nnauye, kutoa rushwa kwa Wabunge kwamba atawapa *dinner* baadae ili wapitishe bajeti hii. Vitendo hivi vinanikumbusha wakati wa Bunge la Katiba ambapo Waziri Mkuu aliyepita alikuwa anaalika watu nyumbani kwake kula vyakula. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, utangulizi, kwa mujibu wa Kanuni ya 99(9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, napenda kuchukua fursa hii kuwasilisha maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni kuhusu Makadirio na Mapato ya Matumizi ya fedha katika Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, kwa mwaka wa fedha 2016/2017.

Mheshimiwa Naibu Spika, kabla sijawasilisha maoni hayo, napenda kuchukua fursa hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijalia uhai na afya njema na kuniwezesha kusimama mbele ya Bunge hili kufanya kazi hii. Napenda pia kumshukuru Kiongozi wa Upinzani Bungeni, Mheshimiwa Freeman Aikaeli Mbowe, Mbunge, kwa kuniteua tena kuwa Waziri Kivuli katika Wizara hii. Aidha, namshukuru Naibu Waziri Kivuli wa Wizara hii, Mheshimiwa Devotha Minja, Mbunge na Wabunge wote wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni kwa michango yao na ushirikiano mkubwa walionipa katika maandalizi ya hotuba hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho lakini siyo kwa umuhimu, napenda kuendelea kuwashukuru Wanambeya kwa kuendelea kuniamini. Mwaka 2010 Wanambeya waliingia kwenye historia ya dunia kwa kunichagua Mbunge wao na hivyo kunifanya kuwa msanii wa kwanza wa muziki wa *hip hop* duniani kuwa

Mbunge. Aidha, mwaka 2015 wameendelea kunichagua kuwa Mbunge wao kwa kunipigia kura nyingi za kishindo na hivyo kunifanya kuweka rekodi ya Mbunge aliyechaguliwa kwa kura nyingi kuliko wote katika Bunge hili yaani *the most voted MP*. Nawashukuru sana Wanambeya wenzangu, nasema ahsanteni sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa taarifa tu Wabunge kutoka katika muziki wa *hip hop* waliofuata baada ya mimi kuvunja rekodi ya dunia ni Profesa J au Mheshimiwa Joseph Haule, Mbunge wa Mikumi aliyeingia mwaka jana na pia kuna Mbunge anaitwa Leroy Comrie wa nchi ya Poland naye aliingia Bungeni mwaka jana, kwa hiyo dunia hii ina Wabunge watatu ambao wanatoka kwenye *industry* ya *hip hop*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya utangulizi huo, sasa naomba nianze kutoa maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni kuhusu bajeti ya Wizara hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusu uhuru wa habari na utawala wa kidemokrasia. Bila kuathiri utawala wa sheria na chaguzi huru na za haki katika utawala wa kidemokrasia, msingi mwingine wa utawala wa kidemokrasia ni haki ya uhuru wa aina mbalimbali yaani *combination freedoms and rights.* Kwa mfano, uhuru na haki za kukusanyika *(freedom of assembly)*, uhuru na haki ya kuabudu *(freedom of worship)*, uhuru na haki ya kutoa maoni *(freedom of speech),* uhuru na haki ya kupata habari *(freedom of press)* na kadhalika.

Mheshimiwa Naibu Spika, msingi mmojawapo katika hiyo niliyotaja unapoondolewa, utawala ule unakuwa umekosa sifa zinazotosheleza kuitwa utawala wa kidemokrasia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na umuhimu wa misingi hii ya utawala wa kidemokrasia, nchi za kidemokrasia duniani zimeweka hati ya Haki za Binadamu *(Bill of Rights)* katika Katiba zao. Kwa Tanzania, Sehemu yote ya Tatu ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inazungumzia kwa kirefu juu ya haki za binadamu na uhuru wa aina mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, matendo yoyote yanayofanywa na Serikali yoyote duniani ya kuminya uhuru wa habari, uhuru wa haki za binadamu zilizotajwa na Katiba za nchi husika, ni dalili za dhahiri za utawala usiozingatia misingi ya kidemokrasia na kwa maneno halisi ni utawala wa kiimla yaani *dictatorship regime*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, wanazuoni wa masuala ya uhuru wa habari wanasema kwamba: *every dictator dislikes free media (*kila dikteta hapendi uhuru wa vyombo vya habari). Kutokana na hali hiyo, jambo la kwanza ambalo

hufanywa na utawala wa kidikteta ni kuminya uhuru na haki ya kupata na kutoa habari. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali ya Awamu ya Tano tayari imeshaanza vibaya kwa kuikanyaga haki ya uhuru wa habari. Kwanza, tofauti na ukandamizaji wa uhuru wa habari tuliozoea wa kufungia magazeti yanapoandika mambo ya kuikosoa Serikali, safari hii, Serikali kwa mara ya kwanza katika historia ya Tanzania, imefuta moja kwa moja usajili wa gazeti binafsi la Mawio kwa kipindi cha ndani ya miezi sita toka imeingia madarakani. Aidha, kwa kipindi hicho hicho, Serikali imefuta asasi za kiraia zaidi ya 100 na haijatoa sababu za msingi za kufanya hivyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kana kwamba haitoshi, Serikali sasa imezuia televisheni ya umma, inayoendeshwa na kodi ya wananchi *TBC1* kurusha matangazo ya moja kwa moja ya mijadala inayofanyika Bungeni. Dalili hizi siyo njema kwa ukuaji wa demokrasia na uhuru wa habari hapa nchini na zinatoa taswira ya utawala wa kidikteta kama zilivyoelezwa hapo juu awali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, licha ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa kuonesha kwamba Serikali itawekeza katika demokrasia yaani *investing in the electoral process, and expanding the freedom of expression, transparency and access to information* ikimaanisha kuwekeza katika mchakato wa uchaguzi, kupanua uhuru wa kujieleza, uwazi na kupatikana kwa taarifa, lakini Serikali hii ya Dkt. John Pombe Magufuli imeweka kando mpango huo na kuanza kutekeleza mpango mwingine wa siri wa kukandamiza uhuru wa habari. *(Makofi)*

Aidha, Serikali hii ya CCM imeendelea kuitumia Sheria ya Makosa ya Mtandao yaani *Cybercrime Act,* ambapo vijana kadhaa wamefunguliwa mashtaka mahakamani kutokana na kutumia uhuru wao wa Kikatiba wa kujieleza kupitia mitandao ya kijamii. Hii ni mifano michache ambayo inaonesha matendo ya Serikali ya Awamu ya Tano kukinzana na mpango wake yenyewe wa maendeleo ya Taifa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na Serikali hii ya Hapa Kazi Tu kuendeleza kazi za kuvishughulikia vyombo vya habari wakiwemo Waandishi wa Habari na kutunga na kuendeleza sheria ngumu na kandamizi kwa uhuru wa habari; tayari mashirika mbalimbali ya kimataifa yamefanya tafiti na kugundua kwamba kuna ukandamizaji mkubwa wa uhuru wa habari Tanzania. Aidha, Jumuiya ya Kimataifa kwa nyakati tofauti tofauti imeshatoa matamko ya kulaani vitendo hivyo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, Shirika la Kimataifa linalojishughulisha na masuala ya uhuru wa vyombo vya habari linalojulikana kama *Freedom House*

lilitoa matokeo ya utafiti wake Julai, 2015 na kusema kwamba nia na madhumuni ya Serikali ya Tanzania kuanzisha Sheria ya Makosa ya Kimtandao yaani *Cybercrimes Act* na Sheria ya Takwimu *(Statistics Act)* ilikuwa ni kuvipunguzia wigo vyombo vya habari wa kufanya kazi kwa uhuru. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa utafiti huo, *Freedom House* wanasema kwamba uamuzi wa Serikali kuanzisha sheria hizo, ulitokana na hofu ya Serikali na Chama cha Mapinduzi kushindwa katika Uchaguzi Mkuu uliopita wa 2015 kutokana na kushindwa kuondoa umaskini kwa wananchi, kuboresha huduma za jamii, kuboresha miundombinu pamoja na ufisadi uliokithiri. Kwa sababu hiyo, *Freedom House* wanaendelea kusema kwamba ili kujilinda CCM ikishirikiana na Serikali yake, ilikuwa na lengo la kuvinyamazisha vyombo vya habari visije vikaweka hadharani jinsi CCM ilivyoshindwa kuondoa umaskini kwa wananchi, ilivyoshindwa kuboresha huduma za jamii na madhaifu yake mengine. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, pia katika ripoti hiyo, Tanzania imetajwa kuwa miongoni mwa nchi za Kusini mwa Jangwa la Sahara ambapo waandishi wa habari wameendelea kuwekewa vikwazo vya kisheria na kisiasa na kushambuliwa kimwili na kutishiwa maisha jambo linaloathiri utendaji wao na hivyo kuminya uhuru wa habari.

Mheshimiwa Naibu Spika, mbali ya utafiti huo wa taasisi makini ya kimataifa inayoaminika duniani kuonesha kwamba kuna ukandamizaji wa uhuru wa habari hapa nchini, ni mwaka jana tu, muda mfupi baada ya Sheria ya Makosa ya Kimtandao kuanza kutumika nchini, Umoja wa Ulaya ulilaani kitendo cha kukamatwa kwa Maafisa wa Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu nchini na kunyang'anywa vifaa vyao vya kazi kwa kile kilichodaiwa ni kukiuka kifungu cha 16 cha Sheria ya Makosa ya Kimtandao. Ikumbukwe kwamba maafisa hao wa Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu walikuwa wakikusanya taarifa za waangalizi wa Kitaifa kuhusu matokeo ya Uchaguzi Mkuu wa 2015. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, madhila kama hayo yaliwakumba pia vijana wataalamu wa vyama vya upinzani vinavyounda UKAWA waliokuwa wakifanya kazi ya kujumlisha matokeo ya kura za Rais. Hawa walikamatwa na kunyang'anywa vifaa vyao vya kazi zikiwemo simu na kompyuta na hatimaye kushtakiwa kwa kutumia Sheria ya Makosa ya Kimtandao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, tamko hilo la umoja wa ulaya linalolaani matumizi mabaya ya Sheria ya Makosa ya Kimtandao, kukandamiza uhuru wa habari na haki za binadamu limeambatanishwa pamoja na hotuba hii, tazama kiambatanisho namba 1.

Mheshimiwa Naibu Spika, wakati Serikali hii ya CCM inakanyaga demokrasia kwa kuminya uhuru wa habari hapa nchini; serikali hii hii ya CCM iliridhia kusaini Azimio la Kimataifa la Uwazi katika Uendeshaji wa Serikali *(Open Government Partnership - OGP)* mnamo mwezi Septemba, 2011. Ili kujiunga na *OGP* ni lazima nchi mwanachama akubali misingi ya uhuru wa haki zilizoainishwa katika tamko la Kimataifa la Haki za Binadamu na mikataba mingine ya Kimataifa kuhusu haki za binadamu na utawala bora na waweke mkakati wa kukuza utamaduni wa uwazi katika uendeshaji wa Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Azimio la *OGP* limeridhiwa na kusainiwa na nchi 69 na sehemu ya azimio hilo inasema kama ifuatavyo nitasoma; *"Together, we declare our commitment to: Increase availability of information about Governmental activities. Governments collect and hold information on behalf of people, and citizens have a right to seek information about governmental activities. We commit to promote increased access to information and disclosure about governmental activities at every level of government. We commit to increasing our efforts to systematically collect and publish data on government spending and performance for essential public services and activities."*

Mheshimiwa Naibu Spika, hilo ndilo Azimio ambalo nchi yetu iliridhia na kwa kifupi kabisa lina maanisa kwamba nchi zote zilizoridhia azimio hili zinafungwa na masharti ya azimio hili kuweka mazingira rafiki ya upatikana wa habari hasa kuhusu utendaji wa Serikali na uwazi na uhuru wa hali ya juu kabisa. Lakini kinachofanywa na Seriali hii ya CCM ni kinyume kabisa na azimio ililosaini yenyewe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ukiukaji wa Katiba ya nchi kuhusu masuala ya uhuru wa kupata habari. Ibara ya 18 (d) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 inatamka kwamba; "Kila mtu anayo haki ya kupewa taarifa wakati wote kuhusu matukio mbalimbali muhimu kwa maisha na shughuli za wananchi na pia kuhusu masuala muhimu ya kijamii."

Mheshimiwa Naibu Spika, licha ya Katiba ya nchi yetu kutoa haki na uhuru wa kupata habari kwa kila mwananchi, Serikali imeamua kwa makusudi kuvunja Katiba ya nchi na kuikanyaga haki ya kupata habari.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika Mkutano wa Pili wa Bunge lako Tukufu, Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, Mheshimiwa Nape Nnauye, alitoa kauli ya Serikali kwamba Shirika la Habari la Utangazaji *(TBC)* halitarusha tena matangazo ya moja kwa moja kuhusu mijadala ya vikao vya Bunge kwa kisingizio kwamba gharama za kufanya hivyo ni kubwa. Waziri Nape aliainisha

kuwa Shirika hilo linatumia zaidi ya shilingi bilioni nne kwa mwaka kurusha matangazo ya Bunge.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimesema kwamba Serikali ilitumia kisingizio cha gharama lakini ni wazi kuwa ina sababu nyingine ya kuzuia vyombo vya habari kurusha mijadala ya Bunge moja kwa moja kwa sababu baadhi ya vyombo vya habari, likiwemo Shirika la *Uhai Production* kupitia Televisheni yao ya Azam, vilijitolea kutumia gharama zao kurusha matangazo hayo lakini wakazuiwa. Aidha, asasi ya *Tanzania Media Fund* inayoshughulika na kuviwezesha vyombo vya habari na wanahabari ilitoa ahadi yake kuwa ingeweza kugharamia urushwaji wa matangazo ya moja kwa moja ya Bunge na ilikuwa tayari kulipia gharama za *TBC* ili wananchi waweze kufuatilia yanayoendelea Bungeni, nayo pia ilizuiliwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya ahadi hizo za wadau wa habari nchini kabla ya kuanza kwa Mkutano wa Bajeti, Serikali kupitia Bunge ikaja na sababu nyingine za ziada kuwa haitaruhusu vyombo vya habari kurekodi vikao vya Bunge na hata waandishi wa habari hawataruhusiwa kuchukua taarifa yoyote Bungeni mpaka itakapotolewa rasmi kupitia Ofisi ya Bunge.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa mikutano ya Bunge ni muhimu kwa ajili ya wananchi kujua na kufuatilia utendaji wa wawakilishi wao ndani ya chombo hiki cha uwakilishi, na kwa kuwa Serikali ilisitisha kwa amri *TBC* kutokuendelea kurusha matangazo hayo ni dhahiri Serikali ina sababu za ziada kuliko sababu za gharama.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni dhahiri kuwa Serikali haipo tayari kuona wananchi wakipokea matangazo ya moja kwa moja ya Bunge na inaelekea kuna sababu ambayo Kambi Rasmi ya Upinzani na wananchi kwa ujumla wananchi kwa ujumla hawaijui kuhusu suala hili. Aidha, ni mkakati wa Serikali hii ya Awamu ya Tano kuvibana vyombo vya habari na kuwanyima wananchi kujua moja kwa moja kinachoendelea ndani ya Bunge.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inapenda kuweka msimamo wake rasmi kuwa Serikali imevunja Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Ibara ya 18 kama nilivyonukuu katika hotuba hii. Jambo hili ni la kulaaniwa na watu wote wapenda demokrasia ndani na nje ya Bunge hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali kuliomba radhi Bunge hili kwa kosa la kuminya uhuru wa habari kinyume na Katiba ya nchi na kuviacha vyombo vya habari hususani vya umma kufanya kazi zao za kuuhabarisha umma kwa uhuru kwa kuwa vinatumia kodi ya wananchi. Kitendo cha Serikali hii ya Awamu ya Tano inayojinasibu kwa kauli ya

Hapa Kazi Tu, cha kukimbilia kudhibiti vyombo vya habari, kinatoa taswira kwamba Serikali hii inaogopa kivuli chake kabla hata kazi yenyewe haijaanza. Matokeo yake, badala ya Hapa Kazi Tu sasa imekuwa Hapa Hofu Tu ambapo Mawaziri na watendaji wote wa Serikali sasa wanafanya kazi kwa hofu badala ya weledi na taaluma zao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spia, kuhusu umoja wa wasanii na ukuaji wa tasnia ya usanii nchini. Wahenga wetu hawakukosea kusema kwamba umoja ni nguvu na utengano ni udhaifu. Ili sekta ya usanii nchini ikue na iwe na tija inayokusudiwa ni lazima wasanii waungane ili wawe na sauti moja yenye nguvu kudai haki na maslahi yao.

Mheshimiwa Naibu Spika, nasema hivi kwa sababu ukuaji wa sekta hii unasuasua. Sababu ya kusuasua huko ni njama zinazoendeshwa na Serikali hii ya Chama cha Mapinduzi ya kuwagawa wasanii ili iwatumie vizuri kwa maslahi ya kisiasa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kitendo cha Waziri wa Wizara hii na Rais kuwaita wasanii fulani fulani na kufanya nao mazungumzo na kuwabagua wasanii wengine, kunawagawa wasanii na kunajenga matabaka miongoni mwa wasanii. Kundi la wasanii walioonana na Rais au Waziri wanajiona kuwa *superior* kuliko wengine.

Mheshimiwa Naibu Spika, hali kama hiyo haina afya hata kidogo katika ukuaji wa tasnia ya usanii, Kambi Rasmi ya Upinzani inatoa rai kwa wasanii kujiunga na vyama kulingana na aina ya usanii wanaofanya, ili kama kuna jambo ambalo Serikali inataka kuwashirikisha wasanii basi iwaalike wawakilishi wa vyama hivyo kuliko kukutana na msanii mmoja mmoja au baadhi yao na kutengeneza utengano.*(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, tunashauri kwamba kuwe na utaratibu wa kisheria kabla msanii hajasajiliwa na BASATA kama sheria inavyotaka, basi msanii huyo awe mwanachama hai wa vyama vya wasanii kama vile Chama cha Muziki wa Kizazi Kipya - TUMA, Chama cha Muziki wa Dansi - CHAMUDATA, Chama cha Taarabu na hata Chama cha Muziki wa Injili ambavyo vipo ila vinalegalega kutokana na sababu mbalimbali ikiwemo ubinafsi wa wasanii wenyewe. Tunaomba waungane vinginevyo wataendelea kunyonywa na kubaki wanalalamika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inatambua umuhimu wa kulinda kazi za sanaa na wasanii wa hapa nyumbani, kwa sababu hiyo, tunaitaka Serikali kuweka utaratibu wa kisheria utakaowezesha vituo vyote vya redio na televisheni nchini kupiga asilimia 80 ya muziki wa wasanii wa nyumbani ili kulinda sanaa zetu na kukuza soko la bidhaa za wasanii wa ndani.

Mheshimiwa Naibu Spika, nchi nyingi duniani zina sheria za kuwalinda wasanii wao wa ndani hivyo inabidi na sisi kwenda na kasi ya dunia hayo mambo yanafanyika. Marekani asilimia 100 huwezi kumuona Koffi Olomide kwenye TV za Marekani wala *South Africa* nafikiri wako asilimia 90 sasa hivi, kwa hiyo Tanzania tunaweza tukapata hiyo *route* pia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, tasnia ya michezo; licha ya ukweli kwamba michezo inajenga afya, lakini michezo ni ajira pia. Kwa sababu hiyo, vijana wetu wanaoshiriki katika michezo wana ndoto pia ya kupata fursa ya ajira katika tasnia hiyo. Pamoja na uhalisia kwamba Tanzania ina vijana wengi wanaopenda michezo, lakini wanashindwa kufikia ndoto zao za kujikwamua kimaisha kupitia tasnia hiyo kutokana na vyama vya michezo kukosa fedha kwa ajili ya kuwaendeleza wanamichezo wetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, wakati mwingine chama cha michezo kinakosa fedha ya kuilipia nauli timu yake kwenda kwenye mashindano nje ya nchi, badala yake inalazimika kupeleka watu wawili au watatu. Katika hali kama hiyo, ndoto za wanamichezo wetu haziwezi kukamilika.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kuvipa ruzuku vyama vya michezo ili viweze kujiendesha na hivyo kuweza kuwasaidia wanamichezo wa nchi hii kutimiza ndoto zao katika tasnia ya michezo.

Mheshimiwa Naibu Spika, michezo ni mojawapo ya vitu ambavyo vinawaunganisha watu kwa haraka zaidi na ni tunu ambayo inajenga ujirani mwema, urafiki, umoja na undugu. Kwa muda mrefu michezo hapa nchini imekuwa ikichuliwa kama suala la burudani na kujifurahisha tu, bila ya kulipa umuhimu unaostahili.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kuboresha tasnia ya michezo nchini, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inapendekeza hatua zifuatazo zichukuliwe:-

(i) CCM itakiwe kurejesha Serikalini viwanja vyote vya michezo ambavyo ni mali ya wananchi na viweze kuendelezwa kwa ajili ya kukuza sekta hii nchini. *(Makofi)*

(ii) Shule zote za msingi na sekondari pamoja na vyuo vitakiwe kuwa na maeneo ya michezo ya nje na ya ndani kabla ya kupatiwa usajili.

(iii) Kuwe kwa utaratibu wa kisheria ili kusimamia ajira za sekta ya michezo ikiwemo mikataba ya wachezaji, maslahi yao na mafao yao. Lengo ni kuhakikisha kuwa wachezaji wote wanaopata nafasi ya kuchezea ngazi za ligi

za kitaifa au kuwakilisha Taifa wanapata malipo ya ajira na mafao kama watumishi wengine wa umma. (*Makofi)*

(iv) Turejeshe mashindano ya mashirika na taasisi za umma na kuyaboresha zaidi ili yawe na mvuto kwa kutoa zawadi nono pamoja na kuvutia wadhamini mbalimbali.

(v) Kila Mkoa utakiwe kuchagua shule moja ya msingi na moja ya sekondari ambazo zitaboreshwa na kuwa shule maalumu za michezo. Watoto watakaojiunga na shule hizi maalumu za kitaifa za michezo *(national sports academy)* watafundishwa elimu ya kawaida sawa na wenzao wa shule zingine ila watatofautiana na wenzao kwa kuwa wao watawekewa mkazo zaidi kwenye michezo mbalimbali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kwa mwaka wa fedha 2015/2016. Kwa mujibu wa randama ya Wizara hii fedha za maendeleo zilizoidhinishwa na Bunge kwa ajili ya Wizara hii kwa mwaka 2015/2016 ni shilingi bilioni tatu, lakini mpaka kufikia Feburari, 2016 hakuna fedha yoyote iliyokuwa imetolewa na Hazina kwa ajili ya maendeleo. Hata hivyo Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni haina hakika kama fedha hiyo itakuwa imetolewa hadi kufikia dakika hii ninaposoma hotuba hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali kutoa maelezo ni kwa nini inachelewesha kupeleka fedha za maendeleo kiasi hiki! Hivi kweli hata kama Serikali itatoa hizo shilingi bilioni 3 katika robo ya mwisho wa mzunguko wa bajeti, itafanya shughuli gani? (*Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, licha ya Serikali kushindwa kutekeleza bajeti ya maendeleo iliyodhinishwa na Bunge kabisa, kwa mwaka wa fedha 2015/2016; inashangaza kwamba bajeti ya maendeleo inayoombwa kwa Wizara hii kwa mwaka 2016/2017 imepunguzwa kwa shilingi bilioni moja. Safari hii Wizara hii imetengewa shilingi bilioni mbili tu, kwa ajili ya miradi ya maendeleo ambayoo sina uhakika kama na yenyewe itatoka. (*Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kitendo cha kupunguza bajeti ya maendeleo kunadhihirisha kwamba sasa Serikali imedhamiria kwelikweli kuminya uhuru wa vyombo vya habari hapa nchini. Hii ni kwa sababu vyombo vya habari vya umma ikiwemo *TBC* vinaendeshwa kwa fedha za maendeleo. Hivyo, ikiwa fedha za maendeleo hakuna, tusitegemee ufanisi katika vyombo hivyo. (*Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika**,** Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni ilitegemea kwamba Serikali ingeongeza fedha za maendeleo katika Wizara hii ili *TBC* iweze kurusha moja kwa moja mijadala ya Bunge, kwa kuwa awali Serikali ilisema

imeamua kusitisha urushaji wa matangazo hayo kutokana na ukosefu wa fedha. Sasa fursa imetokea ya kuongeza fedha katika bajeti ili matangazo hayo yarushwe lakini kinyume chake Serikali imepunguza bajeti ya maendeleo ya Wizara hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, hitimisho; hoja kubwa katika hotuba hii ni madai ya haki ya uhuru wa habari ambao Serikali hii ya Awamu ya Tano imewapoka wananchi kinyume na Katiba ya nchi. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inapenda kuifahamisha Serikali hii ya CCM kwamba kitendo inachokifanya cha kupoka haki ya Kikatiba ya uhuru wa kupata habari ni cha hatari sana kwa mustakabali wa amani ya nchi yetu. (*Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nasema hivi kwa sababu wananchi wana hasira kubwa kutoka na hali ya maisha kuwa ngumu zaidi, hasa baada ya Serikali hii ya Awamu ya Tano kushika madaraka. Hasira hizi za wananchi angalau zilikuwa zinapunguzwa wakati wanapofuatilia katika televisheni jinsi wawakilishi wao (Wabunge) wanavyowasemea kuhusu matatizo yanayowakabili. Sasa hawana fursa tena ya kuona chochote kinachoendelea Bungeni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, wakati Serikali inazuia televisheni ya umma isirushe matangazo ya moja kwa moja ya mijadala Bungeni, Serikali inatumia chombo hichohicho kufanya propaganda ya kumjenga Rais Magufuli kisiasa aonekane kama mtu mwema anayejali watu wakati ukweli ni kwamba, ukandamizaji huu wa demokrasia wa kuminya uhuru wa habari unafanywa na yeye mwenyewe kupitia Waziri wake Mheshimiwa Nape. (*Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kitendo cha kuwazuia wananchi wasione kinachoendelea Bungeni, wakati hali zao zinazidi kuwa mbaya sukari haipatikani, hali inazidi kuwa ngumu kutokana na ukosefu wa huduma mbalimbali za jamii, kinaweza kuwapandisha wananchi hasira zaidi na hivyo kuchukua hatua ya kufanya *mass action* kupinga ukandamizaji huu wa haki ya uhuru wa habari unaofanywa na Serikali hii yenye dalili zote za udikteta. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ili kuzuia hayo yote yasitokee, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kuiagiza Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania *(TCRA)* kuviagiza vituo vyote vya *television* vyenye leseni ya *TCRA* kuingiza kwenye ving'amuzi vyao *channel* ya Bunge na kurusha matangazo ya moja kwa moja ya Bunge kwa wananchi ili kusitokee na sintofahamu inayoendelea na kujenga amani ya nchi kwa sababu vitendo hivi ni vya hatari sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, naomba kuwasilisha. *(Makofi)*

HOTUBA YA MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI KATIKA WIZARA YA HABARI, UTAMADUNI, WASANII NA MICHEZO, MHESHIMIWA JOSEPH OSMUND MBILINYI (MB), AKIWASILISHA BUNGENI MAONI YA KAMBI RASMI YA UPINZANI KUHUSU BAJETI YA WIZARA HIYO KWA MWAKA WA FEDHA 2016/2017 KAMA ILIVYOWASILISHWA MEZANI

1. UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa kanuni ya 99(9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, napenda kuchukua fursa hii kuwasilisha maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni kuhusu makadirio ya mapato na matumizi ya fedha katika Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kwa mwaka wa fedha 2016/17.

Mheshimiwa Spika, kabla sijawasilisha maoni hayo, napenda kuchukua fursa hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijalia uhai na afya njema na kuniwezesha kusimama mbele ya bunge hili kufanya kazi hii. Napenda pia kumshukuru Kiongozi wa Upinzani Bungeni, Mheshimiwa Freeman Aikaeli Mbowe (Mb) kwa kuniteua tena kuwa Waziri Kivuli katika Wizara hii. Aidha, namshukuru Naibu Waziri Kivuli wa Wizara hii, Mheshimiwa Devotha Minja (Mb); na wabunge wote wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni kwa michango yao na ushirikiano mkubwa walionipa katika maandalizi ya hotuba hii.

Mheshimiwa Spika, mwisho lakini sio kwa umuhimu, napenda kuwashukuru sana wana-Mbeya kwa kuendelea kuniamini. Mwaka 2010 wana Mbeya waliingia kwenye historia ya dunia kwa kunichagua mbunge wao na hivyo kunifanya kuwa msanii wa kwanza wa muziki wa Hip Hop duniani kuwa Mbunge. Aidha, mwaka 2015 wameendelea kunichagua kuwa mbunge wao kwa kunipigia kura nyingi za kishindo na hivyo kunifanya kuweka rekodi ya mbunge aliyechaguliwa kwa kura nyingi kuliko wote katika bunge hili (The Most Voted MP). Nawashukuru sana wana mbeya wenzangu – nasema asanteni sana.

Mheshimiwa Spika, baada ya utangulizi huo, sasa naomba nianze kutoa maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni kuhusu bajeti ya wizara hii.

2. UHURU WA HABARI NA UTAWALA WA KIDEMOKRASIA

Mheshimiwa Spika, bila kuathiri misingi ya utawala wa sheria na chaguzi huru na za haki katika utawala wa kidemokrasia; msingi mwingine wa utawala wa kidemokrasia ni haki na uhuru wa aina mbalimbali *('combinatorial freedoms and rights')* kwa mfano uhuru na haki ya kukusanyika (freedom of assembly), uhuru na haki ya kuabudu (freedom of worship), uhuru na haki ya kutoa maoni (freedom of speech), uhuru na haki ya kupata habari (freedom of press) nk.

Mheshimiwa Spika, msingi mmojawapo katika hiyo niliyotaja unapoondolewa, utawala ule unakuwa umekosa sifa zinazotosheleza kuitwa '***wa kidemokrasia'.***

Mheshimiwa Spika, kutokana na umuhimu wa misingi hii ya utawala wa kidemokrasia, nchi za kidemokrasia duniani zimeweka hati ya Haki za binadamu *(Bill of Rights)* katika Katiba zao. Kwa Tanzania, sehemu yote ya Tatu ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inazungumzia kwa kirefu juu ya haki za binadamu na uhuru wa aina mbalimbali.

Mheshimiwa Spika,matendo yoyote yanayofanywa na serikali yoyote duniani ya kuminya uhuru na haki za binadamu zilizotajwa na Katiba za nchi husika, ni dalili za dhahiri za utawala usiozingatia misingi ya kidemokrasia na kwa maneno halisi ni utawala wa ki-imla (dictatorship regime).

Mheshimiwa Spika, wanazuoni wa masuala ya uhuru wa habari wanasema kwamba; ***"every dictator dislikes free media"***[1] yaani kila dikteta hapendi vyombo huru vya habari. Kutokana na hali hiyo, jambo la kwanza ambalo hufanywa na utawala wa ki-dikteta ni kuminya uhuru na haki ya kupata na kutoa habari.

Mheshimiwa Spika, Serikali ya awamu ya tano tayari imeshaanza vibaya kwa kuikanyaga haki na uhuru wa habari. Kwanza, tofauti na ukandamizaji wa uhuru wa habari tuliozoea wa kufungia magazeti yanapoandika mambo ya kuikosoa Serikali; Safari hii, Serikali kwa mara ya kwanza katika historia ya Tanzania, imefuta moja kwa moja usajili

[1] *Egorov G. et.al. (2009) Media Freedoms in Dictatorships, Harvad University.*

wa gazeti binafsi la Mawio kwa kipindi cha chini ya miezi sita toka imeingia madarakani. Aidha, kwa kipindi hicho hicho, Serikali imefuta asasi za kiraia zaidi ya 100 na haijatoa sababu za msingi za kufanya hivyo.

Mheshimiwa Spika,kana kwamba haitoshi, Serikali sasa imezuia Televisheni ya Umma, inayoendeshwa na kodi ya wananchi TBC1kurusha matangazo ya moja kwa moja ya mijadala inayofanyika Bungeni.

Mheshimiwa Spika, dalili hizi sio njema kwa ukuaji wa Demokrasia na uhuru wa habari hapa nchini na zinatoa taswira ya utawala wa ki-dikteta kama nilivyoeleza hapo awali.

Mheshimiwa Spika, licha ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa kuonesha kwamba Serikali itawekeza katika demokrasia; ***"investing in the electoral process, and expand the freedom of expression, transparency and access to***

information" ikiamaanisha kuwekeza katika mchakato wa uchaguzi, kupanua uhuru wa kujieleza, uwazi na kupatikana kwa taarifa; lakini Serikali hii ya Dkt. John Pombe Magufuli imeweka kando Mpango huo na kuanza kutekeleza Mpango mwingine wa siri wa kukandamiza uhuru wa habari. Aidha, Serikali hii ya CCM imeendelea kuitumia Sheria ya Makosa ya Mtandao (Cyber Crime Act) ambapo vijana kadhaa wamefunguliwa mashitaka mahakamani kutokana na kutumia uhuru wao wa kikatiba wa kujieleza kupitia mitandao ya kijamii. Hii ni mifano michache ambayo inaonesha matendo ya Serikali ya awamu ya tano kukinzana na mpango wake yenyewe wa Maendeleo ya Taifa.

Mheshimiwa Spika, kutokana na Serikali hii ya '*hapa kazi tu*' kuendeleza kazi ya kuvishughulikia vyombo vya habari wakiwemo waandishi wa habari na kutunga na kuendeleza sheria ngumu na kandamizi kwa uhuru wa habari; tayari mashirika mbalimbali ya kimataifa yamefanya tafiti na kugundua kwamba kuna ukandamizaji mkubwa wa uhuru wa habari Tanzania. Aidha, jumuiya ya kimataifa kwa nyakati tofauti imeshatoa matamko ya kulaani vitendo hivyo.

Mheshimiwa Spika,Shirika la Kimataifa linalojishughulisha na masuala ya uhuru wa vyombo vya habari linalojulikana kama '*Freedom House*' lilitoa matokeo ya utafiti wake Julai, 2015 na kusema kwamba nia na madhumuni ya Serikali ya Tanzania kuanzisha Sheria ya Makosa ya Kimtandao (Cybercrimes Act) na Sheria ya Takwimu (Statistics Act) ilikuwa ni kuvipunguzia wigo vyombo vya habari wa kufanya kazi kwa uhuru.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa utafiti huo; *Freedom House* wanasema kwamba uamuzi wa Serikali kuanzisha Sheria hizo, ulitokana na hofu ya Serikali na Chama cha Mapinduzi kushindwa katika Uchaguzi Mkuu uliopita wa 2015 kutokana na kushindwa kuondoa umasikini kwa wananchi, kuboresha huduma za jamii, kuboresha miundombinu pamoja na ufisadi uliokithiri. Kwa sababu hiyo, Freedom House; wanaendelea kusema kwamba; ili kujilinda CCM ikishirikiana na Serikali yake; ilikuwa na lengo la kuvinyamazisha vyombo vya habari visije vikaweka hadharani jinsi CCM ilivyoshindwa kuondoa umasikini kwa wananchi; ilivyoshindwa kuboresha huduma za jamii; na madhaifu yake mengine.

Mheshimiwa Spika, pia katika ripoti hiyo, Tanzania imetajwa kuwa miongoni mwa nchi za kusini mwa jangwa la Sahara ambapo waandishi wa habari wameendelea kuwekewa vikwazo vya kisheria na kisiasa na kushambuliwa kimwili na kutishiwa maisha jambo linaloathiri utendaji wao na hivyo kuminya uhuru wa habari.

Mheshimiwa Spika, mbali ya utafiti huo wa taasisi makini ya kimataifa inayoaminika duniani kuonesha kwamba kuna ukandamizaji wa uhuru wa habari hapa nchini, ni mwaka jana tu, muda mfupi baada ya sheria ya makosa

ya kimtandao kuanza kutumika nchini, Umoja wa Ulaya ulilaani kitendo cha kukamatwa kwa maafisa wa Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu nchini na kunyang'anywa vifaa vyao vya kazi kwa kile kilichodaiwa ni kukiuka kifungu cha 16 cha Sheria ya Makosa ya kimtandao. Ikumbukwe kwamba maafisa hao wa kituo cha Sheria na Haki za Binadamu walikuwa wakikusanya taarifa za waangalizi wa kitaifa kuhusu matokeo ya Uchaguzi Mkuu wa 2015.

Mheshimiwa Spika, madhila kama hayo yaliwakumba pia vijana wataalamu wa vyama vya Upinzani vinavyounda UKAWA waliokuwa wakifanya kazi ya kujumlisha matokeo ya kura za urais. Hawa walikamatwa na kunyang'anywa vifaa vyao vya kazi zikiwemo simu na kompyuta, na hatimaye kushtakiwa kwa kutumia sheria ya makosa ya kimtandao.

Mheshimiwa Spika, tamko hilo la umoja wa ulaya linalolaani matumizi mabaya ya sheria ya makosa ya kimtandao kukandamiza uhuru wa habari na haki za binadamu limeambatanishwa pamoja na hotuba hii. **(tazama kiambatanisho na. 1)**

Mheshimiwa Spika, wakati Serikali hii ya CCM inakanyaga demokrasia kwa kuminya uhuru wa habari hapa nchini; serikali hii hii ya CCM iliridhia na kusaini Azimio la Kimataifa la Uwazi katika Uendeshaji wa Serikali (Open Government Partnership -OGP) mnamo mwezi Septemba, 2011. Ili kujiunga na OGP ni lazima nchi wanachama wakubali na misingi ya uhuru na haki zilizoainishwa katika Tamko la Kimataifa la Haki za Binadamu na mikataba mingine ya Kimataifa kuhusu haki za binadamu na utawala bora na waweke mkakati wa kukuza utamaduni wa uwazi katika uendeshaji wa Serikali.

Mheshimiwa Spika, Azimio la OGP limeridhiwa na kusainiwa na nchi 69; na sehemu ya azimio hilo inasema kama ifuatavyo:

"Together, we declare our commitment to: Increase the availability of information about governmental activities.

Governments collect and hold information on behalf of people, and citizens have a right to seek information about governmental activities. We commit to promoting increased access to information and disclosure about governmental activities at every level of government. We commit to increasing our efforts to systematically collect and publish data on government spending and performance for essential public services and activities. We commit to pro-actively provide high-value information, including raw data, in a timely manner, in formats that the public can easily locate, understand and use, and in formats that facilitate reuse. We commit to providing access to effective remedies when information or the corresponding records are improperly withheld, including through effective oversight of the recourse process. We recognize the

importance of open standards to promote civil society access to public data, as well as to facilitate the interoperability of government information systems. We commit to seeking feedback from the public to identify the information of greatest value to them, and pledge to take such feedback into account to the maximum extent possible".

Mheshimiwa Spika, hilo ndilo azimio ambalo nchi yetu iliridhia na kwa kifupi kabisa lina maanisa kwamba nchi zote zilizoridhia azimio hili zinafungwa na masharti ya azimio hili kuweka mazingira rafiki ya upatikana wa habari hasa kuhusu utendaji wa Serikali kwa uwazi na uhuru wa hali ya juu kabisa. Lakini kinachofanywa na Seriali hii ya CCM ni kinyume kabisa na azimio ililosaini.

3. UKIUKAJI WA KATIBA YA NCHI KUHUSU MASUALA YA UHURU WA KUPATA HABARI

Mheshimiwa Spika, Ibara ya 18 (d) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977, inatamka kwamba:***"Kila mtu anayo haki ya kupewa taarifa wakati wote kuhusu matukio mbalimbali muhimu kwa maisha na shughuli za wananchi na pia kuhusu masuala muhimu kwa jamii"***

Mheshimiwa Spika, licha ya Katiba ya nchi yetu kutoa haki na uhuru wa kupata habari kwa kila mwananchi, Serikali imeamua kwa makusudi kuvunja katiba ya nchi kwa kuikanyaga haki ya kupata habari.

Mheshimiwa Spika, katika Mkutano wa Pili wa Bunge lako tukufu, Waziri wa Habari, Utamaduni, Wasanii na Michezo, Mhe. Nape Nnauye, alitoa kauli ya Serikali kwamba; Shirika la Habari la Utangazaji (TBC) halitarusha tena matangazo ya moja kwa moja kuhusu mijadala ya vikao vya Bunge kuwa kisingizio kwamba gharama za kufanya hivyo ni kubwa. Waziri Nape alianisha kuwa Shirika hilo linatumia zaidi ya **shilingi bilioni 4** kwa mwaka kurusha matangazo ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, nimesema kwaba Serikali ilitumia kisingizio cha gharama lakini ni wazi kuwa ina sababu nyingine ya kuzuia vyombo vya habari kurusha mijadala ya bunge moja kwa moja kwa sababu; baadhi ya vyombo vya habari, likiwemo Shirika la Uhai Production kupitia Televisheni yao ya Azam, vilijitolea kutumia gharama zao kurusha matangazo hayo lakini wakazuiwa. Aidha, asasi ya Tanzania Media Fund inayoshughulika na kuviwezesha vyombo vya habari na wanahabari ilitoa ahadi yake kuwa ingeweza kugharamia urushwaji wa matangazo ya moja kwa moja ya Bunge na ilikuwa tayari kulipia gharama za TBC ili wananchi waweze kufuatilia yanayoendelea Bungeni lakini nayo pia ilizuiliwa.

Mheshimiwa Spika, baada ya ahadi hizo za wadau wa habari nchini kabla ya kuanza kwa mkutano huu wa bajeti serikali kupitia Bunge ikaja na sababu nyingine za ziada kuwa haitaruhusu vyombo vya habari kurekodi vikao vya Bunge na hata waandishi wa habari hawataruhusiwa kuchukua taarifa yoyote Bungeni mpaka pale itakapotolewa rasmi kupitia Ofisi ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa mikutano ya Bunge ni muhimu kwa ajili ya wananchi kujua na kufuatilia utendaji wa wawakilishi wao ndani ya chombo hiki cha uwakilishi, na kwa kuwa serikali ilisitisha kwa amri TBC kutoendelea kurusha matangazo hayo ni dhahiri serikali ina sababu za ziada kuliko sababu za gharama.

Mheshimiwa Spika, ni dhahiri kuwa serikali haipo tayari kuona wananchi wakipokea matangazo ya moja kwa moja ya Bunge na inaelekea kuna sababu ambayo Kambi Rasmi ya Upinzani na wananchi kwa ujumla hawaijui kuhusu suala hili. Aidha ni mkakati wa serikali hii ya awamu ya tano kuvibana vyombo vya habari na kuwanyima wananchi kujua moja kwa moja kinachoendelea ndani ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inapenda kuweka msimamo wake rasmi kuwa serikali imevunja Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Ibara ya 18 kama nilivyonukuu katika hotuba hii. Jambo hili ni la kulaaniwa na watu wote wapenda demokrasia ndani na nje ya Bunge hili.

Mheshimiwa Spika,Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali kuliomba radhi bunge hili kwa kosa la kuminya uhuru wa habari kinyume na Katiba ya Nchi na kuviacha vyombo vya habari hususan vya umma kufanya kazi zao za kuuhabarisha umma kwa uhuru kwa kuwa vinatumia kodi ya wananchi. Kitendo cha Serikali hii ya awamu ya tano inayojinasibu kwa kauli ya hapa kazi tu, cha kukimbilia kudhibiti vyombo vya habari, kinatoa taswira kwamba Serikali hii inaogopa kivuli chake kabla hata kazi yenywe haijaanza. Na matokeo yake, badala ya '*hapa kazi tu*' sasa imekuwa '*hapa hofu tu*' ambapo mawaziri na watendaji wote serikalini sasa wanafanya kazi kwa hofu badala ya weledi na taaluma.

4. UMOJA WA WASANII NA UKUAJI WA TASNIA YA USANII NCHINI

Mheshimiwa Spia, wahenga wetu hawakukosea kusema kwamba umoja ni nguvu na utengano ni udhaifu. Ili sekta ya usanii nchini ikuwe na iwe na tija inayokusudiwa ni lazima wasanii waungane ili wawe na sauti moja yenye nguvu kudai haki na maslahi yao.

Mheshimiwa Spika, nasema hivi kwa sababu ukuaji wa sekta hii unasuasua. Na sababu ya kusuasua huko, ni njama zinazoendeshwa na Serikali hii ya CCM ya kuwagawa wasanii ili wawatumie vizuri kwa maslahi ya kisiasa.

Mheshimiwa Spika, kitendo cha Waziri wa wizara hii na Rais kuwaita wasanii fulanifulani na kufanya nao mazungumzo na kuwabagua wasanii wengine, kunawagawa wasanii, na kunajenga matabaka miongoni mwa wasanii. Kundi la wasanii walioonana na Rais au Waziri wanajiona kuwa '*superior*' kuliko wengine.

Mheshimiwa Spika, hali kama hiyo haina afya hata kidogo katika ukuaji wa tasnia ya usanii. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inatoa rai kwa wasanii kujiunga na vyama kulingana na aina ya usanii wanaofanya, ili kama kuna jambo ambalo Serikali inataka kuwashirikisha wasanii basi iwaalike wawakilishi wa vyama hivyo kuliko kukutana na msanii mmoja mmoja au baadhi yao.

Mheshimiwa Spika, tunashauri pia kwamba; kuwe na utaratibu wa kisheria kwamba; kabla msanii hajasajiliwa na BASATA kama sheria inavyotaka, basi msanii huyo awe mwanachama hai wa vyama vya wasanii kama vile vyama vya muziki mfano TUMA, CHAMUDATA, Chama cha Taarabu na hata chama cha muziki wa Injili ambavyo vipo ila vinalegalega kutokana na sababu mbalimbali ikiwemo ubinafsi wa wasanii wenyewe; vinginevyo wataendelea kunyonywa na kubaki kulalamika.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inatambua umuhimu wa kulinda kazi za sanaa na wasanii wa hapa nyumbani. Kwa sababu hiyo, tunaitaka Serikali kuweka utaratibu wa kisheria utakaowezesha vituo vyote vya redio na televisheni nchini kupiga asilimia 80 ya muziki wa wasanii wa nyumbani ili kulinda sanaa zetu na kukuza soko la bidhaa za wasanii wa ndani. Nchi nyingi duniani zina sheria za kwalinda wasanii wao wa ndani hivyo inabidi nasi kwenda na kasi ya dunia.

5. TASNIA YA MICHEZO

Mheshimiwa Spika, licha ya ukweli kwamba michezo inajenga afya, lakini michezo ni ajira pia. Kwa sababu hiyo, vijana wetu wanaoshiriki katika michezo wana ndoto pia ya kupata fursa ya ajira katika tasnia hiyo.

Mheshimiwa Spika, pamoja na uhalisia kwamba Tanzania ina vijana wengi wanaopenda michezo, lakini wanashindwa kufikia ndoto zao za kujikwamua kimaisha kupitia tasnia hiyo kutokana na vyama vya michezo kukosa fedha kwa ajili ya kuwaendeleza wanamichezo wetu. Wakati mwingine chama cha michezo kinakosa fedha ya kuilipia nauli timu yake kwenda kwenye mashindano nje ya nchi badala yake inalazimika kupeleka watu wawili au watatu. Katika hali kama hiyo, ndoto za wanamichezo wetu haziwezi kufikiwa.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kuvipa ruzuku vyama vya michezo ili viweze kujiendesha na hivyo kuweza

kuwasaidia wanamichezo wa nchi hii kutimiza ndoto zao katika tasnia ya michezo.

Mheshimiwa Spika, michezo ni mojawapo ya vitu ambavyo vinawaunganisha watu kwa haraka zaidi na ni tunu ambayo inajenga ujirani mwema, urafiki, umoja na udugu. Kwa muda mrefu michezo hapa nchini imekuwa ikichuliwa kama suala la burudani na kujifurahisha tu, bila ya kulipa umuhimu unaostahili.

Mheshimiwa Spika, ili kuboresha tasnia ya michezo nchini , Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni inapendekeza hatua zifuatazo zichukuliwe ;

i. CCM itakiwe kurejesha serikalini viwanja vyote vya michezo ambavyo ni mali ya wananchi na viweze kuendelezwa kwa ajili ya kukuza sekta hii nchini.

ii. Shule zote za msingi na sekondari pamoja na vyuo vitakiwe kuwa na maeneo ya michezo ya nje na ya ndani kabla ya kupatiwa usajili.

iii. Kuwe kwa utaratibu wa kisheria ili kusimamia ajira za sekta ya michezo ikiwemo mikataba ya wachezaji, maslahi yao na mafao yao. Lengo ni kuhakikisha kuwa wachezaji wote wanaopata nafasi ya kuchezea ngazi za ligi za kitaifa au kuwakilisha taifa wanapata malipo ya ajira na mafao kama watumishi wengine wa umma.

iv. Turejeshe mashindano ya mashirika na taasisi za umma na kuyaboresha zaidi ili yawe na mvuto kwa kutoa zawadi nono pamoja na kuvutia wadhamini mbalimbali.

v. Kila mkoa utakiwe kuchagua shule moja ya msingi na moja ya sekondari ambazo zitaboreshwa na kuwa shule maalumu za michezo. Watoto watakaojiunga na shule hizi maalumu za kitaifa za michezo (national sports academy) watafundishwa elimu ya kawaida sawa na wenzao wa shule zingine ila watatofautiana na wenzao kwa kuwa wao watawekewa mkazo zaidi kwenye michezo mbalimbali.

6. TIMU YA TAIFA YA WANAWAKE (TWIGA STARS)

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inatambua jitihada zinazofanywa na timu yetu ya Taifa ya wanawake katika kuliletea taifa letu heshima katika tasnia ya michezo. Aidha, tunaipongeza kwa kwa mchezo mzuri kati yake na timu ya taifa ya wanawake ya Zimbabwe uliofanyika mwezi Machi, 2016 huko Cameroon.

Mheshimiwa Spika,timu hii ina rekodi ya mafanikio makubwa katika mechi za kimataifa. Mwaka 2010 ilifanikiwa kufuzu kuingia fainali ya CAF Women's Champion na kuibuka mshindi kwa kufunga timu ya Eritrea mabao 11 kwa 4.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo, timu hii inakabiliwa na changamoto nyingi jambo linaloifanya ishindwe kuendelea kung'ara katika mechi za kimataifa. Changamoto hizo ni pamoja na ukosefu wa vifaa vya michezo, ukosefu wa wadhamini, upungufu wa viwanja vya michezo na kukosa motisha kwa wachezaji. Changamoto nyingine ni ukosefu wa hamasa kwa viongozi na wananchi kwa jumla katika kuifahamu na kuisaidia timu hii.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali kuhakikisha kuwa timu hii inatafutiwa wadhamini lakini pia Serikali itoe hamasa kwa viongozi na wananchi kujitokeza zaidi kuwekeza kwenye vipaji vya wanawake ili kuhamasisha wanawake wengi zaidi kujiunga na timu hii. Ni matumaini ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni kwamba Waheshimiwa wabunge wanawake watakuwa mstari wa mbele katika kutoa hamasa ili kuipa nguvu timu ya taifa ya Wanawake.

7. UTEKELEZAJI WA BAJETI YA WIZARA YA HABARI, UTAMADUNI, WASANII NA MICHEZO KWA MWAKA WA FEDHA 2015/16

Mheshimiwa Spika,kwa mujibu wa randama ya Wizara hii, fedha za maendeleo zilizoidhinishwa na bunge kwa ajili ya wizara hii kwa mwaka wa fedha 2015/16 ni **shilingi bilioni 3.**Lakini mpaka kufikia Februari, 2016, hakuna fedha yoyote iliyokuwa imetolewa na hazina kwa ajili ya maendeleo. Hata hivyo Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni haina hakika kama fedha hiyo itakuwa imetolewa hadi kufikia muda huu.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali kutoa maelezo ni kwa nini inachelewesha kupeleka fedha za maendeleo kiasi hiki? Hivi kweli hata kama Serikali itatoa hizo bilioni 3 katika robo ya mwisho wa mzunguko wa bajeti, itafanya shughuli gani?

Mheshimiwa Spika, licha ya Serikali kushindwa kutekeleza bajeti ya maendeleo iliyodhinishwa na bunge kabisa kwa mwaka wa fedha 2015/16; inashangaza kwamba bajeti ya maendeleo inayoombwa kwa wizara hii kwa mwaka 2016/17 imepunguzwa kwa **shilingi bilioni moja**. Safari hii Wizara hii imetengewa **shilingi bilioni 2** tu kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, kitendo cha kupunguza bajeti ya maendeleo kunadhihirisha kwamba sasa Serikali imedhamiria kwelikweli kuminya uhuru wa vyombo vya habari hapa nchini. Hii ni kwa sababu vyombo vya habari vya

Umma ikiwemo TBC vinaendeshwa kwa fedha za maendeleo. Hivyo, ikiwa fedha za maendeleo hakuna, tusitegemee ufanisi katika vyombo hivyo.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni ilitegemea kwamba Serikali ingeongeza fedha za maendeleo katika wizara hii ili TBC iweze kurusha moja kwa moja mijadala ya Bunge, kwa kuwa awali Serikali ilisema imeamua kusitisha urushaji wa matangazo hayo kutokana na ukosefu wa fedha. Sasa fursa imetokea ya kuongeza fedha katika bajeti ili matangazo hayo yarushwe lakini kinyume chake Serikali imepunguza bajeti ya maendeleo ya wizara hii.

8. HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, hoja kubwa katika hotuba hii ni madai ya haki ya uhuru wa habari ambao Serikali hii ya awamu ya tano imewapoka wananchi kinyume na Katiba ya nchi. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inapenda kuifahamisha Serikali hii ya CCM kwamba; kitendo inachokifanya cha kupoka haki ya kikatiba ya uhuru wa kupata habari ni cha hatari sana kwa mustakabali wa amani ya nchi yetu.

Mheshimiwa Spika, nasema hivi kwa sababu wananchi wana hasira kubwa kutoka na hali ya maisha kuwa ngumu zaidi hasa baada ya Serikali hii ya awamu ya tano kushika madaraka. Hasira hizi za wananchi angalau zilikuwa zinapunguzwa wakati wanapofuatilia katika televisheni jinsi wawakilishi wao (wabunge) wanavyowasemea kuhusu matatizo yanayowakabili. Sasa hawana fursa tena ya kuona chochote kinachoendelea Bungeni.

Mheshimiwa Spika, wakati Serikali inazuia televisheni ya umma isirushe matangazo ya moja kwa moja ya mijadala bungeni; Serikali inatumia chombo hichohicho kufanya propaganda ya kumjenga Rais Magufuli kisiasa aonekane kama mtu mwema anayejali watu wakati ukweli ni kwamba ukandamizaji huu demokrasia wa kuminya uhuru wa habari unafanywa na yeye mwenyewe kupitia waziri wake Nape.

Mheshimiwa Spika, kitendo cha kuwazuia wananchi wasione kinachoendelea bungeni wakati hali zao zinazidi kuwa ngumu kutokana na ukosefu wa huduma mbalimbali za jamii; kinaweza kuwapandisha wananchi hasira zaidi na hivyo kuchukua hatua ya kufanya ***'mass action'*** kupinga ukandamizaji huu wa haki ya uhuru wa habari unaofanywa na Serikali hii yenye dalili zote za udikteta.

Mheshimiwa Spika, ili kuzuia hayo yote yasitokee, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kuiagiza Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania (TCRA) kuviagiza vituo vyote vya television vyenye leseni ya TCRA kuingiza

kwenye ving'amuzi vyao Chaneli ya Bunge na kurusha matangazo ya moja kwa moja ya Bunge kwa wananchi bure.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, naomba kuwasilisha.

Joseph Osmund Mbilinyi (Mb)
WAZIRI KIVULI NA MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI KATIKA WIZARA YA HABARI, UTAMADUNI, WASANII NA MICHEZO
13 Mei, 2016

NAIBU SPIKA: Ahsante Mheshimiwa Mbilinyi kwa hotuba yako.

Waheshimiwa Wabunge, tumemaliza mawasilisho sasa tutaendelea na uchangiaji. Ninazo orodha hapa za kutoka kwenye vyama, tutaanza na Mheshimiwa Mwita Waitara, atafuatiwa na Mheshimiwa Zitto Kabwe, Mheshimiwa Martha Mlata ajiandae. Mheshimiwa Waitara samahani. Mheshimiwa Ester mbona umesimama nimemuita Mheshimiwa Waitara.

MHE. ESTER A. BULAYA: Mheshimiwa Naibu Spika, ninahitaji tu ufafanuzi, mpaka sasa hivi bado hotuba ya Kambi ya Upinzani haijagawiwa humu ukumbini. Taarifa ya Kamati ipo ila Taarifa ya Kambi ya Upinzani bado haijagawiwa.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge ni sawa, nadhani itakuwa imecheleweshwa kwa sababu hapa mezani ninayo kuanzia asubuhi.

Waheshimiwa Wabunge, naomba turidhie kuendelea, itagawiwa lakini sababu naambiwa alirudishiwa Mheshimiwa Joseph Mbilinyi ili aweze kuweka sahihi. Hata hii iliyopo hapa haina sahihi, kwa hiyo anatakiwa aweke sahihi ili iwe kweli imetoka kwake. Tuendelee Mheshimiwa Waitara.

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana kupata fursa hii ili niweze kutoa maoni yangu. Kwanza nimpongeze sana Mheshimiwa Joseph Mbilinyi Msemaji wa Kambi ya Upinzani, juu ya habari lakini niwapongeze sana pia wale ambao walishirikiana nao kuandaa mambo mazito namna hiyo, nafikiri Mheshimiwa Nape atakuwa amesikiliza hiyo misumari na ataifanyia kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nachangia kwenye Wizara ya mtu ambaye ninamfahamu vizuri na imetangazwa hapa kwamba ni shemeji yangu kwa sababu mke wake anatwa Rhobi na Mheshimiwa Nape hatukukutana barabarani, ni kweli kwamba ni shemeji yangu sasa nitaomba Dada yangu Rhobi ninapochangia kwenye hotuba ya mume wake Mheshimiwa Waziri kwa

sababu tupo kazini na tumeshachukua mahari, biashara ya ushemeji itakaa pembeni kidogo, hapa kazi tu, kwa hiyo tunaenda na kauli mbiu ya Chama cha Mapinduzi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nilisema nitakuwa mkweli sana, nimejaribu kutafakari kitu gani nichangie kwenye hotuba hii nikapanga haya yafuatayo niyaseme.

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la kwanza Mheshimiwa Nape akiwa Katibu Mwenezi wa Chama cha Mapinduzi aliwaita wenzake ni mizigo akiwepo Mheshimiwa Profesa Maghembe, Mawaziri wenzake wale aliowaita, kwa hiyo nilipoona amepewa Wizara ya Habari nikatarajia kwamba ataruhusu mijadala ya wazi ili tumuone kwamba yeye hatakuwa mzigo lakini anaweza kwa lumbesa ili tumjadili na wananchi wamuone. *(Makofi)*

Sasa hilo amelizuia kwa hiyo tunashindwa kumpima yeye na wenzake nani mzigo zaidi, nani lumbesa hilo na lenyewe kidogo linaleta shida. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la pili Mheshimiwa Nape atakumbuka kwamba wakati nilipokuwa nimeminywa sana kutoa maoni yangu kama kijana msomi kutoka Chuo cha Dar es Salaam, nikapingana na viongozi wa CCM nilipofikiria kuhama CCM Mheshimiwa Nape nilimshirikisha akiwa na Mheshimiwa Kubenea, tulienda kule Kitunda nikamwambia hawa watu ndugu zako, hawa viongozi wa CCM hawa wamenikwaza kwa sababu wamezuia uhuru wa kuzungumza, kutumia akili zangu kitaaluma kama mwalimu tena mwalimu wa Hesabu na Kemia. Kwa hiyo nikamwambia mimi nahama akaniambia safari njema.

Kwa hiyo, anajua wakati nahama Mheshimiwa Nape alikuwa anafahamu. Kwa sababu msimamo ule ule ambao tulitofautiana kule na wenzake yeye ameurejea tena, kwamba hatuwezi kuwa na uhuru wa kutoa maoni hapa na yeye ndiyo msemaji. Nimepitia taarifa yake hapa ameeleza vizuri kwamba yeye ndiyo anasimamia vizuri Wizara hii na kusema akifanya kazi vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, kazi mojawapo ambayo Mheshimiwa Waziri anasimamia moja, alikiri hapa kwamba hiki kinachoendelea hapa Bungeni cha waandishi wa habari wa *TBC* kufanya kazi hapa Bungeni alikiri kwamba ni kweli wametoka *TBC* maana yake kwenye Bunge hili hao wanaozuia taarifa na ku-*censor* tunachozungumza Mheshimiwa Nape ana mkono wake, kwa hiyo hawezi kukataa na alikiri kwamba hawa watu wapo.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimefuatilia mara tatu usiku, mara ya kwanza niliamka saa 7.42 usiku na juzi ile nikakuta ndiyo *TBC* inaonyesha taarifa ambayo

imerekodiwa. Siku iliyofuata niliamka saa 8.15 usiku nikakuta tena wanaonesha, juzi nimeamka saa 9.40 usiku maana yake saa kumi kasoro dakika ishirini nikakuta ndiyo wanaonesha taarifa, nikaenda mpaka saa kumi ilikuwa inaendelea. Usiku wa kuamkia leo niliamka saa 7. 17 usiku nikakuta wanaonesha ile taarifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, maana yake ni nini! Mheshimiwa Nape ni muongo na huenda naye vilevile ni jipu humu ndani, anapaswa kutumbuliwa, kwa sababu Mheshimiwa Nape amedanganya hili Bunge. Alipokuja kutoa tamko la Serikali alisema kwamba hoja mojawapo muhimu ni kwa nini taarifa isirushwe na *TBC* ni gharama. Akaeleza wametafuta muda mzuri wa kuonesha ufanisi wa watu waangalie taarifa ya habari lakini waende kazini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa kama mwalimu, kama mtu mzima, kama mzalendo nikajaribu kufanya *assessment* ya kawaida kwamba kama unaonyesha kipindi cha Bunge saa kumi kasoro dakika ishirini na unataka kwa watu wa Dar es Salaam kwa mfano kule Ukonga, Msongola, Mbondole, Kibanda cha Maiti kule au Uwanja wa Nyani atoke ili awahi mjini kati ni lazima aamke saa kumi na moja, maana yake baada ya kumaliza kuangalia taarifa ya habari ambayo imeanza saa tano au saa nne ataoga saa kumi na moja anaanza safari huyu mtu lazima asinzie. Nikajiuliza hapa kuna kuna ufanisi! Hapa kuna ufanisi wa kazi? Nikalijua jibu hapana siyo kweli. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la pili, ninyi viongozi wa Bunge hili mmebariki hicho kitu kifanyike, ninyi mnakubali tuzunfumze hapa, mtu akiongea hapa leo, kuna miongozo imetolewa watu wathibitishe tunataka uongo wa Mheshimiwa Nape athibitishe kabla ya kuhitimisha hoja yake hapa, kwa nini amedanganya Bunge, kwa nini amedanganya Watanzania! Hoja ambazo wametoa siyo za kweli. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mmemwambia Mheshimiwa Kubenea athibitishe mambo aliyozungumza, sasa ufanisi wa kazi unaoonekana hapa ni nini! Haya mambo lazima tuyajadili. Mimi ningekuwa na uwezo hii hotuba isingejadiliwa kwa sababu hili jambo tungekuwa na watu ambao hili Bunge siyo CCM wengi, hii Serikali tungeiangusha leo, tungepiga *vote of no confidence*. Kwa sababu jambo hili siyo jambo la Waitara, siyo jambo la UKAWA, siyo jambo la CHADEMA au la CCM ni jambo la Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, yupo Mwanasheria hapa na wapo wataalam mbalimbali wamebobea. Ukisoma Ibara ya 18 ni haki ya Watanzania, tukisema mmevunja Katiba mnakataa kwa nini? Mnataka tusemeje sasa? Kama kweli mna nia njema ya kufanya kazi Serikali hii hapa kazi tu tena kwa mara ya kwanza tumepata Rais ambaye ni mwanasayansi, mwalimu, mtaalam maana

yake masomo yangu na Magufuli sawa sawa, kwa sababau yeye ameongezeka cheo amekuwa Rais, mimi Mbunge! *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini tunafanana. Ameongeza *degree* ya pili ni mwalimu wa Hesabu na Kemia, ndiyo Rais wa kwanza wa Tanzania msomi, mwanasayansi, mwalimu. Walimu hatuongopi *challenges,* tutasema chochote ili mradi kuna *fact.* Kama kuna kazi inafanyika kwa nini mnaficha, kwa hiyo hilo jambo kwa kweli nimeumia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, suala lingine kitendo cha Mheshimiwa Nape kuja hapa jana wametangaza anasema kuna Diamond ataburudisha sijui wapi, kutakuwa na mwanamuziki King Kiki jioni ya leo maana yake ni rushwa, hiyo ni rushwa! *(Makofi)*

Kwanza mnaposema mnabana matumizi mnaondoa starehe. Huyu King Kiki na wenzake gharama za nani zimemleta hapa, anapiga pale nani analipia hizo gharama? Wabunge wote ambao wataenda kwenye hiyo miziki ili kuunga mkono habari ya Mheshimiwa Nape maana yake mtakuwa mmekula rushwa na wote mlaaniwe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ninataka mnisaidie, Mheshimiwa Nape amezungumza, mimi nimesikia *story,* amezungumza habari ya ngoma na nini, nimeangalia kwenye matumizi. Tulimuita Mheshimiwa Naibu Waziri Mheshimiwa Anastazia Wambura, alikuja Dada yangu kwenye Kamati ya UKIMWI na masuala ya dawa ya kulevya. Ikaonyesha kwamba hawakutenga fedha kwa ajili ya michezo kwa maana ile UMISHUMTA, UMISETA hawakutenga fedha na wanasema hawana mpango huo.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimepitia hapa wanapozungumza, wamezungumza habari ya Samatta, hawa ni watu ambao wamejikuza wenyewe kama kuku wa kienyeji, mkakuta wamefanikiwa mnawapongeza sana, mnawapa sifa kubwa. Wapi mpango wa Serikali ya kuendeleza vijana, wapi mpango wa kuendeleza michezo shuleni? Kuna vipaji vinakufa pale! Hapa nimeona kwenye *vote* 6002 *Youth Development Program* ni *zero zero* tu! Nimeona kwenye *vote* 6004 kwenye *Sports Youth Development,* hakuna fedha ambayo imetengwa pale.

Mheshimiwa Naibu Spika, wenyewe wanasema fedha ambazo zinatengwa na Kamati imezungumza ukweli hakuna kilichopelekwa sasa unazungumza habari gani hapa? Kwa hiyo sisi tukae hapa Bunge kila mwaka bajeti ikija, King Kiki, Diamond biashara inaisha si ndiyo? Hiyo biashara mtafanya wenyewe watu wa CCM sisi hatufanyi biashara hiyo bwana. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine nataka mnisaidie hapa iwe *very clear*. Wako Wabunge wa CCM humu ambao wanapiga makofi sana, wanafikiri hii hoja ya habari ni ya kwetu. Mimi nitaomba leo Watanzania wajue wale ambao wanapiga makofi kwamba *tv* isioneshwe waonekane halafu muwe tayari twende kwenye Majimbo tukawaambie kwamba hiyo ndiyo biashara mnayoifanya humu ndani.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama tunawaambia Rais amehasisha vizuri anawaambia Watanzania kila ukinunua kitu ulipe kodi, kama umelipa kodi upewe risiti, kama hujapewa udai. Hizo fedha zilizokusanywa hapa ndipo mahala pake kwa kuzipanga matumizi yake, hamtaki waone! Wananchi walipwe kodi, lakini mipango wasione! *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, hapa mmepunguza bajeti, leo tumejadili hapa bajeti ya Afya imepunguzwa kwa shilingi bilioni 18. Mimi naomba wako wataalam pale, yupo ndugu yangu Ayoub Ryoba amepewa *TBC,* hii *TBC* ambayo Mheshimiwa Nape amezungumza alifanya kazi nzuri amesema sehemu kubwa ilikuwa inaisemea Serikali, lakini taarifa rasmi ni kwamba *TBC* ilifanya kazi ya CCM katika Uchaguzi Mkuu uliopita hiyo ndiyo *bottom line*. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mhesimiwa Waitara muda wako umekwisha.

MHE. MWITA M. WAITARA: Mimi siungi mkono.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waitara muda wako umekwisha.

Waheshimiwa Wabunge, nilikuwa nimeshatangaza watu wanaofuata kuchangia lakini kuna mambo mawili moja nimeletewa nakala hapa za kesi inayoendelea mahakamani kuhusu ile Sheria ya Makosa ya Mtandao, nilikuwa nawasihi Waheshimiwa Wabunge kwa mujibu wa Kanuni zetu tuendelee na mjadala, lakini suala linalohusu, kwa sababu kwenye hotuba ya Mheshimiwa Joseph Mbilinyi inaongelea ile sheria sasa Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani kwenye Wizara hii amelisemea hilo jambo. Kwa hiyo, nilikuwa nawasihi kwa sababu mahakama bado haijaamua kuhusu jambo hili na Kanuni zetu zipo wazi, nawasihi tuzingatie hilo.

Waheshimiwa Wabunge, jambo lingine nimesimama kwa sababu huyu ni mchangiaji wa kwanza lakini tutakuwa na wachangiaji kadhaa. Suala la tangazo lililotolewa hapa kuhusishwa na rushwa.

Waheshimiwa Wabunge, rushwa ni kosa la jinai tusilitengeneze kosa hapa kwa namna ambayo tunaiona ni rahisi. Nawasihi Waheshimiwa Wabunge tuendelee kuchangia lakini lile tangazo limekuja kama matangazo mengine ya

watu wanaotaka kukutana, kwa hiyo naomba hilo tuelewane Waheshimiwa Wabunge tunapoendelea kuchangia.

Mheshimiwa Zitto Kabwe endelea.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa kunipa fursa ya kuchangia hotuba hii ya Bajeti ya Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kwanza ninukuu sehemu ya hotuba ya Waziri ukurasa wa tano kuhusiana na dira, vilevile iki-*reflect* Mpango wa Maendeleo ya Taifa Ibara ya 14 kwamba tunataka kujenga Taifa lenye umahiri mkubwa katika michezo ifikapo mwaka 2025, lakini ukiangalia bajeti hii huoni tafsiri ya dira hii na fedha. Huoni fedha zikienda kwenye hili.

Mheshimiwa Naibu Spika, mfano dhahiri sasa hivi na nimeshangaa sana kwa kweli Mheshimiwa Waziri Nape amezungumza hapa kuhusu watu kama akina Samatta walivyoiletea sifa nchi na siyo hivyo tu, michezo ni mingi na ni lazima tu-*support* michezo yote, lakini mchezo ambao Watanzania wanaupenda zaidi kuliko michezo yote ni soka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, hotuba hii kuanzia neno la kwanza mpaka neno la mwisho, halina neno *Taifa Stars.* Waziri ana picha kwenye kurasa nne za hotuba yake. Hakuna hata picha moja inayohusu soka. Mwezi ujao *Taifa Stars* inacheza na Egypt hapa Tanzania ambapo kwenye kundi letu ndiyo tumebakia na mechi mbili na zote ni timu hizo *against* sisi. Egypt *against* sisi, Nigeria *against* sisi. Tukishinda mechi ya nyumbani mwezi ujao, tarehe tano au tarehe sita, mechi ya ugenini ya Lagos ni mechi ya kumaliza ratiba. Hotuba hii ya Waziri haina hata kuwa-*wish* mafanikio *Taifa Stars. (Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, tunakuwaje Taifa mahiri la michezo? Mheshimiwa Nape? Hata timu yako ya Yanga imeshinda juzi dhidi ya Angola umeshindwa kuwa-*support* humu, ambapo wakienda Angola kucheza wakifanikiwa wataingia *round* ya pili na Jerry Muro ameshaanza kututisha watapata hela, sijui na nini hata iwe nini, hata mshinde namna gani timu ya Kimataifa ni Simba tu!*(Makofi/Kicheko)*

MBUNGE FULANI: Simba itashuka daraja mwaka huu!

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kupata maelezo ya Waziri kuhusu jambo hili la mchezo wa soka na namna gani ambavyo Serikali inajipanga kutengeneza Kina Samatta wengi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, tusisubiri watu wafanikiwe wao wenyewe tuje kuwapa sifa hapa lazima tuwatengeneze. *Program* ya kutengeneza *sports academies* nchi nzima iko wapi? Naiona kwenye Hotuba ya Kambi ya Upinzani. Viwanja vya michezo CCM imevikumbatia, viwanja vinaharibika, viwanja ambavyo vilijengwa na Watanzania wote kwa michango yao, Mheshimiwa Nape unashindwaje kuanzisha wakala wa viwanja vya michezo, viwanja vile viingie Serikalini, wala hayatakuwa maamuzi ya ajabu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mwenyekiti wenu wa CCM alitoa Chimwaga kuwa Chuo Kikuu cha Dodoma mnashindwaje kuvifanya viwanja tukaanzisha wakala wa viwanja vya michezo ili watu wacheze! tutengeneze tuweze kwenda na sisi tuingie *World Cup.* Kweli Mheshimiwa Nape huoni aibu hotuba nzima haina neno *Taifa Stars?(Kicheko)*

Mheshimiwa Naibu Spika, bahati mbaya Waziri wa Fedha na Naibu wake hawapo hapa labda watapewa taarifa. Nchi zote duniani, fedha za bahati nasibu ndiyo huwa zinatumika kuendesha michezo. Leo hii Ujerumani waliweza kuwafunga Brazil bao saba, ile timu imetengenezwa kwa miaka 10 kwa fedha za bahati nasibu. Uingereza ni fedha za bahati nasibu, Australia ni fedha za bahati nasibu. Tunashindwa nini kuhakikisha kwamba Bahati Nasibu ya Taifa inasimamiwa chini ya Wizara hii ili Serikali isihangaike kutoa fedha za bajeti kupeleka kwenye michezo, fedha za bahati nasibu zitumike kuendesha michezo. Tunachoshindwa ni kipi?

Mheshimiwa Naibu Spika, jamani michezo ndiyo inayounganisha watu, tukienda pale Uwanja wa Taifa, *Taifa Stars* inapocheza, Mbwana Samatta, Thomas Ulimwengu wakifunga hamna CCM, hamna CHADEMA, hamna UKAWA, hamna ACT Wazalendo wote ni Tanzania, wote tuna bendera ya Tanzania. Kama unataka kuliunganisha Taifa ni michezo! Hebu tufanyeni maamuzi, tuhakikishe tunafanya maamuzi kuanzia Julai mwaka huu bahati nasibu itumike kuendesha michezo. Hatutahangaika hapa kumbana Mheshimiwa Nape na vibilioni mbili vyake anavyoviomba ambapo wala hatavipata! Tutapata fedha za kuendesha michezo. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Naibu Spika, wenzangu hapa wamezungumza suala la *TBC*. Mimi nashangaa sana, siku Waziri Nape ametoa kauli ya Serikali hapa kuhusu *TBC* tulibishana, Wabunge tukasimama, tukapinga, waliounga mkono wakasimama wakaunga mkono lakini Kiti chako kimetuita Wabunge wote tuliopinga kauli ya Nape kwenye Kamati ya Maadili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, jana mimi nimepata barua kwamba mnatubana kusema, mnazuia Bunge lisionekane, hata kutoa maoni ndani ya Bunge tunaenda kuhojiwa? Mnaturudisha nyuma namna hii? *TBC* ni *public broadcaster*, *TBC* siyo *government broadcaster* ni *public broadcaster*.

Inaendeshwa kwa fedha za walipa kodi na kama tatizo ni bajeti Mheshimiwa Nape, *TBC* kwa nini hamjifunzi *BBC*? *TBC* inayo uwezo wa kuendeshwa kwa leseni maalum, kwa kodi maalum, kwa *levy* maalum, muhimu tu isishindane na vyombo binafsi kwenye biashara ndiyo *BBC* wanavyofanya.

Mheshimiwa Naibu Spika, tuliwaambia wakati nilipokuwa Mwenyekiti wa *PAC*, tuli-*commission report* maalum ya *financing public broadcaster* na nilikwambia Mheshimiwa Nape kwamba *TBC* ni *shareholder* kwa *Startimes.* Nimeangalia *report* yako hapa kwenye randama ya Wizara yako hamna hata senti tano ambayo *TBC* inapata kutoka *Startimes*. Umefanya nini kuhusu mkataba kati ya *TBC* na *Startimes? (Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, vinga'amuzi peke yake vikiwekewa fedha kidogo hata shilingi 500 tu vinaendesha *TBC* na tutakuwa na hata *TBC* Bunge tutaangalia bila shida yoyote. Kwa nini hamuwi-*innovative* Mheshimiwa Nape? Wewe ni kijana unatutia aibu vijana wenzako. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Nape wewe ukifanikiwa kwenye majukumu yako ndiyo na sisi wengine tutatembea kifua mbele tutataka majukumu zaidi kwa sababu tutaonyesha vijana wanafanya vizuri, *brother be innovative!* Tufanye kazi, tuifanye *TBC* iwe kama *BBC* iwe *public broadcaster,* wala hatutagombana tena, wala hatutakuwa na masuala ya bajeti hapa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, leo hii ukifungua redio zetu, ukifunga *tv* zetu zote binafsi na za *public* ni nyimbo za nje. Lakini ninyi mnasafiri, mkienda nchi za watu kuna *limit*. Leo ukienda Lagos husikii nyimbo za Diamond kama yuko Diamond peke yake. Lazima awe Diamond na Davido wamepiga pamoja ndiyo utazisikia, wana-*promote* wasanii wao. Sisi hapa sijui ni ulimbukeni wa ukoloni haujatutoka baada ya miaka 50!

Mheshimiwa Nape hili liko kwako, unataka kuwatetea wasanii, unataka kuwalinda wasanii hili wala huhitaji kubadilisha sheria. *Content*, kanuni za *content* ziko chini ya Waziri. Toa kanuni *TCRA* wazibariki asilimia 80 ya nyimbo zinazopigwa kwenye redio zetu na *tv* zetu ziwe za wasanii wetu. Anayetaka nyimbo za nje kutakuwa kuna *channel* za malipo aende kwenye *channel* za malipo alipie, apate hizo nyimbo za nje. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Zitto muda wako umekwisha. Tunaendelea Waheshimiwa, sasa tutamsikia Mheshimiwa Martha Mlata lakini wakati Mheshimiwa Martha Mlata anasimama, Waheshimiwa Wabunge watu wanaopelekwa kwenye Kamati ya Maadili wote tunajua wanakuwa wamefanya nini, siyo kwa kuongea humu ndani, ni kwa yale waliyoyafanya. Kwa hiyo, hilo likae vizuri tu siyo kwamba mtu amepelekwa kwa kusema humu

ndani na mtakumbuka mlitolewa nje kwa yale mliyokuwa mmeyafanya humu ndani kwa ku-*defy orders* za Kiti. Mheshimiwa Martha Mlata.

MHE. MARTHA M. MLATA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi ili na mimi nitoe mchango kidogo kwenye hotuba hii ya Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo.

Kwanza kabisa nianze kwa ku-*declare* kwamba na mimi ni moja kati ya wale wasanii ambao tunamshukuru Mwenyezi Mungu kwamba sasa tunatambulika rasmi kwenye Wizara. Lakini nimesimama kwa ajili ya mambo mawili tu au matatu.*(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza ni kumpongeza Mheshimiwa Rais na kumshukuru kwamba nilipoingia mwaka 2005 ndani ya Bunge hili, kwa kweli kulikuwa hakuna namna yoyote au neno lolote kuanzia kwa Waziri au Mbunge aliyezungumzia suala la sanaa. Lakini tulilianzisha na hatimaye Serikali ya Awamu ya Nne ikaweza kulitambua na kuanza kulifanyia kazi. Nitoe pole sana kwa wasanii wengi ambao wamekuwa kwanza ni maarufu kwa kujitahidi wao wenyewe, wamekuwa ni maarufu kwa kufanya kazi katika mazingira magumu, lakini na wengine ambao wana vipaji wameshindwa kuendelea kutokana na taratibu ambazo hazikuwa zinatambuliwa rasmi katika mfumo ambao sasa hivi umewekwa na Rais huyu wa Awamu ya Tano kwa kweli nampongeza na tunamshukuru sana Mheshimiwa Rais. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ninampongeza Mheshimiwa Waziri pamoja na Naibu wake kwa kasi kubwa ambayo wameianza sasa inayoonekana. Ninapongeza kwamba ameweza kuzindua tamasha la filamu la Kimataifa pale Arusha ambalo naamini tamasha lile ni mwanzo mzuri utakaowapa fursa wasanii wetu kutangaza kazi zao ndani na nje ya nchi. Kwa hiyo, ninakupongeza sana Mheshimiwa Waziri.

Mheshimiwa Naibu Spika, ninaomba niseme jambo moja, Mheshimiwa Waziri kwamba sanaa haikuwa na Wizara ambayo tumeililia pamoja na wasanii wenzangu ambao tuko ndani ya Bunge hili. Kwa umoja wetu tuliweza kushirikiana kulilia ili sanaa hii sasa iweze kupewa nafasi katika Wizara. Umepewa nafasi sasa, hebu ninaomba kwa sababu inaonekana kuna wasanii ambao wanaonekana labda ni wakubwa sana, wengine ni wadogo sana au kuna ubaguzi. Mimi nataka niwashukuru sana wale watu, vyombo mbalimbali na taasisi mbalimbali ambazo ziliwasaidia wasanii wetu hadi kufikia hapa walipo kwa sababu Serikali ilikuwa haijatia mkono wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunavyo vyombo mbalimbali ambavyo vimekuza vipaji vya wasanii hata tukizungumza Diamond, Diamond amepitia kwa ndugu Ruge kwa kweli tunawapongeza, mimi binafsi kuna wasanii wengi

wamesaidiwa hata tulikuwa na kina Saida Kalori walisaidiwa, wakakuza vipaji vyao. Ninapongeza vyombo hivyo kwa sababu walihangaika, ndugu Msama alijitolea kuanza kukamata kazi za wasanii ambazo zilikuwa zinaibwa, kwa sababu Serikali ilikuwa haijatia mkono wake pale, kwa hiyo mimi napongeza sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mzee King Kiki ambaye leo tunae hapa, wazee hawa wamepata taabu kubwa, wamehangaika, Serikali haikutia mkono kule kuwasaidia lakini wameweza kufika hapa na wametangaza pia kazi za sanaa na Taifa letu, mimi ninawapongeza wote.

Lakini Mheshimiwa Waziri, tunayo mashirikisho ambayo mashirikisho haya yako manne, kuna Shirikisho la Filamu lina vitengo vyake, kuna Shirikisho la Muziki lina vitengo vyake, kuna shirikisho la Sanaa za Ufundi na Shirikisho la Sanaa za Maonyesho. Ukienda kwa mfumo huu ukapitia mashirikisho haya, hii kuonekana kwamba wasanii sasa wanatengwa, nafikiri haitakuwa na mashiko maana yake hata sasa hivi sina hakika kama umealika viongozi wa mashirikisho haya, sana sana utakuwa umeita watu wachache kuja kuwawakilisha wasanii.

Kwa hiyo, ninaomba ufanye kazi na mashirikisho haya, wao watakueleza ni nini adha na wanahitaji kufanya mambo yapi.

Mheshimiwa Naibu Spika, mashirikisho haya yatakusaidia katika mambo mengi, kwa mfano, msanii aliyepo Kigoma, Singida au Mtwara kuwe na *branches* kule ambazo wao watatambulika kule. Kwa sasa hivi msanii hawezi kukopesheka pamoja na kipaji alichonacho, pamoja na kazi nzuri aliyonayo hatambuliki, lakini anapokuwa ni mmoja kati ya wanachama ambao ni wanachama katika mashirikisho haya, ninaongea kwa kifupi kwa sababu yana mapana na marefu yake lakini yatasaidia sana. Kwa hiyo msanii huyu anaweza akakopesheka kupitia haya mashirikisho, lakini unaweza ukamtambua kupitia pia kwenye haya mashirikisho.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia nizungumzie suala la *COSOTA*. Ni kweli nilikusikia kwamba unasema *COSOTA* ihamie kwenye Wizara yako na sisi tutakuwa na furaha ikihamia kule. Sasa hivi inakusanya mrahaba kwenye vyombo mbalimbali redio, *tv,* magazeti na kila kitu, lakini nani anasimamia kujua msanii fulani, kuna chombo gani ambacho kinaonesha kwamba wimbo wa mtu fulani umepigwa mara ngapi, gharama yake ni kiasi gani na anatakiwa alipwe nini? Kwa hiyo, tunaomba sana kama *COSOTA* itahamia kwako tunaamini kabisa utaweza kusimamamia.

Mheshimiwa Naibu Spika, bado kuna suala la mikataba la uuzwaji wa kazi za wasanii. Nadhani kwenye mashirikisho haya uweke wanasheria watakaosimamia kazi hizi na mikataba ya wasanii. Wasanii wengi anapewa

shilingi milioni 10 anaenda anagawana na wenzake inatoka lakini anaendelea kutajirika yule msambazaji. Simamia haya mashirikisho yatakusaidia kusaidia wasanii hawa waweze kupata kazi zao.

Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kuna mmoja amesema kazi za nje. Hebu pigeni kazi za ndani lakini bado na zile zinazouzwa mitaani, sisi tunalipa *sticker,* tunalipa *TRA* lakini kuna kazi hazina *sticker,* zinaharibu soko la wasanii hapa nchini. Tunaomba jamani mipaka, akitaka kuuza basi waende *TRA* na wao wakalipe zile *sticker* na utoaji wa *sticker* uende mpaka mikoani. *TRA* wapunguze ule mlolongo, waende mikoani ili wasanii wote waweze kupata huduma kule walipo. Hakuna haja ya mtu kutoka Mtwara, Kigoma au Bukoba, aende Dar es salaam kwa ajili ya ku-*register* kazi yake. Kwa hiyo, Mheshimiwa Waziri ninaamini kabisa suala hili utalisimamia barabara.*(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, suala jingine nakuomba ujenge Kituo cha Sanaa. Kituo kikubwa ambacho wasanii wote watapatikana pale, watafanya kazi pale, hata kama mtu anataka kufanya nendeni kwenye nchi za wengine mkaone ni namna gani ili hata kama watu wanataka kwenda kumuona msanii fulani, wanajua tukienda kwenye kituo fulani leo kuna maonesho haya, kesho kuna maonesho haya. Lakini na wale wanaotaka kufanya filamu zao kunakuwa na eneo kubwa ambalo linakuwa limetengwa, ardhi tunayo, lakini siyo vibaya hata tukajenga kukawa na kijiji cha wasanii kule, maana sasa hivi ukweli ni kwamba wasanii bado ni maskini sana, tunalo Shirika letu la *National Housing*, tupeni ardhi, tujenge, dhamana ni kazi zetu, tutalipa! Ili wasanii wapate maeneo mazuri ya kuishi, tupeni ardhi. Mimi ninakutakia kheri, ninaamini na ninakuamini, naunga mkono hoja. Ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa muda wako umekwisha. Mheshimiwa Agness Marwa atafuatiwa na Mheshimiwa Juma Nkamia. Mheshimiwa John Peter Kadutu ajiandae.

MHE. AGNESS M. MARWA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote nimshukuru sana na nimpongeze sana Mheshimiwa Nape Nnauye kwa jinsi alivyoanza vizuri katika Wizara yake, anaonesha ni jinsi gani anavyopenda michezo na jinsi gani anavyoiweza Wizara hii kwa sababu anaonekana kabisa kwamba anaitendea haki, Mheshimiwa kaka Nape tunakutia moyo, watu wasikuvunje moyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kipekee sana naomba niongelee kuhusu suala la *Miss Tanzania. Miss Tanzania* ni kati ya sanaa inayoitangaza nchi yetu, ni kweli kwamba kulikuwa kuna madoa ambayo wanapaswa kurekebisha, wanatakiwa wayarekebishe, lakini Mheshimiwa Waziri unatakiwa ukae nao, wewe na Wizara yako kuweka sawa ili sanaa hii isipotee, waendelee kuonesha mashindano ya

Miss Tanzania kwa sababu ni kati ya mashindano yanayoitangaza nchi yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kazi za wasanii ni kazi ambazo zinapaswa kutetewa sana na Waheshimiwa Wabunge na nchi kwa ujumla. Nchi za wenzetu sanaa ndiyo inayoleta uchumi wa nchi, kwa mfano Nigeria na nchi nyingine, sanaa ni kitu cha muhimu sana.

Kwa hiyo, tunatakiwa tuangalie wasanii kwa macho mawili au kwa macho ya mbele zaidi ili tuwape moyo wasanii wetu. Tuangalie kazi zao, tuangalie jinsi ya kutengeneza utaratibu ili jasho lao na kazi zao zionekane, wasiwe wanafanya kazi halafu watu wanatoka tu huko pembeni, wanapata pesa kutokana na jasho la wasanii. Namuomba sana Mheshimiwa Rais awaangalie wasanii hawa kwa macho ya huruma. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kwamba wasanii wa Tanzania wako chini sana, wanadharaulika sana ni kwa sababu hawana mtetezi. Mheshimiwa Waziri uliangalie sana hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kipekee zaidi narudi kwenye suala la kuonesha matangazo ya Bunge *live*. Kuhusiana na suala la kuonesha matangazo ya Bunge *live* hii ilipelekea Wabunge tukawa (Wabunge waliopita) maana nisiseme tukawa sikuwepo kipindi hicho, mimi pia nilikuwa naagalia televisheni. Wabunge walikuwa wanakaa tu hapa kwenye *tv* wakiuza sura hapo! Hawaendi kufanya kazi majimboni mwao! Kwa hiyo, ni suala ambalo wananchi wanatakiwa waelewe, utaratibu huu umefanyika ili kuwarudisha Wabunge waende kufanya kazi majimboni mwao! Siyo wanang'ang'ania kuonekana kwenye *tv!* Wanataka waonekane ili iweje? Mkitaka muonekane nendeni mfanye kazi majimboni kwenu! *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ni utaratibu mbaya sana, Wabunge tunawadanganya wananchi kwa sababu wananchi hawajui. Sasa hivi mnaonekana majimboni kwani uwongo? Mnakwenda majimboni sasa hivi na mnatakiwa muende mkafanyekazi majimboni! Siyo mnadanganya wananchi waungane na ninyi wawa-*support* eti ooh, Serikali ya CCM, Serikali ya CCM haitaki muone maovu! Maovu mbona ninyi ni waovu kuliko mtu yeyote!

Mheshimiwa Naibu Spika, natamani hata kulia! Mnatutia aibu! Najisikia uchungu sana! Mnadanganya wananchi…. *(Makofi/Kicheko)*

(Hapa baadhi ya Wabunge walizungumza bila mpangilio)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Agness naomba ongea na Kiti.

MHE. AGNESS M. MARWA: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba sana ndugu zangu wananchi waliotuchagua waelewe kwamba huu utaratibu katika mazingira ya kawaida ni kweli, wanaweza wasielewe lakini waelewe kwamba sasa hivi Wabunge tunatakiwa turudi kwao kufanya kazi na tukae karibu nao wananchi, ndiyo maana na wananchi wanatakiwa na wao wafanye kazi zao watakuwa wanatuangalia kwenye *tv* baadaye. Utaratibu huu ni mzuri sana na utawafaidisha wananchi na kuwanufaisha, tutakwenda kila siku majimboni.

Mheshimiwa Naibu Spika, sina la zaidi ahsante sana na nashukuru sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Juma Nkamia.

MHE. JUMA S. NKAMIA: Mheshimiwa Naibu Spika, nami nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii, pia nimshukuru sana Mwenyezi Mungu *Subhuhana Wataalah* kwa kuniamsha salama na mimi nitoe mchango wangu katika bajeti hii ya Wizara ya Habari.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza kabisa nimpongeze sana Mheshimiwa Rais wetu Dkt. John Pombe Magufuli ambaye kwangu mimi binafsi ni mwalimu wangu wa darasani.

Mheshimiwa Naibu Spika, nimpongeze sana mama yangu Makamu wa Rais, nimpongeze Waziri Mkuu na hali kadhalika nimpongeze rafiki yangu Mheshimiwa Nape Moses Nnauye na Naibu Waziri wake, Dada yangu Wambura kwa kazi nzuri mliyoanza nayo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mchango wangu utakuwa kwenye ushauri zaidi. Kwanza ni *TBC*, mimi nimekulia pale. Ametoa mchango mzuri sana Mheshimiwa Zitto Kabwe, lazima tufike wakati tufanye maamuzi! *BBC* inaendeshwa kwa *tv license*, kila mwenye televisheni analipa paundi 100 kama sikosei ilikuwa wakati naishi kule, kwa ajili ya kuendesha *BBC*. Zaidi ya wafanyakazi 4,000 wa *BBC* katika *channel* zote – wana lugha karibu 143, wanaendesha kwa kutumia *tv license!* Fanyeni maamuzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, msiogope kwamba leo tuki *introduce tv license* wananchi watakasirika – wanataka kuona matangazo! *They have to pay*! Tutaondoa hii lawama, *tv* haionekani, haifanyi nini! Hilo lilikuwa wazo langu la kwanza. Mheshimiwa Zitto amezungumza pale, eh kabisa, anzisheni tu. Ninaamini Wabunge mkijenga hoja vizuri, *TBC* watapata fedha, wana hali mbaya sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, huu ni mwaka wa sita kwangu hapa Bungeni, *TBC* hawana hela, mwaka nenda mwaka rudi, *decide* sasa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la pili ni michezo. Nasikia magari ya *TFF* yamekamatwa leo wanadaiwa *TRA* hawajalipa, wanadaiwa karibu shilingi bilioni 1.16. Kodi iliyotokana na mchezo kati ya *Taifa Stars* na Brazil. Ninavyofahamu Serikali ilikopa fedha shilingi bilioni tatu kutoka *NMB* kusimamia mchezo ule. *TFF* wameshalipa ama hela yao iliyochukuliwa na *TRA* karibu shilingi milioni 407. Waziri Nape nikuombe kaka yangu, kaa na *TFF,* kaa na *TRA* kodi hii wala haiwahusu *TFF*. Fedha yao inachukuliwa bila sababu hapa, *TFF* hawana hela wale, kaa nao, kila kitu kinajulikana. Kulikuwa na Kamati Maalum ambayo ilikuwa inasimamia mchezo ule kati ya Tanzania na Brazil uliofanyika uwanja wa Taifa wakati wa maandalizi ya Fainali za Kombe ya Dunia nchini Afrika ya Kusini, *TFF* ilikuwa ni *umbrella* tu lakini hawakuhusika na kitu chochote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, leo tunazungumza kuinua michezo, Utainuaje michezo wakati ngazi za chini msimamizi mwingine, ngazi za juu msimamizi mwingine! Ndiyo mimi nasema mfumo wetu *D by D we have to sit down* tuutafakari kwa kina umetusaidia?

Leo Waziri wa TAMISEMI ndiye anasimamia UMISETA, anasimamia UMITASHUMTA, hana wataalam wa michezo, wewe ndiyo una wataalam, utakwendaje? Kaeni chini, sisi kazi yetu ni kushauri tu. Kaeni chini muangalie, hivi TAMISEMI wakisimamia UMISETA *are they capable?* Wana wataalam? UMITASHUMTA huko ambako mnazalisha wachezaji, nani anasimamia na wataalam wapo? Pamoja na kazi nzuri sana inayofanywa na Baraza la Michezo chini ya Mzee wangu Dionis Malinzi, nampongeza sana, lakini hatuwezi kufikia malengo bila kufanya mabadiliko. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, hilo nilitaka nilisemee kidogo, angalieni leo kocha wa timu ya Taifa ya Tanzania, Ndugu Charles Boniface Mkwasa "*Master*" anadai mshahara! Mwaka jana hapa tulipitisha bajeti ya mshahara wa makocha wa timu za Taifa, kwa nini msimlipe? Kwani mkimlipa hizo fedha dola 12,000 alizokuwa analipwa mzungu kuna dhambi gani na anafundisha *national team?* Ameonesha kwamba anaweza kufanya kazi yake vizuri na mimi naamini kwa dola 12,000 zile mkampa Mkwasa mkampa na wasaidizi wake, wanaweza kufanya *wonders* kwa ajili ya Taifa letu. Kwa nini mmezuia? Mlipeni tu eeh. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, suala lingine ni vyama vya michezo. Vyama vingi vya michezo havina ofisi. Uwanja wa Taifa nilikuona Mheshimiwa Nape siku moja wale Wachina pale wanatengeneza kiwanda cha mbao, kwa nini msiwape vyama vya michezo ofisi mle? Uwanja ule ni mkubwa na watawasaidia zaidi hata kwenye ulinzi na kuboresha uwanja ule, wapeni. Leo Chama cha *Darts* kinatembelea kwenye begi la mtu ambaye ni Mwenyekiti, ndiyo ofisi yake. Wawekeni mle tatizo liko wapi? Mnawakata hela kidogo, kwani shida iko wapi? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho ni kuhusu vyombo vya habari. Nitakuwa sijatenda haki sana bila kuwazungumzia waandishi wa habari wenzangu. Waandishi wengi wa habari wa Tanzania hawana mikataba ya kudumu ya kazi. Wengi wanalipwa *per piece*, hawana bima na hawajui mustakabali wa maisha yao ya baadaye. Leteni sheria hapa ndani ya Bunge tuunde sheria, ama Bunge litengeneze sheria, vyombo vya habari viwe na wajibu wa kuhakikisha waandishi wao wa habari wana mikataba ya kazi, wana bima na wanakuwa na mustakabali wa maisha yao ya baadaye. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, waandishi wa habari wengi wanalalamika sana hakuna mikataba, hakuna nini. Wanatembea kwenye vumbi. Wanalipwa kutokana na *piece* yake aliyokwenda kutafuta. Tukileta sheria hapa, Bunge likatunga sheria, nina imani kabisa kutaundwa bodi maalum ya waandishi wenyewe, kwa hiyo Serikali itakuwa ni ku-*monitor* tu. Lakini mkiunda bodi maalum ya kusimamia kama zilivyo *NBAA* kwa ajili ya wahasibu, madaktari wana bodi zao, kwani waandishi wa habari wana dhambi gani? Leteni sheria hapa tufanye kazi hiyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho kabisa lakini siyo kwa umuhimu, niwapongeze sana wasanii wa Tanzania, wanafanya kazi nzuri sana. Wanastahili kweli jasho linalowatoka? Leo kwenye simu humu ukipiga mlio unasikia Diamond, ukipiga hivi unasikia fulani, ukipiga hivi unasikia nani. Je, nani anawajibika kulipa, wanapata kweli haki yao au makampuni ya simu haya yanawatumia tu kama kigezo cha kupata umaarufu? Tufike mahala tuone jambo hili. Wengi wameshauri hapa, ni kweli.

Mimi bahati nzuri nimefanya kazi kwenye nchi nyingine, siyo rahisi ukute Marekani wanapiga wimbo wa Sugu. Kwanza hawamjui na hawana *interest* naye. Siyo rahisi wimbo wa Koffi Charles Olomide uusikie *BBC unless* amehojiwa, kwetu tumeiga mambo ya ajabu sana. *Stick on that*, mimi naamini kabisa tutafika mahali tutarudisha heshima ya Taifa letu na wasanii wetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kuyasema haya naunga mkono hoja. Ahsanteni sana. *(Makofi/Kicheko)*

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kwa muda uliobaki hatutaweza kuwa na mchangiaji mwingine, niwasomee majina ya wachangiaji wataochangia mchana kabla ya hoja kuhitimishwa.

Tutakuwa na Mheshimiwa John Kadutu, Mheshimiwa Angelina Malembeka, Mheshimiwa Stanslaus Nyongo, Mheshimiwa Venance Mwamoto, Mheshimiwa Amina Mollel, Mheshimiwa Goodluck Mlinga, Mheshimwa Rashid Shangazi, Mheshimiwa Cosato David Chumi, Mheshimiwa Mariam Ditopile Mzuzuri, Mheshimiwa Vicky Kamata Likwelile, Mheshimiwa Frank Mwakajoka,

Mheshimiwa Devotha Minja na Mheshimiwa Zainab Bakar. Halafu Mheshimiwa Ahmed Juma Ngwali na Mheshimiwa Hamidu Hassan Bobali. Kwa hiyo hawa ndiyo watakuwa wachangiaji wetu wa mchana.

Waheshimiwa Wabunge, ninayo matangazo mawili, kuna wageni ambao hawakuwepo asubuhi lakini wapo sasa. Kuna wageni wa Wizara ya Habari ambao hawakuwepo asubuhi, ni pamoja na wadau wa maendeleo ya utamaduni, viongozi wa vyama vya michezo, wasanii kutoka makundi mbalimbali, Wajumbe wa Kamati ya *Miss* Tanzania na wanamuziki wa bendi ya King Kiki wasimame wote kwa pamoja. *(Makofi)*

Karibuni sana Waheshimiwa kwa sababu bajeti hii inaendelea, wengine nimeambiwa wataingia mchana kwa hiyo na wenyewe watatajwa muda huo. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, pia nitambue uwepo wageni wa Mheshimiwa Najma Giga, Mwenyekiti wa Bunge, wageni wake sasa wameshaingia, Mheshimiwa mume wake nae leo inabidi aitwe Mheshimiwa Murtaza Giga, karibu sana shemeji na tunafurahi umekuja kumtembelea dada yetu hapa lakini ameongozana na mtoto wao anaitwa Piarao Murtaza Giga. Karibuni sana. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge asubuhi niliombwa mwongozo na Mheshimiwa Susan Lyimo kuhusu vitabu vyenye anwani za Wabunge na nilisema nitatoa maelezo kabla hatujasitisha shughuli za Bunge.

Waheshimiwa Wabunge, taarifa iliyopo vitabu hivi vitapatikana mwishoni mwa mwezi huu baada ya kupata Wajumbe kutoka Baraza la Wawakilishi ambao ni sehemu ya Bunge hili. Majina yao yakishaletwa na wao wakaja hapa basi kitabu kitakuwa kinaweza kukamilishwa. Kwa hiyo, mwishoni mwa mwezi huu kitabu kitakuwa tayari.

Waheshimiwa Wabunge, baada kusema hayo nasitisha shughuli za Bunge mpaka saa kumi jioni leo.

(Saa 7.00 mchana Bunge lilisitishwa mpaka saa 10.00 jioni)

(Saa 10.00 jioni Bunge lilirudia)

Mwenyekiti (Mhe. Najma Murtaza Giga) Alikalia Kiti

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge tukae, Katibu.

NDG. ZAINABU ISSA - KATIBU MEZANI:

HOJA ZA SERIKALI

Makadirio ya Matumizi ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017- Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo

(Majadiliano yanaendelea)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na uchangiaji na jioni ya leo tutaanza na Mheshimiwa Devotha Minja, yupo? Hayupo! Haya, Mheshimiwa John Kadutu aanze halafu baadaye tutakuja na Mheshimiwa Devotha Minja.

MHE. JOHN P. KADUTU: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuchangia jioni hii Wizara yetu ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, Wizara ambayo mimi ni mdau mkubwa kwenye sekta hii. Nianze kwanza kwa kumpongeza Waziri Mheshimiwa Nape pamoja na Naibu wake Mheshimiwa Anastazia Wambura kwa kuteuliwa kushika nafasi hii, sisi wanamichezo tuna imani nao, najua bado muda ni mapema tuwape muda ili waoneshe njia na nina uhakika tutafanya vizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze na jambo ambalo wenzangu wamelipitia pitia ni hili la Sheria ya Bahati Nasibu. Kwanza, lazima tuelewe Shirika hili la Bahati Nasibu limekuwepo kwa muda mrefu, na sidhani kama ile bahati nasibu tuliyokuwa tunaifahamu mpaka sasa ipo. Ni vema sasa Serikali ikabadilisha sheria, Sheria ya Bahati Nasibu ya Taifa ihamishiwe Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo. Nasema hivi kwa sababu sheria haisemi mapato ya bahati nasibu yanaenda wapi lakini tunaelewa kabisa kwamba bahati nasibu ni michezo ya kubahatisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye michezo ya kubahatisha kuna michezo mingi tu ya kubahatisha, kuna *casino,* kuna *betting*, kuna mapato pia yatokanayo na michezo mbalimbali yanayofanywa na makampuni ya simu. Tuna imani sana pesa nyingi zinapatikana kule na zinatosha kabisa kuanzisha Mfuko wa Maendeleo ya Michezo *(Sports Development Fund)*. Mfuko huu ndiyo unaweza ukafanyakazi ya kuendeleza michezo badala ya kuhangaika, ni fedha nyingi sana na hata nchi zingine zina mfuko kama huu. Hakuna haja ya kuhangaika kupitisha kikombe kwa ajili ya kuchangia, lakini muda mwingi hii bahati nasibu ya Taifa na kwa vijana wa sasa hata hawaelewi kazi gani hasa inafanya.

Kwa hiyo ushauri wangu Mheshimiwa Nape ukae na viongozi wengine, mlete sheria hapa Bungeni tubadilishe, Sheria ya Bahati Nasibu ibadilishwe. Bahati nasibu kwa sasa iko chini ya Wizara ya Fedha, bahati nasibu inapaswa kuwa chini ya Wizara ya Michezo, maana yake hii ni michezo ya kubahatisha, hii

ni kekundu na keusi umeliwa ndiyo maana yake hii. Kwa hiyo ni vizuri ikaletwa kwenye Wizara yako ili mapato haya na uanzishwe mfuko huu nimesema *Sports Development Fund,* mfuko huu ndiyo unaweza kuwa mkombozi wa kazi mbalimbali za michezo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu uwanja wa Taifa, kama ilivyo jina ni Uwanja wa Taifa. Tumekuwa na uwanja wa Taifa sasa na Uwanja wa Uhuru, huu uwanja wa uhuru ndiyo tulizoea kuuita Uwanja wa Taifa au shamba la bibi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba ku-*declare* mimi ni kati ya wale tunaoleta timu za nje kucheza Tanzania, kwa hiyo ninayoyaeleza ni ya ukweli na hakika. Viwango au tozo kwenye uwanja wa Taifa ni vingi mno, tunanyonya jasho la wachezaji na viongozi wanaotengeneza timu hizi, ukicheza Uwanja wa Taifa iko *VAT* asilimia 18, iko gharama ya mchezo asilimia 15, lakini iko asilimia tano kama ni *CRDB* asilimia tano lakini kama hii *Max Malipo* ambayo inazungumzwa kuletwa sasa ni asailimia tisa. Kwa hiyo, utaona kabisa kuna karibu asilimia 42 ya mapato yote yanapotea kwenda kwenye vyanzo hivi. Uwanja wa Taifa umejengwa na Serikali kama ambavyo tunapita kwenye madaraja na kutumia barabara hizi ni huduma, Serikali haifanyi biashara na hata kama ikifanya biashara haiwezi kufanyia biashara jasho la wachezaji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni lazima sasa wakati umefika tozo hizi zipungue, ukiwa Uwanja wa Taifa mbali na hizi nilizosema yako makato mengine ya umeme, usafi sasa vyote hivi kama mmekata asilimia 15 ya mchezo kwa nini mkate tena umeme, kwa ni mkate usafi, wapo Wachina pale na wenyewe wanalipwa kiajabu ajabu, ukienda pale yaani kama na wewe ni mshiriki wa kuagiza timu, unaweza ukatoka pale hata senti tano hujapata kwa sababu ya tozo hizi, yaani zile asilimia 58 zinazobaki, baadaye zinapotea hapo bado timu hazijagawana, hazijafanya nini. Kwa hiyo, niiombe sana Serikali iangalie tozo za Uwanja wa Taifa.*(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, liko suala la *TFF* na *TRA*. Mheshimiwa Waziri nimwombe sana sakata hili limekuwa linazungumzwa tu, hebu wakati wa majumuisho njoo na taarifa tujue nani mwenye tatizo kati ya *TRA*, *TFF* na Hazina kwa sababu deni hili siyo deni halisi la *TFF*, deni hili ni la Serikali ukishasema nitamlipa mshahara huyu maana yeke ni pamoja na kodi yake kwa maana ya *PAYE*. Sasa utasemaje unalipa mshahara unalipa *net pay* kwa nini usilipe na kodi na Serikali iliji-*commit* kulipa mshahara ya hawa makocha kutoka nje, kwa hiyo, Mheshimiwa Waziri njoo na majibu hayo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna suala la mechi ya Brazil limezungumzwa hapa, mechi ya Brazil na *Taifa Stars,* mechi hiyo jamani haikuwa chini ya *TFF*

ilikuwa chini ya Kamati iliyoundwa na Serikali na fedha zote walichukua, wao ndiyo wenye wajibu sasa makato ya *VAT* tena yanaongeza deni ambalo *TRA* inakuja kuchukua.

Mimi nadhani mnawaonea *TFF*, akaunti tunaambiwa zimefunguliwa lakini fedha imechukuliwa, kwa nini fedha zichukuliwe na kama akaunti imefunguliwa iko vizuri, lakini je*, TRA* ina maana wameona hela tu za *TFF* zinaweza kumaliza matatizo tuliyonayo ya maji, umeme na nini? Nadhani Waziri njoo hapa utuambie nini kimetokea kwenye fedha za mechi ya Brazil pamoja na *Taifa Stars* mpaka kufikia *TFF* inafungiwa tunapata taabu, mpira sasa tunaendesha kwa madeni, haifai. Mimi ni Mjumbe wa *TFF* kwa hiyo ninayoyasema ni mambo ambayo nayajua vizuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, liko tatizo la nyasi bandia uwanja wa Nyamagana, nyasi bandia za uwanja wa Nyamagana Halmashauri ya Jiji la Mwanza ililipa kiasi chake ambacho kilitakiwa kabla ya *FIFA* kuleta msaada ule tukalipa, nyasi bandia hizi sasa imekuwa kama *story*, lini zitafika Mwanza na lini kazi ile itakwisha maana yake sasa uwanja ule umegeuka kuwa gofu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine mwaka 2014 mimi niliongozana na timu ya watoto wanaoishi katika mazingira magumu kwenda Brazili kwenye Kombe la Dunia, timu ile ikashinda ikaja hapa Bungeni mkaishangilia sana, zikatoka ahadi za Serikali nyingi sana. Mojawapo ni uwanja, Serikali iliahidi kutupatia uwanja kwa ajili ya watoto hawa ambao ni mabingwa wa dunia, hapa hakuna bingwa wa dunia mwingine, ni wale watoto wa Mwanza ambao mwaka kesho kutwa tunaenda Urusi kutetea kombe la dunia.

Mheshimiwa Nape najua utakuwa bado upo tusaidieni nauli za kwenda kwenye kombe la dunia, mashindano yale hufanyika kila kabla ya *world cup* mtusaidie kama Serikali kwenda kule, pia tunataka ahadi ya Serikali ya kutupatia uwanja.

MWENYEKITI: Mheshimiwa muda wako umemalizika, naomba ukae.

MHE. JOHN P. KADUTU: Nakushukuru naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante, tunaendelea na Mheshimiwa Devotha Minja na baadaye Mheshimiwa Stanslaus Nyongo ajitayarishe.

MHE. DEVOTHA M. MINJA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninakushukuru kwa kupata nafasi hii. Awali ya yote niipongeze kwa namna ya pekee hotuba ya Kambi ya Upinzani Bungeni ambayo imefafanua mambo muhimu na imeitendea haki sekta hii ya habari. Nianze kwa kupongeza kazi nzuri ambazo zinafanywa na waandishi wa habari hapa nchini, kazi zinazofanywa na wasanii,

kazi zinazofanywa na wanamichezo mbalimbali hasa wale wanaojitolea kwa nguvu zao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nami niungane na Mheshimiwa Zitto kwamba hata katika hotuba ya Mheshimiwa Waziri, pamoja na kuisahau timu ya *Taifa Stars* hata *Twiga Stars* wamefanya kazi nzuri sana na walifuzu *South Africa* baada ya kuichapa Eritrea kwa bao nne kwa mbili, tulipaswa tuwaenzi kinadada hawa ambao wanafanya vizuri na wapo katika *list* ya timu nane bora za Afrika zinazofanya vizuri.

Baada ya kusema hayo vilevile Mheshimiwa Waziri ameshindwa hata kutueleza ni jinsi gani hii Wizara inaendelea kuwaenzi wanamichezo ambao wametumia nguvu na jasho lao kwa mfano Ndugu Francis Cheka, ambaye baada ya kumchapa Mserbia, hivi sasa Ndugu Francis Cheka, anaokota chupa, ndiyo ajira yake aliyonayo hivi sasa mkoani Morogoro.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninatoka Morogoro ninamfahamu, nimekuwa mwandishi na nimekuwa nikiandika habari zake, kungekuwa na mpango wa kuendelea kuwaenzi watu hawa siyo tu pale baada ya kumaliza pambano, angalau awe *role model* aendelee kufanya kazi zake vizuri na vijana wengine wavutiwe na kazi nzuri ambayo anaifanya kwa maana tuone ni yapi manufaa ya yeye kupigana na kupata ushindi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo niende kwenye suala ambalo mwaka huu Aprili 15, Idara ya Habari, Mawasiliano ya Bunge ilitoa taarifa zake kwa vyombo mbalimbali vya habari, kwamba inaanza mpango wa kuwa na *feed* maalum ambayo *tv* itakuwa inarushwa na Bunge. Hali kadhalika Waziri naye alifika Bungeni na akatudhihirishia hilo, kwamba hivi sasa taarifa za Bunge zitakuwa zinawafikia wananchi kwa uhalisia, kwa *high quality* na tukawa tunaamini hivyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, utaratibu huu ambao wanasema wameutoa katika Mabunge ya Jumuiya za Madola, utaratibu huu hapa kwetu kidogo ni tofauti, *feed* maalum zinatumika kwa nchi ambazo hasa waliangalia wingi wa vyombo vya habari, kuondoa *congestion* ya waandishi wa habari wote kuingia kwenye Bunge kupiga picha, ikizingatiwa kwamba waandishi wa *television* lazima awe mwandishi na mpiga picha, achana na redio achana na magezeti, sasa wakawa na mpango maalum ambao utasaidia Bunge liwe na *television* yake isaidie vyombo binafsi kila mmoja kwa wakati wake aweze ku-*rely* hizo *information* na kuzisambaza katika vyombo vyake. Wakati huo huo wananchi wawe na uwezo wa ku-*access* hiyo *television* na kuangalia ni kitu gani kinachojiri Bungeni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hapa kwetu ni tofauti na kinachofuata hivi sasa, tangu kuanza kwa mpango huu tumefanya *monitoring* ya *day to day*, kuna vitu ambavyo tumevibaini, mojawapo ni kufanya *editing* ya kupitiliza, taarifa tunazozizungumza, taarifa ambazo zinakosoa Serikali hazipewi nafasi, uchujaji huu wa namna hii ambao mwishoni mnatoa vitu vile ambavyo tu vinapendeza Serikali hatuwatendei haki wananchi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumeangalia hata uwiano wachangiaji wa upande wa Serikali na kambi pinzani, hakuna uwiano sahihi, tuna ushahidi, tunarekodi, na tumefanya *monitoring* za kutosha. Waziri Kivuli wa Ulinzi Mheshimiwa Juma Hamad Omar akiwasilisha taarifa yake hapa, amepewa dakika tatu tu, tena za mwishoni za kushukuru, waandishi wa habari wameshindwa kuiandika ile habari, na kama mli-*monitor* saa mbili habari hiyo haikuweza kutokea, sasa uchujaji wa namna hii tunakwenda wapi, kama tuna mambo ya *feed* maalum? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa nini sasa waandishi wapiga picha wasiruhusiwe wakaingia wakachukua kile ambacho wanafikiri kitafaa, kuendelea kuwaruhusu waandishi wa magazeti na wapiga picha kuingia, huku waandishi wa *television* wakisubiri nje na baada ya kurekodi wanapelekewa *clip* kwenye *external* ambazo tayari zimeshachujwa, waandishi hawa wataandika nini, ushahidi upo na tunafuatilia na tunajua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, licha ya hilo mpango huu wa *feed* maalum bado *quality* yake ya picha siyo nzuri, mfumo unaotumika waandishi wa habari wakichukua ni lazima waende waka-*condense* lazima waende waka-*convert* kwenye *adobe* kwa maana hiyo wakatanue picha *quality* inapungua, hiyo ndiyo hali halisi. Kwa maana hiyo, kuna haja sasa ya kufikiria ili kuondoa utata kwa waandishi hawa wa *television* pamoja na kuwepo huu mfumo wa Bunge lakini wawe na uwezo wa kupiga picha kwa *quality* ambazo wanafikiri zinakidhi vigezo kwenye vyombo vyao vya habari. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa nini Serikali isiruhusu mpango huu pamoja na hoja za awali kwamba ni gharama, Mheshimiwa Nape alituambia ni shilingi bilioni nne tulifanya *assessment* za kutosha, tukagundua wala haifiki bilioni Nne ilikuwa ni shilingi bilioni 2.1, wadau wamejitokeza wako tayari kusaidia wamezuiwa, mpango huu bado unaendelea kuwakwamisha waandishi wa habari kufanya kazi zao kwa uhuru, hili ni jambo ambalo Serikali inapaswa kuliangalia upya. Televisheni ya Taifa *(TBC)* inafanya nini kama inaendeshwa kwa kodi za Watanzania, kwa nini haipewi jukumu hili la kupeleka hizi taarifa kwa wananchi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna mambo mengi, katika taarifa ya Waziri amezungumza mambo mbalimbali, lakini sijaona mahali ambapo amekuja na

mpango wa kuwasaidia waandishi wa habari ambao wanafanya kazi katika mazingira magumu. Waandishi wa habari wanafanya kazi kutwa nzima, hawana mikataba, hawana maslahi mapana, lakini amekuja na mkakati kwamba lazima walipie *Press Card* kwa shilingi 30,000 ili kuingiza mapato katika Wizara. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunachosema siyo hilo tu, Wizara kama inataka kumsaidia mwandishi wa habari ingekuja na mpango ambao ungewabana wamiliki wa vyombo vya habari walau kutenga asilimia fulani ya kuwasaidia waandishi hawa wawe na bima za afya, wawe na *security* za kazi, waweze kufanya kazi yao kama kweli tunatambua mchango wao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama kweli mnatambua mchango wake wewe mwenyewe binafsi Waziri kila unapopita, kila unachofanya, hufanyi bila waandishi wa habari, lakini inapokuja kuhusu masuala yao hapa hatujaona sehemu ambayo umejikita kupambania maslahi ya watu hawa! Zaidi ya hayo umenukuliwa ukisema sasa unataka kuja na mkakati wa waandishi wa habari kuwa na *degree,* ni jambo la ajabu sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nchi zilizoendelea nyingi watu wenye taaluma ya *diploma* ndiyo wazalishaji wakubwa na hata hapa nchini tunatambua mchango wa walimu wenye *diploma,* wauguzi, madaktari wenye *level* ya *Assistant Medical Officer (AMO)* wanafanya kazi nzuri sana, lakini ni kwa nini inapokuja kwa waandishi wa habari kije kigezo cha *degree*? Tulitegemea kuona mikakati kwamba nini kifanyike walau wapate muda wa kujiendeleza…

MWENYEKITI: Mheshimiwa Devotha, muda wako umeisha, nashukuru.

MHE. DEVOTHA M. MINJA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Siungi mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Tunaendelea na Mheshimiwa Stanslaus Nyongo na baadaye Mheshimiwa Angelina Malembeka ajiandae.

MHE. STANSLAUS H. NYONGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi na mimi nichangie katika hoja hii ya Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa naomba nitoe pongezi nyingi kwa Mheshimiwa Waziri kwa kazi nzuri unazofanya. Mheshimiwa Waziri vilevile nikupe pongezi kubwa kwa kupokea ushauri mzuri wa Mheshimiwa Juma Nkamia na sote kwa kusema kwamba Bunge lianzishe *studio* yake, hongera sana. *(Makofi)*

Napenda kutoa pongezi pia kwa Wizara hii kwamba katika vyombo vya habari Tanzania imeonekana kuwa ni nchi ambayo imeruhusu kuwa na vyombo vingi vya habari, hongereni sana kwa hilo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kabla sijaongea yote kwa mustakabali mzima wa Taifa kuhusu Wizara hii, nianze Mheshimiwa Waziri katika mkoa wangu wa Simiyu tuna Chuo cha Michezo cha Malya, tunaomba Chuo cha Michezo cha Malya kitengewe pesa kwa maana ya kukiendeleza. Tunatambua eneo la Kanda ya Ziwa pamoja na mkoa wangu wa Simiyu kuna vipaji vingi sana vya utamaduni pamoja na michezo ya mpira. Hivyo tunaomba chuo hicho kiongezewe zana pamoja na walimu kuweza kutoa elimu ya michezo katika mkoa wetu na kwa manufaa ya Taifa zima. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mkoa wetu wa Simiyu ni mkoa mpya ambao tulikuwa tumeji-*attach* na mkoa wa Shinyanga kabla, tulikuwa tuna kiwanja chetu kama mkoa maana ya kiwanja cha Kambarage kilikuwa kinawakilisha mkoa japo ni kiwanja cha Chama chetu cha Mapinduzi, lakini sasa mkoa wetu hauna kiwanja! Katika pesa ya maendeleo niliyoona hapa sijaona eneo ambalo imetengwa pesa maalum kwa kuendeleza viwanja au kujenga viwanja! Kwa hiyo, tunaomba katika mkoa wa Simiyu Wizara itutizame kama mkoa mpya, mtuwekee kiwanja cha mpira na hasa mpira wa miguu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa kutoa maoni au ushauri pia kwa Wizara hii. Upande wa mpira wa miguu au timu ya Taifa kwa maana ya *Taifa Stars,* Tanzania tunategemea sana tutengeneze timu ya Taifa kupitia timu za ligu kuu. Kutengeneza timu ya Taifa kupitia timu ya ligi kuu ni kitu kimoja kigumu sana, tujikite katika kuanzisha *football academy,* hii ndiyo njia pekee ambayo inaweza ikatusaidia kutengeneza timu ya Taifa na kuipeleka katika Kombe la Dunia, lakini tukisema tutegemee *premier league,* wachezaji kutoka Simba na Yanga itakuwa ni tatizo kubwa sana kutengeneza timu ya Taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wenzetu Nigeria na Ivory Coast wameweza kutengeneza timu zao za Taifa vizuri, kwa kuwa na *football academies* za kutosha zinazofaa, zinawajenga vijana, zinajenga wachezaji wazuri ambao wanawakilisha timu hizo kwenda kwenye makombe mbalimbali Afrika pamoja na Kombe la Dunia. Tunaomba Wizara hii katika mkakati tuliouona hapa, haijatengwa pesa nzuri ya kuanzisha *football academies.* Ukienda pale *TFF* wana mkakati na mpango mkubwa sana wa kuanzisha au wa kuboresha hizi timu, lakini kwa kutumia *premier league* peke yake hatuwezi kutengeneza timu ya Taifa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika *premier league,* unapokuwa na timu za *premier league* tubadilike sasa! Tunapokuwa na ligi yetu ambayo mara nyingi inafadhiliwa na *Vodacom* tunataka iwe ni ligi ambayo ni *commercial,* ligi ya

kibiashara. Tunapoweka wachezaji katika hizi timu zinazocheza *premier league,* tunataka tucheze kibiashara kama wanavyofanya Uingereza na nchi nyingine. Tunataka ule mkakati wa kusema timu isajili wachezaji wasizidi watano kutoka nje, hii naomba niseme Mheshimiwa Waziri haifanani na bidhaa. Tuna-*discourage* bidhaa kuingizwa au ku-*import* bidhaa kutoka nje, lakini kwenye *football* ni kitu kingine. Kwenye *football* tunahitaji ku-*import* wachezaji ili waweze ku-*inspire* wachezaji wetu *local* wacheze kiushindani na wachezaji wetu ambao ni wachezaji wa ndani waweze kuwa *inspired* kucheza kwa kiwango cha Kimataifa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano ukitizama timu kama Azam, leo tunamwekea Azam *limit* asisajili zaidi ya wachezaji watano kutoka nje, wakati akitoka hapo anakwenda kucheza *champions league* ya Afrika, *champions league* ya Afrika ni biashara. Akishinda kwenye *champions league* ya Afrika tunaingiza pesa na sifa katika nchi yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiangalia *TP Mazembe* ya Congo imesajili wachezaji kutoka nje karibu kumi na kitu! Na wanaposhinda *champions league* ya Afrika sifa inakwenda Congo. Lakini sisi tunazuia na wachezaji wetu hawawezi kufikia kile kiwango tunapowapeleka kule kushindana na wale wachezaji wengine timu zetu zinakuwa ni kichwa cha mwendawazimu, zinafungwa zinarudi. Yanga sasa hivi wameenda juzi wamefungwa huko wamerudi, wameenda kuungana na yale mashindano ya timu ambazo hazijui na yenyewe tuwaombee Mungu, lakini hatuna mikakati ya kutosha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile ningependa kuchangia kwenye suala hili hili la michezo, kuhusu rushwa kwenye michezo. Rushwa imetawala kwa marefa, tunaomba Wizara kwa kushirikiana na *TFF* muangalie hili suala, kwa kweli rushwa ni hatari, *PCCB* ikiwezekana ihusishwe katika kupambana na rushwa kwenye michezo. Waamuzi wanasababisha timu zifungwe ambazo hazistahili kufungwa! Waamuzi wanaharibu mpira na kusababisha fujo wakati mwingine kwa sababu tayari wameshachukua mlungula mfukoni! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, unakuta *referee* anaamua ndivyo sivyo, matokeo yake timu nyingine zimezoea kununua mechi kwa sababu wamezoea kuhonga ma-*referee,* wanahonga hadi wachezaji, mechi zinapangwa matokeo, mnashinda humu Tanzania mnakuwa mabingwa mkitoka nje mnafungwa. Mnajisifu mnajua mpira. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala hili litizamwe kwa upana wa kutosha. Mheshimiwa Waziri tunaomba mshirikiane na *TFF* mkomeshe rushwa kwenye michezo. Leo hapa Mheshimiwa Zitto katoa ushauri mzuri kwamba *betting* na hizi bahati nasibu ndizo zinazoendesha hizi ligi kubwa duniani, huwezi kuendesha ligi kubwa duniani wakati tayari michezo ina rushwa. Huwezi kufanya

betting ya kwamba leo Simba atafungwa na Yanga wakati kuna watu wameshaamua Yanga ifungwe mezani au wengine wameamua Simba ifungwe mezani. Uamuzi umeshatoka mezani. Hiyo *betting* itaingiza pesa kiasi gani? Siwezi ku-*bet* mimi kwenye kitu ambacho kiko *corrupt.* Ndiyo maana *betting* za Uingereza zinakuwa na maana kwa sababu wamepunguza kiwango cha rushwa, watu kweli wanakaa wanaanza ku-*bet.* Wana-*bet,* wana-*predict* kutokana na kwa sababu michezo inayochezwa kule Uingereza na sehemu zingine ile hali ya rushwa haipo. Kwa hiyo, ndugu zangu mlitizame kwa kina suala la rushwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuzungumzia pia ufadhili wa timu. Sasa hivi kwa mfano, kuna timu zimeshinda ubingwa wa mikoa, zimegawanywa Kanda mbalimbali, kwa mfano sisi kwetu kuna timu inatakiwa iende Kagera kufanya kambi kwa maana ya kuingia kwenye mashindano ya Kitaifa, hakuna ufadhili. Wabunge ndiyo tunaoombwa tuchangie pesa ya kupeleka zile timu kwenye Kanda. Hakuna mkakati wa Serikali na *TFF* wa kuzifadhili hizi timu ziende zikacheze. Matokeo yake Wabunge ndiyo mnaokamuliwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mfano, kuna ndugu yangu mmoja tulishirikiana naye alikuwa anafadhili timu, timu ikawa inafanya vizuri, vijana wanacheza, tunatoa pesa. Yule mfadhili mkubwa anatoa pesa timu inakwenda kucheza, ikafika kiwango pesa hamna, timu ina uwezo. Yule bwana ikabidi ahonge timu ifungwe ili irudi nyumbani kwa sababu watu hawachangii pesa kwenye michezo na hawaoni umuhimu wa kuchangia pesa kwenye michezo. Kwa hiyo, tunaomba elimu itolewe, tunaomba Serikali iwe na mkakati kabisa thabiti wa kuweza kuhakikisha tunaendeleza michezo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna suala la viwanja nimeliongea hapo mwanzo, hata hatujui tuwaombe TAMISEMI Tuombe kwenye Wizara! Nani anahusuka na viwanja? Tunaomba Wizara ishikilie hili suala, ishikilie michezo kuanzia kwenye shule ya msingi tusiachie TAMISEMI, tusiachie Wizara ya Elimu, mshikilie michezo kuanzia chini mpaka juu, kwa maana ya kuanzisha *football academies* na kusimamia michezo kwa ujumla, ili tuweze kutengeneza timu bora za michezo ya aina mbalimbali. Sasa hivi uwezo huo uko Jeshini tu.

Mheshimiwa Mwenyekiit, kumbuka zamani tulipata watu waliotuwakilisha Tanzania kwenye michezo ya Kimataifa wakaleta sifa akina Filbert Bayi, akina Juma Ikangaa, Samson Ramadhan, Iswege Christopher, Ndassa Mafuru, Samwel Mwang'a, Hatii Shamba, Restituta Joseph, Hawa wote walitokana na Jeshi, lakini sisi kama Wizara tumeshindwa kutengeneza hawa watu. Ina maana Jeshi peke yake ndiyo lina uwezo wa kutengeneza hawa watu. Kwa hiyo, tunaomba tushirikiane, ili tuweze kutengeneza timu zetu pamoja na timu ya *olyimpic*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuwasilisha. Nakushukuru mno kwa kunipa nafasi. Naunga mkono hoja, lakini marekebisho hayo naomba yasikilizwe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa Nyongo. Sasa hivi anayefuata ni Mheshimiwa Angelina Malembeka lakini baadae Mheshimiwa Ahmed Juma Ngwali na Mheshimiwa Venance Mwamoto pamoja na Mheshimiwa Amina Mollel wajiandae.

MHE. ANGELINA ADAM MALEMBEKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi, na mimi naungana na wenzangu kumpongeza Waziri kwa kazi nzuri anayoifanya. Nampongeza kwa dhati kwa sababu najua hii Wizara aliyoipata ambayo anaifanyia kazi mara nyingi amekuwa anaifanyia kwa vitendo. Nimemshuhudia mwenyewe Mheshimiwa Nape akipiga gitaa, nimemshuhudia mwenyewe Mheshimiwa Nape akiimba, nimemshuhudia mwenyewe Mheshimiwa Nape akicheza kiduku, nimemshuhudia Mheshimiwa Nape akicheza sindimba, nimemshuhudia Mheshimiwa Nape akicheza mayonjo, ina maana yuko kwenye fani. Nakupongeza sana Mheshimiwa Nape pamoja na Naibu Waziri wako. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mchango wangu utaenda kwa vifungu, kwanza nianze kidogo kwa mkwara tuliopigwa kwamba tukienda kucheza kwa King Kiki tutakuwa tumekula rushwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Waziri wa Afya wakati anawasilisha Bajeti yake alikuja na wanakijiji hapa akatuambia kijiji kile kina miaka mitano hakuna mama aliyefariki kutokana na uzazi, tukapiga makofi. Alipokuja Waziri wa Muungano na Mazingira alikuja na Waasisi wa Muungano akatuonesha tukapiga makofi, lakini pia, akatuonesha mwanafunzi Getrude Clement ambaye alituwakilisha Marekani kwenye masuala ya mazingira, tukapiga makofi. *(Makofi)*

Lakini pia alipokuja Waziri wa Biashara, Viwanda na Uwekezaji alituambia pale nje kuna wafanyabiashara wa magari wanaotaka kwenda kununua yako pale, tukapiga makofi. Pia Waziri wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa wakati anawasilisha mada yake hapo tuliwaona maafande wamejaa huku tele wa kila Idara tukapiga makofi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo tuko Wizara ya Habari, Utamaduni, Michezo na Sanaa, Waziri anaonesha wadau wake, tunaambiwa tukienda kucheza kwa King Kiki tunakula rushwa, hiyo haki kweli? *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, binafsi King Kiki nimemjua nikisoma shule ya msingi, nikasoma sekondari, nikaolewa, nikacheza muziki kwa raha yangu, nimeingia Bungeni King Kiki yupo na akipiga ninaingia. Kwa sababu hiyo imeonesha jinsi gani wanamuziki wakongwe waliokaa hapa nchini na kufanya kazi zao bila kutetereka, sasa kama mtu amefanya shughuli ya muziki kwa kipindi kirefu, leo anakuja hapa kuonesha ujuzi wake na kuwafurahisha Wabunge, mnasema ni rushwa. Hivi mambo mangapi yanayofanyika humu ndani, mbona hamyasemi? Mmeona tu ya King Kiki kuja hapa kuwaburudisha Wabunge ndiyo imekuwa nongwa? Tubadilike! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaendelea kuzungumzia sekta ya habari. Kwanza nichukue nafasi hii kuwapongeza wamiliki wote wa vyombo vya habari hapa nchini bila kuwasahau wenzetu wa Gazeti la Uhuru na Mzalendo, pamoja na redio Uhuru. Pamoja na pongezi hizo kwa wanahabari na wamiliki wa vyombo vya habari nizungumzie maslahi ya wanahabari.

Mheshimiwa Mwenyekiit, wanahabari wengi mapato yao yako chini, wanahabari wanaweza wakapewa sehemu wakafuatilie kazi bila usafiri. Lakini wanahabari hawa pia bado tuna matatizo nao kwamba wana utaalamu wa kuandika pia habari potofu. Unaweza ukakuta taarifa ile ile kwenye gazeti hili unaambiwa sita wamekufa, hili saba wamekufa, lingine 10 wamekufa, na lingine watatu wamekufa, ajali ni ile ile moja, hilo pia ni tatizo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kuna tatizo la kutoa habari kwa upendeleo. tatizo hili tumeliona hasa kipindi cha uchaguzi na kipindi cha kampeni. Ni vizuri basi, zile taasisi za habari zijielekeze moja kwa moja kwamba tuko hivi, kama walivyofanya redio Uhuru na magazeti ya Uhuru kwamba, ukienda kule unajua wewe ni Chama cha Mapinduzi, vingine vimekaa kimya huku vinatoa habari kwa upendeleo. Tumeviona, tunavijua na tutavifanyia kazi maana Serikali ni yetu, Mheshimiwa Nape ni wetu na tutapambana. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, siamini kabisa kama Mbunge utakaa ndani ya Bunge kwa miaka mitano, toka asubuhi mpaka jioni wanakuona kwenye *tv* kwenye Jimbo lako utapata maji, utapata zahanati, utapata shule, utapata barabara, utapata umeme hiyo siamini! Ninachoamini ni kwamba utakapokuja kwenye Bunge na kutoa hoja zako na kurudi kwenye Jimbo lako kwenda kutekeleza yale ya wananchi waliyokutuma ndipo utakapopata maendeleo na ndipo watakapokuchagua. Hawakuchagui kwa kuangaliwa kwenye *tv*. Ingekuwa kuangaliwa kwenye *tv* tunachaguliwa tusingeenda Majimboni kuomba kura. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini kitu gani kinachong'ang'ania sana tu kwenda kwenye *tv*. Mmemzomea Rais hapa na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi tumenyamaza, mkatuona wajinga. Mkaendelea akaja Waziri Mkuu

hapa mkakataa kusikiliza hotuba yake wala kuichambua, tukanyamaza kimya mkasusa mkatoka hatujawasemesha, lakini pia uchaguzi wa Zanzibar mmenuna, sisi tumepiga kura tumemalizika.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, hachangii hoja huyo. Hachangii hoja, akae kitako.

MHE. ANGELINA ADAM MALEMBEKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninachotaka kusema ni kwamba, siku zote ninyi mkinuna wenzenu wanakula. Kununa mnanuna wenyewe halafu mnalalamika! Hakuna kitu chochote ambacho hakina mwanzo. Tuliingia kwenye Bunge vizuri, tulikuwa tunaonekana kwenye televisheni na kila mtu alikuwa anaona raha kuonekana kwenye televisheni, lakini haya mmeyataka ninyi wenzetu. Televisheni mmefanya ndiyo kituo cha kutukania viongozi wakubwa Serikalini, kutukania Marais, kukashifia Serikali iliyoko madarakani, hatuwezi kukubali. Kuna watu hawapendi ugomvi, kuna watu wameamua kujiweka sawa. *(Makofi)*

(Hapa baadhi ya Wabunge walizungumza bila mpangilio)

MHE. ANGELINA ADAM MALEMBEKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, watu wameamua kujiweka sawa kwa maana kwamba, kitu kingine kama mtu hataki…

MWENYEKITI: Waheshimiwa naomba utulivu jamani tumsikilize Mbunge. Naomba nidhamu ndani ya Bunge, upande huu nimewasikia.

MHE. ANGELINA ADAM MALEMBEKA: Kama mtu hataki siyo lazima apambane na wewe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, usiwe na wasiwasi mimi nilishasema daktari aje apime watu akili. Kwa hiyo, usiwe na wasiwasi waache wazomee.

(Hapa baadhi ya Wabunge walizungumza bila mpangilio)

MHE. ANGELINA A. MALEMBEKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, haiwezekani mtu toka asubuhi anatoka nyumbani anamuaga mke wake anakuja hapa kwa kazi ya kuzomea. Halafu analalamikia *tv! Tv* ya nini? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nina watu humu wanafanya mambo kinyume na utaratibu wa Kanuni za Bunge. Kuna watu humu wanaoana kimya kimya, kuna watu humu wanatiana mimba kimya kimya, mbona hawaleti kwenye television? Kuna watu humu wanalewa mpaka asubuhi, mbona hawawapeleki kwenye televisheni? (Makofi) ***[Maneno Haya Siyo Sehemu ya Taarifa Rasmi za Bunge]***

MHE. SABREENA H. SUNGURA: Taarifa!

MHE. ANGELINA ADAM MALEMBEKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, hivi mimi nitakubali kweli mzazi wangu anatukanwa humu halafu nakubali. Hicho kitu hakiwezi kukubalika. Binafsi kama Mheshimiwa Malembeka siwezi kukubali kiongozi wangu anatukanwa humu televisheni na wote wanamuangalia, siwezi kukubali. Kwa sababu hata mzazi wako kama anatukanwa, ukihadithiwa tu unataka kupigana sembuse kuangalia. Hicho hatuwezi kukubali.

MHE. SABREENA H. SUNGURA: Taarifa!

MWENYEKITI: Mheshimiwa Malembeka naomba ukae tafadhali! Kuna Taarifa pale niisikilize.

MHE. ANGELINA ADAM MALEMBEKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, anipe hiyo taarifa naisubiri! *(Makofi)*

TAARIFA

MHE. SABREENA H. SUNGURA: Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kumpa mzungumzaji taarifa kwamba kitendo anachofanya cha kusema watu wanabeba mimba kimya kimya ni udhalilishaji kwa mwanamke. Sisi kama Wabunge hatupaswi kudhalilishwa, ni haki ya binadamu, ni haki ya kila mwanamke.

MBUNGE FULANI: Kuhusu Utaratibu!

MHE. SABREENA H. SUNGURA: Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaomba afute kauli na awaombe radhi Waheshimiwa Wabunge kwa sababu humu ndani hakuna *under 17*.

MBUNGE FULANI: Kuhusu Utaratibu.

MWENYEKITI: Subiri, mmoja mmoja jamani. Umeshamaliza, haya, Mheshimiwa Malembeka unapokea hiyo taarifa?

MHE. ANGELINA ADAM MALEMBEKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, siipokei hiyo taarifa kwa sababu zifuatazo; Kwanza nina uhakika humu ndani kuna watu wameoana bila taratibu, wake zao nyumbani hawajui lakini hapa wanajifanya mke na mume, hilo la kwanza. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa hiyo ninaikataa kwa sababu mimi ninajua ndoa ya mkristo ni moja, siyo mbili wala tatu, lakini kuna watu humu wana wake, ambao wake zao hawajui, mbona hawaoneshi kwenye televisheni?

Mheshimiwa Mwenyekiti, naendelea, wasinipotezee muda.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka nirudi kuhusu suala la michezo. Kwanza nizungumzie suala la vifaa vya michezo, ninaomba bei zipungunzwe kwa sababu sasa hivi vijana wengi wamejikita kwenye michezo lakini vifaa bei iko juu. Ndiyo maana utakuta wakati mwingine wanacheza mpira bila viatu, kwa hiyo ni vizuri bei ya vifaa vya michezo zipunguzwe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia napenda nizungumzie Kijiji cha Michezo kilichopo Mvuti katika Kata ya Msongola, eneo lile limetengwa heka 10 kwa ajili viwanja vya michezo…

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa Malembeka muda umemalizika nashukuru sana.*(Makofi)*

MHE. ANGELINA ADAM MALEMBEKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea sasa namkaribisha Mheshimiwa Ahmed Juma Ngwali na baadaye Mheshimiwa Venance Mwamoto ajiandae.

MHE. MWITA M. WAITARA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo.

MWENYEKITI: Naomba tuendelee na niliyemtaja Mwongozo baadaye.

MHE. AHMED JUMA NGWALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, sitaki nijihuzishe sana na mazungumzo yaliyopita, naomba nijielekeze kwenye hoja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kabla sijachangia hoja hii niliamua kwanza nipitie Sheria ya Baraza la Michezo, Sheria Namba 12 ya mwaka 1967 ikafanyiwa marekebisho na Sheria Namba 6 ya mwaka 1971 pamoja na Kanuni za Michezo na Kanuni za Usajili Namba 442 ya mwaka 1999.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilipitia hii sheria, ukistajabu ya Musa utayakuta ya Firauni, bahati nzuri sana Mwanasheria Mkuu yupo, lakini Waziri wa Sheria Mheshimiwa Mwakyembe pia yupo. Naomba ninukuu Kifungu cha12 cha Sheria ya Baraza la Michezo, Kifungu hicho kinachohusu usajili wa vilabu kinasema;

"Msajili atakataa kusajili au kutoa msamaha wa usajili kwa chama cha michezo, ikiwa (a) Ikiwa ameridhika kwamba chama hicho ni tawi la au; kimeshirikishwa au; kina uhusiano na shirika au kikundi chochote chenye mwelekeo wa kisiasa isipokuwa chama au chombo chochote cha Chama cha Afro-Shiraz cha Zanzibar au chombo chochote cha chama hicho."

Mheshimiwa Mwenyekiti, Afro-Shiraz ipo kwenye Sheria ya Baraza la Michezo, Chama cha Afro-Shiraz hakipo tena hata katika Katiba ya Zanzibar, hata katika Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, lakini sheria hiyo tayari imeshafanyiwa marekebisho na bado Chama cha Afro-Shiraz kinaonekana baada ya miaka sijui mingapi kwa sababu ilikufa mwaka 1977.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimepata maswali mengi ya kujiuliza kwanza, kwa nini iwe Afro-Shiraz isiwe *TANU.* Kwa hiyo, inaonekana kwamba Waziri hata alipochaguliwa kuwa Waziri hata hii sheria hakuipitia. Inaonekana Serikali haipitii sheria na kuangalia sheria ambazo zinatakiwa kufanyiwa marekebisho. Jambo la msingi Serikali pitieni sheria ni aibu. Leo tunakuta Afro-Shiraz katika Sheria ya Michezo, *ASP*. Baada ya kuweka sawa hilo, tuendelee sasa na soka, mimi ni mdau mkubwa wa soka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, inasikitisha sana, Tanzania leo unasimama hapa unazungumza, ni ya mwisho katika viwango vya *FIFA* katika mpira wa miguu katika *East Africa* ni ya mwisho. Ya kwanza ni Uganda, ambayo inashika nafasi ya 72, ya pili ni Rwanda ambayo inashika nafasi ya 87, ya tatu ni Kenya inayoshika nafasi ya 116, ya nne ni Burundi inayoshika nafasi ya 122, lakini Tanzania inashika nafasi ya 129. Tumewazidi kila kitu hizo nchi nyingine. Hizo ni takwimu ambazo ukitaka kuzidadavua nenda kwenye *website* ya *FIFA*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, inasikitisha sana kwa sisi watu wa michezo kuona leo Taifa kama Tanzania ndiyo Taifa la mwisho kabisa katika soka kwa *East Africa*. Ukubwa wa nchi, uchumi wetu, tunapitwa na Kenya tu kwenye uchumi, kwenye *population*, kwenye eneo tuko juu. Maana yake ni kwamba hakuna mkazo katika michezo hasa soka mchezo ambao unapendwa na watu wengi Tanzania hasa ukifanya tafiti. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine Wazungu wanasema *one swallow does not make a summer.* Inashangaza sana leo Mheshimiwa Nape, alikuja kwa mbwembwe sana na kumtangaza kama Mbwana Samatta ndiyo shujaa wa Tanzania katika mpira wa Kimataifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Tanzania ni ya mwisho katika nchi zenye wachezaji wa wanaocheza Kimataifa. Tanzania ni ya mwisho, nataka nikupe takwimu. Tanzania ina wachezaji kumi tu nje ya nchi, Mheshimiwa Nape huwajui, nina hakika huwajui. Lakini Rwanda ina wachezaji 17 wanaocheza nje

soka la kulipwa, Burundi wana wachezaji 25, Kenya wana wachezaji 32 wanaocheza nje na Uganda wana wachezaji 41. Watu wanajitahidi kadri siku zinavyokwenda kuwekeza katika mpira wa miguu, ndiko wanakotakiwa wawekeze kwa sababu mpira wa miguu, mfano chukua mchezaji mmoja tu, Victor Wanyama mchezaji wa Kenya anayecheza Southampton ya Uingereza analipwa kwa wiki *pound* 30,000 ni sawa na shilingi karibu milioni 300 kwa wiki moja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mnakwenda kuwekeza kwenye boda boda, hii ni Serikali gani isiyokuwa na mipango mizuri bwana eeh? Mnakwenda kuwekeza kwenye boda boda Rais anasema mshahara mwisho shilingi milioni 15, kwa mwezi Yaya Touré wa hapo Ghana anapata zaidi ya bilioni tatu kwa mwezi.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa.

MWENYEKITI: Naomba uendelee mchangiaji.

MHE. AHMED JUMA NGWALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo nataka kulizungumza ni…

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa ni muhimu kwa sababu kuna namba zimekosewa katika hotuba inapotosha!

MHE. AHMED JUMA NGWALI: Tulia wewe.

Jambo lingine ambalo ni muhimu sana ni suala la mapato ya michezo. *FIFA* wanakuwa na *Financial Assistance Program (FAP)* wanatoa dola 250,000 lakini wana *Goal Project* ambazo wanatoa dola 400,000. *Tanzania Football Federation* inapotoka nje kuwakilisha nchi inawakilisha kama Tanzania ambapo Zanzibar nao wanahitaji kupata hizo fedha. Hakuna takwimu zozote zinazoonesha kwamba Zanzibar wanapata hizo fedha, lakini kuna vyama tofauti vya michezo kama *International Basket Ball Federation (FIBA)* wanaleta fedha ndani, Zanzibar hatupati, tuna *International Boxing Association* wanaleta fedha hazipatikani, kuna *Internationa Golf Federation* zinakuja fedha kutoka nje hatupati, kuna *Internationa Handball Federation* hatupati fedha, kuna *sports association* chungu nzima za nje, Zanzibar hatujui mambo haya yanakwenda vipi, wala mambo yanakuwa vipi yaani tupo tu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukichukuwa Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ukiisoma hii iko katika mambo ya Muungano, mambo ya nje ni mambo ya Muungano, kwa hivyo mnavyotoka *International* Zanzibar tupo. Zanzibar tukizungumza tayari unatoka nje tu ya nchi, tukiwa ndani fanyeni

shughuli zenu za ndani lakini kwa nini mnapokwenda nje misaada ile ya kimichezo Zanzibar hatuioni au mnaipeleka wapi? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Nape namalizia kwa kusema tunakwenda katika *Olympic* ya *Rio de Janeiro* 2016. Tanzania toka mwaka 1964 ina medali mbili tu za shaba, Kenya wana medali 86, wana medali 25 za dhahabu, kama haujaja na medali lazima ujiuzulu kwa sababu hatuwezi tena kuvumilia kuona kwamba Tanzania ndiyo imekuwa shamba la bibi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante, siungi mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Ngwali nashukuru, tunaendelea na Mheshimiwa Venance Mwamoto, Mheshimiwa Amina Mollel na baadaye Mheshimiwa Frank Mwakajoka ajiandae.

MHE. VENANCE M. MWAMOTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nianze kwa kukushukuru kwa kunipa nafasi jioni ya leo. Nianze kwanza kwa kuwapongeza Wabunge wanne ambao wameingia safari hii baadaye, Mheshimiwa Shamsi Vuai Nahodha, Mheshimiwa Oliver Semuguruka, Mheshimiwa Lucy Owenya na Mheshimiwa Ritta Kabati. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kwa kuishauri Serikali. Hakuna kitu ambacho kinanikera kama kuendelea kufanya vibaya kwa timu zetu za Taifa, juzi niliuliza swali Mheshimiwa alijibu, lakini nataka kumshauri leo. Bahati nzuri nimekuwa mchezaji kwa ngazi ya juu kabisa, nimekuwa kwenye Baraza la Michezo, Mjumbe kwenye *TFF*, nimekuwa Kapteni wa timu wa Bunge lililopita, na sasa hivi ndiye kocha wa timu ya Bunge hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mchango wangu nashauri, kwa kuwa nilipokuwa kwenye Baraza na nina hakika kuwa Baraza letu linajiendesha katika mazingira magumu sana. Hakuna fedha ya kutosha ambayo inapelekwa pale, lipo pale kwa sababu lipo kisheria na sidhani kama linafanya kazi yake kama inavyotakikana. Nimekuwa *TFF* mzigo ni mzito nitatoa ushauri baadaye kwamba iweje kwa timu ya Taifa. Kwa kuwa Baraza la Michezo lina vitu vingi, michezo yote iko mle pamoja na wasanii wapo mle ndani. Ninapendekeza tuunde Shirika la Michezo. Ukienda Uingereza baada ya kugundua kwamba baadhi ya michezo haifanyi vizuri walianzisha Shirika la Michezo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, umuhimu wa kuanzisha shirika la michezo badala ya baraza ni kwamba itakuwa rahisi kujitengemea, litakuwa linakaguliwa kama kawaida na Serikali/*CAG*, lakini litafanya kazi vizuri kuliko sasa kwa sababu sasa hivi halina fedha lakini tutakapounda shirika itakuwa rahisi wao kufanya mambo mengi. Kwa mfano, wanaweza wakatafuta kwenye harambee, wanaweza kuwa na vyanzo vingine vya mapato na hivyo itakuwa

ni rahisi sana kuzihudumia hizi timu za Taifa. Leo kuna kuna mashindano ya olympiki, wakimbiaji wako Arusha, sijui wako *camp*, hawana fedha wanapata shida. Timu ya Taifa inaachiwa na *TFF*, *TFF* wanapata wapi pesa? Kwa sababu kiingilio kile nilitegemea makato ya ile kodi ingerudi baadaye ikasaidia kwenye timu ya Taifa. Lakini tunataka tu tuone timu ya Taifa inafanya vizuri bila kuipa *support,* hii ni pamoja na michezo mingine. Mheshimiwa Waziri ninashauri tuanzishe Shirika la Michezo, hapa ndipo utakapoona tofauti. Leo ni miaka mingapi hatujafanya vizuri?*(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa kushauri pia kuhusu timu ya Taifa. Ili timu ya Taifa ifanye vizuri ninashauri *TFF* najua wapo, idadi ya wachezaji ambao wanatoka nje, wanaoruhusiwa kuchezea vilabu vyetu vya ndani ni wengi mno kiasi kwamba leo ukienda timu ya Yanga wanaoongoza kufunga magoli ni wachezaji wa kutoka nje, ukienda timu ya Simba wanaoongoza kufunga magoli ni wachezaji wa nje.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tatizo lake ni nini, ukiangalia ligi ya Uingereza ndiyo ligi bora ninaamini kuliko ligi nyingine na ndiyo ligi yenye wachezaji wengi wa nje. Lakini timu ya Taifa ni mbovu sana kwa sababu wanaocheza ligi ile ni wageni, kwa hiyo na sisi tunanufaisha tu timu za Simba na Yanga lakini uwezo wa kunufaisha Taifa kwa kutumia wachezaji wengi wa nje itakuwa ni kizungumkuti, hatutafanya vizuri hata siku moja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia Waziri wa Kazi Mheshimiwa Mavunde yupo, hebu kapitie mikataba ya wachezaji wetu kwenye vilabu vyao, kwa sababu tofauti ya mshahara ya wachezaji wa nje na wachezaji wetu inakatisha tamaa. Ukienda pale wale watu unaweza ukafikiri labda wanafanya mgomo lakini wameshakata tamaa kiasi kwamba wanaona afadhali basi hawa wanaolipwa fedha nyingi ndiyo wacheze wenyewe. Sasa nafikiri Mheshimiwa Waziri pita pale kagua ile mikataba yao utaona kinachoendelea pale.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine ambalo nigependa nishauri ni kwamba vilabu vyetu vinachukua muda mrefu sana kufanya uchaguzi na hii ni pamoja na mikoa. Mimi natoka mkoa wa Iringa, tunapokea malalamiko mengi sana kutoka kwenye klabu za Lipuli na klabu ya mkoa wa Iringa kwamba chaguzi hazijafanyika. Kwa hiyo, ningeomba taratibu zifuatwe kama ni Baraza la Michezo la Taifa au ni Mabaraza ya Mikoa yasimamiwe yahakikishe chaguzi zinafanyika kwa sababu hapo ndipo ambapo vurugu inaanzia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine ambalo ningependa kushauri ni jinsi ya kutenga siku maalum. Mheshimiwa Rais ametenga siku maalum ya usafi, sasa Mheshimiwa Waziri wa Michezo, kuna haja kabisa ya kuangalia kama nchi zingine, mfano ukienda Burundi, Congo na sehemu zingine wana siku maalum ya michezo na hii tungeanza Wabunge kwa sababu michezo ni afya, michezo

ni dawa na michezo ni tiba. Tukifanya hivyo tutawafanya na watu wengine wakaona umuhimu wa michezo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ni *academy,* lazima tuwe na *academy*. Sisi wakati tunacheza wakati huo tulikuwa tunatumia zaidi michezo ya shule za sekondari, vyuo na mashirika. Lakini ukiangalia hii michezo sasa hivi imekufa kabisa, zile ndizo zilikuwa *academy*. Leo ukianzisha *academy* unapata wapi vifaa, uwanja ule wa bandia ambao kodi yake na ununuzi huwezi ku-*afford*, vifaa vya michezo bei ziko juu, sasa bila kufanya hivyo matatizo yake yatakuwa ni makubwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu wasanii ni vema kama nilivyosema tukiwa na shirika la michezo na wasanii waatakuwa ndani, itakuwa rahisi kuwasimamia haki zao. Wanadhulimika sana, wanafanya kazi kubwa lakini haki zao hazitambuliwi. Tumeshuhudia wacheza filamu, filamu zao zipo mitaani, wanachopata wao hakuna, ni shida tupu. Kwa hiyo Mheshimiwa Waziri naomba kabisa hebu kaa na watu wako muweze kuona mnawasaidiaje wasanii na wanamichezo wa ujumla.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la mwisho kwa sababu muda bado ninao mimi nilikuwa Rais wa wacheza mpira Tanzania, chama kinaitwa Spurtanza (Chama cha Wachezaji Mpira). Mimi nigekushauri jaribu kuwatumia wale wachezaji tungeweza kuwatawanya kwenye shule za msingi hata kwa posho kidogo wangeweza kusaidia kufundisha michezo na ingekuwa ni *academy* tayari. Wapo wengi, anapomaliza kucheza mpira mchezaji wa Tanzania wengi maisha yao ni shida, lakini tayari wanakuwa wameshafikia *level* ya Taifa, kwa hiyo *automatically* wanakuwa kwenye *level* ya *coaching* ya mwanzo, ni kiasi cha kuwaendeleza tu. Kwa hiyo wangetumika kwenye shule zetu za misingi wangesaidia kubadili michezo kwenye nchi yetu kwa baadhi ya michezo kama mpira wa miguu, riadha,ngumi na kadhalika, badala ya kusubiri *academy* ambayo kwa kweli ni gharama kuziendesha na Serikali bado haijatia nguvu labda wakiamua kuweka ruzuku kwenye michezo hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo naomba Mheshimiwa Waziri, pesa hizi ulizoomba ni ndogo hazitasaidia kitu chochote. Hizi ni za semina na mambo mengine, lakini kwenye mambo ya michezo sahau kama kutakuwana mabadiliko. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo.

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa Mwamoto, sasa hivi tunaendelea na Mheshimiwa Amina Molel na baadaye Mheshimaiwa Frank Mwakajoka, pamoja na Mheshimiwa Goodluck Mlinga wajiandae.

MHE. AMINA S. MOLEL: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana kwa kunipa nafasi na mimi niweze kuchangia Wizara hii ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo. Kwanza kabisa naomba niseme kwamba mimi nimekulia katika taaluma ya habari, na naomba kwa heshima na taadhima niitendee haki taaluma ya habari.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kabla ya yote kwanza nimpongeze Mheshimiwa Waziri wa Wizara husika, kwa kazi nzuri naamini kwamba atafanya mambo mazuri kadri muda unavyokwenda. Pia nichukue nafasi hii kumpongeza Mwenyekiti wa Makampuni ya *IPP* Ndugu Reginald Mengi, kwani yeye ndiye ambaye kwa kiasi kikubwa amechangia mimi kufika hapa, nilianzia ITV na *Radio One* wakati huo bado binti mdogo na baadae nikaenda Shirika la Utangazaji Tanzania *(TBC)*. Nichukue nafasi hii pia kumshukuru, Mkurugenzi wakati huo Ndugu Tido Dunstan Muhando, ambaye ninaamini kabisa naye amechangia mafanikio yangu hapa.

Niwashukuru pia na kuwapongeza wafanyakazi wote wa Shirika la Utangazaji Tanzania kwa kazi nzuri na ninaomba niwatie moyo, na niwaambie kwamba mwenzao nipo humu na nipo kutetea maslahi ya waandishi wote kwa ujumla na mwisho ni kwa wanahabari wote popote pale walipo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo katika utangulizi wangu, basi siku zote wanasema mcheza kwao hutunzwa na mimi naomba nitunzwe kwa kuanza na Shirika la Utangazaji Tanzania *(TBC),* kwa kuwa ndipo ambapo nimetokea huko. Shirika hili la Utangazaji Tanzania *(TBC)* ni shirika ambalo kusema ukweli ni kama limesahauliwa na hata ukiangalia katika bajeti ambayo imepangiwa kwa hivi sasa ni bajeti ambayo haitoshi kitu chochote; kwa mwezi mmoja tu Shirika la Utangazaji Tanzania gharama ya kulipia umeme inakwenda karibia shilingi milioni 70. Sasa kama mwezi mmoja tu na bajeti hii ambayo Shirika hili la Utangazaji *(TBC)* limepangiwa, utaona ni dhahiri kabisa kwamba fedha hizo hazitoshi kuweza kuikwamua *(TBC)* kutoka hapa ilipo ili Watanzania waweze kujivunia shirika hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na yote haya na watu wamekuwa wakilalamikia ni kwa sababu Shirika hili tumelisahau, ndiyo maana kila siku linazidi kuwepo hapa lilipo. Mimi nimpongeze tu Mheshimiwa Rais kwa kutupa Mkurugenzi sasa hivi Dkt. Ayoub Rioba ambaye ninaamini kabisa ni mbobezi katika fani hii ya taaluma ya habari, ni msomi, kwa hiyo ninaamini ili aweze kufanya kazi vizuri, ni lazima haya mambo yaendane na fedha, ikiwa ni pamoja

na kuboresha mitambo, kuboresha hata hayo majengo tu miundombinu katika Shirika hili imechoka tangu miaka hiyo atujazaliwa mpaka leo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukienda Redio Tanzania pale mitambo ni hiyo, ofisi ni zile zile tangu miaka hiyo, sasa hata kama ni kijana ari ya kufanya kazi, atawezaje kufanya kazi wakati vifaa vilivyopo ni duni. Ukienda hata katika mitambo iliyopo ya Kisarawe, bado hali ni mbaya. Nashukuru kwamba kwa miaka ya hivi karibuni wameweza kuboresha angalau Redio Tanzania ambayo sasa hivi ni *TBC* Taifa, kidogo imeboreshwa mitambo yake, lakini hili ndilo kimbilio la Watanzania walio wengi na hasa unapozungumzia taaluma hii, hawa wa huko vijijini walitarajia mambo mengi kutoka katika Shirika hili la *TBC*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama Serikali yenyewe imeisahau *TBC* utawezaje kuboresha? *TBC* ina wafanyakazi wazuri, wana taaluma lakini vifaa vimechoka. Wengine hata ofisi hawana, ukienda Shirika la Utangazaji *TBC* hivi sasa majengo yako pale lakini majengo hayo miunombinu hakuna chochote. Kwa hiyo, naiomba Serikali, na ninaishauri Serikali iliangalie Shirika la Utangazaji Tanzania *(TBC)* kwa jicho la pekee, hebu tujifunze kutoka kwa wenzetu, mashirika kama *CNN, BBC* ambao wanajivunia hilo mashirika yao na ndiyo maana hata ukiangalia katika vita, vinapotokea vita wanachokimbilia cha kwanza ni chombo cha Taifa, kwa nini na sisi tusijivunie Shirika hili!

Mheshimiwa Mwenyekiti, mbali ya Shirika hili la *TBC* vilevile wafanyakazi wa Shirika hili la *TBC* wamekuwa wakidai marupurupu na mishahara yao kwa muda mrefu. Kumekuwepo na *scheme* mpya ya mishahara ambayo tangu mwaka 2012 mpaka leo madai ya wafanyakazi wa *TBC* hayajatimizwa. Mheshimiwa Waziri Nape ninaamini kabisa haya umeshayapata na kwa sababu wewe ni kijana nakuomba uangalie kwa jicho la pekee, wasaidie hawa wafanyakazi wa *TBC* ili waweze kutimiza majukumu yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la pili ni *Startimes,* hili ni jipu! nasikitika kwa kweli. Hawa *Startimes,* kupitia kampuni ya *Star Media* ambao waliingia mkataba wa miaka mitano. Mkataba ule hivi sasa tayari muda wake umekwisha, hawa *Star Media* ambao ndiyo wanaimiliki kampuni hii ya *Startimes,* hakuna malipo yoyote yanayolipa kwa Shirika hili la *TBC*. Kama huu uwekezaji ulikuja na ulikuwa na nia njema, ungeweza kwa kiasi kikubwa kulisaidia shirika hili kupunguza makali, kujenga mitambo iliyopo hapo. Kwa hiyo ninamuomba Waziri atakapokuja atuambie kuhusiana na mkataba huu wa *TBC*, vilevile aje atueleze, kwa sababu ndani ya *Star Media* hawa *Startimes* hivi sasa wanasema kwamba wamepata hasara. Hebu tujiulize wakati tunatoka kwenye analogia kuingia kwenye *digital* ni nani walioongoza kwa kuuza ving'amuzi? Nitamuomba Waziri atakapokuja atusaidie katika hili.*(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nizungumzie waandishi wa habari. kila mmoja wetu hapa, hata mmoja wetu hapa asiyetegemea waandishi wa habari. Tunapokwenda popote pale msafara wa waandishi wa habari upo nyuma yetu, tukitarajia kwamba hawa ndiyo ambao waweze kufikisha taarifa kwa wananchi. Kwa nini hatuwathamini wanahabari? Kwa nini tumewasahau wanahabari? Ukiangalia hata hawa wanaofanya kazi hapa muda wote wamesimama wanafanya kazi, lakini mishahara yao ni midogo, hakuna anayewatetea.*(Makofi)*

Mheshimiwa Mweyekiti, nimuombe Mheshimiwa Waziri atakapokuja kuhitimisha atueleze ni lini Muswada wa Habari utakuja hapa ili tuweze kutetea maslahi ya waandishi wa habari, tuangalie pia kuhusiana na suala la bima kwa ujumla kwa hawa waandishi wa habari ili basi waweze kufanya kazi zao vizuri na ukiangalia baadhi ya wanahabari, kwa jinsi ambavyo wanatembea hata viatu vyao soli zimeisha. Kwa hiyo, mimi nina imani sana na Mheshimiwa Waziri, nina imani sana Rais wetu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, na nina imani kwamba atawatendea haki waandishi wa habari ili waweze kutimiza majukumu yao ipasavyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile nizungumzie suala la michezo, tunaposema michezo, michezo hii siyo tu kwa timu hizi kubwa, lakini pia hata watu wenye ulemavu wanahitaji michezo. Watu wenye ulemavu wamesahauliwa hakuna anayezungumza kwa niaba yao, kwa heshima na taadhima naomba nizungumze kwa niaba yao ili basi kilio chao kiweze kufika na Serikali iwaangalie hata kwa kuandaa viwanja ambavyo michezo hii wataweza na wao pia kushiriki na kulitangaza Taifa hili. Mwanariadha Oscar Pistorius wa Afrika Kusini, ameweza kuitangaza nchi yake ni kutokana na kuwezeshwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Molel ahsante, tunaendelea na Mheshimiwa Frank Mwakajoka, na baadaye Mheshimiwa Goodluck Mlinga na Mheshimiwa Rashid Shangazi wajiandae.

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Mwenyekiti.

MWENYEKITI: Kwa mujibu wa Kanuni ya 68 na Kanuni ya 72, naomba mnaoomba miongozo wote mkakae chini. *(Makofi)*

MHE. FRANK G. MWAKAJOKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi hii nami niweze nitoe mchango wangu katika Wizara hii. Awali ya yote niwashukuru sana wananchi wangu wa Jimbo la Tunduma, pia niitumie fursa hii kumshukuru sana Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni kwa

hotuba nzuri na hotuba ambayo ikifuatwa na Mheshimiwa Nape akiitumia ninajua Tanzania hii itabadilika kwa ajili ya Wizara yake.*(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kazi kubwa ambayo nataka kuizungumzia siku ya leo ni kuhusiana na matangazo ya *TBC* kwa wananchi. Jambo hili linasikitisha sana, wananchi wanasikitika sana kwa kuzimiwa matangazo yao ya *live* ili waweze kuona Wabunge wao wanafanya nini. Tumepata taarifa hapa mara nyingi CCM wanasema wanataka kutukomesha ili umaarufu upungue, tunataka kutoa taarifa katika Bunge hili kwamba tulikotoka ni maarufu na ndiyo maana tuko Bungeni. Kwa hiyo, hatuoni sababu hata moja ambayo tunafikiri CCM watatupunguzia umaarufu, sisi ni maarufu na tutaendelea kuwa maarufu na wao wataendelea kushuka umaarufu kwa sababu wamekuwa waoga kupita kiasi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninachotaka kusema, tumepata taarifa mbalimbali hapa wanasema gharama ni kubwa, lakini kuna vyombo ambavyo vilijitokeza kwamba wangeweza kutoa matangazo kwa wananchi, jambo la kushangaza ni kwamba pia wamewekewa mgomo na sasa hivi wanafika mahala wanachambua taarifa ambazo siyo sahihi na ambazo hazina umuhimu kwa wananchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashangaa sana, Mheshimiwa Magufuli wakati anahutubia Bunge hili, alisema kwamba hii ni Serikali ya uwazi, sasa ni Serikali gani ya uwazi ambayo inaweza kufanya uwazi, bila kuweka masuala ya habari na kuweka taarifa hizi *live* wananchi waweze kusikia. Tunafikiri kama Upinzani tunajua kabisa kwamba Bunge ni chombo muhimu na kikao hiki ni kikao cha bajeti, ni jambo muhimu sana kwa wananchi wetu. Wananchi wanataka kujua wawakilishi wao waliokwenda Bungeni wanasema nini, ni fedha gani zinatengwa kwenda kwenye majimbo yetu na ni kazi gani ambayo Serikali itakwenda kufanya. Hatujaja hapa kuuza sura, kama wanavyosema Wabunge wa Chama cha Mapinduzi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo hii ukiwauliza Watanzania, ni Waziri gani au ni mtu gani anayechukiwa sana katika nchi hii, watamtaja Mheshimiwa Nape Nnauye, kwa sababu tu ya kuzuia matangazo.

MBUNGE FULANI: Muongo.

MHE. FRANK G. MWAKAJOKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, watamtaja Nape Nnauye kwamba ni mtu ambaye anachukiwa sana katika nchi hii. Ninazungumza haya maneno kwa sababu tumejaribu kuangalia katika mitandao mbalimbali tumeona watu wanavyolalamika, wanavyolaani kitendo hiki na siamini kama Mheshimiwa Nape Nnauye atarudi Bungeni mwaka 2020.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Atarudi, wewe ndiye hurudi.

MHE. FRANK G. MWAKAJOKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, atang'olewa tu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka nizungumzie jambo lingine ambalo linahusiana na michezo, tusifikirie kama tunaweza tukabadilisha michezo katika nchi hii kama tutaendelea kuendekeza siasa kwenye masuala ya msingi. Masuala ya kitaalam yaende kwenye utaalam, na masuala ya kisiasa yaende kwenye siasa. Leo nchi hii imetekwa na wanasiasa kila jambo linalofanyika wanasiasa ndiyo wao wanalolifanya, hata jambo la kitaalam.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hauwezi kupata timu bora ya Taifa, hauwezi kupata timu bora ya mpira kama hutaanzisha shule za vipaji maalum kwa ajili ya michezo, haitawezekana hii itakuwa ni ndoto ya alinacha, hata mngetenga bilioni 100 hapa, hata mngetenga trilioni 10 jambo hili halitaweza kubadilika, tutaendelea kubaki kichwa cha wendawazimu. Brazil ni nchi ambayo inatoa wachezaji wengi sana ambao wanacheza *professional,* lakini leo bado wanaanzisha shule za vipaji maalumu. Ukienda Ivory Coast, ukienda Ghana, ukienda Nigeria na maeneo mengine, sisi tumekalia siasa tunakaa tunazungumza humu, badala ya kuweka mipango na mikakati mizuri kwa ajili ya kutengeneza ajira za vijana wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lazima tukubaliane kwamba mpira na michezo yoyote ni ajira kwa vijana wetu, tunahangaika ajira wakati tukitengezeza ajira za kuwawezesha vijana wetu kuwajengea viwanja na kujenga shule ambazo zinaweza zikawasaidia wao kuinua vipaji vyao, tutakuwa tumeongeza ajira katika nchi hii, lakini tunakalia siasa, tunafanya siasa hata kwenye masuala ya msingi, nataka nimuulize Waziri, wakati anakuja hapa kujibu maswali haya, anataka kujibu hoja zangu afike ajibu hoja.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa.

MHE. FRANK G. MWAKAJOKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, wale vijana ambao walikwenda Brazil, wakaenda wakachukua kombe la Coca-Cola wako wapi wale vijana kama kweli Serikali hii ina dhamira ya kweli ya kuendeleza michezo na kuinua vipaji vya watoto na wananchi katika nchi hii. Wale watoto wako wapi, aje atuambie kama ni utaratibu, kama kweli vijana wanaotoka Tanzania wanakwenda kushiriki kombe la Coca-Cola nchini Brazil wanashinda wanakuja na kombe halafu vijana wale Mwaka mmoja wanapotea mpaka leo hawaonekani, leo tumekaa humu tunasema tunataka kutengeneza bajeti, ni bajeti ya aina gani tunayotengeneza ya kuinua michezo?

Mheshimiwa Mwenyekiti, haya yote ni maigizo, ni maigizo ndani ya Bunge hili na lazima Serikali ya Chama cha Mapinduzi iendelee kupokea ushauri na

isipoendelea kupokea ushauri tutaikuta ikisuasua mwaka 2020 kwa sababu haitaki kufuata ushauri tunaoutoa katika Bunge letu hili hapa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo ninataka kulizungumza hapa ni kuhusiana na wasanii. Leo ukienda kwenye redio zetu na televisheni zetu asilimia 90 ya nyimbo zinazopigwa na kuoneshwa kwenye *tv* ni wageni ndiyo wanaooneshwa. Tunataka uzalendo wa namna gani, tunataka tuwafundisheje wananchi wetu wapende miziki yetu na kuwathamini wasanii wetu kama hatutaweza kuchukua hatua. Ni lazima Serikali ikae na iangalie ni namna gani itawajengea uzalendo wananchi, kuhakikisha kwamba wanawapenda wasanii wao na wanatumia nafasi ya kujinufaisha kwa kutumia nguvu za wasanii wao.*(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni lazima tufike mahala tukubaliane, kwamba Serikali hii haijajipanga na la lazima ijipange, leo asubuhi nilikuwa najiuliza nasema, hivi kwa bajeti ilivyooneshwa humu katika bajeti hii ambayo imesomwa na Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, nikawa nafikiria nikamuuliza Mheshimiwa Sugu nikasema, hivi kuna siku Nape amewahi kuwa mwanamichezo mpaka amepewa Wizara hii. Maana yake niliona ni maajabu yaliyomo humu, haya ambayo tunayazungumza hakuna hata moja lililoandikwa humu, sasa jambo hili ni la ajabu sana, Waziri unapimwa kutokana na mambo ya msingi ambayo yanaoneshwa humu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaamini kwamba bajeti hii, hata *TFF* hawajashirikishwa, na ndiyo maana mambo ya msingi ambayo yalikuwa yanatakiwa yahusu mambo ya soka kwenye nchi hii hayaonekani humu. Tunaona tu semina zinakuwa nyingi, semina elekezi zinakuwa nyingi, hatutaweza kwenda huko, ni lazima turudi tuangalie misingi ya kujenga nchi yetu. Haitajengwa nchi hii kwa sababu tu ya kuzungumza na kuja kucheka cheka humu ndani, kuna watu wengine wanasimama humu ndani, amesimama Mheshimiwa Malembeka, anazungumza hapa anasema eti akina mama wamepewa mimba, inawezekana na yeye imegoma mimba, tutajuaje. *(Makofi/Kicheko)*

MBUNGE FULANI: Mgumba huyo.

MHE. FRANK G. MWAKAJOKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, mwanamke yeyote ni wajibu wake kubeba mimba, na hiyo ni mipango ya Mwenyezi Mungu, siyo mipango ya binadamu. Leo anakuja Bungeni badala ya kuchangia hotuba hii, anaanza kuzungumza mambo ambayo hayastahili. Ni lazima Serikali ifike mahala ibadilike.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunazungumza haya maneno wengine wanasema ukiwa humu huonekani, ukiweka maji kwa wananchi watakukubali,

kuweka maji siyo hisani, ni kodi za wananchi. Serikali lazima ifanye hivyo kwa sababu imepewa mamlaka ya kufanya hivyo, na inakusanya kodi za wananchi. Kwa hiyo masuala ya msingi ni lazima tufike mahala tuyajenge.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivi ndugu zangu Watanzania, kwa nini tusijiulize miaka yote Filbert Bayi amestaafu kukimbia, mpaka leo hakuna mchezaji hata mmoja anayewakilisha vizuri nchi yetu huko nje, kwa nini hatujiulizi? Kwa nini tunaendelea kulala usingizi? Kwa sababu tu ya mambo ya kisiasa, tunatoa takwimu za uongo humu, wakati takwimu sahihi hatutaki kuzichukua na tuzifanyie kazi. Kutokana na hali halisi na kichefuchefu nilichonacho, ningeomba kwa kweli niishie hapa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi hii. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mwakajoka ahsante kwa kulinda muda, sasa hivi tunaendelea na Mheshimiwa Goodluck Mlinga, na baadaye Mheshimiwa Rashid Shangazi, pamoja na Mheshimiwa Hamidu Hassan Bobali wajiandae.

MHE. GOODLUCK A. MLINGA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti na Waheshimiwa Wabunge, jamani Wabunge wakati tunachangia hapa kuna vitu vya kuongea. Jana kuna Mbunge mmoja aliongea hapa alikuwa anafananisha mwenendo wa utendaji wa Serikali yetu, sawa sawa na mauaji ya Kimbari. Jamani wanaofahamu yale mauaji jinsi yalivyotokea siyo ya kuyataja, jambo la kusikitisha zaidi yule Mbunge ni Mchungaji. Ninatamani niwaone hao waumini wake anaowasalisha, na kama kweli ni waumini basi yatakuwa yale makanisa ambayo wanasali bila nguo.*(Makofi)*

Mheshimiwa Nape, wewe ni rafiki yangu, ni kaka yangu, ni mwanachama mwenzangu wa CCM, lakini kwenye hili, ndugu yangu utanikosa na utanisamehe. *(Kicheko/Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, hamna kabila ambalo wako *strategically* kwenye maisha kama Wachaga, lakini Mchaga mtoto, sauti ikishaanza kukomaa, baba anamwambia mtoto hapa nyumbani siyo mahali sahihi pa kukaa. Hata hivyo, Mheshimiwa Nape, hawa watu wanatoa mtaji, mtu anaoa mtaji kwa mtoto wake nenda kaanze maisha.

Leo hii Mheshimiwa Nape unakubali kubeba hiki kimeo, unaiachia *TBC* bila shilingi! Kwenye hili ndugu yangu, siko na wewe. UKAWA moto, Mlinga moto, CCM moto, kazi unayo kaka. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, cha ajabu zaidi, *TBC* imeachwa bila shilingi. Katika Wilaya 81 *TBC* haipatikani, hasa Wilaya za mipakani; wanasikiliza redio za Uganda, Rwanda, Malawi na Congo. Cha kusikitisha zaidi kabisa *TBC* ndiyo inaongea taarifa za ukweli kuhusu Serikali. Sasa nchi zetu za majirani wakiamua kutuhujumu tunatokea wapi? Kwa hiyo, katika huu muda mfupi, hii nusu saa iliyobaki, tafuta mifuko ya mbele ya nyuma, ongezea hela kwenye *TBC*. Najua shilingi unazo nyingi, lakini mimi nitatoa hata noti nitaondoka nazo. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la pili ni timu ya Taifa. Waheshimiwa Wabunge wote ni mashahidi, ule mchakato wa kuwapata wachezaji wa timu ya Taifa huwa ni wa ukurupukaji. Utasikia ikitokea mechi ndiyo wanaanza kukusanya wachezaji, tena wachezaji wenyewe mnawatoa mjini. Nimewaambia Waheshimiwa Wabunge mwambieni Waziri wa Barabara aweke lami Ulanga upite uje uchukue wachezaji kule wapo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hata hiyo timu ya Taifa wana maslahi duni, hawana mtu wa kuwafanyia *counseling.* Mtu anatoka na *stress* zake za maisha, hajalipa kodi ya nyumba, kesho unamwambia akacheze na Misri, atawafungia wapi? Hii tutakuwa tunacheza makida makida. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna timu imeenda India *under seventeen* sijui, sina uhakika sana, lakini ile timu nenda kaulize wale watoto wamewatoa wapi? Hawajawapa chochote, wamewabeba tu juu juu, wamewapeleka huko India, mnategemea mtapata nini? Wanaenda kuwakilisha au wanaenda kuchukua ushindi? Mimi nadhani hawa wote wanaenda kuwakilisha, lakini hatuna *strategy* kwa ajili ya kuendeleza michezo yetu.

Mheshimiwa Nape, wakati unahitimisha naomba uniambie ni manufaa gani Taifa limepata kwa ile *sports academy* iliyoanzishwa? Kama ipo bado. Maana yake inaweza isiwepo kabisa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna uwanja wa Taifa umejengwa kwa shilingi bilioni 60. Ukihitimisha ningependa kujua mpaka sasa hivi ule uwanja umeingiza kiasi gani? Isije ikawa pango la watu wapigaji wa pesa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna kocha wa Taifa, Serikali iliyopita nilikuwa nasikia Mheshimiwa Rais anasema anatoa hela, nataka nijue, utaendelea ule utaratibu au ndiyo vile? Ndugu zangu UKAWA leo pumzikeni. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakuja kwenye vyombo vya habari. Waheshimiwa Wabunge, naomba nimpongeze ndugu Reginald Mengi kwa mfumo aliouweka katika vyombo vyake vya habari *(IPP Media)*. Angalia gazeti la Nipashe, linaandika habari ina-*balance* ndiyo maana linaendelea ku-*exist,*

wafanyakazi wanalipwa vizuri, ndiyo maana hawachukui habari za mtaani. Wamiliki wa vyombo vya habari, naomba mumuige Reginald Mengi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mnaanzisha vyombo vya habari, mnategemea waandishi waende wakajikodolee hela huko. Kuna gazeti juzi liliandika habari za Mlinga, lile gazeti tangu lianze halijawahi kufika Ulanga. Zilipelekwa *copy* 1,000! Waheshimiwa Wabunge, niliwaambia mimi ni mdogo kwa umbo, mkifika Ulanga kule mimi ni mkubwa kuliko hili jengo. *(Kicheko)*

Waheshimiwa Wabunge, kweli zile *copy* zilipofika Mto Kilombero zikatumbukia, zikapotelea huko. Ni kweli Waheshimiwa Wabunge, naomba *TBC* wamuige Reginald Mengi. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia naomba nimpongeze ndugu Ruge wa *Clouds Media;* watangazaji wanatangaza unaona kabisa wanavyo-*relax,* yaani wanapata vitu vizuri kutoka kwa mwajiri wao. Siyo watangazaji wanatanga wamenuna, wanafanya kazi kama wamelazimishwa. Kwa hiyo, naomba muwaige hawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakuja kwenye *issue* ya *live*. *Live, live* mnataka nini? Si mna majimbo ninyi. Mlipoomba kura si mliombea majimboni, mnataka muonekane ili iweje? Wabunge wanatukana, wengine ndiyo wanatoa mifano sijui ya Kimbari, mnataka muonekane *live* ili iweje?

Waheshimiwa Wabunge, Wabunge wengi wanaotaka *live* walikuwa hawaendi majimboni, wanapiga simu kwenye ma-*bar*, niangalieni nitaongea; sasa hivi mtakufa kibudu humu humu. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ingekuwa kuonekana *live,* kupiga makele, leo hii tungekuwepo na Mheshimiwa Kafulila, tungekuwepo na Mheshimiwa Mkosamali, walikuwa waongeaji wazuri, wanavimba kwenye ma-*desk* haya mpaka basi. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nije *issue* ya wanamuziki. Naomba nimpongeze Diamond popote ulipo. Ingekuwa amri yangu, tungechonga sanamu la Diamond tukaliweka pale kwenye ule mnara wa askari. Ule mnara tumeuchoka, tungetoa tungeweka sanamu ya Diamond. Ametufikisha mbali! Ni alama, ameitangaza nchi yetu huko mbele; na Serikali hatuna mpango wowote wa kusaidia wanamuziki, wanapenya wenyewe, tunaenda kukutana nao mbele na sisi tunajifanya tunawasaidia, yuko wapi Mr. Nice? *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tungewawekea mfumo mzuri hawa watu wasingekuwa wanapata shida leo. Yuko wapi Saida Karoli, Kanichambua Kama Karanga? Eeh, hatujawawekea mfumo mzuri. *(kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naomba Serikali tusiwe tunadakia juu, tumeweka vyombo vya kuwatapeli; sijui kuna BASATA, sijui kuna *COSOTA* hawa ni wapigaji wa hela za wasanii tu, hamna lolote wanalolifanya. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninayaongea haya, ninamaanisha kwa sababu tunawaacha wanamuziki wanafanya wanayoyataka, matokeo yake ndiyo haya ya akina chura, sijui akina nani, mnakuja mnawafungia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo sina mengi, ni haya tu yananitosha. *(Kicheko/Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Goodluck.

Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea. Sasa hivi anakuja na Mheshimiwa Rashid Shangazi na baadaye tutakuja na Mheshimiwa Bobali na Mheshimiwa Cosato David Chumi ajiandae.

MHE. RASHID A. SHANGAZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Na mimi napenda kwanza kumpongeza Mheshimiwa Waziri kwa wasilisho lake japo lina upungufu, lakini ndiyo mwanzo wa Serikali yetu ya Awamu ya Tano. Tuko hapa kwa ajili ya kuyaboresha ili angalau bajeti itakayokuja mwaka unaofuata waweze kuyarekebisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nitaanza na suala zima la *TBC*. Kama alivyomaliza kuzungumza mzungumzaji aliyemaliza, mawasiliano ya *TBC* hasa kwa mikoa ya pembezoni bado hayapatikani na hususan katika Wilaya ya Lushoto ambayo ina *population* ya watu takribani 500,000 wanapata redio zinazotoka Kenya, hasa Mombasa na Nairobi. Sasa ipo hatari kwamba wananchi hawa watakuwa hawapati huduma za habari la Taifa lao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, namwomba Mheshimiwa Nape pamoja na Mkurugenzi wa *TBC* Dkt. Ayoub Rioba, najua yuko hapa, kule Lushoto hatupati matangazo ya *TBC*. Mwandishi wa habari, ndugu yangu Suleiman Mkufya, tulikuwa naye kwenye kampeni, kila mahali alipokuwa anakatiza ndiyo swali alilokuwa anaulizwa kwamba mbona *TBC* Lushoto haipatikani?

Mheshimiwa Mwenyekiti, pili, nizungumzie la soka. Nitatofautiana na wachangiaji waliotangulia kwa maana ya kuipa uhai timu ya Taifa. Naamini katika hii miaka ya karibuni hata tufanye vipi, hakuna miujiza ya kuweza kwenda kwenye mashindano makubwa kwa kupitia *crash program*. Bila uwekezaji wa maana kufanyika katika soka, soka haina njia ya mkato.

Nawapongeza sana wenzetu wa *Alliance Academy* wale wa Mwanza, vile ndiyo vitalu ambavyo vinaweza vikatufanya siku za usoni tuweze kuheshimika katika medani za soka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile kuna Chuo cha Michezo cha Malya. Chuo hiki kilikuwa kinatoa elimu za michezo lakini kinatoa ngazi ya *preliminary*. Tunaomba Mheshimiwa Waziri alifanyie kazi, waanze kuongeza, angalau kitoe mpaka ngazi ya *diploma* pamoja na ngazi ya Shahada. Tutakapokuwa na walimu wa michezo wa kutosha na tukawatawanya kwenye shule, ndiyo hawa baadaye wanaweza wakaleta tija kwenye ulimwengu wa michezo katika Tanzania yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sasa hivi kama tunataka mafanikio ya njia ya mkato, basi tutayapata kupitia timu ya wanawake ya *Twiga Stars.* Twiga *Stars* ilikuwa inafanya vizuri sana na mara zote ilikuwa inafika hatua ambayo kama kungekuwa na uwekezaji wa maana, kama ingekuwa inatafutiwa wafadhili kama ambavyo zinatafutiwa timu za wanaume, naamini timu hii ingekuwa imeshafika katika fainali za Afrika. *(Makofi)*

Kwa hiyo, nimuombe Mheshimiwa Waziri na wenzetu wa *TFF,* Mheshimiwa Kadutu yuko humu ndani, kwamba tujaribu kuweka uwekezaji kwenye timu ya *Twiga Stars.* Timu hii inaweza ikatutoa kwenye suala la *crash program,* kwa muda mfupi tunaweza tukaenda mahali fulani na tukafanikiwa. *(Makofi)*

Suala lingine ni kuhusu Baraza la Sanaa la Taifa. Baraza hili linafanya kazi kama wenzetu wa *TFDA* kwamba wanasubiri bidhaa ziko sokoni ndiyo wanaenda kukamata wauzaji wa zile bidhaa. Nawaomba wasifanye kazi kwa namna hiyo. Tumeona video ya chura ambayo imekuwa kwa kweli inadhalilisha, nashangaa bado hatujapata matamko kutoka kwa akina mama, lakini video ile haistahili kuangaliwa na Watanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi tuna tamaduni zetu. Ni vizuri Baraza la Sanaa la Taifa likasimamia wasanii wetu kuhakikisha kazi wanazofanya lazima ziwe zinazingatia maadili na tamaduni zetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la uandishi na utangazaji; ni kweli kabisa kwamba waandishi wetu wanafanya kazi katika mazingira magumu, wakati mwingine habari hizi wanazozitafuta hasa habari za uchunguzi, zikiwemo za mauaji ya vikongwe, albino pamoja na habari za huko mikoani, nyingi wanazifanya katika mazingira hatarishi. Ni vizuri Wizara ikaja na sera maalum ya kuweza kuwalinda waandishi wa habari ili waweze kupata bima ili wanapokuwa katika kazi zao, waweze kuwa na uhakika wa maisha yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine pia tuhakikishe kwamba kuna chombo cha kupima weledi wa waandishi wa habari, kwa sababu wapo wenzetu waandishi wanageuza baadhi ya watu kuwa bidhaa. Unashangaa gazeti kila siku linaandika habari za mtu mmoja ambazo ni habari za kutunga, wakati mwingine hazina uhakika wowote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, weledi katika uandishi uzingatiwe, tuepuke uchochezi. Watangazaji nao siku hizi kunakuwa na mipasho mingi kwenye vyombo vyetu vya habari, hawaongei mambo ya msingi, hasa katika vipindi vya taarabu, wanazungumzia mambo ya mitaani ambayo hayana tija sana kwa Taifa. *(Makofi)*

Mheshimiwa mwenyekiti, suala lingine ndugu zangu, nilikuwa naongelea suala zima la deni la Serikali. Serikali imekuwa inakwenda pale *TFF* na kuingia kwenye akaunti zao na kuchukua pesa. Mwanzo wa mambo yote haya ni katika mechi ile ya Tanzania na Brazil. Mechi ile kwa tunaofahamu ni kwamba iliandaliwa chini ya Serikali ya Awamu ya Nne kupitia Ikulu na zilitolewa takribani shilingi bilioni tatu kwa maandalizi ya mechi ile. Mapato yaliyopatikana kwenye mechi, nadhani ni kama shilingi bilioni 1.8, hizo nyingine hatujui kwamba Mheshimiwa Rais alizitoa wapi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya hapo *TRA* walikuwa mara kwa mara wanaingia katika akaunti za *TFF* na kuchukua pesa. Sasa msingi ni kwamba mechi ile iliandaliwa na Kamati maalum, haikuandaliwa na *TFF*. *TFF* walikuwa tu ni waendeshaji wa mpira lakini katika mechi ile hawakuhusika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine katika hilo hilo, ni kwamba kulikuwa na mshahara wa kocha ambaye aliletwa na Serikali ya Awamu ya Nne, Marcio Maximo. Kwanza tunamshukuru sana kocha huyu kwa sababu alileta hamasa kubwa sana katika mpira wa Tanzania, aliifanya *TFF* ya Rais Leonard Chila Tenga kuwa taasisi ambayo iliheshimika sana na mwamko katika nchi uliongezeka sana. Kocha huyu alikuwa analipwa pia kupitia Serikali. Sasa tunashangaa baada ya muda *TRA* wanadai kodi ya mapato ya mshahara wa kocha wa *TFF*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuishauri Serikali kwamba hebu ilifanyie kazi suala hili *TFF* inajiendesha yenyewe kupitia mapato ya mlangoni, haina ufadhili wa kutosha. Sasa hivi tumeiachia pia jukumu la kuandaa timu ya Taifa ambapo kimsingi wenzetu wa Afrika Magharibi timu hizi zinaandaliwa na Serikali. Bila Serikali kuweka mkono katika timu ya Taifa, tusitarajie miujiza yoyote kama tunaweza tukaenda huko ambako tunatabiri kwenda. Ni lazima Serikali iweke uwekezaji wa kutosha lakini wakati huo huo iwa-*support* wenzetu wa *TFF,* wanayo kazi ngumu, zipo timu zaidi ya nne ambazo wanatakiwa kuziandaa, wao peke yao hawatoshi. Hiki kidogo ambacho tunakipata, bado Serikali

inaenda inakichukua ilhali suala la mshahara wa kocha lilikuwa limetokana na mshahara ambao Rais aliahidi kwamba atatoa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine naomba kwa mara ya kwanza leo nimpongeze Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani Mheshimiwa Sugu, amezungumzia suala zima la miziki ya ndani kupigwa kwa asilimia 80. Mimi nasema, isiwe 80, twende hata mpaka 90. Sasa hivi hata hao wasanii wetu wanakuwa wa Marekani zaidi ama wa… *(Makofi)*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MHE. RASHID A. SHANGAZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru, ahsante sana na naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa Shangazi. Sasa hivi tunaendelea na Mheshimiwa Bobali na baadaye Mheshimiwa Cosato David Chumu na yeye ajiandae.

MHE. HAMIDU H. BOBALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Kwanza nianze kwa kumwombea msanii Kinyambe ambaye masaa machache yaliyopita ameingia kaburini. Mwenyezi Mungu amrehemu, ampeleke peponi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilisikitishwa wakati Mheshimiwa Waziri anawasilisha hapa, nilidhani angeweza kumtaja msanii huyu. Ni miongoni mwa wasanii maarufu kwa vicheko waliokuwa wanakonga nyoyo za Watanzania, lakini kwa masikitiko Mheshimiwa Waziri amemsahau. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nachukua fursa hii kuipongeza sana tena sana timu yangu niipendayo *Dar es Salaam Young African* kwa kutangazwa kuwa mabigwa wa kihistoria wa mpira wa miguu wa Tanzania kwa mara ya 26. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, namwombe Mheshimiwa Waziri, najua fedha hakuna, najua bajeti yake fedha hamna, Mheshimiwa leo hapa sigongi, leo nakushauri tu *brother,* tunatoka Halmashauri moja. Mimi na wewe ni Wabunge wa Halmashauri moja. Mheshimiwa Waziri angalau kesho tu, Yanga watakuwa wanakabidhiwa kombe lao, *TBC* iwe *live* Watanzania waone. Angalau kesho tu, *yes!* Yanga watakuwa wanacheza pale Dar es Salaam na Ndanda, baadaye siku inayofuatia wataruka ndege kwenda Angola kuliwakilisha Taifa hili kwenye mashindano ya Kimataifa kwa kuwa wao ni wa Kimataifa. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo maana juzi yalipokuwa yanaulizwa maswali hapa kuhusu bei ya ndege hapa jana, mimi nilikuwa naumia sana kwa

sababu timu yangu ya Yanga inaumia sana. Ndani ya nchi inasafiri kwa ndege, nje ya nchi kwa ndege, sasa bei za ndege mkishusha zitatupa ahueni watu wa Yanga. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya maneno hayo machache ya utangulizi, nataka nimshauri Mheshimiwa Waziri juu ya mambo machache yafuatayo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Waziri mwaka 1992 mwandishi mashuhuri wa vitabu, Mohamed Said Abdulla, ni Mtanzania mwenye asili ya Zanzibar aliandika kitabu kimoja kinaitwa duniani kuna watu. Angalau nisome tu aya moja ya ukurasa wa kwanza wa kitabu chake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kitabu kinaanza; "Ilikuwa kiasi cha saa moja unusu usiku, Kassim alipanda ngazi pana zilizotandikwa zulia au blanketi nene zinazoongoza kufikia ghorofa akaayo baba yake Hakimu Marijani."

Mheshimiwa Nape, wewe ni sawa na Kassim. Tumekutandikia zulia upande uende kwa Mheshimiwa Magufuli, Baba Marijani ukamweleze shida zetu. Shida ya Watanzania, wanataka kuwaona Wabunge wao wakijenga hoja, wakiwasilisha hoja zao, nenda kamweleze Baba Marijani. Umri wako ni kijana sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Abdulla anaendelea, anawataja watu maarufu, watu wanaopata umaarufu, kuna wengine wanapata umaarufu kwa kupongezwa, wengine wanapata umaarufu kwa kuzomewa, wengine wanapata umaarufu kwa watu tu kuwachukiza, *brother* hili jambo limewachukiza sana Watanzania. Miongoni mwa watu wanaochukiwa, mimi inaniuma, wewe ni kaka yangu, Wabunge wawili wa Halmashuri ya Wilaya ya Lindi, tunakaa kiti hiki na hiki, nikiona unaandikwa vibaya *brother* inaniuma. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo hili nenda kamwambie baba, pita kwenye zulia kamwambie Marijani, Watanzania wanataka kuona Bunge. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naombe tena nimshauri *brother,* miaka ya nyuma aliyekuwa Rais wetu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kipenzi chetu, Mzee wetu Mwinyi, aliwahi kuita timu ya Taifa sawa na kichwa cha mwendawazimu. Mheshimiwa Waziri naomba, Mzee Mwinyi bado yuko hai, twende tukampigie magoti, ile kauli aitengue. Ile kauli Mzee wetu ajirudi, inawezekana ikawa ndiyo sababu ya timu yetu ya Taifa haifanyi vizuri. Kwa nini timu yetu kila ikijaribu inapigwa? *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nadhani siyo tu ile kauli ya Mheshimiwa Rais, pamoja na kwamba ilikuwa inatupa changamoto, leo mmeelezwa hapa, tumebakiwa na mechi mbili za timu ya Taifa, Mheshimiwa Waziri ulipokuwa unasoma hapa, nilifikiri angalau utaitaja timu ya Taifa. Tukiwafunga Misri *brother,* tuna-*qualify*. Tukiwafunga Misri tukienda Nigeria kule, tukienda kutoa sare, tuna-*qualify*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna mkakati gani wa kuisaidia timu ya Taifa? Vijana wetu wanapenda sana mpira. Na wewe mwenyewe Mheshimiwa Waziri nakupongeza, kila nikienda pale Taifa tunakutana, Chamazi pale tunakutana. Nakupongeza sana, unajaribu sana kwenda uwanjani. Hivi huoni kwamba Watanzania wanapenda sana soka? Kama wanapenda soka hivi jiulize kwa mapenzi yale waliyonayo, timu ikifungwa inakuwaje? Wanaumia sana.

Mheshimiwa Waziri katika hili nakuomba sana, isaidieni timu ya Taifa ivuke hapa, tumechoka kuwa kichwa cha mwendawazimu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nigusie masafa ya *TBC*. Kama bahati mbaya vile, Lindi inapatikana hii redio ya *TBC*. Maana ni bahati mbaya, lakini mmezima mitambo ya *analog*. Lindi leo tupo kwenye *digital,* hiyo *Star Media* Lindi haipatikani. Kama sijui unajua ama hujui! Na wewe ni Mbunge kutoka Lindi. King'amuzi cha *Startimes* Lindi hakifanyi kazi; ni ving'amuzi vya Azam na Zuku ndiyo vinafanya kazi. Hawa watu wote wana uwezo wa kulipia?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa nini msipeleke hiyo *Star Media* angalau mtu akiwa na kantena kake na kadhalika, analipia shilingi 5,000 mambo yanakwenda? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hayo ni masikitiko makubwa. Mkoa kama wa Lindi ni wa siku nyingi, una mitambo ya *TBC* pale ipo, lakini hawapati, *Star Media* haipatikani Lindi, watu wanaangalia Azam na Zuku tu. Watu wale wa vijijini kule Jimboni kwangu Mchinga huyu bwana ananikumbusha hapa, Liwale ndiyo kabisa. Lindi yote *brother.*Wewe wa Liwale kule ndiyo pole yako kabisa. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimalizie suala la wasanii. *Brother* watu wanakusema sana kuwa unampenda sana Diamond. Aah, mimi si nakueleza! Nilikwambia leo nakushauri tu *brother.* Wasanii wetu ni kweli wana changamoto nyingi, lakini pia kuna haja ya kuangalia maadili ya kazi zao kabla hazijatoka. Leo tunakuja kuzuia chura, tayari ameshaingia mtaani. Chura yupo mtaani anarukaruka kwenye maji, anazuiwa chura, mimi nina kijana wangu pale ana miaka mitano, ukifika tu anakwambia baba chura anarukaruka. Tayari wameshamwona chura. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tengenezeni *mechanism* ya kuhakikisha kwamba hizi kazi za wasanii haziingii mtaani bila kupitia kwenu. Leo mpaka jamii imeanza kulalamika ndio chura kaanza kuzuiwa. Sasa ndugu yangu, kuna akina chura wengi, maadili yetu yanamomonyoka na jamii inaharibika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia kuna suala la ngoma za asili, sijui mnalipa kipaumbele kwa namna gani? Sisi kwetu kule kuna Sindimba. Muda siyo mrefu tutaanza kuagiza watu waje kucheza kule, maana vijana wale wadogo wadogo hawajui kabisa. Ngoma zile za asili, jadi zile mmezisahau kabisa. Nikiangalia bajeti hii uliyopewa *brother,* huwezi ku-*function*. Naona dhamira yako ya kutaka kusaidia, wewe ni kijana, una dhamira nzuri, lakini shida yangu ni bajeti. Pita kwenye zulia alilolisema Mohamed Abdulla, ukamshauri Rais akuongezee bajeti hii. Hali ni mbaya Mheshimiwa. Hayo tu leo *brother!*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa Bobali. Tunaendelea na Mheshimiwa Cosota David na baadaye atafuata Mheshimiwa Maryam Msabaha.

MHE. COSATO D. CHUMI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kupata nafasi hii, lakini pia ningependa kufanya masahisho ya jina langu, naitwa Cosato David Chumi, sio Chumu kama ulivyokuwa umesema na hilo la kwanza ni Cosato siyo Cosota. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa napenda kuishukuru Wizara, lakini pia kuishukuru Serikali kwa kuona umuhimu wa kuja na Wizara ambayo siyo tu ita-*deal* na michezo na habari lakini pia ita-*deal* na sanaa. Naipongeza sana na ninawapongeza watendaji wote kwa hotuba hii na maandalizi yote ya bajeti yao. Najua ndiyo tunaanza; mwanzo ni mgumu lakini pia mwanzo ni muhimu, lazima tuanze. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia napenda kumpongeza Waziri Kivuli Mheshimiwa Sugu. Huyu bwana, ndugu yangu, nashangaa hajanitaja katika watu waliochangia mafanikio yake, kwa sababu toka akiitwa *II Proud*, baadaye *Mr. II;* halafu Sugu na sasa hivi Mheshimiwa. Tumefanya naye kazi Arusha kule, mvua ikanyesha, onyesho likabuma; lakini namshukuru kama *promoter* niliyekuwa nimeandaa onesho lile hakunidai, maana yake mvua ilinyesha, onesho likabuma. Kwa hiyo, nakupongeza *brother,* tumetoka mbali. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nimesikia kwamba kutakuwa na mechi ya Wabunge wa Simba na Yanga; na mimi nakubali. Huko nje tumetaabika sana, lakini kwenye mechi hiyo napenda kuwahakikishia wapenzi na mashabiki wa Simba tutahakikisha kwamba tunawafuta machozi. Timu yetu kabambe, yupo

Mheshimiwa Godfrey Mgimwa hapa, yupo Mheshimiwa Nassari, tafadhari uanze kuja mazoezini tuwafute mashabiki machozi humu ndani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema maneno hayo ya utangulizi, nianze kwa kuzungumzia mchezo unaopendwa sana kama wenzangu walivyosema mchezo wa mpira wa miguu (soka). Mimi nasema hii soka yetu bila vifaa na viwanja vya michezo ni bure. Kwa hiyo, naishauri Serikali kwa kushirikiana na TAMISEMI, kwanza tuanze kulinda viwanja katika shule zetu maana huko ndiko ambako vipaji vinatoka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, bila vifaa, bila viwanja, hatuwezi kwenda kokote. Pia kodi ya vifaa vya michezo; leo hii kijana anayecheza mpira, kiatu chake siyo chini ya shilingi 40,000. Hata hawa *TFF* nina taarifa kwamba wameleta mipira *size* mbili, tatu na nne ambayo ilikusudiwa kwa ajili ya kugawa kwenye shule kama kifaa cha kufundishia kwa sababu nacho ni kifaa; wameshindwa kuigomboa kwa sababu wanadaiwa kodi karibu dola 18,000. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakuomba Mheshimiwa Waziri tunapokusudia kuinua michezo, hebu tuangalie viwanja shuleni, viwanja mitaani kwa kushirikiana pia na Wizara ya Ardhi. Watu wa Mipango Miji wanapopanga mipango, watenge pia maeneo ya viwanja; lakini pia Serikali za Mitaa kwa maana ya TAMISEMI, wavilinde viwanja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia niulize, hivi sisi *football* yetu, hii soka yetu Mheshimiwa Waziri ni ya ridhaa au ni ya kulipwa? Kwa ufahamu wangu naambiwa ni ya ridhaa, lakini ndani yake humo humo tunaambiwa kuna wachezaji ma-*pro;* wako akina Ngoma, akina Kiiza, wanalipwa madolali ya pesa. Sasa hebu tuirasimishe ieleweke moja, iwe ya kulipwa, tui-*commercialize* ili ituongezee mapato. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hata hiyo timu yetu ya Taifa sijui kama Charles Boniface Mkwasa analipwa marupurupu kama waliyokuwa wanalipwa wale makocha wa kigeni. Tafadhali, hebu tujaribu kuwajengea uwezo makocha wetu wazawa, lakini pia tuwalipe kama tunavyowalipa wageni. Sasa kama sisi timu ya Taifa makocha wetu hatuwajali, je, vilabu, vitawajali akina Jamhuri Kiwelu? Vitaanzia wapi? Hebu tuoneshe mfano katika hili. Kocha wa timu ya Taifa alipwe kama tunavyowalipa wale wageni. Nina hakika akilipwa vizuri tutayaona matunda. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nizungumzie pia kuhusu mchezo wa riadha; wenzetu nchi jirani Kenya na Ethiopia mchezo huu umewasaidia sana kutangaza utalii wa nchi zao. Leo hii *New York Marathon, Tokyo Marathon* humkosi Mkenya wala Mhabeshi. Hebu tuuone huu mchezo; nina hakika kuna

ndugu zangu kule kwa akina Mheshimiwa Massay Flatei wanaweza kabisa, wako hata Singida kwa jirani yangu hapa Mheshimiwa Mama Mlata. Hebu tuwekeze pia nguvu katika mchezo huu kwa sababu itatusaidia kututangazia utalii na utalii unaongoza katika kutupa mapato ya fedha za kigeni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nijielekeze sasa kwenye sanaa. Napenda kuwapongeza wasanii wa Jimbo langu la Mafinga Mjini. Nafahamu wanaishi kama watoto yatima, lakini wanajikongoja. Ninaamini kwa mipango mizuri, tutafika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nauliza, hivi hii BASATA kazi yake kubwa ni kuwafungia tu wasanii? Kama ikiwa katika filamu, tuna Bodi ya Filamu, inakagua filamu ndipo inatoa kibali ziendelee; kwanini pia katika suala la muziki, video tusiwe na utaratibu huo? Kwa sababu moja, video imeshaingia mtaani, imeshafanya *damage* katika jamii kimaadili, lakini pia kuna *damage* ya msanii, ameingia gharama. Leo hii unakuja unamfungia, ulikuwa wapi BASATA? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, siyo hivyo tu, hata *COSOTA* na Bodi ya Filamu, kazi zao namna wanavyofanya wamejielekeza tu pale Dar es Salaam, usiwaone hawa akina Singo Mtambalike hawa, akina Richie hawa; toka wameanza kufanya hizi kazi, utaratibu wa kutunza kazi za ndani kwa kweli siyo mzuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo hii kuna kitu kinaitwa zaga zaga; ukienda Kariakoo pale watu wametandika chini hizi filamu za kutoka nje za *series,* zinauzwa shilingi 1,000.

Mheshimiwa Mwenyekiti, msanii wetu unamtaka aweke *sticker,* lakini pia hata hiyo *sticker* yenyewe kuipata mpaka uende Dar es Salaam. Sisi tunataka mapato, *sticker* ya *TRA* mpaka uende Dar es Salaam. Kwa nini tusiweke utaraibu *sticker* zipatikane pia mikoani na katika ofisi za *TRA* kuwarahisishia hawa wasanii? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, siyo hivyo tu, hata hizi ada, *COSOTA* na *BASATA,* kama unataka kuandikisha filamu, dakika moja ni shilingi 1,000; kwa ujumla ukitaka kuandikisha masuala haya, uwe *registered* na BASATA na *COSOTA* na Bodi ya Filamu, sio chini ya shilingi 340,000 na msanii atoke mkoani ajigharamie nauli, malazi na bado hata akifika hapo ofisini ushirikiano anaoupata ni wa hali duni sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naiomba Serikali ielekeze BASATA pia katika kutoa elimu kwa wasanii kupitia Maofisa Utamaduni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimalizie kwa kusema tayari nina kitambaa cheupe, ndugu yangu Waitara baadaye twende kwa King Kiki tukapeperushe kitambaa. Jamani kazi na dawa. Pia, tunawaunga mkono hawa wasanii, huyu mzee ametoka mbali. Kwenda kwetu pale kama Waheshimiwa Wabunge, tunamtia moyo. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Kweli. *(Makofi)*

MHE. COSATO D. CHUMI: Hata kama hatumpi chochote ndugu zangu, nadhani Sugu utawashawishi wenzako huko, hebu twende tukamtie moyo huyu mzee na kama hauna kitambaa, mimi nitakuazima; kama huna kitambaa, wewe chukua hata karatasi tukapeperushe. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, naomba kidogo niwakumbushie hapa, Mzungumzaji Mheshimiwa Bobali alim-*address* Mheshimiwa Nape kama *brother*. Kwa hiyo, naomba nikumbushie kanuni ya 60(16) inasema hivi, naomba niwasomee; "Katika mjadala wowote, Mawaziri watatajwa kwa majina ya nyadhifa zao na Wabunge watatajwa kwa kutumia neno Mheshimiwa kabla ya majina yao." Naomba nikumbushie tu Waheshimiwa. Tunaendelea na Mheshimiwa Maryam Msabaha.

MHE. MARYAM S. MSABAHA: Mheshimiwa Mwenyekiti ahsante sana. Awali ya yote, namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijalia pumzi na kauli, na mimi kusimama katika Bunge hili tena kwa kuchangia hotuba ya Mheshimiwa Waziri wa Michezo, Vijana na Utamaduni. Namshukuru sana Mungu kwa kuzidi kunipa pumzi na leo nitamtanguliza Mungu, nipo kwenye swaumu, nitakayoyasema, basi yawe mustakabali katika Taifa hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nasema hivi kwa sababu Mheshimiwa Waziri wa Michezo, naomba kwa dhati ya moyo wangu kabisa, yale mazuri yaliyozungumzwa na Kambi ya Upinzani kupitia Waziri Kivuli uyachukue uyafanyie kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesikitika sana ndani ya moyo wangu na ndani ya nafsi yangu na moyo ukanisuta na nafsi ikanisuta kama mwanamke; na katika mwanamke ambaye nimelelewa katika maadili ya kiislamu, nikalelewa na wamama ambao walinitangulia katika siasa, wamama wa Kizanzibar; akiwemo sasa hivi ni Makamu wa Rais Mama Samia Suluhu na Mama Amina Salum Ally na wakifuatia wengine, hata dada yangu Saada ambaye nilifanya naye kazi katika Wizara ya Fedha kwa upande wa Zanzibar. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesikitika kwa nini? Leo hii dada yangu Mheshimiwa Malembeka, huwezi kumdhalilisha mwanamke mwenzako kiasi kama hicho na wewe ni mwanamke. Tumekaa ndani ya Bunge hili, wanawake katika Bunge la Mama Anna Makinda tulipata maadili kutoka kwa Mheshimiwa Mama Anna Abdallah, kwa Mheshimiwa Jenista Muhagama; walitupokea kama *model* katika Bunge hili na tukafuata nyayo zao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo nina wasiwasi kabisa dada yangu, huna maadili ya Kizanzibari. Angalia Mawaziri wote waliotoka Zanzibar, mfano kwa Waziri wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa, angalia maadili aliyonayo ya Kizanzibari. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nenda kwa kaka yangu Waziri wa Ujenzi, angalia maadili aliyokuwa nayo, angalia maadili ya Wizara mbalimbali zilizoongozwa na Wazanzibar katika Bunge hili la Jamhuri ya Muungano na hata wengine sasa hivi wamefika nyadhifa za juu, ni Makamu wa Rais hawajahi kutukana matusi kama unayoyatoa ya kumdhalilisha mwanamke. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, namwomba kwa dhati kabisa Mheshimiwa Mama Sitta na akina Mheshimiwa Jenista na Mheshimiwa Ummy Mwalimu umekaa kwenye mambo ya jinsia, uangalie namna gani angalau sauti zile ziwe za upole, tusidhalilishane wanawake kwa wanawake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, narudi kwenye hoja. Tatizo langu…

MHE. JACQUELINE N. MSONGOZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa!

WABUNGE FULANI: Kaa chini wewe!

MHE. JACQUELINE N. MSONGOZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa!

WABUNGE FULANI: Kaa chini wewe!

MWENYEKITI: Mheshimiwa Msabaha, naomba uendelee.

MHE. MARYAM S. MSABAHA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana, natambua weledi wako, wewe ni mwanasheria makini, wala hubabaishwi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nirudi katika *TBC* na vyombo vya habari kwa ujumla na waandishi wa habari. Waandishi wa habari ni kioo cha jamii, waandishi wa habari na televisheni zote tumeona wakiibua mambo mbalimbali katika jamii, wakiibua watu ambao wapo vijijini; siyo *TBC,* siyo *ITV,* siyo *Channel*

Ten; na hata Watanzania hawa wakapelekwa nje ya nchi wakapona maradhi yao yaliyokuwa yanawasumbua.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo hii tumeona ndani ya Serikali wakiwemo Mawaziri na Mheshimiwa Waziri ambaye nilikuwa naye kwenye Kamati moja, namna gani vyombo vya habari vilikuwa vinambeba mpaka leo hii weledi wake na kazi yake ni Rais wa Jamhuri ya Muungano.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sana na ninaishauri Serikali, msijenge chuki zisizokuwa na sababu kwa Watanzania na kwa wapiga kura wenu. Jambo hili ninyi mtaliona ni jepesi sana, mkalichukulia kimzaha lakini litawa-*cost* mwaka 2020. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, angalia kwa makini sana namna gani Watanzania wapate habari kwa wakati muafaka na watazame Bunge linavyoendelea. Msiogope, mnaogopa kitu gani? Kwa sababu hata ninyi Mawaziri mkienda kufanya kazi katika sekta zenu, lazima muatumie waandishi wa habari. Kama mwandishi wa habari hajakutangaza, hajakuandika kwenye gazeti, kazi yako haiwezi kuonekana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo hii kuna wapiga kura wenu wanatamani waone Mbunge wao kaongea nini? Waone Bunge la Bajeti linafanya kazi gani Dodoma; lakini mmeziba pamba masikioni na hii *TBC* mkasema sasa tena basi; lakini nakumbuka *TBC* ni ya walipa kodi na ndio wanaoichangia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kingine zaidi nilikuwa naomba, kama hii *TBC* labda imekosa pesa, kwa nini hii *channel* ya Bunge isiangaliwe ni namna gani iboreshwe vyombo vyote vya habari virushe kupitia *channel* ya Bunge? Pia itaondoa sintofahamu ya *TBC*. Kwa hiyo, naomba mwandishi wa habari katika Tanzania hii athaminiwe na apewe kipaumbele.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nilikuwa mdau sana wa waandishi wa habari. Mara yangu ya kwanza kuingia katika Bunge hili la Jamhuri ya Muungano nilikuwa kwenye Kamati ya Maendeleo ya Jamii na niliweza sana kuwatetea waandishi wa habari. Mwandishi wa habari anafanya kazi katika mazingira magumu. Leo hii waandishi wa habari wengine hawana hata bima ya afya. Kuna wengine wanakufa kwa ajili ya kuchukua habari, wanapata matukio mbalimbali, maisha yao yako hatarini kwa ajili ya kutafuta habari. Ni kwa nini mwandishi wa habari wa Tanzania anaminywa kiasi hicho? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuangalie ni namna gani ya kumboresha huyu mwandishi wa habari, pia wapewe maslahi yao ya kikazi. Yule mwandishi wa

habari anayefanya kazi vizuri, pia muwe mnaandaa tuzo ya kuwatunza ili wawe na morali ya kufanya kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumeona kupitia hao hao waandishi wa habari wameokoa maisha ya Watanzania, watoto wadogo na leo hii wamepona kabisa. Ni kwa nini tusiwaenzi waandishi wa habari na mkawapa habari kwa wakati muafaka bila kuminyaminya sekta hii ya habari? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende katika lugha ya Taifa, lugha ya Kiswahili. Kiswahili ni lugha ya Taifa, tuangalie sasa hivi ni namna gani sisi Tanzania Kiswahili kinavyoporwa hapa kwetu. Sasa hivi unasikia Kenya wanatafuta ajira sehemu za Afrika ya Mashariki za walimu wa Kiswahili, lakini sasa Serikali imejipanga vipi kuhakikisha Kiswahili kinatangazwa na hata walimu wetu wa Kiswahili wanapata ajira katika Afrika Mashariki? Kwa sababu leo tunajivunia kwamba Kiswahili ni lugha ya Taifa, lakini tumekuta Kiswahili hatukitumii ipasavyo. Unakuta leo mtu anaongea Kiswahili anachanganya na Kiingereza, tunashindwa kuelewa huyu ni mswahili au ni muingereza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nchi yoyote iliyoendelea, haikuendelea kwa kuiga lugha, waliendelea kwa kusimama kwenye lugha yao. Leo ukienda China wanaongea Kichina, ukienda Korea, wanaongea Kikorea, ni kwa nini sisi tusienzi lugha yetu ya Taifa ambayo tuliachiwa na waasisi wetu? *(Makofi)*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

MBUNGE FULANI: Kengele ya pili hiyo.

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwani muda wangu umekwisha?

MBUNGE FULANI: Bado!

MWENYEKITI: Naambiwa na Katibu kwamba ni kengele ya pili, kwa hiyo, naomba ukae Mheshimiwa Msabaha.

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Malembeka una lolote la kusema?

MHE. ANGELINA ADAM MALEMBEKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi.

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Spika!

MHE. ANGELINA A. MALEMBEKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Nimesimama kwa mujibu wa kifungu namba 64(g).

Mheshimiwa Mwenyekiti, mara zote anayemalizia huwa anaonekana mbaya, lakini nimekaa, nimetafakari kwa makini, nikiwa kama mwanamke na kwa kuwa ndiyo nimemalizia, basi naomba baadhi ya maneno katika mchango wangu wakati nachangia leo, yaliyohusu mimba, yafutwe. Ahsante. *(Makofi)*

WABUNGE FULANI: Mwongozo wa Mwenyekiti.

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Malembeka, naomba tuendelee. Sasa hivi tunamalizia na mchangiaji wetu wa mwisho, Mheshimiwa Vicky Kamata.

WABUNGE FULANI: Mwongozo wa Mwenyekiti.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Vicky Kamata kama hayupo, tuendelee na Waheshimiwa Mawaziri.

MBUNGE FULANI: Tupe nafasi tuongee. Mwongozo.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, naomba tuheshimu Kanuni. Kanuni ya 72 na 68 inanipa mamlaka ya kuangalia muda. Naomba mkae. Tuendelee, kama hayupo Mheshimiwa Vicky Kamata, tuendelee na Mheshimiwa January Makamba.

MBUNGE FULANI: Mbona umemruhusu yule? Turuhusu na sisi.

MWENYEKITI: Waheshimiwa tuelewane, nilisema toka mwanzo, muda ukibaki tutapokea miongozo. Naomba tuheshimu Kanuni. Naomba Mheshimiwa January tuendelee tafadhali.

MHE. ESTHER N. MATIKO: Mheshimiwa Mwenyekiti, tupe Mwongozo tuongee.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, naomba sana mkae chini. Hakuomba Mwongozo, alikuwa anafuta kauli yake. Na ninyi mmefurahi kwamba amefuta kauli hiyo, nami nimeridhia kwa mujibu wa Kanuni kwamba kauli hiyo imefutwa na maneno yale yataondolewa kwenye *Hansard. (Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, naomba tuendelee tafadhali. Mwongozo nitawapa baada ya kumaliza wachangiaji, Waheshimiwa Mawaziri.

(Hapa baadhi ya Wabunge walisimama)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, naomba tuelewane. Naomba mkae. Nimesema kwamba miongozo nitapokea mara baada ya kumaliza uchangiaji wa Mawaziri.

MBUNGE FULANI: Mbona umemruhusu yule?

MWENYEKITI: Sikumruhusu kwa sababu ya Mwongozo, ametaka kufuta kauli yake. Naomba mkae tafadhali.

MICHANGO KWA MAANDISHI

MHE. MARIAM D. MZUZURI: Mheshimiwa Mwenyekiti, utafiti ni suala muhimu linalowezesha kupata taarifa sahihi na kuwezesha kuweka mipango mbalimbali ya nchi. Ili kupata maendeleo endelevu katika michezo, ni muhimu kuwa na taarifa sahihi zilizofanyiwa utafiti. Serikali imefanya tafiti nyingi kama vile michezo kwa watu wenye ulemavu, michezo na UKIMWI, haiba na michezo na kadhalika. Bado kuna maeneo mengi ya michezo yanahitaji kufanyiwa tafiti ili kuongeza tija katika sekta ya michezo nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lipo tatizo la kukosekana mfumo endelevu wa kuviendeleza vipaji vinavyoibuliwa na kuwa na miundombinu isiyokidhi mahitaji. Vilevile somo la elimu ya michezo limekuwa halifundishwi kikamilifu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kati ya mwaka 2002 hadi 2007 kulifanyika utafiti uliofanywa na Idara ya Elimu ya Michezo na Utamaduni ya Chuo Kikuu cha Dar es Salaam ulioonyesha kwamba vipindi vya masomo ya michezo katika shule za sekondari za Serikali na binafsi vimekuwa vikitumika kufundisha masomo mengine badala ya elimu ya michezo na michezo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, aidha, tafiti hizi zilibainisha ukosefu wa walimu wenye sifa stahiki za kufundisha elimu ya michezo kuwa ni changamoto kwa shule za Serikali na binafsi nchini. Nashauri Mheshimiwa Waziri aanze na shule za binafsi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutokuwepo kwa mfumo na utaratibu mzuri wa ufuatiliaji na tathmini katika michezo kumeendelea kuathiri upatikanaji wa taarifa na mapato halisi yanayotokana na ajira za wanamichezo. Hali hii imeathiri wachezaji na wadau mbalimbali kuwekeza katika sekta hii ikilinganishwa na nchi kama Nigeria, Ivory Coast, Ghana na Afrika ya Kusini ambazo zimefanikiwa kupitia michezo. Mheshimiwa Waziri, hili linaendana sambamba na sanaa, hususan muziki wa kizazi kipya. Kwa mfano, Diamond ndiye msanii anayelipwa zaidi kuliko msanii yeyote Afrika Mashariki na Kati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mpaka Disemba, 2015, Tanzania ilikuwa na wachezaji takribani kumi wanaocheza michezo ya kulipwa nje ya nchi. Tisa ni wa soka na mmoja wa mpira wa kikapu. Hata hivyo, mtazamo wa jamii haujajielekeza kutambua kuwa michezo ina michango katika kukuza uchumi wa nchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, namshauri Mheshimiwa Waziri, tuweze kutafuta wabia zaidi tuweze kujenga *sports academy* kama ile *Jakaya Kikwete Sports Academy,* ikiwezekana kila mkoa au angalau kila kanda kwa kuanzia.

MHE. MAGDALENA H. SAKAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Bunge ni chombo cha uwakilishi. Ndani ya Bunge hili kila Mtanzania anawakilishwa kwa Mbunge waliyemchagua wao wenyewe. Wananchi wana haki Kikatiba kuona *live* nini wawakilishi wao wanakifanya na nini kinaendelea ndani ya chombo hiki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sababu zote zilizotolewa na Mheshimiwa Waziri kuhusu kuzuia matangazo ya *Bunge Live* hazina mashiko hata moja.

Mheshimiwa Waziri akiwa Mwanza alipohojiwa sababu hasa alisema Bunge la Kumi 2010 – 2015 lilifanya maamuzi hayo jambo ambalo ni uongo wa mchana kweupe. Sisi tuliokuwepo wakati huo hatukuwahi kujadili suala hilo wala kutoa maamuzi ya kipuuzi kama hayo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali leo ieleze Watanzania sababu hasa ya kuzuia matangazo ya *Bunge live* kwa Watanzania. Kitendo cha *TBC* kurudia matangazo ya Bunge usiku kuanzia saa 4.30 usiku baada ya kuchuja na kuondoa wasiyotaka yaonekane wakati ambapo watu wamechoka na kazi za kutafuta kipato mchana kutwa na wanatakiwa kupumzika ili wapate nguvu ya kufanya kazi siku inayofuata, ni manyanyaso kwa Watanzania, ni matumizi mabaya ya kodi zao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vipaji vya michezo hujengwa kuanzia *primary school, secondary school* ndipo tunaweza kupata wanamichezo wazuri wenye weledi na wanaoweza kujiajiri kwenye michezo na kuleta heshima kwa Taifa letu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, fedha za michezo zinazotolewa kwa shule zetu kwa watoto wetu huko shuleni ni kidogo sana; hakuna vifaa vya michezo, hawapati mazoezi ya kutosha na walimu wa michezo hawawezeshwi. Serikali imejipanga vipi kuhakikisha michezo shuleni inawezeshwa?

Mheshimiwa Mwenyekiti, watoto wanacheza wakiwa shuleni na hata wakiwa majumbani kwao. Viwanja vya michezo kwenye mitaa mingi maeneo

mbalimbali hapa nchini yamevamiwa na kujengwa nyumba na shughuli nyingine. Watoto wanacheza barabarani na kila leo wanagongwa na magari, pikipiki na vyombo vingine vya usafiri. Serikali ina mpango gani mahususi kuhalalisha inafanya uhakiki wa viwanja vya watoto wetu vilivyoporwa, kuvamiwa ilimradi kutumiwa na watoto kwa malengo ya michezo na kukuza vipaji vya watoto wetu?

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali ilipiga marufuku kuwatumia watoto wadogo kwenye maigizo na kutengeneza mikanda ya sanaa za maigizo. Tumeendelea kuona watoto wadogo wakitumika kwenye maigizo na hivyo kuathiriwa kisaikolojia na kushindwa kufikia ndoto zao. Watoto wenye ndogo za kuwa madaktari wanapoingizwa kwenye maigizo wakati akili zao hazijaweza kuamka, *automatically* tunawahamisha mwelekeo wa ndoto zao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali ieleze Bunge, kwa nini watoto bado wanaendelea kushirikishwa kwenye maigizo? Umri wa mtoto unajulikana ni miaka 18 kushuka chini.

MHE. JOYCE J. MUKYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuchangia katika hotuba hii kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, viwanja vya michezo vimegeuzwa kuwa viwanja vya usheherekeaji wa sherehe mbalimbali na badala ya kuviendeleza kama viwanja vya michezo ambavyo vingeweza kuwasaidia vijana, wanawake na watoto katika kujenga, kufurahia kuimarisha afya zetu na kuchangamsha miili yetu na hata kutupa afya njema kila siku. Hatimaye viwanja hivyo vimegeuzwa kuwa sehemu ya kufanyia sherehe za Kitaifa na sherehe za Chama cha Mapinduzi (CCM). Mbaya zaidi viwanja hivi vimegeuzwa viwanja vya CCM, kwa sababu vyama vya upinzani hawaruhusiwi kufanya shughuli zao katika viwanja hivi isipokuwa Chama cha Mapinduzi tu. Nina ushahidi na hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sana Mheshimiwa Waziri atusaidie viwanja hivi vitumike kwa shughuli za michezo na kama ni shughuli nyingine basi kuwe na usawa na haki kwa sababu vyama au itikadi ni mapenzi ya mtu binafsi tu, lakini mwisho wa siku Utanzania wetu unabaki pale pale.

MHE. FLATEI G. MASSAY: Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kutoa mchango wangu kwa waandishi wa habari kwamba wamekuwa na mazingira magumu ya kufanyia kazi na Serikali haijaweka mazingira mazuri ya kiajira na kimaslahi kwani hali hii inadidimiza tasnia hii ya habari, kuna wakati waandishi hulazimika kufanya kazi na kutoa habari ile ambayo haina maslahi kwake na kwa umma, ila ni kwa kuwa tu hana ajira inayoeleweka na mkataba wa kudumu. Hivyo ni kuidhalilisha tasnia hii, kwani mara nyingi wamekutana na *risk* mbalimbali za kimaisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuishauri Serikali isaidie kuwapa mwelekeo mzuri waandishi hawa ambao pia wanasaidia Taifa katika kuelimisha jamii.

Pili, *TBC* ingeangalia pia kuweza kuongeza *channel* na pia kutokana na hayo, ni vyema ikaongezewa fedha ili ifike katika Wilaya 82 kama ilivyo katika bajeti yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tatu, Taasisi ya Sanaa ya Bagamoyo inatoa stashahada, lakini Serikali haijaweka mitaala katika shule za chini ili somo la sanaa liweze kupanda kielimu. Masikitiko yangu ni kuwa Serikali imeanzisha taasisi hii bila kuwa na *base* au msingi toka chini. Kwa hiyo, naitaka Serikali ije na majibu ya kina kuhusu suala hili.

MHE. RICHARD M. NDASSA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono na ninampongeza sana Mheshimiwa Waziri kwa utaratibu mzuri alionao wa kuwa msikivu, mtu mnyenyekevu na mwenye mahusiano mazuri sana hasa kwa vyombo vya habari wakiwemo wamiliki na waandishi wa habari. Nakuomba *PR* hiyo uiendeleze ili tasnia ya habari iweze kuwa nguzo kuu katika ustawi wa Taifa letu. Nakuomba uendelee kuvishauri vyombo vya habari na waandishi wa habari kwamba kalamu zao ziangalie na kuzingatia uzalendo kwa nchi yao Tanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Chuo cha Michezo Malya kina upungufu mkubwa, lakini kubwa ni kukiboresha chuo hiki ili kiweze kutoa *degree* ya michezo. Chuo cha Malya ni kiwanda cha kuzalisha walimu wa kufundisha michezo mbalimbali katika shule za msingi, sekondari na vyuo. Michezo ikifundishwa vizuri shuleni, vijana wetu wajipe ajira hasa katika sanaa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, *TFF* haisimamii vyema uendelezaji wa mpira wa miguu badala yake imekuwa ni chama cha kukuza vurugu badala ya mchezo wenyewe. *TFF* imekuwa chanzo cha migogoro kati ya vilabu na vilabu, tofauti na matarajio ya wengi. Ikumbukwe mpira wa miguu ni mchezo unaopendwa na watu wengi lakini Watanzania hawafurahishwi na uongozi wa *TFF*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, programu ya timu ya *under 15, 17, 21* haionekani kusimamiwa vizuri. Michezo ni furaha, ajira, utalii, afya na kadhalika, tofauti na kwetu hasa *TFF* imekuwa ikilalamikiwa kuhusu matumizi mabaya ya fedha.

Naomba Mheshimiwa Waziri akihitimisha majumuisho aniambie fedha zinatolewa na *FIFA* kwa miaka mitatu ya nyuma yaani mwaka 2013 - 2015 ziliietwa na zilitumikaje? Tujue fedha za wafadhili mbalimbali walioichangia timu yetu ya Taifa ya mpira wa miguu kwa wanaume na wanawake, tujue pesa za

ligi kuu *(VPL)* mkataba ukoje hasa upande wa timu shiriki? Yapo malalamiko mengi kwa washiriki wa ligi ya *VPL*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ligi daraja la kwanza iliyomalizika hivi karibuni imemalizika kwa migogoro ndiyo maana nimesema kuwa *TFF* badala ya kuendeleza soka inaendeleza migogoro na upendeleo wa dhati kwa baadhi ya timu. Naomba Mheshimiwa Waziri atueleze ni namna gani atakiendeleza Chuo hicho cha Malya? Pamoja na kutopatiwa pesa zake za *OC*, ni vyema wazabuni wakalipwa madai yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Baraza la Michezo Tanzania (BMT) hivi kazi yake ni nini? Sioni wanachokifanya, wapo wapo tu. Sioni maendeleo katika michezo mbalimbali iliyo chini ya Baraza. Kila chama ni vurugu, siyo kwenye riadha, ngumi, wavu na kadhalika. Je, ni busara kuendelea na hilo Baraza hilo? Kama ni jipu, litumbuliwe. Naunga mkono hoja.

MHE. ESTHER N. MATIKO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuchangia hoja hii katika kuonesha ni jinsi gani sanaa na michezo inaweza kuwa na mchango mkubwa kwenye Pato la Taifa. Leo hii Taifa lingehakikisha tuna viwanja vya kutosha kuanzia ngazi ya Wilaya hadi Mikoa na vyote ni vya kisasa, si tungekuza soka na michezo mingine kama ridhaa, *basketball*, *volleyball, netball* na mingine mingi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, enzi zetu wakati tunasoma, michezo ilikuwa na hamasa na shule zote za msingi na sekondari zilikuwa na viwanja vya kutosha. Michezo mbalimbali ilikuwa ikichezwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile ni wakati sasa viwanja ambavyo vinahodhiwa na CCM virudi kwa Serikali ili viendelezwe na kuweza kuleta tija. Ni muhimu kwa sababu hivi vilijengwa enzi ya chama kimoja ambapo ni fedha za Watanzania zilitumika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimalizie kwa kuiomba Serikali angalau watusaidie kuboresha uwanja wa Wilaya Tarime ambao upo pale Tarime Mjini, kwani umetelekezwa na kubaki kutumika kwenye mikutano ya hadhara badala ya michezo husika. Uwanja una sifa zote za kuweza kuchezwa ligi za daraja la kwanza na ukiboreshwa utasaidia sana kukuza uchumi. Hivyo, natoa rai yangu kwamba Serikali ishirikiane na Halmashauri ya Mji wa Tarime ambayo tayari wameshatenga fedha kiasi kidogo kwa ajili ya uboreshaji wa uwanja wa Serengeti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pili, ni dhamira ya Halmashauri ya Mji wa Tarime kujenga shule ya michezo kwa kushirikiana na Mbunge wa Jimbo la Tarime Mjini. Hivyo tumeomba Serikali ione umuhimu wa *sports accessory* ziweze kuwepo

nchi nzima na kwa wale walio tayari kama Tarime Mjini wapewe vipaumbele. Bila shule za michezo huwezi kukuza vipaji kuanzia shule za msingi hadi sekondari.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho, tuwekeze kwenye sanaa na wasanii wa kuigiza na kuimba nyimbo ambazo zitakuwa na tija kwao. Mfano, wanamuziki wetu wana vipaji vizuri sana lakini uhalisia wa maisha yao hayaakisi kipato ambacho Watanzania wengine wanavyopata nje ya nchi ni nyingi tofauti na wanazopata hapa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashauri tuwekeze kwenye tamaduni zetu ambazo zinaweza kuwa pia kumbukumbu ya tamaduni zetu. Siku hizi tamaduni zinapotea kabisa; ngoma za jadi zinapotea na mambo mengine ambayo yangekuwa kivutio kwa Taifa letu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kifupi naomba majibu, ni jinsi gani Serikali imejipanga katika hoja hii na nyingine?

MHE. MARY D. MURO: Mheshimiwa Mwenyekiti, mchango wangu ni kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, naishauri Serikali kusaidia Wizara kuwa na vyuo vikuu vya uhakika ili kukuza sanaa na michezo nchini. Naomba Wizara ijikite katika kuibua vipaji kwa kuendeleza michezo shuleni ikiwa ni pamoja na kutoa motisha kwa walimu wa michezo, pia kwa wanafunzi wanaoshinda.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashauri kuwepo uhuru wa vyombo vya habari ikiwa ni pamoja na Televisheni ya Taifa kubaki ya Taifa na siyo kwa ajili ku-*report* taarifa za chama chochote bali itumike kama chombo huru kwa ajili ya Taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naishauri Serikali kuunga mkono vyombo vya binafsi kwa mchango mkubwa vinaotoa kwa Taifa. Naishauri *TBC* kuongezwa mtaji ili iweze kuwafikia watu wengi katika jamii.

MHE. SILAFU J. MAUFI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninapongeza jitihada za kuendeleza michezo ingawa haijafika mahali inapotakiwa kwani tunaporomoka Kitaifa na Kimataifa kwa sababu vijana wetu hawana maandalizi ya awali na endelevu kwa fani maalum.

Mheshimiwa Mwenyekiti, bajeti ya maendeleo ya michezo haikidhi mahitaji katika kuimarisha miundombinu na mazingira kwa kuleta ufanisi katika michezo. Kwa ujumla bajeti ya Wizara haitoshi, inahitajika kuangaliwa upya mwaka ujao wa fedha 2017/2018.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuandaa watalaam wa kuwaandaa vijana wetu shuleni kuanzia ngazi ya shule za msingi na sekondari. Chuo cha Maendeleo ya Michezo - Malya pekee hakitoshi kuandaa watalaam wa kutosha kuwasambaza kwenye shule hapa nchini, ni vema Serikali kuona umuhimu wa kupandisha daraja vituo vya michezo kuwa vyuo vya maendeleo ya michezo kuongeza hao watalaam ili kuinua michezo na Taifa kufahamika duniani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kufahamishwa kwa nini Chuo cha Maendeleo ya Michezo - Malya na vituo vya michezo Arusha na Songea hawakuwekewa makadirio ya mishahara 2016/2017?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu uhuru wa vyombo vya habari vilivyokithiri hapa nchini kwa upande wa magazeti ambayo baadhi yana poromosha maadili ya vijana wetu, Serikali ni bora kusitisha usajili wa magazeti na kuyafuta yanapobainika kwenda kinyume na maadili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja.

MHE. KASUKU S. BILAGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, kilio cha wananchi wa Kakonko kutosikia chombo cha Taifa yaani *TBC Redio*. Hali hii hupelekea wananchi hao kusikiliza redio za nchi jirani kama Burundi na Rwanda, hivyo kukosa haki ya kujua nini kinaendelea nchini mwao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashauri ujengwe mtambo wa kuwawezesha kusikiliza redio yao ya Taifa *(TBC),* mtambo wa Kigoma Mjini uboreshwe ili usikike mkoa mzima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wilaya ya Kakonko haina Afisa Habari, Utamaduni na Michezo. Hali hii inawanyima vijana haki ya kupata fursa ya elimu juu ya utamaduni, sanaa na michezo kwa kukosa mtalaam huyo. Nashauri aajiriwe mtalaam huyo mapema.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu viwanja vya michezo vilivyojengwa kwa nguvu za wananchi, baadaye vikachukuliwa na CCM. Viwanja vingi vina hali mbaya, havina hadhi ya kuendeshea michezo. Nashauri kwa nini visibinafsishwe kwa wadau wapenda michezo, vichukuliwe na Jeshi kama vile SUMA ili waviendeleze.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nchi ijipange kuandaa timu ya Taifa ambayo ina mrengo wa kucheza Kombe la Dunia, maandalizi haya yaanzie ngazi ya chini kwa vijana wadogo na ichukue muda hata miaka kumi kwa kuweka kwenye shule maalum *(sport academy).*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu motisha kwa wachezaji na wasanii hodari; Serikali iwe na utaratibu wa kutoa motisha kwa wachezaji hodari na wale wanaoileta sifa kwa nchi hii kama vile Ndugu Mbwana Samatta, Ndugu Francis Cheka na wengine. Mfano mzuri wa kuigwa ni wachezaji wa timu ya TP Mazembe ya Congo ilivyotwaa Kombe la Afrika, wachezaji wake walizawadiwa magari aina ya Prado tena mapya kila mchezaji. Hii pia ifanyike kwa wasanii wanaofanya vizuri nchi za nje kama vile Diamond, Mpoto na wengine.

MHE. OMARI M. KIGUA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuchangia hotuba hii kwanza kwa kumpongeza Waziri na Naibu Waziri wa Wizara hii kwa kazi kubwa wanayoifanya kumsaidia Rais, Mheshimiwa John Pombe Magufuli.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa leo nitachangia kwenye maeneo yafuatayo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, usikivu wa *redio* Tanzania ni mdogo sana kwenye maeneo mengi ya nchi yetu ya Tanzania. Redio hii kwa jina *TBC* ndiyo wananchi wengi wanaitegemea kwa ajili ya taarifa za uhakika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano katika Jimbo langu la Kilindi kwa kweli, wananchi wa eneo hili kwa muda mrefu wamekuwa wakililia kupata haki yao ya kupata taarifa, hususan za *TBC,* japo zipo baadhi ya redio zinasikika. Naishauri Wizara hii na Wizara ya Mawasiliano wahakikishe mawasiliano ya uhakika ya redio yanapatikana katika Jimbo langu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia ningependa kuchangia suala la michezo hususan mpira wa miguu. Mchezo huu muhimu ni sehemu ya ajira kwa vijana wetu. Utaratibu wa Shirikisho la Mpira Tanzania *(TFF)* katika kuandaa soka letu Tanzania siyo mzuri. Hatuna utaratibu wa kupata timu ya Taifa, hususan timu ya vijana, Serikali haina budi kuwekeza zaidi kwenye soka la vijana kuanzia soka la vijana chini ya miaka 14, miaka 17 na chini ya miaka 20 huko ndiko tunakoweza kuwekeza soka la uhakika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, aidha, Serikali kwa kushirikiana na Shirikisho la Mpira *(TFF)* ni lazima tuwekeze kwenye mpira kwa kushirikiana na makampuni mbalimbali ambayo yatatoa udhamini mkubwa ili Taifa liweze kusonga mbele. Nchi za wenzetu za Afrika kama Nigeria, Algeria, Ivory Coast na kadhalika wamefika mbali kwa nchi zao kuweza kuwekeza katika soka la vijana. Vilevile Wizara ya Elimu ihakikishe kuwa michezo shuleni inarudishwa kwa kasi kubwa kwani huko ndiko waliko vijana wengi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile ningependa kujielekeza kwenye upatikanaji wa vifaa vya michezo kwa bei nafuu. Vifaa vingi vya michezo vipo

bei ya juu sana, Serikali ilione suala hili kwa kusimamia bei za vifaa vya michezo ili wananchi wengi hususan vijana waweze kupata vifaa hivi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ambalo ni muhimu katika michezo nchini ni suala la uchaguaji wa timu ya Taifa. Timu ya Taifa imekuwa na utaratibu mbovu sana, timu hii ya Taifa imekuwa haiangalii wachezaji kutoka Wilayani na Mikoani kama ambavyo miaka ya nyuma ambapo timu ya Taifa ilitazama uwezo wa mtu na siyo timu kubwa tatu za Dar es Salaam, Simba, Yanga na Azam. Wakati umefika sasa pawepo na Kamati ya wachezaji wa zamani waliocheza timu ya Taifa kuhusishwa na utafutaji wa vipaji mikoani kuanzia ngazi ya vijiji, wilayani na mkoani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo naunga mkono hotuba.

MHE. RHODA E. KUNCHELA: Mheshimiwa Mwenyekiti, soko la nyimbo na muziki wa Tanzania linazidi kukua kwa kasi kwa sababu Watanzania wanapenda burudani, sanaa na kujifunza kupitia nyimbo mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu tatizo la wasanii wa Tanzania kutofanikiwa kiuchumi; wasanii wananyonywa sana, wasanii wanapata faida kidogo huku hawa wasambazaji wakineemeka kupitia wasanii wetu. Lakini pia gharama za kurekodi kazi za wasanii wetu, muziki wa *audio* na *video* kurekodi gharama ziko juu sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaomba Serikali kusimamia hasa kwa wasanii wetu wapunguziwe gharama za kurekodi na kuzalisha kazi zao. Kuna wasanii wengi wanashindwa kuzalisha kazi zao kwa sababu kipato chao ni cha chini sana. Nini kifanyike? Kuanzisha studio ya Serikali ili kuendelea kuwainua wasanii wachanga wenye uwezo mzuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu wizi wa kazi za wasanii, Mheshimiwa Waziri Serikali ina uwezo kabisa kuzuia wizi wa kazi za wasanii hasa kuweka *password* katika nyimbo zao, *CD, DVD* ili hawa wasambazaji wakose mwanya wa kuiba kazi za wasanii ambao wanazalisha kazi zao katika mazingira magumu sana. Mheshimiwa Waziri, leo kuna baadhi ya studio ziko hapa nchini kurekodi video moja mpaka shilingi milioni saba, Je, Serikali haioni haja ya kudhibiti gharama hizi na wasanii wetu wakaweza kustahimili hizi gharama na nini kifanyike? Serikali idhibiti, soko la muziki hasa kwa hawa wamiliki wa studio mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu suala la usajili wa haki miliki ya msanii, mzunguko wa kupata haki miliki ya msanii umekuwa ni mrefu sana, pia mzunguko wa kupata *sticker* ili kazi itambulike na usajili wa *TRA*. Hivyo basi,

ninaomba Serikali kupunguza mlolongo wa usajili na pia kuweka ofisi za usajili kila Mkoa ili kupunguza mzunguko wa kupata hizo *sticker* za *TRA*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ushauri wangu kwako Mheshimiwa Waziri ni kuwashauri pia wasanii hawa wafanye kazi kwa ushirikiano. Nyimbo zifuate utamaduni wa Kitanzania, wasanii wasijiingize kufanya kazi za kisanii na siasa hii inashusha muziki wetu awe CCM, CHADEMA au ACT, wasanii wetu kujiingiza katika siasa kunashusha soko la Tanzania hususani muziki. Mfano wa nchi ambazo wasanii walishuka hasa kwa kuchanganya siasa na kazi za sanaa ni Zimbabwe na Congo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu rushwa katika mchezo wa mpira wa miguu na *netball,* Mheshimiwa Waziri chunguza kwa makini suala hili ili timu zetu zifanikiwe bila dalili za rushwa. Ngoma za jadi na ngoma za asili zisisahaulike kwa mustakabali kwa kutunza, kuendelea na kukuza utamaduni wetu na siyo kuendelea kukuza muziki wa kizazi kipya pekee.

MHE. LUCIA M. MLOWE: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuchangia katika Wizara hii kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna tatizo la viwanja vya michezo kwa shule za msingi katika mji wa Njombe. Shule hizo ni shule ya msingi ya Mpechi, Sabasaba na Idundilanga katika Halmashauri ya Njombe Mji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, shule hizo zilikuwa na viwanja ambavyo vimechukuliwa na Chama cha Mapinduzi (CCM). Naomba Waziri asaidie kutatua tatizo hilo ili viwanja hivyo virudi kwenye shule hizo waweze kufanya michezo kama ilivyokuwa huko nyuma.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuwasilisha.

MHE. KHADIJA HASSAN ABOUD: Mheshimiwa Mwenyekiti, natoa pongezi kwa Mheshimiwa Waziri na uongozi wote wa Wizara na taasisi zake na wasanii wote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sanaa za kazi za mikono na sanaa za ufundi zipewe msukumo zaidi ili kuwawezesha vijana wengi kutengeneza na kujifunza sanaa hizo ili waweze kujiajiri na kupunguza umaskini wa kipato pamoja na kuongeza Pato la Taifa. Maigizo na filamu zinazokiuka maadili ya Mtanzania zisiruhusiwe kuoneshwa katika jamii ili kupunguza mmomonyoko wa maadili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lugha ya Kiswahili ipewe msukumo zaidi ili Kiswahili kiweze kuwa ni mojawapo ya lugha yenye nguvu na iweze kuzungmzwa na nchi nyingi duniani. Hivyo itapelekea Watanzania kupata ajira

zaidi katika kufundisha lugha ya Kiswahili. Pia Kiswahili kitaongeza umaarufu wa nchi yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja kwa asilimia mia moja.

MHE. EDWARD F. MWALONGO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakupongeza Mheshimiwa Waziri kwa kazi nzuri unayoendelea kuifanya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nichangie kuhusu *TBC* Taifa na *TBC FM*. Hali ya usikivu wa redio hii katika Jimbo la Njombe Mjini ni adimu kabisa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kumbukumbu zangu sijawahi kusikia hata siku moja redio hii ya Taifa ikisikika ndani ya Njombe. Kwa mara ya mwisho niliwahi kusikia iliyokuwa Idhaa ya Biashara ya *RTD* miaka ya 1980, baada ya hapo sijawahi kusikia tena *RTD* wala *TBC* Taifa au *TBC FM*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa niombe Shirika la Utangazaji la Taifa liweze kufunga vifaa vinavyoweza kuifanya *TBC* isikike Njombe Mjini na viunga vyake ikiwemo kuweka angalau studio ndogo ili habari za Njombe ziweze kusikika, pia kuwafanya Wananjombe wanufaike na matunda ya maendeleo ya nchi yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kutokusikika kwa *TBC FM* Njombe tunaifanya Njombe isipate habari za uhakika na kuwafanya Wananjombe watengwe na Watanzania wenzao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, redio hii inaendeshwa na kodi za Watanzania wote hivyo Njombe ni haki yetu kupata taarifa kutoka chombo hiki cha Taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimalizie kwa kukusihi tupate usikivu wa *TBC FM* Njombe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja.

MHE. MENDRAD L. KIGOLA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa chombo cha habari ni muhimu sana katika kuhabarisha jamii masuala ya kiuchumi, kisiasa, kisayansi na kijamii naiomba Serikali kusimamia haki za wanahabari, hasa katika kuangaliwa upya maslahi ya wafanyakazi. Serikali iangalie kutoa msaada wa kuwasomesha waandishi wa habari ili kupata wanahabari ambao ni wataalamu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa utamaduni ni sehemu ya maisha ya binadamu naiomba Serikali izidi kuboresha utamaduni wetu wa Afrika.

Tunakoelekea utamaduni wetu unaelekea kupotea kwa sababu tumeanza kuiga utamaduni wa Ulaya, kwa mfano mavazi, muziki na kadhalika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu sanaa. Tanzania ni nchi ambayo inatambulika dunia kwa sababu ya kudumisha sanaa katika nchi yetu. Ukienda Ulaya utakuta sanaa ambazo zimetoka Tanzania, kwa mfano vinyago, vikapu, mikeka, shanga zilizotengenezwa na kabila la Kimasai. Naiomba Serikali kuangalia jinsi ya kudumisha na kuboresha sanaa ya nchi yetu hasa kuwaongezea mitaji watu wanaoshughulika na masuala ya sanaa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, michezo ni sehemu ya kudumisha afya zetu, pia michezo inaongeza Pato la Taifa. Michezo inaleta ajira kwa vijana wetu. Naomba kujua Serikali ina mpango gani wa kudumisha michezo katika ngazi za Vijiji, Kata, Wilaya, Mikoa hadi Taifa, hasa mchezo wa mpira wa miguu na wa pete.

Mheshimiwa Mwenyekiti, waimbaji wetu wanaibiwa sana nyimbo zao, je, sasa Serikali ina mikakati gani ya kuhakikisha kuwa hawa wasanii wetu hawaibiwi *CD, DVD* zao? Naunga mkono hoja

MHE. PROSPER J. MBENA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nampongeza Waziri Mheshimiwa Nape Moses Nnauye kwa uwasilishaji mzuri. Michezo na sanaa ni ajira kubwa sana duniani. Wizara ije na mipango thabiti ya kukuza michezo hususan mpira wa miguu kwa timu za wanaume na wanawake ili kuwapa vijana wetu fursa kubwa ya kupata ajira.

Suala la rushwa katika maamuzi ya mpira wa miguu ni janga la Taifa, aibu hii lazima ikomeshwe na Wizara husika. Kushinda mchezo na kushindwa katika mchezo ni haki ya timu zinazocheza. Mwamuzi anapofanya maamuzi kwa upendeleo anawanyima haki waliostahili ushindi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ushauri wangu *TFF* itumie ushahidi wa video za michezo inayolalamikiwa kwa kutumia wachunguzi wenye kutenda haki ambao hawafungamani na upande wowote, ikithibitika kwamba kweli mwamuzi amependelea basi adhabu iwe moja tu, kumuondoa mwamuzi huyo asichezeshe mchezo wowote wa mpira wa mguu kwa miaka mitano. Pasiwepo na nafasi ya kuomba msamaha, rushwa ni adui wa haki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Jimbo langu la Morogoro Kusini kuna mwamko wa hali ya juu kwenye michezo na sanaa. Jimbo limeanzisha ligi ya jimbo ya mpira wa miguu. Timu kumi na saba za kata zitashindana. Mbunge ndiye amegharamia vifaa vya awali vya mipira, jezi na kadhalika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ligi hiyo ni kwa wavulana mpira wa miguu na wasichana upande wa *netball*. Lakini pia kuna timu mbili za timu ya mpira wa miguu (soka) kwa wanawake. Naomba Waziri mwenye dhamana ya michezo nchini akubali kuwa mgeni rasmi wakati wa fainali za mechi hizi za ligi ya jimbo la Morogoro Kusini kwa tarehe tutakayokupatia hapo baadaye. Lakini pia tunaomba Wizara ichangie kata hizi kumi na saba zinazoingia kwenye ligi vifaa vya michezo kususan mipira ya kutosha, jezi na viatu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tatizo la timu zetu za mpira wa miguu kutofanya vizuri chanzo chake ni uongozi. Viongozi wengi wa michezo wamejawa na ubinafsi, wasio na weledi na wanaotengeneza makundi ndani ya timu yao badala ya kujenga umoja kwenye timu.

Ushauri wangu Wizara iwaangalie viongozi wa timu zetu na kuwataka waongoze timu kwa misingi ya katiba na sheria, kanuni na kujenga umoja kwenye timu wanazoziongoza badala ya kubagua wanaowaongoza. *TFF* lazima ijiangalie yenyewe kiuongozi ili itende haki kwa timu zote bila ya kubagua. Naunga mkono hoja.

MHE. BHAGWANJI MAGANLAL MEISURIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninampongeza Rais na Makamu wake kwa kuchaguliwa kwao na kazi nzuri wanazozifanya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia ninampongeza Naibu Spika, kwa ujasiri wake wa kuongoza vikao vyetu ndani ya Bunge letu la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimpongeze Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kwa hotuba yake nzuri yenye mipango yake ya utekelezaji kwa kipindi hiki cha mwaka 2016/2017.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niongelee chombo chetu cha habari *TBC*. Hatuna namna yoyote ya kutosaidia kukihudumia chombo hiki kama Serikali, ni chombo cha Serikali kinachotoa habari za ukweli na uhakika. Isingekuwa vizuri kuona chombo hiki kinashindwa kufanya kazi zake kama ilivyokusudia kwa kukosa fedha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, chombo hiki kinasaidia sana kuitangaza nchi yetu kisiasa, kiutamaduni, kimichezo na mambo mbalimbali ya nchi yetu. Ninaomba Serikali kukisaidia kwa kukipa fedha tena kwa wakati ili katika mambo yanayoendelea katika nchi yetu wananchi wetu wapate kujua taarifa za ukweli na uhakika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumeona ubadhirifu na uvunjwaji wa amani unatokea kwa sababu wananchi wamepata taarifa zisizo sahihi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante na naunga mkono hoja asilimia mia moja.

MHE. ROSE C. TWEVE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana kwa kupata nafasi hii ya kuchangia hoja iliyoletwa mbele yetu siku ya leo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaomba nianze kumpongeza Mheshimiwa Waziri kwa uwasilishaji mzuri sana. Vilevile nimpongeze kwa kazi nzuri ambayo imekuwa ikifanywa na Wizara hii. Hii inadhihirisha kuwa Wizara imepata Waziri pamoja na Naibu Waziri walio makini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaomba niende moja kwa moja, niunge mkono hoja iliyoletwa mbele yetu. Natambua kuwa Serikali yetu imefanya mambo mengi na inaendelea kuhakikisha kuwa utamaduni, sanaa na michezo inapewa kipaumblele hasa kwa vijana wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna mambo ya msingi ningependa kuishauri Serikali. Kwanza tuhakikishe kwamba sanaa na michezo inapewa kipaumbele toka shule za msingi. Lazima tuhakikishe vijana wetu wanapewa vifaa vya michezo na sanaa. Shule nyingi hazina viwanja vizuri vya michezo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia tuhakikishe tunawekeza kupata walimu wazuri wa kuwafundisha hawa vijana wetu. Lazima sisi kama Taifa tuhakikishe tuna *academy* kuibua vipaji vya vijana wetu katika michezo mbalimbali kama vile *basketball, volleyball*, mbio na sanaa kwa ujumla.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kufanya hivyo tutajihakikishia Taifa letu litakuwa na uhakika wa kuwa na vijana ambao wataweza kushindana na mataifa yaliyoendelea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja.

MHE. LUCY F. OWENYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kupata nafasi ya kuchangia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, michezo ni afya, michezo ni furaha, michezo huondoa mawazo na kadhalika, lakini hapa nchini hakuna viwanja vya michezo. Serikali ya Awamu ya Tano ilisisitiza sana suala la michezo. Je, mmejipangaje kuwapatia wananchi sehemu za kufanyia mazoezi? Kwa mfano katika Manispaa ya Moshi kila mwezi wa tatu tuna mashindano ya kimataifa yajulikanayo kama *Kilimanjaro Marathon.* Mbio hizi kwa sasa hivi zina washiriki

zaidi ya milioni 10 kutoka mataifa mbalimbali lakini tumekuwa tukitumia uwanja wa Chuo cha Ushirika Moshi (*MUCOBS*) ambacho kwa sasa kinalemewa na wingi wa washiriki wa mbio hizi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Manispaa ya Moshi tunao uwanja mkubwa wa *King George Memorial Stadium* ambao kwa sasa unatumika kama soko la kuuzia mitumba. Moshi kuna sehemu nyingi za masoko mfano Pasua, Majengo, Manyema na kadhalika ambako soko hili linaweza kuhamishiwa huko na uwanja wa *King George Memorial Stadium* ukatumika kwa ajili ya michezo, ukizingatia uwanja ule una michezo tofauti zaidi ya saba. Ni tegemeo langu Serikali itatoa tamko kuhusu kiwanja hiki ili tuweze kudumisha michezo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na kuwepo Maafisa Utamaduni lakini bado hawajaweza kutumika ipasavyo katika kukuza utamaduni wetu. Kwa mfano, *cultural tourism* haijapata msukumo wa kutosha kutoka kwa maafisa hawa. Urithi wetu unaelekea kupotea kwa mfano, ngoma za asili, vyakula vya asili, michezo ya asili, mavazi ya asili hata lugha za asili. Hii ni changamoto kubwa kwa Maafisa Utamaduni hasa ukizingatia tishio la utandawazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ushauri wangu ni kuwa Maafisa Utamaduni wawezeshwe kwa kupewa rasilimali za kutosha ikiwa ni pamoja na vitendea kazi ili waweze kuwafikia walengwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, je, mchakato wa Vazi la Taifa umefikia wapi na mpaka sasa hivi ni kiasi gani cha fedha kilichotumika?

MHE. RITTA E. KABATI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kwa kumpongeza Waziri, Naibu Waziri pamoja na watendaji wote wa Wizara kwa kuwasilisha bajeti hapa Bungeni ili tuweze kuchangia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, yapo mambo ambayo nilikuwa naleta ili kupatiwa ufafanuzi na kutoa ushauri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu viwanja vilivyojengwa kwa ajili ya michezo, naomba Serikali inipatie majibu kuhusu viwanja vilivyotengwa kwa ajili ya michezo na Halmashauri zetu nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, viwanja hivi watendaji wa Halmashauri waliamua kuvigawa na vikafanyiwa uvamizi yakajengwa majengo na baadaye Serikali ikatoa tamko kuwa wavamizi na maeneo ya wazi yaliyotunzwa kwa ajili ya michezo wabomoe lakini tamko hilo halijatekelezeka mpaka leo. Na kila siku tumekuwa tukiuliza maswali kuhusiana na jambo hilo lakini yanajibiwa kisiasa zaidi. Sasa naomba kujua jambo hili, Serikali imelichukulia vipi kwa sababu hatuwatendei haki vijana wetu, vipaji tunavitengenezea vipi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa naomba kujua sheria za vyombo vya habari ni lini italetwa hapa Bungeni, kwa sababu tunaamini kuwa sheria hii ndiyo muarobaini wa matatizo yote katika vyombo vya habari.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu michezo ya UMISETA na UMISHUMTA. Michezo hii kwa sasa haina ari kabisa, ni imani yangu kama Serikali ingeamua kuwekeza mikono katika shule za msingi na sekondari zingeweza kuibua vipaji na tungeimarisha michezo yetu hapa nchini na kupata wachezaji bora. Inasikitisha kuona kuwa michezo ya shule za sekondari na msingi inapoanza shule nyingi watembeze mabakuli ya kuomba omba vifaa vya michezo mara kwa mara.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni lini Tanzania tutakuwa na Vazi letu la Taifa?. Serikali imekuwa kila mara ikitupatia taarifa kuwa Vazi la Taifa lipo katika mchakato. Ifike wakati tuambiwe kama imeshindikana tuambiwe ili tusiendelee kusubiri jambo lisilo na mwisho. Ni fahari kubwa kutambulika kwa mavazi kama zilivyo nchi nyingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kwa nini Serikali bado haiwezi kutoa kipaumbele timu ya wanawake, mbona timu ya Taifa inatafutiwa mpaka kocha wa kigeni kwa nini timu ya Twiga bado mpaka leo wanatembeza bakuli tu wanapokuwa na mashindano? Ni lini watapewa fungu au kutengewa katika Bajeti ya Serikali? Naunga mkono hoja.

MHE. ENG. STELLA M. MANYANYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuwapongeza Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo Mheshimiwa Nape Nnauye pamoja na Naibu wake Mheshimiwa Anastazia Wambura *respectively*. Naipongeza timu yote ya wanahabari hususani *TBC, TBC* Taifa na wengine wote wa Wizara hii. Nimpongeze pia Dkt. Elisante, mwalimu wangu wa siku moja, *I hope* nitaendelea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ushauri mdogo, pamoja na kazi nzuri wanazozifanya *TBC* na *TBC* Taifa, nashauri kuanzishwe kipindi maalum kama kilivyo kile cha Bango au Chereko, kipindi hicho kiwe cha aidha Mbunge wangu au Jimbo langu au Nimetimiza Ahadi Yangu. Kipindi hiki kiwe cha kulipia badala ya kupata nafasi kwa kubahatisha na pia bure kabisa. Ni vema tuchangie hata kama shilingi 200,000 kwa dakika 30 au hata kama ni kwa dakika 15. Kipindi hicho kituwezeshe Wabunge kuzungumzia utekelezaji wa kazi zetu au kuwapasha habari wananchi wetu. Pamoja na kuchangia bado isiruhusiwe mtu kusema vyovyote anavyotaka, *ethics* lazima iwe *observed*. Fedha hizo zitasaidia kupunguza kero ndogo ndogo za wanahabari wetu.

MHE. RIZIKI S. MNGWALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, vituo vya televisheni hasa *Clouds,* vinaonesha miziki ambayo haiendani kabisa na mila na

utamaduni wetu. Wasanii hucheza miondoko isiyofaa. Pia mavazi ya wasanii wanawake (wanenguaji) na hata baadhi ya waimbaji yamekithiri kwa utovu wa maadili na vigezo vya mila zetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashauri Kamati ya Maudhui ya *TCRA* iwajibike ipasavyo. Inasikitisha sana kuona wasanii wakiwa uchi (wengine wakiwa na nguo za ndani tu) wakioneshwa na televisheni zetu, tena muda wa mchana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wizara na *TCRA* ni lazima wawajibike ipasavyo haraka iwezekanavyo.

MHE. MARTHA M. MLATA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niaze kwa kutoa shukrani za dhati kwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli kwa zawadi kubwa ambayo ameitoa kwa wanasanaa wote kwa kitendo chake cha kutambua sekta hii na pia Wizara hakika tunampogenza kwa hili. Ahsante sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na kuitambua sekta ya sanaa na kuipa Wizara Mheshimiwa Rais ameweza kupatia katika uteuzi wake kwa kumteua Mheshimiwa Nape Moses Nnauye kuwa Waziri katika Wizara hii, kwani tuna imani kubwa na Mheshimiwa Nape pamoja na Naibu wake Mheshimiwa Anastazia Wambura. Tunaamini ataifikisha mbali sekta hii, suala la msingi ni kwamba Wizara hii ipewe *support* hasa kwenye suala la bajeti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba pia nichukue nafasi hii kumpongeza Waziri na Naibu wake kwa kazi nzuri ambayo tayari wameshaanza kuifanya. Pia naomba nimpongeze Waziri kwa kuzindua Tamasha la Filamu la Kimataifa la Tanzanite tarehe 23 Aprili, pale *Mount Meru Hotel,* Arusha. Tamasha hili lina tija sana kwa Serikali na wadau wa sanaa, kutangaza kazi zao, kimataifa. Pia litatoa ajira kubwa kwa Watanzania, litaongeza idadi kubwa ya watalii kuja Tanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine naomba Mashirikisho ya Sanaa yaimarishwe ili yaweze kusaidia Wizara namna ya kuisaidia sekta hii. Mashirikisho hayo ni:-

(a) Filamu; waigizaji, waandishi wa miswada, uigizaji, wazalishaji na wasambazaji.

(b) Muziki; Muziki wa Dansi – CHAMUDATA, Muziki wa Injili - CHAMVITA, bongo flava, taarabu na rumba.

(c) Sanaa za Ufundi; tingatiga, uchoraji, ususi na ufinyanzi.

(d) Maonesho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naamini Wizara yako inayo orodha ya vyama vyote ambavyo ni wanachama katika mashirikisho yote kupitia BASATA. Hakika Mheshimiwa Waziri utakapotumia mashirikisho haya kuyawekea mkazo na utaratibu mzuri ni wazi utakuwa umeleta mafanikio makubwa sana. Kuna vyama ambavyo vimeshapiga hatua kubwa sana mfano, Chama cha Muziki wa Injili, kina matawi hadi mikoani japo si yote lakini chama kwa kupitia viongozi wake wamehamasisha na watu wengi (wasanii wa nyimbo/muziki wa injili) wamejiunga rasmi na kuna vitambulisho maalum.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivi karibuni wameweza kujiunga na bima ya afya na wanachama wengi wameweza kupatiwa kadi za bima ya afya na hivyo kunaondoa adha kubwa ya wasanii wanapougua kuanza kuomba misaada wa kuchangiwa kwa ajili ya kulipia gharama za matibabu. Ninaamini utaratibu huu utaendelezwa kwa vyama vingine vilivyo wanachama wa mashirikisho husika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, usambazaji wa kazi za sanaa bado ni tatizo kubwa, Waziri tunaomba uingilie kati jambo hili na hasa kwenye mikataba, kwani ndipo penye uonevu na wizi mkubwa wa haki ya msanii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sheria ya adhabu ya mtu anayekamatwa na uharamia wa kazi za sanaa bado inamlinda mhalifu kwa kupewa adhabu ndogo, nayo iangaliwe upya ili kukomesha wizi wa kazi za wasanii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, *COSOTA* itoe maelezo ya malipo ya mirahaba kwani ni muda mrefu sasa hawalipwi. Je, ni chombo gani sasa kitapewa kazi ya kusimamia takwimu na ukusanyaji wa fedha hizi na kujiridhisa kuwa ni kiasi gani zimekusanywa na zimeenda kwa nani na je, ndicho anachostahili?

Mheshimiwa Mwenyekiti, *CD* na *DVD* (mazagazaga) zinazouzwa mitaani kwa bei ya shilingi 1000, kwanza Serikali inapoteza mapato kwa sababu hazina *stamp* za *TRA* hazijalipiwa kodi. Pia zinawaumiza wasanii wetu wa ndani ambao wamepitia mlolongo mrefu sana hadi kupata *stamp* za *TRA*. Pia naomba *stamp* hizi ziwekwe utaratibu wa kupatikana mikoa yote. Naomba niishie hapa na naunga mkono hoja.

MHE. MGENI JADI KADIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunipa afya njema na kuniwezesha kuchangia hotuba hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vyombo vya habari ni muhimu katika kuwaelimisha wananchi kwa kupata habari kwenye *tv* na redio pamoja na magazeti, lakini pia wakati wengine vyombo hivi hivi vinapotosha. Kwa hiyo

wawe na umakini kwa sababu utaona habari ni ile ile lakini huwa tofauti wakati wa matangazo au machapisho.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kitendo kilichofanywa na Serikali sio haki kuzuia vyombo vya habari kuonesha Bunge wakati wa vikao vya Bunge hii ni uonevu kwa sababu wananchi Bunge ni lao, vyombo ni vyao na Wabunge wanachangia ni Wabunge wao wamewatumia kero zao kwa nini wananyimwa uhuru wao wa kuona Wabunge wao waliowatuma?

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kwa nini wanamichezo wetu hasa wanawake wapokwenda nchi za wenzetu kucheza hawapati ushindi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, Shirika la *TBC* ni chombo cha Serikali lakini chombo hiki hakiwatendei haki Watanzania kwa sababu hizo pesa wanazotumia ni za walipa kodi wa Tanzania, ukiangalia hiki chombo kina ubaguzi hasa wakati wa uchaguzi, tafadhali mtende haki. Serikali ni yetu sote hata ikiwa hatoki katika Chama cha Mapinduzi wakati uchaguzi umekwisha sasa kiongozi yeyote aliopo ni wetu sote acheni ubaguzi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo naomba kuwasilisha.

MHE. SHABANI O. SHEKILINDI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa nimpongeze Waziri wa Habari Mheshimiwa Nape Nnauye kwa hotuba yake nzuri iliyojaa matumaini ya kuona tasnia ya habari ikisonga mbele.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna vipaji vingi vya vijana hasa Wilayani hadi Vijijini, lakini vipaji hivi vinapotea bure na vijana kushindwa kuviendeleza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niishauri Serikali hasa hii tasnia ya michezo ifike Wilayani mpaka Vijijini kwenda kuwanoa vijana hawa ili Serikali iweze kuwawezesha na vijana hawa waweze kutimiza ndoto zao. Sio kutimiza ndogo zao tu pia nchi yetu itakuwa ina kiwango kikubwa cha michezo, kwani kuna wakina Samatta wengi huko Wilayani na hasa Wilaya ya Lushoto.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu shule za habari, utamaduni na michezo. Niishauri Serikali ifungue shule kila Wilaya ili kuibua vipaji vya vijana wetu. Vijana hawa Serikali imewaacha kwa muda mrefu sana hivyo basi katika bajeti ya mwaka huu 2016/2017 itenge pesa kwa ajili ya kuibua fani za vijana hawa pia niishauri Serikali ije iwekeze katika Wilaya ya Lushoto, katika shule ya michezo, Lushoto ni mji ambao una mazingira mazuri, mazingira haya mazuri iliwavutia timu ya Simba na Yanga kuja kufanya mazoezi yao Lushoto.

Pia niishauri Serikali iweze kujenga uwanja wa michezo katika Mji wa Lushoto.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu wasanii katika nchi hii hakuna asiyejua ya kuwa Tanga kuna vipaji vingi vya wasanii. Hivyo niiombe Serikali iweze kuwajengea uwezo wasanii hawa ili nao waweze kufahamika Kitaifa hata Kimataifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho nimuombe Waziri wa Habari na Michezo atenge muda wa kutembelea Lushoto. Mungu ambariki sana Waziri wetu Mheshimiwa Nape Nnauye.

MHE. ALLY K. MOHAMED: Mheshimiwa Mwenyekiti, Wilaya ya Nkasi haipati matangazo toka *TBC* redio hasa wananchi wanaokaa mwambao wa Ziwa Tanganyika, naomba Wizara yako iweke mnara wa kuongeza nguvu Redio Tanzania, Namanyele - Nkasi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu matangazo ya *Bunge live*; mimi nashauri liwe linaoneshwa siku ya Jumamosi saa tatu usiku kwa sababu mchana watu wote wako kazini wanatafuta riziki na sababu ya pili wanafunzi na walimu wao wako kazini na masomoni mchana hawana muda.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sababu ya tatu hata ukichunguza mji kama Dar es Salaam kila mtu yuko na shughuli zake siku nzima hawana muda wa kuangalia *tv* mchana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sababu ya nne ni kwamba madereva wote wa magari ya abiria, malori, daladala na abiria zao wako safarini. Wapi nafasi wanayo? Tuache ushabiki, wanaotaka kuuza sura zao wakaombe kazi kwenye vituo vya *tv*.

MWENYEKITI: Tuendelee na Mheshimiwa January. Mheshimiwa Januari naomba tuendelee na mchango. Baada ya kumaliza wewe tutapokea miongozo yao. *(Makofi)*

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA MAKAMU WA RAIS (MUUNGANO NA MAZINGIRA): Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa fursa ya kuchangia hoja ya Waziri.

Kwanza, nianze kwa kutoa pongezi kubwa sana kwa hotuba nzuri na mipango mizuri iliyotolewa katika hotuba ya leo. Vilevile napenda kumpongeza Mheshimiwa Nape Nnauye, Naibu Waziri, Katibu Mkuu na Watendaji wote wa Wizara kwa kazi nzuri sana wanayoifanya katika majukumu waliyokabidhiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda nikubaliane na sehemu ya mchango iliyotolewa asubuhi hii na Mheshimiwa Zitto Kabwe, kwamba kijana akipewa

majukumu na akafanya vizuri basi ni fahari kwa vijana, kauli hiyo ni sahihi kabisa. Pia naamini kwamba kijana akipewa majukumu anastahili kutiwa moyo, kuungwa mkono hasa na vijana wenzake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa namna ya mchango ulivyotoka asubuhi, ni kana kwamba Mheshimiwa Nape kazi hii amepewa miaka minne iliyopita na imeshamshinda na hana ubunifu. Aina ya mchango ule unakatisha tamaa, haumpi moyo Mheshimiwa Nape kama inavyostahili. Majukumu haya Mheshimiwa Nape amekabidhiwa takribani siku 160 zilizopita, kwa hiyo, bado kuna muda mrefu wa kufanya kazi na kuonesha ubunifu, na mimi sina shaka yoyote kabisa na uwezo wake wa kufanya kazi hii vizuri. Sikubaliani kabisa na dhana kwamba katika nchi hii mtu anayechukiwa zaidi ni Mheshimiwa Nape Nnauye. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jana nilipata bahati, Mheshimiwa Nape aliniomba nimsindikize kwenye Chuo Kikuu cha Dodoma ambapo kulikuwa na shughuli ya vijana; walikuwa wengi takribani 8,000 mpaka 10,000. Alipotambulishwa, nilliyoyaona hayaendani na kauli zinazosema kwamba hapendwi hapa Watanzania. Ushuhuda wa mambo hayo siyo maneno yangu tu, hata *record* ya shughuli hiyo ipo wazi na ilioneshwa. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesimama kuchangia hotuba hii, lakini hasa hasa kuzungumzia hotuba ya Msemaji wa Kambi ya Upinzani hasa ukurasa wa 11. Niseme tu kwamba binafsi huwa naheshimu karibu kila mtu hapa Bungeni na sijawahi kuinua mdomo wangu au kauli yangu pale mtu anapotoa mchango wake. Kwa hiyo, nategemea heshima hiyo iwe *accorded* kwa Waheshimiwa Wabunge wote, kwamba kila mtu anapopewa nafasi ya kuzungumza, basi angalau kwa Kiingereza wanasema; "*decorum.*" Kwamba angalau kuwepo na *decorum* ya kumheshimu mwenzako amalize anachosema na fursa inapopatikana, kama hukubaliani naye, basi unaweza kusema hivyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika ukurasa wa 11 wa hotuba, imejengwa dhana hapa kwamba Chama cha Mapinduzi na Serikali ya Chama cha Mapinduzi na Mheshimiwa Rais anabagua wasanii. Katika vitu ambavyo viko mbali na ukweli, hiki ni namba moja. Linalozungumziwa hapa ni kwamba Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania alialika baadhi ya wasanii na kuwabagua wengine. Kwa hiyo, wenzetu wanasema hicho ni kitendo cha Serikali, cha Rais kuwabagua wasanii ili awatumie kwa ajili ya maslahi ya kisiasa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilipata bahati ya kuandaa hiyo shughuli inayozungumzwa na kushiriki kuiendesha. Katika shughuli ile Mheshimiwa Rais alitoa maelekezo kwangu na kwa wenzangu kwamba angependa kutoa shukrani kwa makundi mbalimbali yaliyoshiriki kwenye kampeni ya CCM wakiwemo wasanii walioshiriki katika kampeni ya CCM.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati wa uchaguzi kulikuwa na wasanii ambao walituunga mkono CCM na kuna wasanii ambao hawakutuunga mkono. Katika shughuli ile walialikwa wasanii, madereva, makundi mbalimbali; vijana wa *IT* pia walishiriki. Ilikuwa ni shughuli ya Mheshimiwa Rais kutoa shukrani kwa watu walioshiriki katika kampeni yake na kampeni ya CCM. Shughuli ile ya kushukuru watu imeendelea, haikuishia kwa makundi yale ambayo yalialikwa mwezi wa pili ambapo mimi nilishiriki, lakini pia viongozi wa CCM na viongozi wengine na kazi hiyo inaendelea.

Katika shughuli ile, masuala ya maslahi ya wasanii yalizungumzwa kwa mapana yake. Mheshimiwa Rais alielekeza hatua kadhaa za msingi za kuchukua na Mheshimiwa Waziri amezizungumza baadhi ya hatua hizo leo za kusaidia wasanii kujikwamua na changamoto zilizopo. Bahati nzuri sasa katika hatua zilizochukuliwa, katika utekelezaji wake zitawanufaisha wasanii wote waliotuunga mkono na ambao hawakutuunga mkono, walioshiriki shughuli ile na ambao hawakushiriki shughuli ile kwa sababu hatua zile hazibagui mtu, hazibagui wasanii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nilitaka nichangie, niweke *record* sahihi kwamba Mheshimiwa Rais wetu ni Rais wa watu wote na ni Rais wa wasanii wote. Serikali ya CCM ni Serikali ya watu wote, ni Serikali inayowaongoza na kuwaletea maendeleo hata wale ambao hawakutuunga mkono; kwa sababu sisi ndio tumekabidhiwa dhamana ya uongozi wa nchi na dhamana ya kuleta maendeleo ya nchi hii, na kazi hiyo tunaifanya na tutaifanya vizuri; na matokeo ya kazi hiyo yataonekana mwaka 2020 pale ambapo tutaongezeka na tutarudi kwa kishindo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nimalize tena kukushukuru kwa fursa hii na kwa kumpongeza sana na kumtia moyo ndugu yangu, Mheshimiwa Waziri Nape na timu yake. Sisi tunaokujua vizuri, waswahili wanasema haja ya mja kunena, muungwana ni vitendo. Si haki kuhukumiwa kwa neno moja kukosekana kwenye hotuba wakati kazi unaifanya ya kusukuma soka la nchi hii na sisi wote tunakujua. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, baada ya kusema hayo, naomba kuunga mkono hoja. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Tunamalizia sasa na Mheshimiwa Harrison Mwakyembe.

MBUNGE FULANI: Hee!

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nakushukuru sana kwa kuruhusu niletewe maji hapa juu ya meza kwa sababu nakohoa sana. Nisingesema haya, najua ningepigwa Mwongozo sasa hivi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kwa kuunga mkono hoja na vilevile kumpongeza sana Mheshimiwa Waziri na Naibu Waziri kwa kuwasilisha hotuba yao kwa ufasaha mkubwa. Niongelee kwa kifupi sana kilio cha maslahi ya wasanii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, bila kuingilia maudhui ya mashauri ambayo yako mahakamani sasa hivi, mimi naona mabadiliko makubwa sana na ya kutia moyo katika *mentality* ya vijana wetu sasa hivi. Vijana wetu sasa hivi wanathubutu, wanakwenda mahakamani, wanaachana na tabia iliyoanza kujengeka hapa ya kutunga ngonjera za kulalamika tu, ni kulalamika na kutegemea kila kitu wafanyiwe na Serikali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumetunga Sheria ya Hatimiliki mwaka 1999. Nashukuru Mungu kwamba mimi nilihusika kama mtaalam, nilihusika kuiunda *COSOTA* vilevile; na nilikuwa Mjumbe wa kwanza wa *COSOTA;* na vilevile nilihusika kuanzisha kozi ya *Intellectual Property Law,* Chuo Kikuu cha Dar es Salaam na yote hii ni kutetea wasanii wa Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kipindi hicho tulikuwa tunabezwa, kwamba aah, alinacha hiyo. Wengine waliotubeza walikuwa wasanii, lakini walikuwa hawaelewi. Vilevile tuliungwa mkono na nguli wa muziki kama akina Hamza Kalala, akina King Kiki (Kikumbi Mwanza) na leo jioni tuko naye na kitambaa cheupe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, ninachosema tu ni kwamba nafurahi vijana wanapokwenda mahakamani *to battle for their rights.* Sheria hatutungi ziwekwe kabatini, zinatungwa ziweze kutumika na vijana na hii inatufurahisha. Hata mwanasayansi nguli, Newton aliwahi kusema; "*an object at rest will always remain at rest unless acted upon.*" Kwa hiyo, vijana tayari tumewawekea mazingira, tuna sheria. Ile sheria ni nzuri tu, piganieni haki zenu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimkumbushe pia Mheshimiwa Ahmed Ngwali, ameongelea kidogo kuhusu sheria moja kwenye michezo, kwamba Waziri unafanya nini? Hapana! Mheshimiwa Ngwali, basi wewe hujaelewa unafanya nini hapa. Siyo kazi ya Waziri wa Katiba na Sheria kuzunguka nchi nzima kusema sheria hii inawafaa au la! Ni *stakeholders.* Ni ninyi wenyewe mnaotumia sheria hiyo kusema sheria hii sasa imepitwa na muda; kama ulivyofanya sasa hivi, na wewe ni Mbunge, ilete Bungeni. Sio Waziri wa Sheria aende Ibadakuli, aende sijui Mtwara aulize hii sheria inawafaa au laa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hebu nigusie haraka haraka sana kwa sababu muda wenyewe ni mdogo, mambo mawili matatu ambayo yameongelewa na Msemaji Mkuu wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni. Ukisoma hotuba yake ukurasa wa pili, wa tatu na wa nne Mheshimiwa Mbilinyi anaonesha kuamini kabisa kuwa uhuru wa kutafuta, kupata na kusambaza habari ni *absolute*, ni uhuru unaotakiwa usiwe na mipaka kabisa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mipaka yoyote ikionekana kwenye tasnia hii, basi huo ni udikteta. Hapana Mheshimiwa, hapana kabisa. Katika dunia hii, hakuna uhuru wala haki isiyo na mipaka. Sijawahi kuona. Hakuna nchi iliyofungulia milango kila kitu. Kama nchi hiyo ipo, nakuhakikishia Mheshimiwa Waziri Kivuli, mimi nitachangisha fedha tukuhamishie huko. Hakuna! *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakuomba usome tu Ibara moja maarufu inaitwa *Artcle 19.* Waandishi wa Habari wote wanaifahamu. Kwasababu, *Article 19* ambayo iko kwenye Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiraia na Kisiasa, ndiyo inayoweka msingi wa haki hiyo Kikatiba duniani kote. Ilipitishwa na Umoja wa Mataifa. *Article 19* loh, sasa sijui utaniruhusu Mheshimiwa nisome…

(Hapa baadhi ya Wabunge walizungumza bila mpangilio)

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Nimemwomba Mwenyekiti, siyo ninyi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, *Article 19* inasema: *"Everyone shall have the right to freedom of expression. This right shall include freedom to seek, receive and impart information and the ideas of all kinds"* bila kuingiliwa. Unahakikishiwa kupata habari, usiingiliwe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini *article* hiyo hiyo inakuja kwenye *clause (3); "The exercise of the rights provided for in paragraph two above, carries with it special duties and responsibilities,"* yaani wajibu na majukumu maalum. Hupewi tu haki na kuachiwa nenda kaogelee. Hilo tulikubali dunia nzima. *It may therefore be subject to certain restrictions,* yaani masharti maalum. *But these shall only be such as are provided by law;* na sisi kama tulivyofanya Tanzania, tume-*provide by law for respect of the rights or reputation of others;"* kwa heshima ya watu wengine na haki za watu wengine. Vilevile inasema kwa kulinda usalama wa Taifa lako mwenyewe. Kwa hiyo, hakuna uhuru usio na mipaka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeona wengi hapa wanatoa mifano ya nchi nyingi zenye uhuru usio na mipaka, wa ajabu sana. Marekani ndiyo inasemekana kwamba ina uhuru usio na mipaka, hapana. Marekani pia ina-*enjoy privileges* chini ya *Article 19,* lakini vilevile Marekani ni nchi ambayo ime-

retain Sheria mbovu kweli kweli za kubana vyombo vya habari kwa miaka zaidi ya 239. Sheria zenyewe ni kwanza *Press Law/Press Code* yao ni *Cap. 115* kitu kama hicho. Vile vile wana Sheria ya *Alien and Sedition Act* iliyotungwa mwaka 1789. Wewe andika kitu ambacho kina-*threaten stability* ya Marekani, halafu uje usimulie kuhusu uhuru huo wa Marekani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilitaka tu niseme kwamba Mheshimiwa Waziri Kivuli kwa kweli ameichora kwenye hotuba yake hii nchi yetu kama ni ya kidikiteta hivi; mimi nauliza tu Mheshimiwa Waziri Kivuli, hii nchi ingekuwa ya kidikiteta, ungeweza kweli ukafyatuka jinsi unavyofyatuka hapa? *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Waziri Kivuli amenukuu tafiti nyingi sana, lakini mimi nafahamu kwa watu wengi ambao wako katika hii tasnia kuna *reliable data.* Kwa mfano, *Press Freedom Index* ambayo inachangiwa na taasisi nyingi za Kimataifa. Ile *press index,* mimi nimeangalia mwaka 2014, 2015 na 2016, inatoka kila mwaka, imetaja nchi 20 duniani ambazo zina hali mbaya ya vyombo vya habari na utoaji haki kwa wanahabari, Tanzania haimo. Imetoa orodha ya nchi kumi ambazo hali ni mbaya kupita kiasi, Tanzania haimo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, yapo madai ya kwamba kuna ukiukwaji wa Ibara ya 18 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, ninayo hapa, hii ni kutokana na uamuzi wa Bunge kuwa na studio yake na kurusha matangazo pale. Mimi naomba kwa haraka tu nisome Ibara ya 18. Inasema: “Kila mtu:-

(b) anayo haki ya kutafuta, kupokea na kutoa habari bila ya kujali mipaka ya nchi.” Imeiga kabisa ile *Article 19!*

“(d) anayo haki ya kupewa taarifa wakati wote kuhusu matukio mbalimbali muhimu kwa maisha na shughuli za wananchi na pia kuhusu masuala muhimu ya jamii.” *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunapewa haki ya kutafuta, kupokea, kusambaza habari hapa, kusambaza taarifa, lakini Katiba hii haisemi hizo habari lazima ziwe *live.* Sijaiona hapa! *(Makofi/Kicheko)*

(Hapa baadhi ya Wabunge walizungumza bila mpangilio)

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, naongea kama mwanasheria, naomba… *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Waambie, waambie, hao viziwi hao! *(Makofi)*

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi naomba…

MWENYEKITI: Endelea, malizia, Mheshimiwa. Malizia!

MBUNGE FULANI: Wakaombe kazi kwenye *tv*…*(Makofi)*

MHE. ALLY K. MOHAMED: Kauzeni sura.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, basi naomba tumalizie Mheshimiwa, muda unakwenda tafadhali.

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, tukiendelea na tabia hii, hili siyo Bunge tena! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukiendelea hivi hili siyo Bunge tena.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukisoma Ibara ya 18; *there is no canon of constitutional interpretation* itakuletea neno *live* hapa. Ninachosema, tusichanganye vitu viwili hapa, matakwa ya Kikatiba na matakwa ya kisiasa, ambayo yote ni muhimu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mtu anakuja anasimama hapa anasema wananchi wanataka *live*. Wewe unawafikiria wananchi wapi? Wanaocheza *pool* ama wakulima ambao ni asilimia 80 ya Watanzania ambao asubuhi wanakuwa mashambani? Unaposema wananchi wanataka wakuone saa 4.00… *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, utaniongezea muda mrefu tu, kwa sababu huu upuuzi, siwezi…

(Hapa baadhi ya Wabunge walizungumza bila mpangilio)

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, wakimaliza kuongea, naomba uniambie niendelee.

MWENYEKITI: Naomba uendelee Mheshimiwa. Mheshimiwa naomba uendelee, jamani tufanye ndani ya muda…

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Meshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. Dakika tano, nafikiri umeziona.

Mheshimiwa Mwenyekiti, unaposema wananchi wanataka *live,* wananchi ambao leo ndiyo Taifa la leo na kesho ni wanafunzi wako vyuo vikuu, sekondari, wako darasani saa hizo!

MHE. ALLY K. MOHAMED: Waambie hao Waziri.

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, leo hii *the most popular program* katika televisheni ni taarifa za habari. Taarifa za habari zote duniani ni *mixture* ya *live* na *recorded programs.* Nafikiri Bunge letu nalo limeiga huko huko, ni *mixture* ya l*ive* na *recorded programs. (Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, namheshimu sana Mheshimiwa Devotha, alisema Mheshimiwa Waziri wa Habari alisema gharama ya *live* ni shilingi bilioni nne; hakusema kweli, kwani gharama ni shilingi bilioni mbili tu! Nikasema ehee ehee ehee, jamani! Serikali ya Awamu ya Tano, hata senti tano, *it matters to us. (Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, shilingi bilioni mbili hizo, zitajenga matundu mangapi ya choo? Zitajenga shule ngapi? Zitajenga barabara ngapi? Leo kwa sababu ya mahitaji ya kisiasa uonekane *live.* Tena mimi namshukuru Mungu, nasema kwa aibu inayotokea hapa, mizozo mizozo isiyo ya msingi, ingekuwa *live* hapa, wengi wasingerudi hapa. *(Makofi)*

MHE. ALLY K. MOHAMED: Wauza sura hao. Wauza sura.

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, namshukuru sana Mheshimiwa Nkamia. Anasema jamani sisi ni Wabunge, *let us think outside the box.* Ametuletea mifano ya *BBC,* ametuongelea kuhusu masuala ya *tv license* yanayoifanya *BBC* iendelee, siyo hii *TBC* yetu ambayo inalia njaa na bajeti yake wenyewe mnalalamikia hapa. Hiyo ndiyo kazi yetu sisi kama Wabunge, siyo kudai tu kama watoto wadogo, nataka uji, nataka uji, uji umeutolea hela? *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimalizie kwa kusema…

(Hapa kengele ya pili ililia kuashiria kwisha kwa muda wa Mzungumzaji)

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nafikiri umeona dakika zangu zile, bado naomba niendelee.

MWENYEKITI: Nakuongezea dakika mbili.

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna mtu amesema, aah, unajua hawa wanaficha...

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa.*(Makofi)*

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Wanaficha madudu! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sijui nipokee hiyo taarifa!

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa!

(Hapa baadhi ya Wabunge walizungumza bila mpangilio)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, naomba uendelee tafadhali.

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mimi naheshimu sheria!

MWENYEKITI: Naomba uendelee.

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana.

MBUNGE FULANI: Ana mtaji.

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Tunaambiwa, *live* imezuiwa kwa sababu CCM wanaogopa madudu, jamani… *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, *let us be fair to ourselves.* Mimi nadhani hata kukatisha hizi *live programs* tumewapendelea sana Upinzani.

(Hapa baadhi ya Wabunge walizungumza bila mpangilio)

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Mwenyekiti, leo hii ingekuwa kila siku wananchi wanayasikia mambo ambayo Serikali ya Awamu ya Tano chini ya Mheshimiwa Dkt. Pombe Magufuli inayofanya mambo makubwa nchi hii, upinzani hawana nafasi kabisa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiangalia kelele hizi za yeehee, yeehee, yote ni kukosa hoja. Kwa hiyo, ni kupiga kelele tu kama watoto wadogo. *(Makofi)*

MHE. ALLY K. MOHAMED: Wamekosa hoja! *(Makofi)*

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Kwa hiyo, nimalize kwa kusema…

MHE. ALLY K. MOHAMED: Imekula kwenu.

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Nimalizie…

MHE. ALLY K. MOHAMED: Wauza sura imekula kwenu, wauza sura.

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Nimalizie kwa kusema…

MBUNGE FULANI: Wewe ndiyo maana walikunyowa nywele.

WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA: Mheshimiwa Nape Nnauye na mwenzako, mmetoa bajeti nzuri, tutawalinda na tutaipitisha! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa Harrison Mwakyembe.

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo wa Spika.

MWONGOZO WA SPIKA

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kutoa Mwongozo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesimama kwa mujibu wa Kanuniu ya 68 (7) isomeke pamoja na Kanuni ya 64(1)(b) (f) na (g) naomba kuinukuu; Kanuni ya 64(1) inasema:

"Bila kuathiri masharti ya Ibara ya 100 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano yanayolinda na kuhifadhi uhuru wa mawazo na majadiliano katia Bunge, Mbunge:-

(a) Hatatoa ndani ya Bunge taarifa amzao hazina ukweli;

(b) Hatazungumzia jambo ambalo haliko kwenye mjadala;

(f) Hatasema vibaya au kutoa lugha ya matusi kwa Mbunge au mtu mwingine yoyote;

(g) Hatatumia lugha ya kuudhi au inayodhalilisha watu wengine."

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Angelina Malembeka wakati anachangia…

MBUNGE FULANI: Alishafuta kauli huyo.

MWENYEKITI: Endelea na Mwongozo wako, endelea na Mwongozo wako!

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati anachangia mjadala wa hotuba ya Wizara ya Habari, kwanza aliienda nje ya mjadala uliopo Bungeni.

MBUNGE FULANI: Alishafuta!

MBUNGE FULANI: Hakuna, kufuta!

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, pili, Mheshimiwa Malembeka amezungumza vitu ambavyo hawezi kuvithibitisha na amedhalilisha wanawake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi kama mwanaume na nikiangalia wewe mwenyewe ni mwanamke na jana hapa ndani ya Bunge hili ukichangia mjadala wa Wizara ya Ustawi wa Jamii ulizungumza na uliongea kwa uchungu kuhusu udhalilishaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, haitoshi tu Mheshimiwa Malembeka kufuta kauli, ni lazima athibitishe kwamba kuna watu humu ndani wenye ndoa mbili na ni wakristo ambao wameolewa na wanaume wawili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, athibitishe humu ndani kwamba watu hao wamejipa mimba za kujitakia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo hili ni muhimu kwa sababu, tabia hii…

MBUNGE FULANI: Wa kwanza.

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, tabia hii ya watu wachache kusimama ndani ya Bunge hili, wakatukana na wakatoa matusi ya nguoni ikiachwa kuendelea inaweza ikawafanya watu wote hawa wakaingia chini ya uvungu, kwa sababu vitendo kama hivyo, vipo kwa kila upande. *(Makofi)*

MHE. JACQUELINE N. MSONGOZI: Aliyesema shanga nani kama siyo wewe?

MHE. SAED A. KUBENEA: Na baadhi ya watu…

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa ruhusa yako, naomba kabisa kwamba Mheshimiwa Malembeka asiishie tu kufuta kauli, ni lazima athibitishe na achukuliwe hatua.

MBUNGE FULANI: Futa kauli ya shanga!

MHE. SAED A. KUBENEA: Na aombe radhi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hili ni muhimu kwa sababu…

MBUNGE FULANI: Kaa chini.

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kiti chako…

MBUNGE FULANI: Aliyesema shanga, nani?

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kiti chako kimeshaanza upendeleo, alipokuandikia Mheshimiwa Esther Matiko…

MBUNGE FULANI: Futa shanga.

MHE. SAED A. KUBENEA: Ujumbe juu ya jambo hili…

MBUNGE FULANI: Tutamshughulikia.

MHE. SAED A. KUBENEA: Mheshimiwa Mwenyekiti, uliandika *message* hii hapa na ninaomba niilete mezani ibaki kwenye *Hansard.* Unasema afute tu kauli, haiwezekani mambo haya makubwa yanafanyika kwenye Bunge hili, matusi yanaendelea, mtu aambiwe tu afute kauli. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Mwongozo wako. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mwingine mwenye Mwongozo.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mwongozo.

MWENYEKITI: Mmemaliza?

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo.

MBUNGE FULANI: Mihemuko tu!

MWONGOZO WA SPIKA

MWENYEKITI: Haya kule kuna mwongozo mmoja, lete!

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa Kanuni ya 68(7) lakini nikirejea Kanuni ya 64(1)(a) ambayo inasema: "Hatatoa ndani ya Bunge taarifa ambazo hazina ukweli."

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama Bunge na sisi Waheshimiwa Wabunge tunapokuja na kauli ambazo zinaleta tafsiri tofauti nje ya Bunge na ndani ya Bunge; kwa mfano, Mwongozo wangu Mbunge, Mheshimiwa Ahmed Ngwali wakati alipokuwa akichangia, alisema yupo mchezaji mmoja analipwa paundi

32,000 sawa na shilingi milioni 300. Kwa bahati nzuri sana wakati nilipokuwa nikiinuka leo na siku mbili nyuma, mimi ni mwanamahesabu na sijawahi kupata chini ya "A" tangu nimeanza kusoma shuleni mpaka namlaiza! *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo wangu paundi 32,000 kwa *exchange rate* ya leo ni shilingi 3,144 sawa na shilingi 106,008,000. Kwa tafisiri ya Mheshimiwa Ahmed, milioni 300 kwa paundi 32,000 inakwenda kwa *exchange rate* ya shilingi 9,375, ni mara tatu tofauti na *exchange rate* iliyoko sokoni leo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo wangu ni kwamba kwa sababu Mheshimiwa Mbunge ametoa kauli ambayo hana uhakika nayo na siyo ya kweli na kwa sababu wananchi kwa maana ya wapiga kura na Watanzania wametuagiza Waheshimiwa Wabunge kuja kufanya kazi ambayo wanaamini kwanza kabla ya kuongea tutafanya tafiti za kutosha ili tuweze kuwasaidia, nakuomba sasa ndugu zangu, nawaomba sana *if you want to desire a blossom like a rose in the garden, you have to learn the art of adjusting with the thorns.* Nawaomba sana Waheshimiwa Wabunge, tuwe watulivu. Tuko kwa ajili ya kulisaidia Taifa na kuwawakilisha Watanzania bila kujali itikadi zetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tafisiri yangu ni kwamba, kama Waheshimiwa Wabunge tunaleta maelezo ama hoja ambazo zina-*backfire* kwa wananchi, Watanzania watakosa imani sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kumalizia kwa kuomba Mwongozo wako, Mheshimiwa Mbunge alitoa kauli hii akiwa hana uhakika, hana tafiti ya kutosha basi, anaweza akaomba radhi na akafuta kauli yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, *wabheja* sana. *(Makofi)*

WABUNGE FULANI: Mwongozo wa Spika, Mwongozo wa Spika. Samahani! Naomba…

MWENYEKITI: Samahani, naomba mkae. Eeh, nimeshapokea miongozo miwili, mmoja huku na mmoja huku na nimeshaipokea…

MHE. AHMED M. SHABIBY: Mheshimiwa Mwenyekiti, huuo unakuhusu wewe mwenyewe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, unakuhusu wewe mwenyewe, nakuomba.

MWENYEKITI: Kwa mujibu wa Kanuni ya 68(7) na 72(1), Miongozo hiyo nitaijibu kwa muda muafaka, naomba tuendelee. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, naomba aje kuzungumza hapa kwa muda wa dakika 15.

NAIBU WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. Kwanza nianze kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunipa afya njema na kuniwezesha kusimama na kuzungumza mbele ya Bunge lako Tukufu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda pia kuchukuwa nafasi hii kumpongeza Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli kwa ushindi wa kishindo alioupata katika Uchaguzi Mkuu mwaka 2015. Vilevile namshukuru kwa kuniteua kuwa Naibu Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutokana na imani yake kwangu, naahidi kutekeleza majukumu yangu kwa weledi na juhudi kubwa ili kumsaidia Mheshimiwa Waziri katika kutekeleza majukumu aliyopewa na Mheshimiwa Rais. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, aidha, nampongeza Mheshimiwa Dkt. Ali Mohamed Shein, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi kwa kuchaguliwa tena kuiongoza Zanzibar katika kipindi kingine cha miaka mitano. Natumia fursa hii pia kumpongeza Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan kwa kuchaguliwa kuwa Makamu wa Rais wa Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nampongeza Mheshimiwa Kassim Majaliwa kwa kuteuliwa na Rais kuwa Waziri Mkuu wa Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Vilevile nawapongeza Mawaziri wote walioteuliwa kuongoza Wizara mbalimbali katika Serikali ya Awamu ya Tano. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kipekee kabisa napenda kumpongeza Spika, Mheshimiwa Job Ndugai; Naibu Spika, Mheshimiwa Dkt. Tulia Ackson Mwansasu, wewe mwenyewe pamoja na Wenyeviti wote kwa kuchaguliwa kuliongoza Bunge la Kumi na Moja la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda pia kumshukuru sana Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, Mheshimiwa Nape Moses Nnauye, kwa kunielekeza na kuniongoza katika kufanya maamuzi sahihi yanayohusu utekelezaji wa shughuli zinazohusu sekta ya habari, utamaduni, sanaa na michezo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa namna ya pekee kabisa, nawashukuru wanawake wa UWT Mkoa wa Mtwara kwa kunichagua kwa kipindi cha tatu kuwa Mbunge wao kupitia tiketi ya Viti Maalum. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sitakuwa nimetenda haki pasipo kuishukuru familia yangu, hasa mume wangu mpenzi, Bwana Laurent Werema Paul na watoto wangu kwa ushirikiano wao mkubwa wanaonipa na kunitia moyo katika kutekeleza majukumu yangu ya kazi za kila siku za Wizara ninazozifanya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, timu ya Yanga katika historia ya nchi yetu imeweka rekodi kwa mara nyingine baada ya rekodi ya mwisho iliyowekwa na timu ya Simba mwaka 2003. Napenda kuchukua nafasi hii kuipongeza sana timu ya Yanga kwa kuwa Bingwa wa Soka Tanzania Bara, lakini pili kushiriki Kombe la Washindi Bara la Afrika; na ni matarajio yetu kwamba wataingia hatua ya makundi baada ya mechi yao na timu ya Angola na hasa kutokana na ushindi walioupata katika mechi ya kwanza katika Uwanja wa Taifa Dar es Salaam. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nawashukuru sana Waheshimiwa Wabunge wote ambao wamechangia hoja ya Wizara yetu na baada ya kusema hayo, naomba sasa kujibu baadhi ya hoja za Waheshimiwa Wabunge ambao wamechangia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna hoja ya kwanza ambayo inahusu kutokuwepo viwanja vya michezo katika ngazi za Mkoa, Halmashauri na shule. Hoja hii imetoka kwa Waheshimiwa wafuatao; Mheshimiwa Kasuku Bilago, Mheshimiwa Lucy Owenya, Mheshimiwa Stanslaus na Waheshimiwa Wabunge wengine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika kila Halmashauri, nadhani tunatambua kabisa kwamba kuna Kamati za Mipango Miji na vilevile kuna Baraza la Madiwani na Wabunge sisi ni miongoni mwa Baraza la Madiwani. Sasa Wizara tunasisitiza kabisa kwamba Halmashauri kupitia Baraza la Madiwani na Kamati ya Mipango Miji watenge maeneo katika kila shule. Watakapokuwa wanatenga maeneo ya shule tunawaomba Halmashauri wakumbuke kuacha maeneo ya kutosha kwa ajili ya viwanja vya michezo ili hata watakapokuwa wakiongeza majengo, lazima yabaki maeneo kwa ajili ya michezo. Vilevile katika ramani za makazi, tunaomba Halmashauri wahakikishe kwamba wanaacha viwanja vya michezo katika makazi ili wananchi waweze kufanya mazoezi na kucheza michezo mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunawaomba Waheshimiwa Wabunge wasimamie zoezi hili na wahakikishe kwamba wanafanya ukaguzi katika

maeneo ambayo yametengwa ili kuona kama viwanja vya michezo vipo. Kuhusu ubora, Baraza la Michezo la Taifa (BMT) litakuwa likikagua ili kuangalia ubora wa viwanja hivi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna hoja ya pili ambayo inahusiana na kutokuwepo watumishi wa sekta ya habari, utamaduni, sanaa na michezo katika baadhi ya Halmashauri. Waliochangia wameonyesha kwamba pia hata zile Halmashauri ambazo zina watumishi hawa, bado kuna matatizo kwamba wanakosa vitendea kazi. Sasa sisi kama Wizara tumeshaongea na Wizara ya TAMISEMI ili ianzishwe Idara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo katika kila Halmashauri. Hii tunaamini kabisa itasaidia Idara hii kuwa na fungu lao la bajeti ili waweze kuwa wanapata vitendea kazi na kuwawezesha kufanya shughuli zao kwa ufanisi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lengo kubwa ni kuendeleza sekta hizi za habari, utamaduni na michezo kuanzia ngazi za chini na tunataka Wizara iwafikie wananchi vijijini kupitia Idara hii. Lengo lingine ni kwamba tunataka Wizara iwe na mfumo mzuri wa upatikanaji wa taarifa kupitia Idara hii ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo ili tuweze kupanga vizuri shughuli za maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna hoja nyingine ya tatu ambayo imetolewa na Mheshimiwa Martha Mlata na Wabunge wengine, ni kutaka wasanii wapatiwe ardhi lakini vilevile kuwepo kituo kwa ajili ya sanaa za aina mbalimbali. Napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kwamba Wizara tumeshaongea na Wizara ya Ardhi kwa ajili ya suala hili na upatikanaji wa ardhi utakuwepo kwa sababu Wizara ya Ardhi imeshaanza kulishughulikia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusiana na Kituo cha Sanaa na Utamaduni, Wizara tayari tumeshapata eneo la ekari 25 katika eneo la Kiromo, kule Bagamoyo na taratibu za ujenzi zitafuata, lakini vilevile kwa wale watu binafsi ambao wanapenda kuingia, sekta binafsi ambazo zitapenda kuingia ubia ili kuweza kuharakisha ujenzi tunawakaribisha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna hoja ya nne ambayo imegusiwa pia na wachangiaji wengi, ni kutokuwepo usikivu wa redio ya *TBC* katika baadhi ya Wilaya za nchi yetu.

Napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kwamba Wizara tayari imeshatenga fedha za maendeleo katika bajeti ya mwaka huu 2016/2017 kwa ajili ya Mkoa wa Kigoma ambayo itaongeza usikivu katika Wilaya za Kasulu na Kakonko, Mkoa wa Mara Wilaya ya Tarime, usikivu katika Mkoa wa Ruvuma Wilaya ya Nyasa, Mkoa wa Tanga Wilaya ya Mkinga, Mkoa wa Arusha Wilaya za Longido na Ngorongoro, Mkoa wa Kilimanajro Wilaya ya Rombo na Mkoa wa

Lindi Wilaya ya Kilwa. Jumla ni Wilaya tisa zinatarajiwa kuongezewa usikivu kwa kipindi hiki cha mwaka 2016/2017.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nawaomba sana Waheshimiwa Wabunge wakubali kupitisha bajeti yetu ili tuweze kufanya kazi. *(Makofi)*
Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja. Ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa Naibu Waziri. Sasa namkaribisha mtoa hoja, Mheshimiwa Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, Mheshimiwa Nape Moses Nnauye ili aweze kuhitimisha hoja yake. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Goli la mkono. *(Makofi)*

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote nachukua fursa hii kuwashukuru Waheshimiwa Wabunge wote waliochangia katika hotuba ya bajeti ya Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo ya mwaka 2016/2017 kwa kauli na maandishi. Namshukuru Mwenyekiti wa Kamati ya KUdumu ya Huduma na Maendeleo ya Jamii, Mheshimiwa Peter Serukamba, Mbunge wa Jimbo la Kigoma Vijijini, kwa maoni na ushauri wa Kamati yake katika hotuba ya bajeti ya Wizara yangu ya mwaka 2016/2017.

Mheshimiwa Mwenyekiti, aidha, namshukuru sana rafiki yangu, Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni kwa Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, Mheshimiwa Joseph Mbilinyi (Sugu), kwa mchango wake katika hotuba yangu. Mheshimiwa Mbilinyi ni mdau mkubwa na muhimu katika tasnia ya sanaa ya muziki, hivyo kuimarika kwa tasnia hii kunamgusa moja kwa moja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme kwamba michango yote ya Waheshimiwa Wabunge inalenga kuimarisha na kuendeleza sekta ya habari, utamaduni, sanaa na michezo ili iweze kuchangia kikamilifu katika maendeleo ya Taifa letu, kuzalisha ajira hususani kwa vijana, vilevile kuendeleza utamaduni, mila na desturi za Mtanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hotuba yangu imechangiwa na jumla ya Waheshimiwa Wabunge 41 ambapo waliochangia kwa maandishi ni Waheshimiwa Wabunge 22 na kwa kauli ni Waheshimiwa Wabunge 19. Majibu na ufafanuzi nitakaoutoa umezingatia hoja zilizotolewa na Kamati ya Kudumu ya Huduma na Maendeleo ya Jamii, hotuba ya Kambi ya Upinzani Bungeni na hoja za Waheshimiwa Wabunge zilizotolewa kwa kauli na maandishi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze na hoja ya mwisho, mwisho. Kuna baadhi ya Waheshimiwa Wabunge wanasema, Mheshimiwa Nape ni katika wanasiasa wachache vijana wanaochukiwa sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli mafisadi wananichukia sana, ni kweli wasiopenda ukweli wananichukia sana, lakini wapo Watanzania wengi wakiongozwa na wananchi wangu wa Jimbo la Mtama, wananipenda sana na wananiamini kwa msimamo wangu wa kuwa mkweli hata pale ambapo ukweli unauma. Kwa hiyo, katika majibu nitakayoyatoa hapa, yako majibu mengine yanauma kwa baadhi ya watu lakini nitaomba tuvumiliane. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la kwanza, imekuwepo hoja hapa ya kuhoji wadau wa Wizara hii wamekujaje Dodoma? Nataka nichukue nafasi hii kuwashukuru sana kwa dhati wadau waliokuja kutuunga mkono kwenye hotuba hii kwa sababu wadau hawa wamejitolea kwa pesa zao mfukoni, kwa uzalendo wao na mapenzi yao kwetu, wakajitolea kuja Dodoma. Hakuna senti tano ya Wizara iliyotumika kuwaleta Dodoma. Nawashukuru sana wadau wote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tulichofanya ni jambo rahisi sana. Hawa wadau wako Dodoma, akina Mzee King Kiki wako Dodoma, tukawaomba kwa uzalendo huo huo wapate muda wa saa chache kuja kutoa burudani hapa Bungeni. Hakuna dhambi ya wao kufanya hivyo. Wamejitolea wenyewe, badala ya kuwasema, badala ya kuwakashifu, badala ya kuwasemea maneno mabaya ya kuwavunja moyo nilidhani tuwapongeze kwa uzalendo wao na moyo wao. Kwa hiyo, Mzee King Kiki na wenzako nawashukuru sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nachukua nafasi hii kuwatangazia Waheshimiwa Wabunge kwamba baada ya kumaliza kazi hii nzuri twendeni pale tukacheze muziki vizuri, tufurahi pamoja. Hili haliwezi kuwa rushwa, hii ni Wizara ya Sanaa; Wizara ya Burudani. Baada ya kazi tunaburudika. Kazi na dawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niende kwenye jambo la pili ambalo nalo limezungumzwa sana. Nadhani ni vizuri nikazungumza mambo machache. Tumelizungumza kwa muda mrefu ndani ya Bunge letu, nalo ni suala la uhuru wa vyombo vya habari na hasa hili suala la *Bunge live*. Nadhani nigusie kidogo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la kwanza, uamuzi wa kuanzisha studio ya Bunge siyo uamuzi wa Mheshimiwa Nape kama Waziri, siyo uamuzi wa Serikali, ni uamuzi wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Serikali haina mkono wake. Wanaonyoosha mikono, vidole na kusema Serikali, Serikali, nataka nirudie, huu ni uamuzi wa Bunge, ulipitishwa Bungeni hapa, ukatengewa pesa wakati Serikali ya Awamu ya Tano na Mheshimiwa Nape akiwemo, tulikuwa bado hatujawa wala Wabunge hapa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, leo kunyoosha kidole kwa Serikali kwa uamuzi uliopitishwa na Bunge hili, siyo sawasawa hata kidogo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili, mara kadhaa nimekuwa nikisimama hapa Bungeni kulifafanua jambo hili, siyo kwa sababu jambo hili ni la Serikali, lakini kwa sababu Wizara yangu ndiyo yenye dhamana ya kusimamia Sera ya Habari; kwa hiyo, inapofikia mahali mambo yanapotoshwa kwa makusudi tunadhani tuna umuhimu wa kusimama na kufafanua. Leo nitazungumza ambayo sijawahi kuyazungumza, niyatolee ufafanuzi kwa uchache.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la kwanza, kuna watu wanasema uamuzi huu umevunja Katiba na kwa kweli maana yake umevunja sheria. Wizara hii inasimamia Sheria na Kanuni za Utangazaji hapa nchini na nitawasomeeni. Kanuni ya Utangazaji Namba 13(1) nitainukuu kama inavyosema na inasema hivi, ni ya kiingereza: *"A licensee shall be free to cover Parliamentary sessions subject to laid down Parliamentary rules, regulations, procedures and on Parliamentary broadcasting."* Hii ndiyo Kanuni ya Utangazaji ambayo Wizara yangu inaisimamia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa tafsiri rahisi inasema; "Chombo cha utangazaji kitatangaza matangazo ya Bunge kwa kuzingatia taratibu, sheria na kanuni zitakazowekwa na Bunge." Siyo la Serikali; na Bunge lenyewe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, kama kuna lolote linafanyika, halijapangwa na Serikali, Kanuni inalitaka Bunge ndiyo lipange namna gani vikao vyake vitarushwa na vyombo vya habari. Hii Serikali kuingizwa kwenye hili tunatoka wapi? Mimi nadhani tukae upya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la tatu, kama wasimamizi wa Sera ya Habari, tuliposikia kelele zinakuwa nyingi, mimi kama Waziri nilikwenda Mwanza kuhudhuria shughuli ya Uhuru wa Vyombo vya Habari Duniani. Nikiwa Mwanza nikasema hadharani, wanahabari ziko kelele juu ya jambo hili, sisi kama Serikali wasimamizi tuko tayari kusimama katikati ya Bunge na wadau tuzungumze upungufu wowote uliopo kwenye huu mfumo wa utangazaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hivi tunavyoongea, wako wadau zaidi ya ishirini na kitu wakiongozwa na Jukwaa la Wahariri, wako hapa Dodoma leo siku ya tano, wanazungushwa kwenye studio ya Bunge, wanaongea na uongozi wa Bunge na mimi niliwashauri; ongeeni na uongozi wa Bunge, piteni kwenye studio ya Bunge, zungumzeni na wadau, wekeni mezani upungufu mnaouona halafu sisi Serikali tutakaa katikati yenu na Bunge tuzungumze upungufu uliopo. Hiyo ndiyo kazi yangu, huo ndiyo wajibu wangu na huo nautimiza na ndiyo maana wadau wako hapa. Juzi nilikutana nao, tumekaa nao mpaka saa 9.00 usiku, leo watu wananinyooshea vidole, Nape, Nape, Nape, Nape! Eeh! *(Kicheko/Makofi)*

WABUNGE FULANI: *Relax, relax! (Kicheko)*

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI SANAA NA MICHEZO: *No, no, no!* Lazima tuambiane ukweli, maana hili jambo mnalipigia kelele sana. Ni vizuri tukaambiana ukweli. Mliamua wenyewe, mmepitisha wenyewe, mmetenga pesa wenyewe; kama yako matatizo, kaeni chini yatatueni. Kanuni inataka Bunge hili ndilo lipange namna ya kurusha hiyo studio yenu. Studio hiyo siyo mali ya Serikali, studio hiyo ni mali ya Bunge. Tafadhali twendeni taratibu. *(Makofi)*

La nne, naona yako mengi katika hili, lakini labda la nne nizungumze. Ni vizuri, maana wakati mwingine tunabebeshana mizigo isiyokuwa na sababu. Kuna maneno yanazungumzwa na shemeji yangu na bahati nzuri wako shemeji zangu wengi Wakurya huku; shemeji yangu Mheshimiwa Mwita alisema kwamba unajua hili Bunge lenyewe linaonyeshwa mpaka saa 9.00 usiku. Mimi nawashauri Waheshimiwa Wabunge, studio ziko hapa nyuma; chukueni muda mchache nendeni mkatembelee pale, muwaulize namna gani studio inafanya kazi? Wanaoonyesha mpaka usiku, wameamua wenyewe; kituo kimeamua na hao ni *TBC* wameamua waonyeshe kila kitu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini viko vituo ambavyo vinaonyesha mwisho saa 3.00 na saa 3.00 ndiyo mwisho wa *studio* hii kurusha matangazo yake. Sasa kwa sababu ume-*concentrate* na kituo kimoja kinaitwa *TBC* ambacho pia bahati mbaya baadhi ya Waheshimiwa Wabunge humu humu huwa wanasema *TBC* bwana, Mbunge mmoja alikuwa anasema wala sikumbuki mara ya mwisho nimeiona lini, lakini akisimama hapa, kwa nini umeifungia?

Sasa namwambia wewe hukumbuki mara ya mwisho umeiona lini, lakini unapigia kelele kwa nini imefungiwa! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nasema pateni muda, nendeni pale mkaangalie inavyofanya kazi. Inarusha matangazo yake studio hii mwisho saa tatu. Ina *delay* ya saa moja. Dada yangu Mheshimiwa Minja, hii ni *practice* ya Mabunge ya *Commonwealth.*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nenda Mabunge ya *Commonwealth,* na mimi mifano ninayo ya kutosha. Sitaki kuwa msemaji wa studio hiyo, lakini nadhani ni vizuri Waheshimiwa Wabunge, studio si ziko hapa, nendeni mkaangalie. Dunia ya leo iko mikononi, *just google Commonwealth practice* ikoje?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye uhuru wa vyombo vya habari, la pili kutoka mwisho, kuna hoja imezungumzwa na rafiki yangu Mheshimiwa Sugu, kama vile hii nchi inaongoza kwa kuvunja haki za vyombo vya habari na kukandamiza uhuru wa vyombo vya habari. *This is not right!* Hebu tufike mahali

tuwe *fair,* kama kuna mahali pa ku-*improve* semeni, ongezeni hapa na hapa, badala ya ku- *condemn* kama vile hakuna kinachofanyika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati Mheshimiwa Sugu anatoa taarifa hapa, akieleza kwamba sisi tumekubuhu kwa kuvunja haki za uhuru wa vyombo vya habari, waandishi wa habari, Shirika la Waandishi wa Habari wasiokuwa na Mipaka, wametoa ripoti yao mwezi wa nne wanasema hivi, wamefanya utafiti kwa nchi 180, katika nchi 180 duniani, Tanzania ni nchi ya 71 duniani; tumewazidi wakubwa wengi sana. Kwa Afrika, Tanzania ni nchi ya 11, lakini Afrika Mashariki Tanzania ni ya kwanza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ripoti imetolewa juzi mwezi wa nne na ni ripoti imefanywa na Shirika la Waandishi wa Habari Wasiokuwa na Mipaka na vyombo vya habari vya Tanzania vimenukuu ripoti hii. Nilipokwenda kwenye Siku ya Uhuru wa Vyombo vya Habari Duniani, wenyewe waandishi wa habari walikuwa wakizungumza ripoti hii. Utafiti umefanyika, ripoti imetolewa na huo ndiyo ukweli. Kwa hiyo, tunapoangalia upande mmoja, twendeni na upande wa pili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la mwisho ni upande wa habari. Kuna hoja hapa zinatolewa, kwamba sisi tumeleta hotuba hapa Bungeni ambayo haijali kabisa waandishi wa habari, maslahi yao, haki zao na kila kitu, tumepuuza. Dada yangu Mheshimiwa Minja, mimi ni mwandishi wa habari. *Degree* yangu ya kwanza ni ya uandishi wa habari na nimeisotea miaka mitatu, sikupewa, nimesoma! Kwa hiyo, tasnia ya habari iko ndani ya damu yangu, sijakurupuka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali hii kwenye hotuba tumesema, katika mipango, mpango wa kwanza tutakaofanya mwaka wa fedha 2016/2017 ni kuboresha mazingira ya tasnia ya habari kwa kukamilisha mchakato wa utungaji wa Sheria ya Huduma za Vyombo vya Habari. Ndani ya muswada ule, haki zote zinazozungumzwa tumeziweka mle.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Muswada ule uliletwa, ukapigiwa kelele, ukatolewa, tumerekebisha, tunatengeneza mchakato, ukikamilika tumeahidi mwaka huu wa fedha wa 2016/2017 tutauleta Bungeni. Wenye uchungu mzuri tupitisheni huo Muswada. Ukipita, una majibu ya changamoto nyingi sana ikiwemo nani mwandishi wa habari. Maana yake leo kila mmoja anasema ni mwandishi wa habari, mpaka makanjanja wanasema ni waandishi wa habari. Matokeo yake tasnia inafika mahali inakosa heshima. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili tuweke heshima lazima tutafsiri nani mwandishi wa habariwa kweli. Mmezungumza kuhusu habari ya elimu; dunia ya leo huwezi

ukapuuza elimu. Mbona madaktari wameweka viwango? Mbona wanasheria wameweka viwango? Kwa nini leo waandishi wa habari tusiweke viwango?

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kazi zetu ziwe na weledi, ni lazima tuweke viwango vya elimu ili tufike mahali tulipane vizuri. Kwa hiyo, Muswada ule ukija uta-*take care* haya yote yaliyozungumzwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hapa ndiyo nilikuwa juu kidogo, sasa twende taratibu, kuna hoja ya maudhui, kuna hoja ya haki, mkwe wangu ananiambia ninywe maji.

Tutulie kidogo eeh! Nakushukuru Mheshimiwa Sugu. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna hoja ya kujali muziki wa ndani, upande wa sanaa. Tunayo sheria inayosimamiwa na *TCRA*, inazungumzia habari ya asilimia 60 ya maudhui ya ndani *(local content)*. Bahati mbaya kanuni hii imejumlisha maudhui yote yakiwemo habari, vipindi, muziki na vitu vingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, utekelezaji wake umekuwa na matatizo. Matatizo yake nini? Uzalishaji wa vipindi vya ndani, vile vya kawaida ambavyo siyo vya muziki una gharama kubwa. *Practice* inaonyesha hili jambo limekuwa gumu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa hivi tunapitia upya kanuni hizo na mwenye dhamana hiyo ni mimi. Tunapitia kanuni hizo na moja ya jambo tulilolipendekeza kwenye kanuni ni kutenganisha maudhui ya vipindi vingine na maudhui ya muziki ambapo uzalishaji wake haufanywi na kituo cha utangazaji. Ukishafanya hivyo, hata ukiwawekea asilimia 80 hawana ujanja wa kukwepa kwa sababu *cost of production* siyo yao ni ya mzalishaji wa ile kazi ya sanaa. Kazi hiyo inaendelea, tunakamilisha na kwa kuwa iko mikononi mwangu, tutamalizana nayo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka niwahakikishie wasanii wa nchi hii, haki zenu ziko salama mikononi hapa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, liko tatizo limezungumzwa pia la kulinda haki zao. Bahati mbaya tunayo sheria ambayo kwa kweli imeweka adhabu ndogo sana, kwa hiyo, ukimkamata mtu ameivunja, ana uwezo wa kulipa na akaendelea na usaliti wake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa hili tutalileta, tutabadilisha, tuwe na sheria ambayo ukimkamata mtu anaiba kazi ya msanii, adhabu yake iwe kubwa kiasi kwamba kila mmoja a-*feel* kwamba ni adhabu kubwa na hivyo akwepe kwenda kufanya kosa hilo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la ushiriki wa wasanii, namshukuru sana Mheshimiwa January amelizungumzia.

Niende kwenye michezo, muda wangu unakimbia sana. La kwanza, Kamati ya Kudumu ya Bunge wameeleza masikitiko yao juu ya makusanyo kidogo kwenye sekta ya michezo, na sisi tunakiri kwamba kwa kweli makusanyo yako chini sana. Moja ya tatizo kubwa ilikuwa ni mifumo ya ukusanyaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuliarifu Bunge lako kwamba sasa Wizara imekamilisha utaratibu wa uwekaji wa mfumo kwenye uwanja wetu wa Taifa wa kulipa kielektroniki tiketi za kuingilia kwenye uwanja ule. Jambo hili likifanyika, litaongeza sana mapato na hivyo tutaondokana na hili tatizo la mapato kidogo kwenye sekta ya michezo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili, tunapitia upya Sheria ya Baraza la Michezo lakini pia tunapitia upya Sera ya Michezo katika nchi yetu. Wako watu wamezungumza maoni yao juu ya hili, Waheshimiwa Wabunge, nataka niwahakikishieni, mwaka huu wa fedha tutakamilisha hili. Kwenye Sheria ya Baraza la Michezo, moja ya jambo ambalo tutalizingatia ni kuhakikisha tunaangalia kwenye sheria na sera vyanzo vingine ambavyo vitaisaidia Baraza hili kupata pesa za kutosha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nigusie kwa haraka haraka, suala la mshahara wa kocha. Ni kweli Serikali ya Awamu ya Nne ilikuwa ikilipa mshahara wa kocha wa mpira wa miguu. Hili nililitangaza hadharani kwamba uamuzi wa Serikali ya Awamu ya Tano ni kutolipa mshahara huo, kwa nini? Kwa sababu michezo iko mingi katika nchi yetu na sisi hatukuona busara ya kumlipa Kocha mmoja na ukaacha michezo mingine.

Kwa hiyo, uamuzi huu ulishapita, ni kazi ya vyama vya michezo, Serikali tutawawezesha kuwatengenezea mazingira mazuri vyama vya michezo vipate uwezo wa kulipa makocha wake badala ya Serikali kubagua na kulipa makocha wachache na michezo mingine ikaachwa nje ya wigo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ilikuwepo hoja hapa ya unaoitwa mgogoro kati ya *TFF* na *TRA* hasa lile sakata la kufungiana akaunti. Hili nalo tulilieleza lakini labda nilieleze tena.

Mheshimiwa Mwenyekiit, ni kweli kwamba kimsingi ukisikiliza kesi hii, tatizo siyo la *TFF*, tatizo ni la Serikali. Kwa nini? Mshahara huu ulikuwa unalipwa na Hazina, bahati mbaya wote wawili (Hazina na *TFF)* walitegeana kwamba ile kodi inayotokana na mshahara inalipwa na mwenzake. *TRA* mteja wao wanaomjua ni *TFF* ndiyo maana wanakwenda kumkamata *TFF* na kukamata mali zake. Hivyo hivyo kwenye mechi ile ya Brazil na *Taifa Stars*, Ndugu yangu

Mheshimiwa Nkamia amelieleza vizuri kwamba kwa kweli *TFF* hawakushiriki, lakini kwa kuwa mteja wa *TRA* ni *TFF, TRA* wanambana *TFF*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, niliambie Bunge lako, tumekaa pamoja Serikali, *TFF* na *TRA* tukakubaliana kimsingi anayetakiwa kuilipa kodi hii ailipe na ndiyo maana hali imetulia. Na sisi kama Serikali tutajitahidi kufuatilia na kusukuma jambo hili liishe. Bahati mbaya limekuwa ni jambo ambalo limekuwa linaisha, linarudi, linaisha na kurudi. Safari hii tunaamini tutalisimamia na kuhakikisha kwamba jambo hili linakwisha.

Mheshimia Mwenyekiti, nadhani kwenye michezo, pia niwapongeze watani zangu Yanga, Mheshimiwa Zitto alisema timu yako imeshinda; mimi ni Waziri wa Michezo. Nilivaa jezi ya Yanga kuwatia moyo na Simba mkifanya vizuri nitakuja kuvaa jezi yenu msipate shida, mimi *Taifa Stars*. Ila nawatakia kila la kheri Yanga kwenye mchezo wao na kuhakikisha kwa kweli tunawaombea wafanye vizuri. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kupitia hoja hii, naomba mashabiki wa timu zetu hasa Simba na Yanga, inapotokea timu moja inakwenda kucheza mchezo wa Kimataifa, kwa kweli ni nchi yetu inacheza na Taifa hilo lingine. Tutangulize uzalendo mbele. Tumeona timu hizi wakati mwingine zikizomeana, lakini aibu siyo ya timu, ni aibu nchi. Ushauri wetu kama Wizara, tunaomba inapofikia mechi za Kimataifa, basi tupunguze kidogo ushabiki, tuweke uzalendo wa nchi yetu na nadhani litakuwa ni jambo zuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nizungumze kidogo juu ya Shirika la Utangazaji la Taifa *(TBC)*. Kuna hoja hapa kubwa, nadhani ni vizuri nikaigusa, hoja ya mkataba kati ya *Startimes* na *TBC* kupitia *Star Media*. Wengi waliochangia wanasema jambo hili halina tija, lakini siyo kweli kwamba hakuna tija kabisa. Ngoja niziseme baadhi ya faida zilizopatikana kwenye mkataba huu na kabla ya kuzisema, niseme kwamba tulipopata Bodi mpya ya *TBC* moja ya kazi tuliyowapa kama Wizara ni kuupitia upya mkataba huu na kuangalia maeneo ambayo yanalalamikiwa kwamba ni maeneo yanye matatizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, bahati nzuri nataka niliarifu Bunge lako, maeneo hayo yamepitiwa na Bodi imefanya kazi nzuri, taarifa yao wameikabidhi kwangu, na sisi kama Wizara tunaifanyia kazi kuona upungufu wowote ambao umebainisha tukae mezani tuone namna ya kushughulika nayo. Pamoja na upungufu mkataba huu umeiwezesha Tanzania imekuwa mojawapo ya nchi za kwanza Afrika ikiwemo Rwanda na Visiwa vya Shelisheli kuhama kutoka mfumo wa utangazaji wa analojia kwenda dijitali mwaka 2012, ni kupitia huu mkataba nchi yetu imepata sifa na heshima ya kuwa nchi ya kwanza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ya pili, mwaka 2015 *Startimes* walishinda tuzo ya Kimataifa ya *World Quality Commitment* ijulikanayo kama *Golden Quality Award* ambayo ni heshima kwa nchi yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ya tatu, mwaka 2016 *Startimes* imeshinda tena tuzo ya *European Society Quality Research,* ambayo watakabidhiwa Juni mwaka huu wa 2016, jijini Brussels, Ubelgiji. Tunadhani hii bado ni faida kwetu. *Startimes* imeajiri zaidi ya Watanzania 400 katika nafasi mbalimbali. *Startimes* imesajili wateja takribani milioni 1.2 lakini *Startimes* walikarabati jengo la ghorofa tano ambapo kwa sasa wanailipa *TBC* pango lake, kwa sababu kuna watu wanasema kama vile *TBC* hawapati chochote kabisa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, maeneo waliyojenga vituo vya kurushia matangazo wamekodi kutoka *TBC* kwa sababu wao hawakuwa na maeneo, maeneo mengi waliyojenga ni maeneo ya *TBC,* kwa hiyo, wanailipa *TBC* na ziko faida nyingine nyingi, lakini nataka nikiri kwamba yako maeneo yanayolalamikiwa, nasi kama Serikali tuliagiza Bodi, Bodi imepitia mkataba na kwa kweli wameleta ripoti nzuri na tunaifanyia kazi na baada ya muda tutachukua hatua za kuboresha baadhi ya maeneo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja ya mwisho pengine kwa sababu muda umeisha, kuna hoja nzuri ilitolewa na Kambi ya Upinzani, hoja ya kuangalia namna ambavyo tutahifadhi historia yetu. Niseme, kwa awamu sasa tumekuwa na mradi wa kuweka kumbukumbu ya ukombozi Kusini mwa Bara la Afrika na Tanzania imepewa heshima ya kuwa mwenyeji wa mradi huo. Katika bajeti tunaomba mpitishe hapa, kuna pesa tumeomba kwa ajili ya kuweka kwenye mradi huo. Mradi huu ni mkubwa, unahusisha nchi za Kusini mwa Bara la Afrika na kwa sababu Tanzania ilishiriki katika harakati za ukombozi wa hizo nchi, tukapewa heshima hiyo, tunasaidiwa na wenzetu wale lakini pia kuna mashirika ya Kimataifa ambayo nayo yanaingiza mkono wake kusaidia kuhakikisha mradi huu unatekelezeka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kupitia mradi huu tumeanza mazungumzo ya kuona namna ambavyo tutaufanya huu mradi pia u- *trickle-down* kwenye nchi yetu ili tuwe na uwekaji mzuri wa kumbukumbu na hasa kumbukumbu za ukombozi na nyingine ambazo zitalisaidia Taifa letu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nimalizie, kwa kuwashukuru sana Waheshimiwa Wabunge, niwahakikishie hoja zenu ambazo sikuzigusa zitaletwa kwenu kwa maandishi na kila Mbunge atazipata. Tutazifanyia kazi na ninaamini mtapitisha bajeti yangu. Safari ijayo tukija, tutaripoti namna tulivyofanya vizuri. Kwa vyovyote vile, safari ni hatua, turuhusuni tupige hatua katika safari hii njema tunayoianza na ninaamini mtaturuhusu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa muda wako, ahsanteni sana, naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naafiki.

(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kwa hoja yako, naona imeungwa mkono, tutahojiana baadaye. Katibu, naomba tuendelee na utaratibu.

NDG. THEONEST RUHILABAKE – KATIBU MEZANI:

KAMATI YA MATUMIZI

MATUMIZI YA KAWAIDA

Fungu 96 - Wizara na Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo

Kifungu 1001 - *Administration and HR. Mgt...* Sh. 3,851,097,000

MWENYEKITI: Tunaanza na mshahara wa Waziri, nimeshaletewa majina matano ya Waheshimiwa Wabunge na *Chief Whips* wa vyama, tuna Mheshimiwa Rashid Shangazi, Mheshimiwa Constatine Kanyasu na kuna Mheshimiwa Amina Mollel kwa upande wa CCM, lakini pia tuna Mheshimiwa Joseph Mbilinyi kutoka CHADEMA na Mheshimiwa Maftaha Abdallah Nachuma kutoka CUF. Kwa hiyo, tunaanza na Mheshimiwa Zitto.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, mshahara wa Waziri, lakini kabla ya hapo naomba niseme tu kitu kimoja, kwamba Mheshimiwa January Makamba wakati anachangia, alidhani kwamba mimi nimeongea kumvunja moyo Mheshimiwa Waziri. Siwezi kuvunja moyo vijana wenzangu, naye anajua. Ila tunapoonesha upungufu ili tuweze kufanya vizuri na ana miaka minne, maana yake ni kwamba ataweza kuyarekebisha namna tunavyokwenda na hatimaye vijana wote tutasimama na kusema vijana wetu wamefanya vizuri. Kwa hiyo, kama nilieleweka vibaya naomba hilo liwe sawasawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja ambayo naitoa hapa ni kuhusiana na maelezo ambayo Mheshimiwa Waziri ameyasema juu ya mkataba wa *Startimes* na *TBC*. Hoja iliyoko mezani ni kwamba huu mkataba wenyewe *from the beginning* ni mkataba mbovu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nikiwa Mwenyekiti wa Kamati ya *PAC* tuliufanyia *special audit* na tukaagiza Serikali iutazame upya, kwa sababu hata leseni ya *Startimes*, waliolipa ni *TBC*. Leseni toka *TCRA* kwa ajili ya *Startimes* kufanya kazi ililipwa na *TBC* na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Mahesabu ya Serikali aliagiza fedha hizi *Startimes* wazirudishe *TBC*. Tukaleta taarifa ya Kamati hapa Bungeni ya Mwaka 2013, tukaiagiza Serikali kwamba *TBC* warudishiwe fedha hizi na *Startimes* na mpaka leo fedha hizi hazijarudishwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, unaposema kwamba mkataba ni mzuri, sijui wamepewa *award*, wamepewa nini; hizo *award* ambazo wamepewa, wamepewa wao. Tunachotaka kuona ni namna gani ambavyo *TBC* wanafaidika na mkataba huo. Nitakupa mfano.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna ving'amuzi milioni 1,200,0000; bajeti ambayo mmewapa *TBC* mwaka huu ni shilingi bilioni 6.9. Ukichukua shilingi 500 tu kutoka kila king'amuzi kwa mwezi, unapata shilingi bilioni saba, *more than the budget* ambayo mmewapangia *TBC*. Ukichukua shilingi 1,000 kwa kila king'amuzi, ni shilingi bilioni 14; umewapa hela zote za mishahara na za matumizi mengineyo na fedha za maendeleo bila kugusa fedha kutoka Hazina, na ndiyo *argument* yetu hiyo, hilo ni la kwanza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili, ndiyo ule mfano wa *BBC levy* kwenye ving'amuzi. Mnawaondoa *TBC* kufanya biashara, kushindana na makampuni binafsi, mnaweka *special levy*; na hatujapitisha hapa *Finance Act*. *Finance Bill* ikija, tuweke *amendment,* tuwe na *levy* maalum, *TBC* haitakuwa na shida tena na hayo malalamiko ya kuonesha *live* hayatakuwepo tena. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nilikuwa naomba *commitment* kutoka kwa Mheshimiwa Waziri, kuhusiana na moja, jambo hilo la mkataba kuwa *reviewed* na kuhakikisha fedha za *TBC* zimerudi; lakini pili, *TBC* kupata fedha kutoka kwenye uuzaji wa ving'amuzi ili iweze kuendeshwa bila shida yoyote, hii ndiyo tunayokusaidia. Ukifanya kazi hii, *TBC* wakawa hawana shida ya hela, utakuwa *hero* na hatutapata malalamiko ya kuoneshwa *live* sababu *TBC* wataonesha *live* tu, kwa sababu hela zitakuwepo. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa mtoa hoja!

WIZARA YA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza namshukuru sana ndugu yangu Mheshimiwa Zitto, kwa *passion* alioyonayo juu ya jambo hili. Mheshimiwa Zitto alikuwa Mjumbe wa Kamati na hoja hii aliizungumza akiwa Mjumbe wa Kamati, kwa hiyo, ameanza nayo muda mrefu na amekuwa akiisema.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama nilivyosema wakati wa majumuisho, sijasema huu mkataba ni mzuri asilimia mia moja, nilichokisema hapa ni kwamba, mkataba huu una mazuri yake lakini kuna mambo yanalalamikiwa katika huu mkataba.

Mheshimiwa Mwenyekiti, na kama ilivyo mikataba mingine yoyote, hukurupuki kwenda kuubadilisha, kwa mujibu wa makubaliano katika jambo hili kati ya *TBC* na *Startimes*, walikubalina kwamba mkataba unaweza ukawa *reviewed* baada ya miaka mitano. Muda huo umefika, ndiyo maana tulipounda Bodi mpya, nikawaagiza wafanye kazi ya ku-*review* mkataba huo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesema hapa, Bodi imefanya kazi nzuri, iliunda timu ya wataalam wazuri, wamefanya kazi nzuri, wakati tunakuja Dodoma, taarifa ile nikakabidhiwa. Tumewapa wataalam tunaifanyia kazi, tuone namna ya kutekeleza sasa yale ambayo yamependekezwa kwenye yale mapendekezo yaliyoletwa na Bodi.

Kwa hiyo, Mheshimiwa Zitto yale mapendekezo mliyoyatoa tumeyafikisha, yako hatua ya mwisho kabisa kwa sababu tayari ripoti imefikishwa na ripoti hiyo ninayo mimi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili, kuwa na vyanzo vingine vya mapato vya kuisaidia *TBC;* nataka kusema hili jambo ni zuri sana. Na mimi nimesema mara nyingi, natamani Shirika hili liwe katika mashirika bora ya utangazaji katika Afrika yetu.

Moja ya namna nzuri ni kupata vyanzo vya kutosha vya mapato tukawekeza vya kutosha. Sasa sisi, mchakato wa hayo mapendekezo, na mimi nashukuru kwamba Waheshimiwa Wabunge karibia wote wamelipigia makofi jambo hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, naamini litakapoletwa hapa litapitishwa na hawatatoka watu wengine wakaenda kukampeni mtaani, kwamba jambo hili halifai. Kwa sababu wengine wanafanya, sisi upande wetu tumeshalimaliza, tumelipeleka sasa Wizara ya Fedha na Kamati yao *(task force)* wanalishughulikia. Wakilikamilisha, litaletwa. Likiletwa, naombeni tulipitishe. Tukilipitisha, basi mambo yetu yatakwenda vizuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa watalileta lini? Siyo suala letu, kwa sababu sisi kwetu tumemaliza, wao wanalifanyia kazi, wakiridhika kwamba sasa limefikia mahali pa kuletwa, litaletwa. *(Makofi)*

Kwa hiyo, Mheshimiwa Zitto, nadhani tunakwenda vizuri. Tunaomba utuunge mkono tupitishe bajeti yetu. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Zitto.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nashukuru kwa Waziri kukubali kwamba kuna upungufu kwenye mkataba na natarajia kwamba ripoti yake hiyo italetwa kwenye Kamati kwa ajili ya kuweza kushughulikiwa.

Mheshimiwa Waziri, bahati nzuri wenzako tumekutangulia humu, taratibu ni kwamba mabadiliko yoyote yanayohusiana na fedha, yanakuja kwenye *Finance Bill;* lakini *indication* za hayo mapato zinaoneshwa kwenye vitabu vya bajeti. Vitabu vyote ambavyo tunavyo hapa, *including* randama ya *TBC,* jambo hilo halionekani. Kwa hiyo, mnatakiwa mlete *amendment* ya randama; *estimation* ya mapato yanayotarajiwa... *(Makofi)*

Mheshimiwa Saumu ungemwacha kwanza Mheshimiwa Nape asikilize.

Mheshimwa Mwenyekiti, *amendment* ikija na *indication* ya hayo mapato yanayotarajiwa yanaonekana. Halafu Waziri wa Fedha anaileta kwenye *Finance Bill*, tunaijadili, tunapitisha. Sasa hivi tukikukubalia tu, tunakuwa tumejifurahisha, tumefanya *self pleasing*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa naomba Mheshimiwa Waziri atoe hapo *commitment* kwamba *amendment* kwenye randama na kwenye vitabu vya bajeti itakuja ili tuje tujadili kwenye *Finance Bill.* Ukishatoa hiyo *commitment,* tumemaliza mjadala.

MWENYEKITI: Mtoa hoja!

WIZARA YA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, namwelewa Mheshimiwa Zitto, nami nakubali umetangulia humu ndani, lakini na sisi tulitangulia huko nje. *(Makofi)*

Mheshimiwa Zitto, ninachokielewa, hili jambo kama nilivyosema linafanyiwa kazi na Wizara ya Fedha. Kama halijakamilika, linaonekanaje kwenye vitabu wakati halijakamilika? Ninachokisema hapa, ni kwamba mchakato wa jambo hili ulishaanza na ulipofikia ni kwamba kwetu sisi kama Wizara, ulishakamilika kwetu, sasa ni kazi ya Wizara ya Fedha kuliangalia, wakiridhika nalo litaonekana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi naogopa kuweka *commitment* hapa ya kusema litakuja sasa, wakati wanaolileta sasa siyo Wizara yangu, ni Wizara ya Fedha ndiyo wanaoshughulika na jambo hili. Wao wakiridhika kwamba limekamilika, limefuata taratibu zote, watalileta lakini sisi tumelifanyia kazi. Watalileta lini, siyo la kwangu jamani. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Tunaendelea na Mheshimiwa Rashid Shangazi.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, natoa shilingi ili jambo hili lijadiliwe.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Zitto, hukusema toka mwanzo.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Wapi?

MWENYEKITI: Kwa hiyo, naomba tuendelee, Mheshimiwa Shangazi tafadhali!

MHE. RASHID A. SHANGAZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Napenda kuzungumzia suala zima la usikivu na upanuzi wa *TBC*. Wizara imetengewa shilingi bilioni tatu ambapo kwa maelezo ya Mheshimiwa Waziri zitakwenda katika maeneo tisa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, usikivu na upanuzi wa *TBC* kwa nchi nzima ni karibu maeneo 81 hayapati mawasiliano ya *TBC*. Sasa eneo hili ni kubwa sana na kwa bahati mbaya sana maeneo haya ni maeneo ya pembezoni mwa nchi. Sasa nataka Wizara itupe *commitment* kwamba kwa kuanzia na maeneo tisa, je, ni lini watafikia haya maeneo 81 na kuweza kupata usikivu wa *TBC* kwa nchi nzima? Kama *commitment* hiyo itakuwa hainiridhishi, basi nakusudia kuchukua shilingi katika mshahara wa Waziri. Ahsante.

WIZARA YA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza namshukuru sana Mheshimiwa Shangazi kwa namna ambavyo anafanya kazi. Ni kweli katika Waheshimiwa Wabunge wanaosumbua sana kwa kupiga simu sana kwamba bwana mambo haya hayaendi ni pamoja na Mheshimiwa Shangazi. Kwa hiyo, kwa kweli Jimbo la Mlalo kwa kweli wamepata Mbunge mzuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kwamba Wilaya 81 hazipati matangazo na huu mzigo wa kumaliza hizi Wilaya 81 siyo mzigo mdogo, ni kazi kubwa sana; na haikukatika mara moja, ni kwa sababu pia imetokana na kuhama kutoka mfumo wa mwanzo kwenda mfumo huu mpya ambao tumekuwa tukiuzungumza. Sasa, kama nilivyosema, safari ni hatua, kwa vyovyote vile ilikuwa ni ngumu sana kuanza kwa kupeleka Wilaya zote 81, ndiyo maana tukaomba basi tuanze na maeneo haya machache, lakini haya ni ya pesa ambazo tumeziomba kwenye bajeti. *TBC* nao na mfano mzuri nimeuweka kwenye hotuba yangu niliyoitoa hapa, walinunua mitambo pale Kisarawe kwa ajili ya kuongeza usikivu wa Dar es Salaam na Pwani wakati ambapo Serikali ilikuwa haijapeleka pesa. Kwa hiyo, hii ni ile tuliyoiombea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, *TBC* wanayo pia mipango ya ndani ya kuona ni namna gani kwa kutumia vyanzo vyao vya ndani kuongeza usikivu kwenye hayo maeneo.

Mheshimiwa Shangazi, mimi binafsi nimefanya ziara katika Mikoa 13 toka nimeteuliwa. Katika Mikoa hiyo, nilifanya ziara kwenye Mikoa ya pembezoni, ukiwemo Mbeya, Songwe, Katavi, Rukwa, Kigoma, Geita, Simiyu, Kagera, Mwanza, nilizunguka mikoa ile ambayo kwa kweli tatizo ni kubwa kabla hatujaja Dodoma. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nataka nikuhakikishie tuna nia ya dhati ya kuhakikisha usikivu unasikika. Na mimi nilikwenda Nkasi kule mwisho kabisa kule Kabwe kwa Mheshimiwa Keissy, nikakuta watu wa kule wanasikiliza redio za Congo. Hilo jambo linauma, ukienda Kigoma hivyo hivyo na maeneo mengine.

Kwa hiyo, acha tuanze na maeneo ambayo hali yake ni ambayo zaidi, halafu tutakwenda tena kwenye maeneo ambayo kwa kweli ni afadhali kidogo. Kwa sababu yako maeneo hata redio moja basi ya eneo lile hakuna. Kwa hiyo, Mheshimiwa Shangazi nakuomba, hebu nisaidi nipige hii hatua, achia shilingi yangu tuondoke. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Shangazi.

MHE. RASHID A. SHANGAZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Waziri bado hajaniridhisha. Suala la habari ni muhimu sana, *information is power. TBC* ni Shirika la Taifa ambalo linatakiwa lihabarishe mambo muhimu ya Taifa hili kwa wananchi wake. Hayo maeneo ninayozungumza, likiwepo eneo ambalo natoka mimi, hatupati habari zozote za Taifa letu isipokuwa za nchi jirani ya Kenya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, huko kote alikozunguka Mheshimiwa Waziri, bado sishawishiki na maeleozo aliyoyatoa. Ninachohitaji sasa, tupate programu ya Mpango wa Maendeleo wa Miaka Mitano, kwamba atakuja na programu gani kupunguza hizi Wilaya 81 mpaka ziishe kabisa ili angalau sasa nikaweza nikamrudishia hiyo shilingi? Mpaka sasa hivi shilingi yake bado ipo mfukoni mwangu, ahsante. Naomba nitoe hoja ya kuondoa shilingi.

MWENYEKITI: Toa maelezo ya hoja yako Mheshimiwa Shangazi.

MHE. RASHID A. SHANGAZI: Mheshimwia Mwenyekiti, ahsante.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama ambavyo nimetangulia kueleza kwamba suala hili ni muhimu sana kuweza kulipasha habari Taifa kwa kina na kwa mapana, sasa bajeti ya maendeleo ni shilingi bilioni tatu na shilingi bilioni moja

ndiyo imeelekezwa kwa hizi Wilaya tisa ambazo Mheshimiwa Waziri amezizungumzia.

Mheshimwia Mwenyekiti, ukiangalia katika Wilaya 81 ambazo usikivu na upanuzi wa *TBC* hausikiki bado ni eneo kubwa sana hatujafikia malengo. Sasa naomba angalau tulijadili suala hili na ikiwezekana kwenye mafungu ambayo Wizara hii bado hatujayajadili, tupunguze pesa tuweke katika eneo hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Nchambi.

MHE. SULEIMAN M.NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana.

MWENYEKITI: Ngoja niwaandike kabisa wote, ambao ninawataka sio wote kabisa. Mheshimiwa Almasi Maige, Mheshimiwa Amina Mollel kwa upande huu wanatosha haya tuendelee na huku. Mheshimiwa Susan Lyimo, Mheshimiwa kati ya wewe na huyu amueni mmoja kati ya Mheshimiwa Mnyika au Mheshimiwa Zitto, haya Mheshimiwa Kubenea, amemwachia Mheshimiwa Zitto? Haya ahsante, Mheshimiwa Zitto kwa hiyo, tunaanza mmoja Mheshimiwa Nchambi.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana. Jambo hili lipo wazi lazima tumsadie sana Mheshimiwa Nape kwa sababu Taifa letu bado ni Taifa ambalo linaendelea. Hoja ya Mheshimiwa Shangazi ni ya msingi sana naomba na mimi nichangie kidogo. Leo nchi yetu yapo maelekezo yanatolewa ya muda mfupi sana na Mheshimiwa Rais kwa mfano watu wanaotakiwa kulipa kodi ndani ya siku saba wawe wamelipa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano magonjwa makubwa ya milipuko ambayo yanaweza yakatokea na ni hatarishi yanaweza yakapoteza na yamekuwa yakipoteza maisha ya Watanzania wengi. Sasa kwa hoja ya Mheshimiwa Shangazi ninawaomba sana Waheshimiwa Wabunge na nikuombe sana Mheshimiwa Mwenyekiti lazima tufikiri *a mile* kwamba hoja hii inayo mashiko na mimi naunga mkono sana hoja ya Mheshimiwa Rashid Shangazi, kwa sababu hata katika maeneo ambayo huduma muhimu tutapeleka kama Watanzania hawatapashwa habari juu ya matukio mbalimbali yanayotokea Tanzania, duniani na ambayo yanatarajiwa kutokea mafuriko, magonjwa ya milipuko, janga la njaa na mambo mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaweza kuja kupoteza rasilimali watu kwa wingi katika Taifa hili kwa sababu tu ya kulipuuza jambo hili. Kwa hiyo, mimi naunga mkono sana hoja ya Mheshimwia Shangazi na niwaombe wenzangu tulifikiri mara mbili jambo hili, tuunge mkono ili wenzetu ambao wapo

pembezoni, Mheshimiwa Kabwe Zitto kule shemeji zangu kuna matukio wanaweza wakayakosa kule Ilagala na maeneo mengine na Watanzania waliopo pembezoni. Niombe sana hoja hii tuiunge mkono ili tuwasaidie wenzetu ambao watakuwa wanapata habari…

MWENYEKITI: Muda wako umekwisha Mheshimiwa Nchambi.

MHE. SULEIMAN M. NCHAMBI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana.

MWENYEKITI: Muda wako umekwisha tunaendelea na Mheshimiwa Susan Lyimo.

MHE. SUSAN A. J. LYIMO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru na mimi nichukue fursa hii kumuunga mkono Mheshimiwa Shangazi kwa hoja yake ya msingi sana, kwa sababu Katiba yetu Ibara ya 18 inaelezea vizuri masuala ya habari na umuhimu wa habari. Lakini ni kweli kwamba maeneo mengi ya nchi hii hayapati habari na kwa mfano watu wa Rombo maeneo yote ya mipakani hawapati taarifa, lakini tunasema kwamba *information is power*.

Leo Tanzania tuna tatizo kubwa sana la sukari, mtu anaenda dunani hapati sukari lakini hajui kumbe kuna jitihada ambazo zinafanywa kuna makontena yamepatikana lakini watu wa mikoani huko wa pembezoni hawapati taarifa. Kwa hiyo, inawezekana hata kutatokea matatizo kukakosekana amani kwa sababu tu watu hawapati taarifa. Lakini hizi redio za nje vilevile mara nyingi sana zinapotosha. Kwa hiyo, watu wangependa kupata habari za uhakika na ninashangaa sana *TBC* wanasema ukweli na uhakika lakini hakuna cha uhakika kwa sababu watu hawaisikii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nilikuwa naomba sana niiunge mkono hoja hii ili Wizara au Serikali kwa ujumla wake ihakikishe inapata fedha za kutosha, Mheshimiwa Kabwe Zitto, ametoa hoja nzuri sana kama huo mkataba ukiweza kufanyiwa kazi haraka sana, mimi ninaamini hizo fedha kama ni bilioni 14 kwa mwezi kama watatoa shilingi elfu moja, moja tu inamaana Watanzania watapata habari za uhakika na kweli *TBC* sasa itakuwa ni ya ukweli na uhakika, lakini sasa hivi hiyo dhana au huo *motto* wao hauna mantiki yoyote wala hauna maana kwa sababu zaidi ya asilimia labda 40 au 50 ya Watanzania hawapati taarifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuunga hoja mkono ya Mheshimiwa Shangazi.

MHE. ALMAS A. MAIGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, na mimi naomba nichangie hoja hii ya Wizara ya Habari na kwanza kwa kueleza kwamba mimi nilihusika katika kubadilisha mfumo wa analojia kwenda *digital*. Mitambo yote

inayotumika nchini sasa kwa *digit* ni mitambo niliuza mimi na walikuwa watu watatu tu moja ni *Startimes combined* na *TBC* ya pili ilikuwa *Bacis Transimiters* ya *ITV* na Agape. *TBC* wakati wanafanya kazi hiyo walikuwa na matatizo makubwa sana, mimi nimeshangaa hatua ambayo wameipiga sasa. Mawazo ya kushirikiana na *Startimes* yamesaidia sana *TBC* kufika hapo walipofika, nina imani mambo ambayo ameweka Waziri katika hotuba yake hii na mipango iliyopo *TBC* ya ndani na mimi kwa sababu sitaki kutoa siri za biashara humu ndani wana uwezo mkubwa na hela hizi walizopangiwa kwenye bajeti hii kuendeleza ku-*cover* maeneo ambayo hayasikiki sasa hivi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja ya Mheshimiwa Shangazi kwamba Wizara ifanye kazi zaidi kuisimamia *TBC* na kuwapa hela ambazo wameziomba kwa sababu miaka iliyopita walikuwa wanaomba hela hawapewi, lakini nina hakika ndogo wapeni waweze kueneza matangazo kwenye maeneo ambayo hayapo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini vilevile niwaambie wale ambao hawajui, mitambo iliyofungwa Kisarawe pale imesaidia sana vuguvugu la siasa katika maeneo ya Dar es Salaam na Pwani. Vilevile maeneo madogo ambayo *TBC* inasikika sasa yamesaidia kuwa chachu ya mwanzo wa habari kama miji mikuu na mikoa ambapo *TBC* wamefunga mitambo yanasikika. Hii Wilaya 81 inayotajwa sasa imo katika mipango ya ndani lakini vilevile kwa kiwango kikubwa itasaidiwa na Serikali. Mimi najua sitaki kutoa siri hapa kwamba kuna mpango mzuri sana ambao bahati mbaya sana Serikali haikuuleta hapa wa *TBC* kupanuka na kuwa chombo kikubwa sana hapa Tanzania na Afrika Mashariki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono hoja ya Mheshimiwa Shangazi kwamba lazima Serikali ifanye kazi kwa nguvu kuisimamia *TBC,* ahsante sana.

MWENYEKITI: Ahsante tunaendelea na Mheshimiwa Amina Mollel.

MHE. AMINA S. MOLLEL: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru pia kwa kunipa nafasi na mimi niweze kuchangia. Kwanza kabisa niunge hoja mkono ya Mheshimiwa Shangazi hasa kutokana na umuhimu wa habari na kwa kuzingatia kwamba wananchi wengi wa vijijini wanategemea Shirika hili la Utangazaji Tanzania - *TBC*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kabisa habari kama tunavyofahamu ni kitu muhimu sana na ili wananchi waweze kujua au kupata hizo habari hoja ya Mheshimiwa Shangazi ina mashiko. Naomba tu kwamba kwa sababu Mheshimiwa Waziri ndio kwanza umeingia katika Wizara hii una miezi sita tu na nina amini kabisa una ari ya kututoa hapa *TBC* ilipo kwenda katika hatua za mbele. Naomba tu nishauri kwamba kwa sababu mitambo iliyopo sasa hivi ni

kwamba mmekuwa mkiweka mitambo yenye *kilowatts* mbili na hizi *kilowatts* mbili ndio maana *TBC* haina usikivu mzuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa maana hiyo basi nikushauri tu, niishauri Serikali nikushauri Mheshimiwa Waziri kwamba ili basi kero hii iweze kuondoka ni vyema mkanunua mitambo ya *kilowatts* tano ili *TBC* iweze kusikia nchi nzima. Naomba sana na ninaamini kabisa una ari ya kuweza kulisaidi Shirika hili la Utangazaji Tanzania *(TBC)* tutoke hapa tulipo nakuomba tu kwamba Mheshimiwa Waziri uondoke hapa na hii ya kununua mitambo yenye *kilowatts* tano badala ya mitambo ya *kilowatts* mbili ambayo imefungwa pale Kisarawe na mimi niliitembelea pale Kisarawe kabla sijaja hapa ili basi ninapozungumza hapa niwe na uelewa ni nini ambacho nakizungumza. Kwa hiyo, naomba sana ili tuondoke hapa lazima tununue mitambo yenye *kilowatts* tano ili *TBC* iwe na usikivu mzuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naungo hoja mkono ya Mheshimiwa Shangazi, ahsante.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wajumbe kabla sijampa Mheshimiwa Kabwe Zitto kwa mamlaka niliyonayo kanuni ya 104(1) naongeza dakika 30 ili Kamati ya Matumizi ikamilishe kazi yake. Mheshimiwa Zitto tuendelee.

MHE. KABWE Z. R. ZITTO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono kwa nguvu zangu zote hoja ya Mbunge Mheshimiwa Shangazi ya kuondoa shilingi kwenye bajeti ya Wizara kwa sababu ya matatizo ya usikivu ya *TBC*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tatizo hilo linatokana na bajeti ambayo *TBC* wamepangiwa, *TBC* mwaka huu wamepangiwa shilingi bilioni 6.9 katika hizo bilioni 6.9 ni za mishahara, inamaana hawajapangiwa hata senti tano ya maendeleo kwa ajili ya kuongeza usikivu.

Kwa hiyo, hoja ya Mheshimiwa Shangazi ina nguvu sana kwamba hakuna fedha ambazo zimepangwa kwa ajili ya kuongeza usikivu na hii pia inatokana na mapato madogo ya *TBC* yanayotokana na mkataba mbovu wa *Startimes*. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndio maana tulikuwa tunataka marekebisho ya mkataba huu yaweze kufanyika, mkataba huu *TBC* wana asilimia 35, *Startimes* wana asilimia 60 kuna asilimia tano hatuzijui ni za nani lakini kampuni ambayo inazimiliki ipo Mauritius kwa hiyo, ina maana tuna asilimia 65 ambazo sio zetu.

Mheshimiwa Nape anatuhakikishiaje usalama wa mitambo yetu wakati zaidi ya asilimia 50 inamilikiwa na watu wengine. Ndio maana tukasema mkataba huu utazamwe. Kwa hiyo, mimi nilikuwa naunga mkono hoja hii na

tutoe shilingi ili *message* iweze kwenda kwenye Serikali tuhakikishe ya kwamba *TBC* inapata fedha za kutosha na inao uwezo wa kutengeneza hizo fedha za kutosha yenyewe kutokana na ving'amuzi. *(Makofi)*

Ninataka pia nimalizie kwa kusema Mheshimiwa Nape, Wizara zote tunazojadili sasa hivi hatuna hela bado, zote zitategemea kina Dkt. Ashatu wataleta nini, zote. Tumepitisha Ofisi ya Waziri Mkuu, tumepitisha *Defense,* tumepitisha kina January, kila Wizara tuliyopitisha hapa hakuna Wizara ambayo tuna uhakika wa pesa mpaka Bunge lipitishe *Finance Bill* na lipitishe *Appropriation Bill*.

Kwa hiyo, maelezo uliyoyatoa yanadhihirisha kabisa kwamba wenzako hawajakuelewesha vizuri na haya ni makosa ya kutokuwepo na semina alekezi kwa Mawaziri, kwa sababu hakuna Wizara ambayo tayari ina fedha sasa hivi tunavyoongea. Kwa hiyo, mngeweza kuleta hayo mapendekezo yaingie kwenye mchakato tuweze kuyapitisha. Kwa hiyo, naunga mkono hoja, shilingi ya Mheshimiwa Nape iondolewe ili tuweze kupata suluhisho la *financing* ya *TBC* yetu. Ahsante sana. (*Makofi*)

WABUNGE FULANI: Mtoa hoja.

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Si mtoa hoja si mimi? Si naanza mimi ndiyo anakuja yule?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri.

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru unajua tatizo Bungeni pamejengeka utamaduni wa kila mtu kusema hivi sasa inaleta taabu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Rashid Shangazi na Waheshimiwa Wabunge nimezielewa sana hoja zenu na ninajua wapi mnataka tuende. *(Makofi)*

Mimi nina hakika Mheshimiwa Shangazi hata kwa macho ukiangalia unajua kwamba mimi na wewe tunawaza jambo moja la kuhakikisha Shirika letu la Utangazaji la Taifa linafika kila kona ya nchi hii. Ndio matumaini ya Watanzania na Wabunge wote hapa, hakuna hata mmoja anayepingana na hilo. Lakini nisema ili kufika huko tunahitaji shilingi bilioni 18 ambazo kwa hali ilivyo maana yake unazungumzia karibia bajeti nzima ya Wizara yangu. Hata wazo la kutoa hela mahali kwingine kwenye Wizara kupeleka maana yake kazi nyingine zote za Wizara yangu zisimame.

Mheshimiwa Shangazi, nimesimama kukuomba uachie shilingi yangu kwa maslahi ya nchi yetu, safari ni hatua, kabla hujapata hizo shilingi bilioni 18 ambazo ni bajeti nzima ya Wizara yangu lazima tuanze mahali, na hapa ndipo tunapoanzia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, dada yangu Amina Mollel amezungumza juu ya mtambo wa Kisarawe. Pale Kisarawe palikuwa na mtambo ambao ulikuwa hauna nguvu sana ukilinganisha na huu mpya, tumeuzima ule tukaweka mpya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mipango ambayo hatujaiombea pesa kwa sababu itahusisha kuuhamisha ule mtambo na kuupeleka maeneo mengine yenye tatizo kubwa kuliko pale ndiyo hiyo mipango ambayo haitaonekana katika hiyo hela tunayoiomba hapa, kwa sababu yenyewe haiombewi hela. Ndio maana nikasema tusikae katika hii mikoa tisa niliyoitaja ipo mipango ya ndani na mfano wake ni huo, na nilipoenda Songwe na Katavi niliagiza hiyo kwamba ule mtambo uliozimwa Kisarawe upelekwe kwenye maeneo ambayo shida ni kubwa zaidi. Lakini yako maeneo mengine ya namna hiyo hatusemi kwamba kwa kuhamisha mitambo hii ndio inakuwa *solution* ya kudumu sasa kwenye maeneo hayo lakini itapunguza tatizo.

Mheshimiwa Shangazi narudia tena safari hatua, ruhusu tuanze hii hatua pitisheni hapa ili mwaka huu tuende kwa vyovyote vile nataka nikuhakikishe sidhani kama kuna uwezekano wa kutenga shilingi bilioni 18 kwa mara moja tumalize Wilaya 81. Lakini turuhusuni safari hii tuanze na kwa kuwa Serikali ya Awamu ya Tano ya Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli inafanya kazi nzuri ya kusimamia makusanyo tunaamini safari ijayo tutaongeza pesa nyingi zaidi ili tuingize mikoa mingi zaidi.

Mheshimiwa Shangazi jasho linanitoka achia shilingi yangu bwana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Shangazi hitimisha hoja yako.

MHE. RASHID A. SHANGAZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante, kwa kweli naona Waziri analalamika lakini bado hajanipa mambo mazuri ambayo ningependa niyasikie haswa ikizingatia nimejaribu kumwambia kwamba hata programu japo ya miaka tano. Lakini kwa kuwa leo naona amekuja na malkia wake hapo juu naona huruma kama nitaendelea kushikilia hiyo shilingi. Baada ya kitambaa cheupe kwa King Kiki anaweza akalala miguuni basi Mheshimiwa namrudishia shilingi yake. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Shilingi imebaki Waheshimiwa tunaendelea sasa ni zamu ya Mheshimiwa Constantine Kinyasu.

MHE. CONSTANTINE J. KANYASU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana mimi naitwa Constatine Kanyasu sio Kinyasu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa nafuatilia sana hotuba ya Mheshimiwa Waziri na katika hotuba yake yote nilitamani sana kusikia kuhusu soka, mpira wa miguu na hasa nilitamani kusikia kuhusu maamuzi ya *TFF* kuzishusha daraja timu nne lakini timu tatu kati ya hizo ni timu ambazo zipo kwenye vyombo vya dola vya Serikali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa nini nilitamani kusikia, unapoituhumu timu ya Jeshi, aidha, kwa kupanga matokeo au kwa kununua mechi maana yake umamtuhumu Meja wa Jeshi ambaye anaongoza timu ile au maana yake unatuhumu mfumo mzima wa usimamizi wa michezo wa Jeshi, hatuwezi tukaacha namna hiyo kwa sababu vyombo hivi vimeingia gharama kubwa kufika pale vilipofikisha timu zile.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka kufahamu kutoka kwa Mheshimiwa Waziri na kwa kweli kama sitapata majibu ya kuridhisha nakusudia kushika shilingi ni kwa namna gani maamuzi haya yamezingatia haki ya timu hizi na ni kwa namna gani uchunguzi sahihi na usio tia mashaka ulipelekea vyombo hivi kuhusishwa na tuhuma za kupanga matokeo wakati huo huo tukifahamu kabisa kwamba vyombo hivi ni vya umma na vimetumia gharama kubwa sana mpaka kufika hapo vilipofika? Nakushukuru sana. *(Makofi)*

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nichukue nafasi hii kumshukuru Mheshimiwa Kanyasu, Mwenyekiti wa Vijana wa CCM zamani Mkuu wa Wilaya, lakini Mbunge wa Geita na nina uhakika nilidhani ange-*declare interest* kwamba yeye ni mdau wa timu ya *Geita Goldmine*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kwamba hotuba yetu pengine kwa namna moja ama nyingine haikuzungumzia sana soka *per se,* lakini nataka niseme soka la nchi yetu kama tukienda kwa utaratibu huu wa kuzungumza soka na kulisifia sana tutapoteza mwelekeo, ili liimarike lazima tuanze kwa kuviimarisha vyama ambavyo ndio vinasimamia huu mchezo. Vyama vyetu kwa sehemu kubwa vimekuwa na tuhuma nyingi kwa kweli zinazohusiana na rushwa, na rushwa yenyewe inaanzia kwenye uchaguzi na ndio sasa itakwenda mpaka itaingia na kwenye soka lenyewe. Ndiyo maana kwenye hotuba yetu tukajikita kuzungumza kwenye mzizi wa tatizo ambako ni vyama vya michezo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye hotuba yangu nimezungumza hapa kwamba mwaka huu wa fedha tutajikita kuimarisha na kuviboresha vyama vya michezo. Ukishaviboresha vyama hivi mtoto atakayezaliwa atakuwa msafi, vinginevyo watu wakichaguana kwa rushwa maana hata mimi kama Waziri na

ninyi baadhi ya Waheshimiwa Wabunge mtakuwa mmesikia kuna *clip* zilikuwa zikitembea zikieleza watu walivyokuwa wanazungumza kugawana hela zinazotokana na kupanga matokeo kwenye hizo mechi husika.

Sasa hawa wanaosemwa ni viongozi ambao pengine wamepitia kwenye mchakato huo wa kuchaguana wa kirushwa kwa hiyo wanarudisha pesa zao kwa utaratibu huo huo, ili tupone lazima tusafishe vyama vyetu vya michezo, hili la kwanza kubwa nilidhani niliweke vizuri kwa sababu zimekuwepo tuhuma kama vile hatujali soka, tunajali sana soka lakini twendeni tukang'oe mzizi wa fitina kwa kuhakikisha uchaguzi unakuwa huru na haki bila rushwa tupate viongozi watakaosimamia michezo kwa uaminifu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa la pili Mheshimiwa Constatine Kanyasu, wako watu wanalalamika kwamba yale maamuzi yaliyochukuliwa yalikuwa yana mashaka, yana uonevu lakini nchi yetu inaendeshwa kwa utawala wa sheria, ziko taratibu za kufuatwa, inapotokea hukutendewa haki kwenye ngazi moja kuna ngazi ya juu yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa taratibu zinakwenda mbali mpaka *FIFA* huko juu. Mimi nilipita Geita, Kigoma na Tabora na kote nilikuta haya maneno na niliwashauri nikawaambia kama hamkuridhika na hukumu kateni rufaa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini tunavyozungumza sio tu utaratibu ule wa ki-*TFF* na wenzao katika kushughulikia jambo hili, lakini hata vyombo vya dola wakiwemo TAKUKURU wameingia kulifanyia kazi jambo hili. Kwa hiyo, nina hakika kama liko tatizo mahali basi taratibu zipo, zikifuatwa ndugu yangu Kanyasu haki itatendeka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la mwisho imetolewa hoja kwamba kwa kuwa ilighalimika sana kufika pale walipofika kwa hiyo kama vile tuone huruma. Mimi nataka nikuombe ndugu yangu pamoja na gharama zote zilizoingia kufika hapo walipofika. Kama kweli walishawishika kupanga matokeo tukiruhusu tutaua soka la nchi yetu. Kwa hiyo ninakuomba ruhusu bajeti yangu usikamate shilingi yangu, niruhusu nikarekebishe sera na sheria ili tuvisimamie vyama vizuri tupate matokeo mazuri. *(Makofi)*

MHE. CONTANTINE J. KANYASU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimesikiliza maelezo mazuri sana ya Mheshimiwa Waziri lakini nilitaka tu niombe kutokukubaliana naye katika baadhi ya maeneo.

La kwanza kanuni zenyewe za *TFF* zinasema iwapo itathibika ndio timu inaweza ikaadhibiwa. Kumbukumbu zinaonesha utaratibu ulivyo ligi ikiwa inaendelea anayeongoza huwa anapanda kwanza ndio mnathibitisha tuhuma,

kabla tuhuma hazijathibitishwa *TFF* walizuia timu kupanda daraja, hilo la kwanza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini la pili, baada ya wao kutangaza kuna timu iliyopanda daraja na kuziambia timu zikate rufaa, kabla hawajasikiliza rufaa na kuthibitisha kwamba rufaa hizi hazina msingi wakapandisha timu nyingine daraja kwenda ligi kuu. Maana yake ni kwamba wakati ligi inaendelea walikuwa tayari na timu yao waliyopanga ipande daraja na ndiyo maana kabla ya kusikiliza rufaa walishapandisha timu daraja. Kwa hiyo, wamekuja kusikiliza rufaa maamuzi yao wiki mbili nyuma walishapandisha ligi daraja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini tukiachana na kanuni na sheria hizi huwezi ukachukua hatua kwa kuhisi, kwa habari za kusikia huku ukijua soka ni maisha ya watu, tunapozungumzia wachezaji wa timu nne hizi hii ilikuwa ni ajira, hakuna uthibitisho wa tuhuma katika tuhuma zinazowekwa mezani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini la pili unapomfungia mwalimu wa timu maisha kwa sababu alikwenda kumuomba mchezaji wa timu nyingine aendelee na mpira uweze kuisha maana yake hata duniani mpira huwa hauangalii, hapa duniani kuna *fair play,* kocha wa timu nyingine anaweza kuwaambia wa timu nyingine bwana acha fujo tuendelee na mpira, tunaangalia haya kwenye *tv,* unachukulia hiyo kama tuhuma ya kumfungia kocha eti kwamba huyu anafungiwa maisha kwa sababu amemuomba mchezaji mwingine uwanjani saa ngapi ametoa rushwa?

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakubaliana na Mheshimiwa Waziri nimeona mikakati ni mizuri lakini chombo hiki kikiachwa kiende kama kinavyokwenda *soccer* yenyewe inakufa lakini vijana hawa ambao walikuwa wachezaji na hii ilikuwa ni ajira yao tunawaweka kwenye mazingira magumu bila sababu za msingi. Bado naendelea kutoa shilingi.

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niendelee kumshawishi tena, kwanza, hoja alizozileta nzuri sana na inaonekana anazielewa vizuri na kwa kuwa ni mdau wa timu husika mimi ninamshawishi Mheshimiwa Kanyasu azitumie hoja hizo kujenga hoja ya rufaa kupinga hukumu iliyotolewa. Kwa sababu hatuwezi tukaligeuza Bunge hili kuwa ndio kikao cha rufaa cha hukumu iliyotolewa kwa vyovyote vile. Wala siwezi kugeuka mimi sasa kuwa ndio mahakama ya rufaa.

Ninachokuomba Mheshimiwa Kanyasu, tumia hoja ulizozijenga hapa na inaonekana una moto nazo, washawishi waliohusika na hukumu, waliohukumiwa wakate rufaa kwenye vyombo vinavyohusika kwa kufuata hoja

ulizozijenga hapa na sisi tutakusaidia kuhakikisha unapata haki yako kama ipo nakuomba, wewe mwenzangu bwana hebu achia shilingi hiyo. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Waheshimiwa tunaendelea na Mheshimiwa Joseph Mbilinyi sasa.

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nasema mapema kabisa nisipopata maelezo mazuri nitashika shilingi na bado niko kwenye hoja ya *Bunge live* kwa sababu zifuatazo; kwanza wakati unajibu hoja ya *TBC* Mheshimiwa Waziri ulikuwa *agitated*, *as if* kuna kitu unakijua na unakificha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pili mtiririko wa *statement* zako, mara ya kwanza ulituambia *TBC* inatoka hewani kwa sababu hakuna fedha. Tumeondoka mara ya pili unasema unataka watu wafanye kazi waangalie usiku, lakini tena tukaja tena unasema utawala wa Bunge ndio umeleta haya yote. Hizi *statement* zote unazitoa wewe pamoja na ya Bunge na hii ndiyo maana tunasema Bunge hili linaingiliwa na Serikali kwa sababu wewe ni Waziri wa Serikali unatoaje *statement* ya Bunge? Na hili suala limekuwa linaendelea sana, unazungumzia sheria, hiyo sheria inaitwaje hebu nitajie hiyo sheria inaitwaje. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, halafu nisikitike kidogo kwa kaka yangu Dkt. Mwakyembe, unajua tuna tatizo wasomi wa nchi hii wanapotumia usomi wao kupotosha baadhi ya mambo ndiyo maana nchi hii iko masikini mpaka leo. Dkt. anasema anashika Katiba anasema hii Katiba haijaandikwa *tv* wakati Katiba aliyoshika ni ya mwaka 1977 na hii nchi ilikuwa haina *tv* mwaka 1977 na yeye anajua, alisema kwamba, haijaandikwa ameshika Katiba ya mwaka 1977 anasema Mheshimiwa Kikwete alivunja *Article 19*. Basi ni vizuri kama alivunja kwa sababu ya kukuza demokrasia *Alhamdulillah* tutamkumbuka kwa hilo hata Mheshimiwa Kikwete kama alivunja *Article 19* kwa maslahi ya demokrasia basi alitumia busara na *at least* tutamkumbuka kwa hilo na ndiyo maana wazungu walikuwa bado wanawasiliana naye hata kama huku tunamchapa. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la Bunge kuonekana ni suala la usalama wa nchi, ni suala la usalama wa Taifa, ni suala la kutunguliza mihemko ya watu, watu wana hali ngumu huko nje, watu hawapati taarifa, hawaoni sisi ndio wawakilishi tunaowaamini. Magazeti, vyombo vya habari mna-*discredit,* mitandao mna-*discredit,* ikiandikwa mnasema habari za mitandao, magazeti mnasema waandishi kanjanja hao sijui nini. Lakini sisi Wabunge tukiongea humu ndani ya Bunge wananchi wanatuamini, sasa hivi wananchi hawaelewi kitu. Mara sukari imekamatwa, mara imeachiwa sasa Bunge lingekuwa linaonekana

tungesimama humu na tungetoa ufafanuzi kilichotokea kuhusiana na sukari. *(Makofi)*

Mhehimiwa Mwenyekiti, sasa mimi nasema kitu kimoja, Mheshimiwa Waziri, wewe kwenye Serikali wewe ni mshauri *be a leader, take leadership* uwashauri hao watu walio juu yako. Mzee Mtei alimshauri Mwalimu Nyerere kuhusiana na sera za uchumi, Mwalimu Nyerere alipozikataa zile sera Mzee Mtei alijiuzulu na bado Mtei na Nyerere wakabaki kuwa marafiki. (*Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo kama unashauri kitu kama hiki ambacho kinaenda kukuondoa kati ya kundi la wanasiasa wanaochukiwa hapa nchini, ukienda kukishughulikia hiki, ukiwashauri wakikataa, ukiamua kuachia huo Uwaziri utabaki kuwa Mbunge mwenye heshima na watu wako wa Mtama kule pengine watakuchagua tena mwaka 2020.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo mimi niseme haujatupa maelezo ya kutosha umekuwa una-*flip-flop,* unakuja mara Serikali unakuja mara nini ninaenda kutoa shilingi husiponipa maelezo ya dhati wewe unaingiliaje shughuli za Bunge, unaingiliaje *statement* za Bunge na utoe maelekezo kwa Bunge kwa sababu inaingilia Bunge liambie Bunge safari hii mwelekeo ni nini kwa mujibu wa hotuba ya Upinzani tulivyoshauri Bunge lirudi vipi kwa wananchi ili kuleta amani, vinginevyo nashika shilingi. *(Makofi)*

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru na naomba kumjibu Waziri Kivuli wa Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kama ifuatavyo; kwanza nimefurahi kupata muda wa kufafanua jambo hili, mimi nadhani liko tatizo la kuchanganya.

Kuna mambo mawili hapa ni vizuri tukayatenganisha, jambo la kwanza ni la *TBC* kuacha kurusha matangazo yote moja kwa moja na kubaki na matangazo baadhi moja kwa moja ya Bunge.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo hili halina uhusiano na studio ya Bunge kabisa na hata nilipokuja hapa, nilipotoa hoja ya kuitoa *TBC* kwenye jambo hili sikusema sababu moja na kuna watu wanasimama na kubaki na sababu ya gharama peke yake. Nilitoa sababu nne hapa nilipofika na zote nilizisema hapa na ndugu zangu Waheshimiwa Wabunge mashirika yetu mengi ya umma yamekufa kwa sababu ya kubaki yanatimiza *pressure* za namna hii za kisiasa bila kuzitengea pesa na yanabaki yanakufa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, *TBC* kwakuwa inakwenda inatumia shilingi bilioni 4.2 kwa mwaka zisizotengwa na Bunge wala Serikali inatumia pesa zake za ndani kuendelea kuonyesha Bunge hili mimi ningekuwa Waziri wa ajabu kuruhusu jambo hilo liendelee niende nikaingie kwenye historia ya kuizika *TBC*.

Kwa hiyo, uamuzi wa kuitoa *TBC* hapa haina uhusiano hata kidogo na studio ya Bunge hata kidogo hili la ni vizuri tukaliweka sawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili, niliposimama hapa nimesema wako watu wana-*accuse* Nape amegeuka kuwa msemaji wa Bunge, mimi sio msemaji wa Bunge hata kidogo, lakini mimi ndio Waziri mwenye dhamana ya sera ya habari. Linapotokea jambo linahusu habari siwezi kukaa kimya na ndiyo maana nikasema Serikali iko tayari kuwa wakili, tukakaa katikati ya Bunge na wadau tuzungumze mapungufu yaliyoko kwenye studio ya Bunge lakini mimi sio msemaji wa studio ya Bunge. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la tatu, ni vizuri pia tukaliweka sawa hili, hii hoja kwamba wananchi wananyimwa habari inanigusa mimi kama Waziri wa Habari, inanigusa sana. Jambo moja ambalo watu hawataki kusema studio hii kadri inavyofanya kazi inaboreshwa kila siku. Hivi tunavyoongeza jana wamefanya majaribio ya kurusha matangazo ya Bunge hili kutokea kwenye studio hii kumfikia mtu mwenye simu ya mkononi na majaribio hayo yamefanyika na ndani ya siku chache matangazo haya yataanza kurushwa kumfikia mtu mwenye simu ya mkononi. Unatembea barabarani una uwezo wa kufungua ukaona, bado watu wanasema kuna watu wananyimwa habari. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, studio hii kwa mapendekezo na mimi nikushukuru Mheshimiwa Sugu kwa sababu kwenye hotuba yako mwishoni umekubali studio ukatoa mapendekezo kwamba *channel* hii ya Bunge ipelekwe kwenye ving'amuzi. Hivi tunavyoongea mwisho wa mwezi huu Mei Bunge wamewasiliana na *TCRA* na ambayo inasimamiwa namimi maana useme sasa ni Nape ndio kazunguka. *TCRA* inasimamiwa na mimi upande wa *broadcasting* wamefikia makubaliano mwisho wa mwezi huu *channel* ya Bunge itaingizwa kwenye ving'amuzi vyote na watu watakuwa na uwezo wa kuangalia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini ni Watanzania wapi tunao wazungumzia hapa? Asilimia 80 ya Watanzania ni wakulima wanaoamka asubuhi wanakwenda shambani, shamba gani lina televisheni? Asilimia nyingine ni ya wanafunzi, asilimia nyingine wapiga debe, walimu na nani, hawa wote kwa pamoja ndio ambao wamekusudiwa kupewa taarifa *unless* tunapishana kwenye tafsiri ya mwananchi ni nani? Mwananchi tunamsema hapa yupi! Mwananchi ninayemzungumza hapa ni asilimia kubwa ya Watanzania wote. Watu watasema redio, jana kwa taarifa tu, Katibu wa Bunge hili kafanya kikao na wadau wa habari wakiongozwa na Jukwaa la Wahariri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika mazungumzo yao wamezungumza namna ya kuboresha na moja ya eneo ni namna ya kuangalia kuongeza matangazo ya redio.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa utaratibu wa zamani redio ambazo zilikuwa na uwezo wa kuja Bungeni na kurusha matangazo zilikuwa hazizidi tatu. Kwa utaratibu huu wa sasa redio zote 125 zina uwezo wa kupata matangazo haya kwa kuya-*hook* kwenye *satellite.* Sasa kwa hesabu tu ambayo wala huendi shule, redio 125 na redio tatu wapi pana wasikilizaji wengi. (*Makofi)*

Kwa hiyo, Mheshimiwa Sugu nakuomba usikamate shilingi yangu, muda wenyewe uliobaki mchache twende tukacheze King Kiki, ruhusu shilingi yangu tusonge mbele kaka yangu. *(Makofi)*

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Mheshimiwa Waziri, tuna nia ya kukusaidia hapa maana yake tunajua hata kwenye kamati mlikuwa mnaogopa kutoa maoni yenu mnasema mnarekodiwa sijui na nini. Mimi nishauri sasa wakati studio inaboreshwa kama ulivyosema nimekuambia wewe unakuwa msemaji wa Bunge umekataa, lakini umesimama hapa umeanza kuwa *spokesman* wa Bunge tena, unazungumza kwa niaba ya Katibu wa Bunge wakati studio inaboreshwa kwanza *TBC* wewe ni Waziri mwenye dhamana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati studio na mambo mengine yote uliyosema yanaboreshwa *TBC* irudi kutuonyesha Bunge mara moja kwa maslahi ya wananchi wa maslahi ya amani. Kwa sababu unasema *TBC* itaenda kuonekana kwenye simu mtu ataangaliaje simu kazini? Yaani wewe mteja yuko hapa mimi nashika simu namuhudumiaje si afadhali *tv* iko pale naweza nikaangalia huku naendela kufanya kazi! Nitaangaliaje *tv* kwenye simu? Kwa hiyo, mimi nasema jipu ni nini?Jipu ni neno la kifalsafa, jipu ni neno la kifalsafa maana yake mambo yanayowakera wananchi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la *TBC*, suala la Bunge kuonekana kwenye *tv* hatuwezi, jamani mimi ni Mbunge niliyechaguliwa kwa kura nyingi, siwezi kusimama hapa ning'ang'anie kitu ambacho hakipo. Kwa hiyo, lazima tukubaliane kwamba mimi sio chizi, siwezi kusimama hapa ning'ang'anie kitu wote tuko hapa kwa maslahi ya wananchi. Wananchi wanasema hili ni jipu na ninasikia kwamba, Rais anawapigia simu sijui kuwapiga mkwara. *Mr. President call me please, President* anipigie mimi nimuelezee, nitamshauri kwa sababu *sometime* ninyi mnataka kufanya kama *President* ni *monster, President* ni mwenzetu, alikuwepo humu ndani, alikuwa anakaa kiti kile pale, tulikuwa tunaenda tunaongea naye, tunamshauri kuhusu barabara anakuja hapo anachapa anaonekana kwenye *tv. (Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tutamshauri tena *Mr. President please call* me nitaku-*advice* vizuri zaidi kuhusu *TBC*. Kwa sababu mnatuambia uongozi wa Bunge, Bunge nalo linafurahia kuminywa, Waziri wa Serikali analisemea Bunge, Bunge limekaa tu na sidhani kama hata Spika anajua haya au anabariki. Kwa

sababu hata zile shilingi bilioni sita tulisikia kabisa kuna taarifa tuliambiwa humu Bungeni mlizopeleka Ikulu tuliambiwa kabisa Spika alikuwa hajui.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sina amani kama hili analijua pia vinginevyo hii Wizara ni bora ifutwe.Kwa sababu badala ya kusimamia na kuboresha habari yenyewe ndio inatumika kuua kabisa habari. Nitatoa mfano alikuja binti ninyi mnasema tunataka kuonekana alikuja binti humu mwenye kipaji Getrude Clement akatajwa humu ndani ya Bunge, hivi binti yule angeonekana kwenye *tv* siku ile ni watoto wangapi wangekuwa *inspired,* ni wazazi wangapi wangekuwa *inspired* kwa kumuona yule binti yuko humu anaongea, ni wazazi wangapi wangemaua kuwa-*push* watoto wao waende mwelekeo ule alafu mnasimama hapa mnasema hivi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lazima ijadiliwe na ninaomba Wabunge wenzangu mniunge mkono kwa nguvu sana tujadili *TBC* irudi kwanza wakati tunajadili mambo ya kuboresha studio.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja.

MWENYEKITI: Asante sana. Waheshimiwa Wajumbe wa Kamati ya Matumizi kwa mujibu wa kanuni ya 104(2) sasa tunakwenda moja kwa moja kwenye mafungu yote kwa ujumla. Katibu tunaendelea.*(Makofi)*

NDG. ZAINAB A. ISSA – KATIBU MEZANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kitabu cha pili matumizi ya kawaida, Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, Fungu 96 shilingi bilioni 17,326,176,000.

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Kiti kimeyumba, kiti kimeyumba.

Kifungu 1001 *Admin. & HR Mgt* … … … … Sh. 3,851,097,000
Kifungu 1002 *Finance and Accounts* … … … Sh. 259,800,000
Kifungu 1003 *Policy and Planning*… … … … ... Sh. 267,300,000
Kifungu 1004 *Govt. Comm. unit*... ... … … … … Sh. 63,730,000
Kifungu 1005 *Procurement Mgt Unit*... … … … Sh. 212,596,000
Kifungu 1006 *Internal Audit Unit* ... … … … … Sh. 93,204,000
Kifungu 6001 *Culture Devt. Division*... ... ... Sh. 3,233,839,000
Kifungu 6002 *Youth Development Division*… … … ... ...Sh. 0
Kifungu 6004 *Sports Development* ... … ..Sh. 4,650,177,000
Kifungu 7003 *Information Services*… ... ... Sh. 7,630,692,000

(Vifungu vilivyotajwa hapo juu vilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

NDG. ZAINAB A. ISSA – KATIBU MEZANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, tunakwenda kwenye kitabu cha nne, matumizi ya maendeleo Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, Fungu 96 shilingi bilioni tatu.

Fungu 96 – Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo

Kifungu 6001 *Culture Devt. Division* Sh.1,800,000,000
Kifungu 6002 *Youth Development Division* … ... ... Sh. 0
Kifungu 6004 *Sports Development* … … … ... ...Sh. 100,000,000
Kifungu 7003 *Information Services* … … … … Sh.1,100,000,000

(Vifungu vilivyotajwa hapo juu vilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

(Bunge lilirudia)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tukae.

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo.

MWENYEKITI: Mtoa hoja karibu.

T A A R I F A

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Mwenyekiti, Bunge lako likikaa kama Kamati ya Matumizi imekamilisha kazi zake. Naomba taarifa ya Kamati ya Matumizi ikubaliwe na Bunge.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja.

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naafiki.

(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)

(Makadirio ya Matumizi ya Serikali ya mwaka 2016/2017 ya Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo yalipitishwa na Bunge)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, sasa natangaza rasmi kwamba, Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Habara, Utamaduni, Sanaa na Michezo yamepitishwa na Bunge hili. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, naomba nichukue fursa hii nimpongeze sana Mheshimiwa Nape Nnauye kwa uvumilivu wake kwa kweli inabidi tumuombee dua, changamoto ndio sehemu ya maisha na anavyosema mwenyewe safari ni hatua namuunga mkono Mungu amjaalie sana na timu yake yote. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, kabla sijakamilisha kazi za leo naomba nitoe tangazo moja hapa ndugu Lina Kitosi kwa niaba ya Katibu wa Bunge anaomba kuwatangazia Waheshimiwa Wabunge wanawake, vijana, na watu wenye ulemavu kuwa kutakuwa na Semina inayohusu *Communication Leadership and Constituency Outreach.* Semina ambayo imeandaliwa na *International Republican Institute (IRI)* ambayo semina hiyo itafanyika siku ya Jumamosi tarehe 14 Mei, 2016 kuanzia saa nane mchana na siku ya Jumapili terehe 15 Mei, 2016 kuanzia saa tano asubuhi katika ukumbi wa Msekwa.

Waheshimiwa Wabunge, kwavile shughuli zetu za leo zimeishia hapo, kuna matangazo ya wageni hapa, kwanza kuna wageni wa Mheshimiwa Goodluck Mlinga hawa ni wanakijiji sita wa Chikuti, wawili ni wafugaji kutoka kata ya Ilagua naomba walipo wasimame, karibuni sana. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, kuna mgeni mwingine ndugu yetu hapa Kimtende mgeni wa Mheshimiwa Mwatumu Dau, karibu sana. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, tangazo la mwisho ni ile shughuli ya Mheshimiwa Nape naomba niwatangazie tena yule jamaa mliokuwa mnataja sana hapa atakuwepo katika maeneo ya Bunge, kwa hiyo mnakaribishwa wote kwa umoja wenu. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, mpaka hapo naahirisha Bunge mpaka siku ya Jumatatu saa tatu asubuhi. *(Makofi)*

(Saa 02.28 Usiku Bunge liliahirishwa hadi siku ya Jumatatu,
Tarehe 14 Mei, 2016 Saa Tatu Asubuhi)